

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π.Μ.Σ. ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία

«11^η Σεπτεμβρίου και οι επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Κατσαπρίνη Ελένη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: κα Μ. Κοππά

Σεπτέμβριος 2015

“War [on terrorism] would not end until
every terrorist group of global reach
has been found, stopped and defeated”

-President George W. Bush, in a speech to Congress,
September 20, 2001.

“Terror is an absolute necessity in time of revolution”

-Dzerzhinsky (Stalin’s Chief of Police)

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
Μεθοδολογία	6
Πρώτο Μέρος	
1. Οριοθέτηση της τρομοκρατίας	9
1.1 Ορισμός της τρομοκρατίας	9
1.1.1 Διάκριση τρομοκρατίας από ανταρτοπόλεμο	13
1.2 Γενική Ιστορική Ανασκόπηση	15
1.2.1 Η Γέννηση της τρομοκρατίας	19
1.2.2 Η Μετεξέλιξη του Φαινομένου Πολιτικής Βίας	20
1.3 Είδη τρομοκρατίας	22
1.4 Ταξική Προέλευση Τρομοκρατών	40
1.5 Δρώντες Τρομοκρατικών Δραστηριοτήτων	43
Δεύτερο Μέρος	
2. Η διεθνής ασφάλεια πριν την 11 ^η Σεπτεμβρίου	47
2.1 Αίτια εμφάνισης τρομοκρατίας	49
2.2 Ισλάμ Vs Δύση	54
2.3 Μέτρα αντιμετώπισης τρομοκρατίας πριν την 11 ^η Σεπτεμβρίου	56
2.4 Η τρομοκρατία στην Ελλάδα	75
2.4.1 Μέτρα ελληνικής κυβέρνησης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας	80
2.5 Το χτύπημα της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου	83
2.5.1 Ο ρόλος της Al-Qaeda	85
Τρίτο Μέρος	
3. Η διεθνής ασφάλεια μετά την 11 ^η Σεπτεμβρίου	89
3.1 Αντίδραση διεθνούς κοινότητας	91
3.2 Ρεαλισμός Vs Φιλελευθερισμός αναφορικά με τα μέτρα προστασίας των κρατών	107
3.3 Συνέπειες τρομοκρατίας	118
3.4 Μελλοντικές εκτιμήσεις δράσεις και προτεινόμενες δράσεις για την Ευρώπη	122
Συμπεράσματα	129
Επίλογος	135
Παραρτήματα	136
Βιβλιογραφία	145

Εισαγωγή

Το διεθνές περιβάλλον χαρακτηρίζεται από αστάθεια και συγκρούσεις. Στον αγώνα για την επιβίωση τους, τα κράτη προβαίνουν σε πρακτικές, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους. Από τις πρακτικές αυτές, άλλες είναι συγκρουσιακές και άλλες ρέπουν προς τη συνεργασία. Σε κάθε όμως περίπτωση, πρωταρχικός στόχος για τα κράτη είναι η ασφάλεια. Η κατάσταση αυτή γίνεται φανερή ήδη από τα πρώτα χρόνια μελέτης της δομής του διεθνούς συστήματος.

Μέσα στο σύστημα αναπτύσσονται δυνάμεις, οι οποίες αποτελούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Οι δυνάμεις αυτές, κατά κύριο λόγο, προέρχονται από το εσωτερικό περιβάλλον των κρατών, επηρεάζοντας τις σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη. Μία τέτοια δύναμη είναι και η τρομοκρατία, η οποία έχει ως σημείο εκκίνησης το εσωτερικό ενός κράτους.

Από τα πρώτα χρόνια εμφάνισης του φαινομένου, κατά τη Γαλλική Επανάσταση του 18^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, παρατηρούμε την παράξενη και πρωτόγνωρη δυναμική του. Ποικίλες αιτίες, όπως οι κοινωνικο-πολιτικές δομές, η ιδεολογία, η ιστορία, η θρησκεία, η τεχνολογική πρόοδος και η διασυνοριακή συνεργασία, έχουν μεταβάλει κατά πολύ τη μορφή και τη δράση της τρομοκρατίας, σε σημείο που φέρει ελάχιστα μόνο χαρακτηριστικά από την αρχική της μορφή.

Ξεκινώντας ως καθαρά εθνικό, πολιτικό φαινόμενο που επιδίωκε να προκαλέσει μεταβολή στις κοινωνικές και πολιτικές δομές του κράτους καταγωγής του, κατέστη διεθνές φαινόμενο, με έξαρση στην Ευρώπη κατά τις δεκαετίες 1960-1990. Οι στόχοι πλέον ήταν ευρύτεροι και αποσκοπούσαν στην κινητοποίηση μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού που εμφάνιζε εγγενή χαρακτηριστικά.

Επίθεση ορόσημο για το φαινόμενο της τρομοκρατίας αποτελεί το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στη Νέα Υόρκη. Η ενέργεια αυτή άλλαξε συλλήβδην τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονταν την άμυνα και την ασφάλεια. Σαφώς και δεν ήταν η μόνη τρομοκρατική επίθεση που είχε συμβεί στα χρονικά, ωστόσο η μεγάλη της σημασία έγκειται στο γεγονός πως μία ομάδα 19 ατόμων κατάφερε να προκαλέσει τεράστιο πλήγμα στην «καρδιά» των ΗΠΑ, τη μόνη υπερδύναμη του συστήματος, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, προκαλώντας το θάνατο πολλών αθώων πολιτών. Οι συνέπειες αυτής της ενέργειας επηρέασαν έντονα, όχι μόνο τις ΗΠΑ, αλλά και το παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Αποκορύφωμα των συνεπειών ήταν «η κήρυξη του πολέμου εναντίον της τρομοκρατίας» από τον πρόεδρο Bush και οι επακόλουθες εισβολές σε Αφγανιστάν και Ιράκ, οι οποίες έμελλε να επηρεάσουν κατά πολύ την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο πόλεμος εναντίον των κρατών που αποτελούν τον «άξονα του κακού» ξεκινά και οι ΗΠΑ καλούν τα υπόλοιπα κράτη να συμμετάσχουν, ακολουθώντας την πολιτική τους.

Προκειμένου να κατανοήσουμε τη μεγάλη σημασία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, είναι απαραίτητο να αναλύσουμε το φαινόμενο της τρομοκρατίας από τα πρώτα κιόλας χρόνια εμφάνισής της, μελετώντας τη σταδιακή εξέλιξη στις πολιτικές των κρατών. Κατ' αυτό τον τρόπο θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε την τεράστια αλλαγή που επήλθε στον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονταν την άμυνα και την ασφάλεια, καθώς και την ανάγκη τους για δράση και γεφύρωση των όποιων αντιθέσεων.

Διανύοντας τον 21^ο αιώνα, τα κράτη έρχονται αντιμέτωπα με απειλές και προκλήσεις που απειλούν την ειρήνη και την ασφάλεια, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε διεθνές. Μερικές από αυτές, είτε είναι καινούριες, είτε αποτελούν μετεξέλιξη παλαιότερων. Η 11^η Σεπτεμβρίου μετέβαλε την επικρατούσα αντίληψη για τις απειλές, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον στη Μέση Ανατολή και κυρίως στο θρησκευτικό εξτρεμισμό. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα, η τρομοκρατία απέκτησε νέες διαστάσεις, προκαλώντας στα κράτη μόνιμη ανησυχία, καθώς δεν γνώριζαν ποιος μπορεί να είναι ο επόμενος στόχος των τρομοκρατικών επιθέσεων, ούτε και πως θα αμυνθούν. Έτσι, έστρεψαν τις προσπάθειές τους στη λήψη μέτρων, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, κατά τρόπο που σύμφωνα με την άποψή τους θα διασφαλίζει την ασφάλεια και τη σταθερότητα, φροντίζοντας για την ευημερία και την ειρηνική διαβίωση των πολιτών τους.

Συνεπώς, σε ένα συνεχές μεταβαλλόμενο περιβάλλον, οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις μεταβάλλονται εξίσου, δημιουργώντας στα κράτη ανασφάλεια, την οποία και πρέπει να εξαλείψουν, μέσα από το σωστό συντονισμό πολιτικών και δράσεων. Για τα δημοκρατικά κράτη, οι ενέργειές τους θα πρέπει να συμβαδίζουν με τα προτάγματα της δημοκρατίας, λειτουργώντας με σεβασμό προς όλες αυτές τις αρχές για τις οποίες αγωνίστηκαν για να αποκτήσουν.

Μεθοδολογία

Η παρούσα ανάλυση επιχειρεί να μελετήσει σε βάθος το φαινόμενο της τρομοκρατίας σε όλες τις πτυχές, από τις απαρχές εμφάνισής της μέχρι τις μέρες μας, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο επηρέασε και εξακολουθεί να επηρεάζει τη διεθνή ασφάλεια. Το βασικό μας ερώτημα, το οποίο θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε είναι το *εάν η τρομοκρατία οδηγεί τα κράτη σε διακρατική συνεργασία ή σε μεμονωμένες πρακτικές*. Χρησιμοποιώντας παραδείγματα από τις ενέργειες των κρατών, αντλούμενα από το σύνολο των τρομοκρατικών δραστηριοτήτων, θα επιχειρήσουμε να δώσουμε απάντηση στο ερώτημά μας. Σκοπός της εργασίας δεν είναι απλώς να αναδείξει την τρομοκρατία ως μια απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, αλλά να μελετήσει την εξέλιξή της διαχρονικά, καθώς και το πώς επηρέασε τις πολιτικές των κρατών σε τέτοιο σημείο, ώστε να καταστεί ως ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής. Το χτύπημα της 11/9 έδρασε καταλυτικά προς αυτήν την κατεύθυνση, γι' αυτό και δίνεται τόση βαρύτητα στη μελέτη μας.

Για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου είναι απαραίτητο να γίνει οριοθέτηση της τρομοκρατίας, που περιλαμβάνει μια προσπάθεια ορισμού, ώστε να έχουμε κατά νου ένα εννοιολογικό πλαίσιο, προτού μεταβούμε στην ανάλυσή μας. Στο σημείο αυτό, εντοπίστηκε ήδη η πρώτη δυσκολία του φαινομένου, που είναι η έλλειψη ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού. Η έλλειψη αυτή δείχνει την αδυναμία των κρατών να συμπεριλάβουν όλες τις προεκτάσεις της τρομοκρατίας σε έναν ορισμό και αυτό, διότι κάθε κράτος αντιλαμβάνεται την έννοια με διαφορετικό τρόπο. Έτσι, αναφέρονται ενδεικτικά, ορισμένοι από την πληθώρα ορισμών που δόθηκαν από τις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ, τον ΟΗΕ, την ΕΕ και τον ΟΑΣΕ. Στη συνέχεια, γίνεται διάκριση ανάμεσα στην τρομοκρατία και τον ανταρτοπόλεμο. Οι δύο αυτές ενέργειες παρουσιάζουν ομοιότητες, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις, στον ανταρτοπόλεμο χρησιμοποιείται και τρομοκρατία, οπότε εύλογα μπορεί να δημιουργηθεί σύγχυση. Ωστόσο, οι διαφορές τους είναι λεπτές και αφορούν τα κίνητρα, τους στόχους και τον τρόπο διεξαγωγής των ενεργειών.

Στη συνέχεια του πρώτου μέρους, γίνεται ιστορική ανασκόπηση της τρομοκρατίας, ξεκινώντας από τη Γαλλική Επανάσταση και την επιδίωξη καθαρά πολιτικών σκοπών, για να καταλήξουμε στη διαμάχη μεταξύ Ισραήλ-Παλαιστίνης, την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και την τελική μετάλλαξη της τρομοκρατίας σε διεθνές φαινόμενο, ξεφεύγοντας πλέον από τους καθαρά πολιτικούς σκοπούς. Όπως θα

δούμε, σε αυτή την αλλαγή συντέλεσαν ποικίλοι παράγοντες, με κυριότερους την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και την αναπόφευκτη διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής. Επιπλέον, αναλύονται τα διάφορα είδη τρομοκρατίας, έτσι όπως αυτά εμφανίστηκαν με τη Νέα Τάξη Πραγμάτων, μελετώντας παράλληλα την ταξική προέλευση και τους δρώντες αυτών των ενεργειών.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται η διεθνής ασφάλεια πριν την 11^η Σεπτεμβρίου, μελετώντας τα αίτια που οδηγούν στην τρομοκρατία και εξετάζοντας τους λόγους για τους οποίους δημιουργήθηκε η αντιπαράθεση μεταξύ του Ισλάμ και της Δύσης. Στους κυριότερους λόγους συγκαταλέγονται η μακρόχρονη αποικιοκρατία, η παγκοσμιοποίηση και η υποστήριξη των Εβραίων για τη δημιουργία του Ισραήλ, δυσανεστώντας και εξοργίζοντας τους Άραβες. Αποτέλεσμα ήταν να αναπτυχθεί έντονο αντι-δυτικό αίσθημα, το οποίο και οδήγησε σε μια σειρά από τρομοκρατικά χτυπήματα σε Δύση, αλλά και Ευρώπη. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα μέτρα που έλαβαν ορισμένα κράτη και διεθνείς οργανισμοί στα πρώτα στάδια διεθνοποίησης της τρομοκρατίας. Λόγω της μακρόχρονης δραστηριότητας τρομοκρατικών οργανώσεων στον ελλαδικό χώρο, όπως της 17N, του Ε.Λ.Α., αλλά και ξένων οργανώσεων, συμπεριλάβαμε στην έρευνά μας και την τρομοκρατία στην Ελλάδα, όπως επίσης και τα μέτρα που έλαβε η ελληνική κυβέρνηση. Ωστόσο, εξαιτίας της ύπαρξης πολλών κρατών και μέτρων σχετικά με την τρομοκρατία, η επιλογή των φορέων έγινε με βάση τα κριτήρια που έχουμε θέσει στη εργασία και που θα μας βοηθήσουν στη διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Στο τέλος το δεύτερου μέρους περνάμε στην 11^η Σεπτεμβρίου ως χτύπημα, εξετάζοντας το γεγονός και τις πρώτες αντιδράσεις της αμερικανικής κοινωνίας. Ακόμα, γίνεται μια ανασκόπηση στη δημιουργία της Al-Qaeda, στο ρόλο που επιτελούσε, προτού μετατραπεί σε τρομοκρατική οργάνωση, στη σημερινή της κατάσταση, ενώ παράλληλα, αναλύεται η σημασία της επίθεσης για την ίδια την οργάνωση.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος αποτελεί το σημαντικότερο τμήμα όλης της εργασίας, καθώς αναλύεται το βασικό ερευνητικό μας ζήτημα. Το τμήμα αυτό αφορά τη διεθνή ασφάλεια μετά την 11/9, μελετώντας τις αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας και συγκεκριμένα των ΗΠΑ, των βασικών διεθνών οργανισμών και της Ελλάδας, στο πλαίσιο του αγώνα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Επισημαίνεται πως η ανάλυση που προηγήθηκε με τα μέτρα των κρατών πριν την 11/9 έχει ως στόχο να καταδείξει τη μικρή πορεία που είχαν σκιαγραφήσει τα κράτη στο θέμα της

τρομοκρατίας και τη στροφή που σημειώθηκε στις ενέργειές τους μετά το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους.

Ακόμα, χρησιμοποιώντας τις δύο κυριότερες θεωρίες Διεθνών Σχέσεων, του ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού, μελετάμε μέσα από παραδείγματα προερχόμενα από το σύνολο των τρομοκρατικών δράσεων, ενέργειες κρατών που εξηγούνται από αυτές τις θεωρίες. Η θεωρία του ρεαλισμού αποδεικνύεται εμπράκτως μέσα από δύο παραδείγματα: την επίθεση στη Λιβύη επί Reagan το 1986 και την εισβολή σε Αφγανιστάν και Ιράκ επί Bush το 2001 και 2003. Αντίστοιχα, ο φιλελευθερισμός αποδεικνύεται μέσα από τις διακρατικές συνεργασίες και την υπογραφή διεθνών συμφωνιών και συμβάσεων αρχίζοντας από το 1948. Η σύγκριση αυτή αποσκοπεί στο να καταδείξει ποια από τις δύο θεωρίες δύναται να ερμηνεύσει καλύτερα τις πιο αποτελεσματικές δράσεις των κρατών, οδηγώντας σε μεμονωμένες πρακτικές ή σε συνεργασία.

Στην επόμενη ενότητα, αναλύονται οι συνέπειες της τρομοκρατίας, έτσι όπως αυτές απορρέουν από την ανάλυση μας και κλείνουμε το τελευταίο μέρος με μελλοντικές εκτιμήσεις δράσεις και προτεινόμενες δράσεις για την Ευρώπη.

Τέλος, τα παραρτήματα στο τέλος της εργασίας αποσκοπούν στο να τεκμηριώσουν με απτό και κατανοητό τρόπο τα επιχειρήματα της μελέτης μας.

Πρώτο Μέρος

1. Οριοθέτηση της τρομοκρατίας

1.1 Ορισμός της τρομοκρατίας

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας αποτελεί ένα από τα πιο δύσκολα ζητήματα που απασχολούν τη διεθνή πολιτική. Η δυσκολία έγκειται κυρίως στην ανάλυση αυτού του φαινομένου. Δεν έχει υπάρξει ακόμα κοινή αποδεκτή προσέγγιση του όρου, καθώς το οποιοδήποτε εγχείρημα ενός ορισμού θα μπορούσε να οδηγήσει σε επιφανειακές ή εσφαλμένες προσεγγίσεις. Οι περισσότερες αναλύσεις και προσεγγίσεις εστιάζουν στην καταγραφή των μορφών έκφρασής της ή σε παραινήσεις προς τις κυβερνήσεις, με σκοπό την αντιμετώπιση ή την καταστολή της, ενώ δεν ασχολούνται καθόλου με τις αιτίες γέννησης, ύπαρξης, εξέλιξης και πρόληψής της.

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε την τρομοκρατία ως την άσκηση βίας από άτομα, ομάδες ή κράτη, τα οποία εκμεταλλευόμενα μια οικονομική, πολιτική ή κοινωνική συγκυρία επιδιώκουν να επιφέρουν πολιτική συνήθως, αλλαγή. Με άλλα λόγια, αποτελεί έκφραση βίας με στόχο έναν τελικό πολιτικό σκοπό, ενώ ενέχει την πρόθεση κάποιου ουσιαστικού πολιτικού αποτελέσματος¹. Σκοπός της τρομοκρατίας είναι να δημιουργήσει φόβο σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και όχι μόνο στους αποδέκτες της βίας.

Οι απλοί ορισμοί θεωρούν την τρομοκρατία ως βία ή ως απειλή χρήσης βίας, με σκοπό τον εκφοβισμό ή την επίτευξη μιας αλλαγής στη στάση ή τις διαθέσεις μιας ομάδας πληθυσμού. Άλλοι ορισμοί εντάσσουν την τρομοκρατία σε ένα νομικό πλαίσιο, εξομοιώνοντάς τη με το έγκλημα και την ποινική αντιμετώπισή της. Οι πιο αναλυτικοί ορισμοί δίνουν βαρύτητα στην πολιτική διάσταση και τονίζουν τα κοινωνικά κίνητρα που έχουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις, ενώ παράλληλα εστιάζουν στην κρατική τρομοκρατία².

Οι Schmid και Jongman μελέτησαν 109 διαφορετικές ερμηνείες της τρομοκρατίας, προσπαθώντας να αντλήσουν τα κοινά χαρακτηριστικά τους, ώστε να οδηγηθούν σε

---

¹ Ως πολιτικό αποτέλεσμα εννοούμε τη δημιουργία πολιτικής αντίληψης στο κοινωνικό σύνολο που παρακολουθεί τις τρομοκρατικές ενέργειες.

² Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 151-152.

έναν ορισμό που θα περιλαμβάνει κάθε πλευρά³. Αποτέλεσμα της μελέτης τους ήταν πως σε ποσοστό 83,5% οι ορισμοί αυτοί συμφωνούν πως βασικό χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας είναι η χρήση βίας, έχοντας πολιτικά κίνητρα και πως κάθε ορισμός κρύβει μια θεωρητική λογική, μια αντίληψη εξουσίας ή ακόμα και ιδεολογική προέκταση. Έτσι, κατέληξαν στη διαπίστωση ότι δεν υπάρχει ορισμός που να μην περιέχει τη λέξη «βία»⁴.

Η βία επιμένει να εμφανίζεται και να επανέρχεται με διαφορετικούς χρήστες και μέσα, εφόσον τμήμα του κοινωνικού συνόλου αισθάνεται ότι δεν εκπροσωπείται και δεν συμμετέχει στο σύνολο ή σε τμήμα της νομής της εξουσίας. Οι πράξεις αυτές, «οφείλουν» να παρουσιάζουν μια μελλοντική προοπτική, προκειμένου να καθίστανται δικαιολογημένες στη συνείδηση του κοινωνικού συνόλου. Η τρομοκρατία δεν μπορεί να συνδεθεί με συγκεκριμένη εθνικότητα, θρησκεία ή εθνότητα. Ένας εξαιρετικά διευρυμένος ορισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά για να τερματίσει μη-βίαιες διαφωνίες και για να υπονομεύσει τη δημοκρατική κοινωνία.⁵

Βασικό στοιχείο της τρομοκρατίας είναι η επανάληψη. Χάρη σε αυτό το στοιχείο διαφοροποιείται από το έγκλημα και τα μεμονωμένα περιστατικά βίας. Όμως, η χρήση του όρου «τρομοκρατία» χρησιμοποιείται συχνά αδόκιμα, κυρίως από τα ΜΜΕ για όποια πράξη προκαλεί «τρόμο» ή «φόβο» σ' ένα ευρύ κοινό, ακόμα και όταν στερείται του στοιχείου της επανάληψης.

Η προσπάθεια ορισμού της έννοιας «τρομοκρατία» έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους κυβερνητικούς και ακαδημαϊκούς φορείς, χωρίς όμως να έχουν καταλήξει σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό. Αυτό συμβαίνει διότι κάθε κοινωνία κινητοποιεί διαφορετικά αντανακλαστικά, κάθε κυβερνητική εξουσία έχει διαφορετικές σκοπιμότητες, ενώ και στην ακαδημαϊκή κοινότητα δημιουργούνται διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις. Συνεπώς είναι αρκετά δύσκολο να υπάρξει κάτι που θα περιλαμβάνει όλες αυτές τις διακριτές πλευρές. Ωστόσο, κάθε φορέας σταδιακά, έχει επιδιώξει να δώσει μια ερμηνεία του όρου, χωρίς όμως κάποια ερμηνεία να θεωρείται πλήρης.

---

³ Schmid A., Jongman A. (1988), *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, Transaction Publishers, 2005, p. 1-7.

⁴ Κατάλογος με τα χαρακτηριστικά των ορισμών που εμφανίστηκαν στην έρευνα δίνεται στο Παράρτημα 1.

⁵ Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), "Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach", Vienna, February 2014, p.28. Βλ. Επίσης Laqueur W. (2002), *A History of Terrorism*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, p. 133.

Η θεμελιώδης σημασία του ορισμού του φαινομένου της τρομοκρατίας καταδεικνύεται και από την αναγόρευση της «διεθνούς τρομοκρατικής δραστηριότητας» σε κύριο παράγοντα άσκησης εξωτερικής πολιτικής από τις ΗΠΑ. Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ αντιλαμβάνονται την τρομοκρατία ως ταυτόσημη έννοια με το έγκλημα και τον πόλεμο. Ο πρώτος ορισμός δόθηκε στη δημοσιότητα από την ειδική επιτροπή ανάλυσης της τρομοκρατίας. Αυτός προβλέπει ότι: «Η τρομοκρατία είναι ουσιαστικά μια τακτική, μια μορφή πολιτικού πολέμου που έχει ως σκοπό να επιτύχει πολιτικά αποτελέσματα»⁶. Όμως, ο ορισμός αυτός δεν αποτελεί βασικό γνώμονα διατύπωσης των αμερικανικών πεποιθήσεων.

Άλλη προσπάθεια ορισμού του φαινομένου έγινε από το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ το οποίο χαρακτηριστικά αναφέρει: «Ο όρος τρομοκρατία σημαίνει προϋπολογισμένη βία με πολιτικά πιστεύω, που σκοπό έχει επιθέσεις εναντίον άμαχων πολιτών ή άλλων στόχων εκ μέρους παράνομων και συνωμοτικών ομάδων, οι οποίες επιδιώκουν να επηρεάσουν ένα κοινό⁷». Αυτό σημαίνει πως μια τρομοκρατική ενέργεια μπορεί να διεξαχθεί μόνο από ομάδα και όχι από το κράτος ή κάποιον αντιπρόσωπο της κυβέρνησης και η ενέργεια αυτή έχει ως αποδέκτες τους πολίτες ή κάποιο άμαχο πληθυσμό⁸. Ο ορισμός αυτός δίνει πολιτική σημασία στον όρο τρομοκρατία. Όμως, πολιτική προσέγγιση δεν σημαίνει απαραίτητα και πολιτική αντιμετώπιση.

Διαφορετικό ορισμό για την τρομοκρατία δίνουν και οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ. Ούτε αυτοί οι οργανισμοί έχουν καταφέρει να καταλήξουν σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό, γι' αυτό και κάθε υπηρεσία αποδίδει και ερμηνεύει το φαινόμενο όπως το αντιλαμβάνεται.

Η τρομοκρατία απασχόλησε ιδιαίτερα και τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρατηρείται όμως, πως εξαιτίας της ετερότητας των κρατών, το καθένα ξεχωριστά αντιλαμβάνεται με δικό του τρόπο την έννοια του φαινομένου, δυσκολεύοντας τη δημιουργία κοινά αποδεκτού ορισμού. Ωστόσο, λόγω των διεθνών διαστάσεων που έλαβε το φαινόμενο, η ανάγκη οριοθέτησης έγινε επιτακτική για τα θεσμικά όργανα. Η προσπάθεια ορισμού οδήγησε την Ευρωπαϊκή Ένωση στο TREVΙ (Terrorisme,

⁶ Vice President's Task Force on Combating Terrorism, "Terrorist Group Profiles", U.S. Government Printing Office, Washington D.C., November 1988, Preface.

⁷ Title 22 of the United States Code, Section 2656 (d). Βλ. Επίσης Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America, p. 14.

⁸ Gupta D., (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, New York, p.13.,

Radicalisme, Extrémisme et Violence Internationale)⁹, παρέχοντας μια σειρά ορισμών που βασίζονταν στη βρετανική αντίληψη, έχοντας όμως διαφοροποιηθεί στο σημείο εξίσωσης της τρομοκρατίας με οποιαδήποτε μορφή πολέμου¹⁰. Ο ορισμός του TREVI ανέφερε ότι ως «τρομοκρατία ορίζεται η χρήση ή απειλή χρήσης βίας από συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων για την επίτευξη πολιτικών στόχων». Η αναφορά στην επίτευξη των πολιτικών στόχων δίνει στον ορισμό μια ιδιαιτερότητα, συγκριτικά με τους προϋφιστάμενους ορισμούς. Ωστόσο, το συγκεκριμένο όργανο δεν κατάφερε να προχωρήσει σε περαιτέρω μελέτη και ανάλυση του φαινομένου, λόγω του σύντομου χρόνου λειτουργίας του.

Με την έννοια της τρομοκρατίας ασχολήθηκε και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Ο οργανισμός αυτός αποτελεί τον μόνο πανευρωπαϊκό οργανισμό ασφάλειας. Η δράση του στηρίζεται στις προσπάθειες προώθησης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως αποτέλεσμα του “Helsinki Process” του 1975¹¹. Τα θέματα που απασχολούν τον ΟΑΣΕ έχουν να κάνουν με τις νέες απειλές και προκλήσεις που έχουν εμφανιστεί στη διεθνή σκηνή. Τέτοιες είναι η διακίνηση όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία και η διακίνηση ναρκωτικών. Για τον οργανισμό αυτό, τρομοκρατία και οργανωμένο έγκλημα είναι έννοιες που ταυτίζονται. Ωστόσο, δεν γίνεται καμία προσπάθεια οριοθέτησης του φαινομένου.

Παράλληλα, το NATO προκειμένου να ορίσει την τρομοκρατία, προβαίνει στην έκδοση οδηγίας. Μέσα από την οδηγία, ορίζει την τρομοκρατία ως «παράνομη χρήση ή απειλή χρήσης βίας ή χρήση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας, με σκοπό τη διάβρωση της κοινωνίας ή τον κλονισμό μιας κυβέρνησης για την αποκόμιση πολιτικού, θρησκευτικού, ή ιδεολογικού οφέλους». Επιπλέον, καθορίζει και τη μορφή δραστηριότητας που θεωρεί τρομοκρατική, αναφέροντας ότι «οι πράξεις που θεωρούνται τρομοκρατικές μπορεί να είναι εκφοβισμός, διάβρωση, ανατροπή, προπαγάνδα, κλοπή και παράνομη διακίνηση χρήματος, εγγράφων, όπλων και υλικών, ένοπλες επιθέσεις, βομβιστικές ενέργειες, τραυματισμοί, δολοφονίες, και

⁹ Πρόκειται για ένα διακυβερνητικό δίκτυο αποτελούμενο από υπουργούς δικαιοσύνης και εσωτερικών. Ιδρύθηκε το 1975 και διέκοψε τη λειτουργία του μετά την ενσωμάτωσή του στον τρίτο πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκη Μάαστριχτ, 1992).

¹⁰ Οι Βρετανοί ορίζουν την τρομοκρατία ως «τη χρήση βίας για πολιτικούς σκοπούς που εμπεριέχει την όποια χρήση βίας με σκοπό τον εκφοβισμό του κοινού ή τμήματός του». όπ. παρ. Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 77.

¹¹ Πρόκειται για μια συμφωνία που υπεγράφη από 25 κράτη στο πλαίσιο της Διάσκεψης για την ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη που διεξήχθη στη Φινλανδία το 1975. Η συμφωνία αυτή προέβλεπε τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Δύσης. Ωστόσο, το κείμενο δεν ήταν δεσμευτικό, καθώς δεν αποτελεί Συνθήκη.

απαγωγές». Ακόμα, επισημαίνεται πως οι πράξεις τρομοκρατίας θα παραμείνουν ζητήματα υψίστης σημασίας για το ΝΑΤΟ, καθώς οι λόγοι γέννησης της τρομοκρατίας θα εξακολουθούν να υπάρχουν εντός των κρατών-μελών, προκαλώντας προβλήματα στη διεθνή ασφάλεια.¹²

Τέλος, ο ΟΗΕ επιχείρησε επίσης να ασχοληθεί με το θέμα της τρομοκρατίας. Παρά τις συζητήσεις που έχουν γίνει γύρω από την τρομοκρατία και παρά τα πολυάριθμα ψηφίσματα που έχουν εκδοθεί για την καταπολέμησή της, δεν έχει υπάρξει κανένας ορισμός σχετικά με το ποιες ενέργειες θεωρούνται τρομοκρατικές¹³. Αντιθέτως, γίνεται ταύτιση της πολιτικής βίας με το οργανωμένο έγκλημα, δημιουργώντας αμφιβολίες σχετικά με την αμεροληψία του ως διεθνή οργανισμού.

Κατά συνέπεια, ο ορισμός του φαινομένου της τρομοκρατίας αποτελεί ένα ιδιαίτερα περίπλοκο ζήτημα, έχει εγείρει πολλές συζητήσεις, ενώ ταυτόχρονα έχει αποτελέσει και σημείο αντιπαράθεσης. Σε κάθε περίπτωση όμως, η δημιουργία ορισμού είναι βασική προκειμένου να μπορέσει να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά το φαινόμενο της τρομοκρατίας, κατά τρόπο που συμμορφώνεται στους κανόνες δικαίου και στη διεθνή υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

1.1.1 Διάκριση τρομοκρατίας από ανταρτοπόλεμο

Αυτές οι δύο έννοιες αποτελούν σημείο αντιπαράθεσης, καθώς τα όρια διάκρισής τους είναι περιορισμένα. Αρκετοί υποστηρίζουν πως αυτές οι δύο έννοιες ταυτίζονται, καθώς στο εσωτερικό ενός κράτους, ένα άτομο που προβαίνει σε ενέργειες μπορεί να χαρακτηριστεί «εθνικός απελευθερωτής» τη στιγμή που το διεθνές περιβάλλον τον θεωρεί τρομοκράτη¹⁴.

Αυτό που διακρίνει τις δύο αυτές έννοιες είναι το «πολιτικό κίνητρο». Στις τρομοκρατικές ενέργειες, το κίνητρο κατά βάση είναι πολιτικό. Σημείο αφετηρίας

¹² Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 90-91.

¹³ Στο ψήφισμα A/RES/40/61 του Γενικού Συμβουλίου, γίνεται προσπάθεια ορισμού των τρομοκρατικών ενεργειών. Ωστόσο, παρατηρείται μία επιφύλαξη ως προς την ταύτιση της τρομοκρατίας με το έγκλημα και συνεπώς, ως προς την αποδοχή του ως τελικό ορισμό. όπ. παρ. General Assembly of the United Nations, “Measures to prevent international terrorism which endangers or takes innocent human lives or jeopardizes fundamental freedoms and study of the underlying causes of those forms of terrorism and acts of violence which lie in misery, frustration, grievance and despair and which cause some people to sacrifice human lives, including their own, in an attempt to effect radical changes”, A/RES/40/61, 108th plenary meeting, 9 December 1985.

¹⁴ Παραδείγματα ατόμων που χαρακτηρίστηκαν τρομοκράτες και αργότερα κέρδισαν το σεβασμό σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελούν οι: Yasir Arafat, Menachem Begin και Nelson Mandela.

αποτελεί η κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάσταση μιας χώρας και οι αδικίες που η οργάνωση πιστεύει ότι παράγει η κυβερνητική πολιτική¹⁵. Κατά συνέπεια, εμφανίζονται ως υπερασπιστές των αδικημένων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία αδυνατούν να αντιδράσουν. Ταυτόχρονα, μέσα από γραπτές προκηρύξεις, επιδιώκουν να αποδείξουν στο τμήμα της κοινωνίας στο οποίο απευθύνονται, την καθαρότητα και το δίκαιο των πράξεών τους.

Από την άλλη πλευρά, στον ανταρτοπόλεμο, οι ενέργειες των ανταρτών στρέφονται εναντίον του τακτικού στρατού σε έναν γενικευμένο πόλεμο. Σκοπός τους είναι η ανατροπή μιας κυβέρνησης ή κάποια εσωτερική πολιτική αλλαγή¹⁶. Πολλές φορές, μονάδες του τακτικού στρατού μετασχηματίζονται σε αντάρτικες ομάδες, δρώντας σε περιοχές που κρατούνται από τον αντίπαλο. Δεν εμφανίζονται ως υπερασπιστές των αδυνάτων, αλλά καθώς προέρχονται από τα καταπιεσμένα στρώματα αγωνίζονται για να αποκτήσουν τα δικαιώματα που τους αναλογούν ως πολίτες ενός κράτους. Ο ανταρτοπόλεμος έχει χαρακτηριστεί και ως «πόλεμος της μάζας» ή «πόλεμος του λαού»¹⁷.

Στον ανταρτοπόλεμο, η κυρίαρχη λογική είναι να πλήξεις τον εχθρό σε καίρια σημεία σε ανύποπτο χρόνο και στη συνέχεια να απομακρυνθείς προτού ο εχθρός αντιδράσει. Η τακτική αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε ομάδες που δεν διαθέτουν τον οπλισμό ενός τακτικού στρατού, οπότε αποφεύγεται και η κατά μέτωπο επίθεση που θα οδηγούσε το όλο εγχείρημα σε αποτυχία. Η εξέλιξη του ανταρτοπόλεμου είναι η αναγωγή του σε τακτικό πόλεμο, όπου ο στρατός των ανταρτών έχει πια αποκτήσει τη δύναμη τακτικού στρατού¹⁸.

Ο Allemann, στον ορισμό που έδωσε για τον αντάρτη ανέφερε πως: «Ο αντάρτης μάχεται κυρίως, έναν αντίπαλο στρατιωτικά εξοπλισμένο, όπως είναι ο επίσημος στρατός ή η αστυνομία, ακόμα και όταν αυτό γίνεται με μη συμβατικό τρόπο¹⁹». Αυτό σημαίνει πως ο ανταρτοπόλεμος αποτελεί επέκταση του ορισμού του κλασικού πολέμου. Στην ερμηνεία αυτή στηρίζεται και ο ορισμός του ΝΑΤΟ. Συγκεκριμένα

¹⁵ Όπως αναφέρει ο Lasswell, πολιτικό κίνητρο σε μια κοινωνία έχουν τα άτομα που μπορούν να ασκήσουν επιρροή. Τα άτομα αυτά προέρχονται από την ελίτ, καθώς έχουν τη δύναμη να συνδυάζουν βία, αγαθά και πρακτικές κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποκομίζουν τα μεγαλύτερα οφέλη, στηριζόμενα πάντα σε κάποια κοινωνική αλλαγή. Μία από τις τακτικές που ακολουθούν είναι και η προπαγάνδα. βλ. Lasswell H. (1935), *Politics: Who Gets What, When, How*, Meridian, New York.

¹⁶ Χαρακτηριστικές περιπτώσεις ανταρτοπολέμου είχαμε στη δράση των Παρτιζάνων του Τίτο στη Γιουγκοσλαβία, στη δράση των κομμουνιστών με ηγέτη τον Μάο στον εμφύλιο της Κίνας, καθώς και στην Ελλάδα με την εθνική αντίσταση κατά των Ναζί.

¹⁷ Che Guevara E. (1961), *Guerrilla Warfare*, Monthly Review Press, p.3.

¹⁸ Το ίδιο, σελ 5.

¹⁹ Allemann F., "Terrorism: Definitional Aspects", *Terrorism: An International Journal*, Vol. 3, Issue 3-4, 1980, p. 185.

ορίζει τους αντάρτες ως «μια ομάδα από ακανόνιστα, γηγενή κυρίως άτομα, οργανωμένα κατά μήκος στρατιωτικών γραμμών για τη διεξαγωγή στρατιωτικών και παραστρατιωτικών επιχειρήσεων σε εχθροκρατούμενο ή εχθρικό έδαφος»²⁰.

Στο πλαίσιο ενός ανταρτοπόλεμου είναι πιθανό να χρησιμοποιηθεί ατομική τρομοκρατία, όπως έχει συμβεί σε αρκετές περιπτώσεις στο παρελθόν²¹. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει ταύτιση μεταξύ των δύο αυτών όρων. Ακόμα, η συχνά χρησιμοποιούμενη έκφραση από τα ΜΜΕ ότι η τρομοκρατία είναι «αντάρτικο πόλεων» ή «ανταρτοπόλεμος» γίνεται καθαρά για λόγους εντυπωσιασμού της κοινής γνώμης ή για δημιουργία κλίματος φόβου από την πρόκληση αντάρτικου χωρίς αιτία.

Ο όρος «τρομοκρατία» έχει χρησιμοποιηθεί αδιακρίτως και αυτό διότι δεν υπάρχει σαφής ορισμός. Κατά συνέπεια, πολλές ενέργειες χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές, ανεξάρτητα από το αν ανήκουν σε διαφορετική κατηγορία ενεργειών. Τα δυσδιάκριτα αυτά όρια έχουν δημιουργήσει πρόβλημα σε ενέργειες ανταρτοπόλεμου, καθώς πολύ εύκολα μπορούν να χαρακτηριστούν ως τρομοκρατικές²². Έτσι, δημιουργείται μια ιδιότυπη σύγκλιση μεταξύ τους, δημιουργώντας περισσότερες διαφωνίες.

1.2 Γενική Ιστορική Ανασκόπηση

Η λέξη τρομοκρατία απαντάται για πρώτη φορά στη Γαλλική Επανάσταση του 1789. Την περίοδο που ξέσπασε η Γαλλική Επανάσταση υπήρχε μεγάλη και διαρκώς αυξανόμενη ισχύς της αστικής τάξης, με ισχνή όμως, πολιτική παρουσία. Στην άλλη μεριά της πλάστιγγας βρισκόταν η αριστοκρατία, που είχε μεν διογκωμένη συμμετοχή στη διαχείριση του κράτους, τα οικονομικά της όμως είχαν υπονομευθεί και συνέχιζαν να υπονομεύονται. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πρόκληση εξεγέρσεων και την απαίτηση απόκτησης της εξουσίας από ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού. Η καταστολή των εξεγέρσεων με τη χρήση τακτικού στρατού αποδείχθηκε δύσκολη και επικίνδυνη. Για την πρόληψη νέων εξεγέρσεων, καθώς και για την εξουδετέρωση των αντιφρονούντων οργανώθηκε συστηματική τρομοκρατία.

²⁰ The Joint Chiefs of Staff, U.S. Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms (Incorporating the NATO and IADB Dictionaries)*, Washington, D.C., April 1, 1984, p. 164.

²¹ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση στον πόλεμο του Βιετνάμ το 1970, όπου αντάρτες του Βορείου Βιετνάμ χρησιμοποίησαν τρομοκρατία προκειμένου να οδηγήσουν στην απομάκρυνση των αμερικανικών δυνάμεων από το Νότιο Βιετνάμ. όπ. παρ. Douglas Pike, "The Viet-Cong strategy of terror", monograph prepared for the U.S. Mission, Saigon Viet Nam, February 1970, p. 7-8.

²² Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, pp. 35-36.

Στόχος δεν ήταν η εξολόθρευση των ταξικών «εχθρών», αλλά των πολιτικών αντιπάλων. Η τρομοκρατία εξαπολύθηκε στο όνομα της εθνικής άμυνας, αλλά εξελίχθηκε σε όργανο καταπίεσεως και εξοντώσεως όλων των αντιφρονούντων²³.

Συγκεκριμένα, ο όρος «τρομοκρατία» χρησιμοποιήθηκε από τους Ιακωβίνους, την πιο ακραία πτέρυγα της Επανάστασης. Χρησιμοποίησαν όχι μόνο πράξεις βίας αλλά και τρομοκρατίας ως προϋπόθεση για την οικοδόμηση της νέας κοινωνικής τάξης. Οι Ιακωβίνοι προσέδωσαν στην τρομοκρατία ιδιαίτερη βαρύτητα, ενώ δεν δίστασαν και να εκτελέσουν άτομα που ανήκαν στην αριστοκρατία, με μόνη αιτιολογία ότι ήταν αριστοκράτες.²⁴

Την ίδια εποχή, η λέξη ερμηνεύεται από το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας ως “régime de la terreur”, δηλαδή καθεστώς τρόμου²⁵. Έτσι, ο όρος αποκτά αρνητική σημασία, ενώ στον «τρομοκράτη» αποδίδονται εγκληματικές προθέσεις. Αυτό δείχνει πως οι ενέργειες των Ιακωβίνων κατάφεραν να δημιουργήσουν μια ισχυρή αρχική αντίληψη περί τρομοκρατίας στο κοινωνικό σύνολο, μόνο που η αντίληψη αυτή προκαλούσε τρόμο. Παράλληλα, χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά οι λέξεις “terreur” και “terrorisme”.

Η τρομοκρατία κορυφώθηκε από τον Μάρτιο του 1793 μέχρι τον Ιούλιο του 1794 και έγινε συνώνυμη του «καθεστώτος του τρόμου». Δημιούργησε μια δυσάρεστη κατάσταση για τον πληθυσμό της Γαλλίας, γι' αυτό και κατατάσσεται στις «μαύρες σελίδες» της Γαλλικής Επανάστασης. Σημαντικό σημείο τρόμου αποτέλεσε η δολοφονία του Γάλλου πολιτικού και αρθρογράφου Jean-Paul Marat από τη νεαρή Charlotte Corday²⁶. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε από πολλούς επαναστάτες ως επίθεση κατά της Επανάστασης. Βασικό χαρακτηριστικό των τρομοκρατικών επιθέσεων κατά τη Γαλλική Επανάσταση είναι ότι δεν στρέφονταν αποκλειστικά κατά της αριστοκρατίας, αλλά και κατά άλλων επαναστατών.

---

²³ Κολλιόπουλος Ι. (2001), *Νεώτερη ευρωπαϊκή ιστορία 1789-1945*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, σελ 37.

²⁴ Rapoport D., Yonah A. (1983), *The morality of terrorism*, Pergamon Press, New York, p. 149.

²⁵ Dictionnaire, Supplement, Paris, an VII (1798), σελ. 775. Βλ. Επίσης Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, pp. 3-4, Laqueur W. (2002), *A History of Terrorism*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, p. 6.

²⁶ Ο Marat ως πρόεδρος της «λέσχης των Ιακωβίνων» υποστήριζε τη βία ως μέσο για την εξουδετέρωση των συνομοσιών εναντίον της Επανάστασης. Παράλληλα, συνέβαλε στην απομάκρυνση των Γιρονδίνων από την εξουσία. Η Corday ούσα στην υπηρεσία των Γιρονδίνων, δολοφονεί τον Marat. Βλ. Guilhaumou, Jacques, “Configurer l’actualité d’un événement: la mort de Marat”, *Revolution Française*, Novembre 2010.

Σιγά-σιγά, οι όροι «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης» άρχισαν να χρησιμοποιούνται ευρέως, αποκτώντας αυτόνομο ιδεολογικό περιεχόμενο²⁷. Έτσι, την περίοδο 1818-81 έχουμε την ανάπτυξη έντονης δράσης από Ρώσους επαναστάτες, κατά της «αυταρχικής» κυβέρνησης. Εθνικιστικές ομάδες που καταφεύγουν σε πράξεις βίας και διεκδικούν αυτονομία, κάνουν την εμφάνισή τους στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Τέτοιες είναι οι Ιρλανδικές, οι Μακεδονικές και οι Αρμένικες²⁸.

Ωστόσο, η ανάπτυξη της τρομοκρατίας ενισχύθηκε και από τη Βιομηχανική Επανάσταση (1760-1860), καθώς συνέβαλε στην ανάπτυξη εθνικής συνείδησης, δημιουργώντας το πλαίσιο ανάπτυξης τρομοκρατικών δράσεων από τους αναρχικούς του 19^{ου} αιώνα. Αναρχικά κινήματα εμφανίζονται και αναπτύσσονται σε Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία και ΗΠΑ. Αυτό συνέβη διότι η Βιομηχανική Επανάσταση προκάλεσε ιδεολογικές αντιπαραθέσεις λόγω της εκμετάλλευσης ανθρώπων από τη νέα τάξη βιομηχάνων. Η Επανάσταση αυτή, απογύμνωσε την επαρχία από αγρότες και εργάτες γης, καθώς δημιούργησε μια νέα τάξη αποτελούμενη από εξαθλιωμένους βιομηχανικούς εργάτες. Η ανάγκη για μείωση του κόστους παραγωγής έκανε τους βιομήχανους να προβούν σε μείωση λειτουργικού κόστους. Αυτό σήμαινε σημαντική μείωση των μισθών των εργατών στο κατώτατο όριο, τη στιγμή που η απόδοση των εργατών όφειλε να βρίσκεται στο μέγιστο. Ως συνέπεια αυτής της κατάστασης ήταν η ανάδειξη σοσιαλιστικών κινήματων που προέβαλλαν την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων. Εκμεταλλευόμενοι τις αναταράξεις, αναρχικοί του 19^{ου} αιώνα αναπτύσσουν τρομοκρατικές δράσεις.

Η δράση ορισμένων μελών του αναρχικού κινήματος είχε ατομικό χαρακτήρα. Παράλληλα, συνοδευόταν από την άμεση ανάληψη της ευθύνης των πράξεων βίας που πραγματοποιούνταν. Σε αρκετές περιπτώσεις η πράξη τους ήταν προσωποποιημένη, ακόμα και ηρωική. Την εποχή αυτή (τέλη 19^{ου} αιώνα), γεννιέται και ένα ευρύτερο κίνημα βίας, του οποίου η αναρχική ιδεολογία εξέφραζε ένα μόνο μέρος του πληθυσμού, στηριζόμενο σε αντιθέσεις, εντάσεις, κοινωνικές και πολιτικές

²⁷ Ο Rapoport μελετώντας το φαινόμενο της τρομοκρατίας υποστηρίζει ότι οι τρομοκρατικές ενέργειες έρχονται ως συστάδες, όπως ακριβώς συμβαίνει με τα κύματα στον ωκεανό. Μελετώντας ιστορικά την εμφάνιση του φαινομένου διέκρινε τέσσερις κατηγορίες κυμάτων: την ιδεολογία του αναρχισμού, τα αντι-αποικιακά κινήματα, την ιδεολογία του Μαρξισμού και τα θρησκευτικά εξτρεμιστικά κινήματα. όπ. παρ. Rapoport D. (2004), "The four Waves of Modern Terrorism", *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, in Cronin and Ludes (eds), Georgetown University Press, Washington D.C., p. 46-68.

²⁸ Οι Ιρλανδικές οργανώσεις έδρασαν περισσότερο στη κατεχόμενη από τους Βρετανούς Βόρειο Ιρλανδία, οι Ελληνικές – Μακεδονικές οργανώσεις στη Μακεδονία κατά την περίοδο της Βουλγαρικής κατοχής και του «Μακεδονικού Αγώνα» και οι Αρμένικες κατά την Διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του νεοσύστατου τουρκικού κράτους του Κ. Ατατούρκ. Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 21-22. Βλ. επίσης Hoffman B. (2006), pp. 4-14.

ανισότητες που προϋπήρχαν, αλλά δεν εκφράζονταν. Έτσι, παρατηρούνται λαοί να απαιτούν αυτονομία και ανεξαρτησία²⁹. Σε αυτό, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και ο Διαφωτισμός, προσφέροντας το φιλοσοφικό υπόβαθρο, προκειμένου τα προϋπάρχοντα συστήματα να καταστούν αμφισβητήσιμα από τους διανοούμενους της εποχής.

Στη συνέχεια, η αναρχική ιδεολογία δίνει τη θέση της στη μαρξιστική-λενινιστική. Η νέα αυτή προσέγγιση αποτέλεσε σταθμό για τη Δύση, καθώς προκάλεσε τις σημαντικότερες «εστίες» πολιτικών αντιπαραθέσεων. Την περίοδο αυτή, δεν παρατηρήθηκαν ατομικές πράξεις βίας. Ακόμα και στη Μέση Ανατολή η κατάσταση ήταν τελείως διαφορετική από αυτή που γνωρίζουμε σήμερα, καθώς οι τρομοκρατικές πράξεις δεν είχαν εκλάβει ακόμα τις διαστάσεις των μετέπειτα χρόνων. Κατά τις δεκαετίες 1930 και 1940 κάνουν την εμφάνισή τους στην Αίγυπτο το κίνημα των «Αδερφών Μουσουλμάνων» και η οργάνωση «Νέα Αίγυπτος», τα οποία χρησιμοποιούσαν τρομοκρατικές πράξεις.

Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα εμφανίστηκε στην Παλαιστίνη το κίνημα των Εβραίων, με συγκεκριμένο πολιτικό περιεχόμενο και στόχους, όπως η εκδίωξη των Βρετανών αποικιοκρατών και η δημιουργία ανεξάρτητου εβραϊκού κράτους. Το 1947 δημιουργήθηκε το κράτος του Ισραήλ. Σταδιακά, οι Άραβες αντέδρασαν ασκώντας ανάλογη βία, έχοντας την αντίληψη ότι η δημιουργία του Ισραήλ και η μεγάλη αμερικανική οικονομική βοήθεια που λάμβανε αυτή η χώρα, ήταν η συνέχεια της δυτικής αποικιοκρατίας³⁰. Λίγο μετά, εμφανίζεται το κίνημα των Παλαιστινίων κατά των Ισραηλινών. Και πάλι όμως, δεν υπήρχε ταύτιση με κάποια από τις υπάρχουσες ιδεολογίες της εποχής.

1.2.1 Η Γέννηση της τρομοκρατίας

Η τρομοκρατία, έτσι όπως την αντιλαμβάνεται ο δυτικός κόσμος μέχρι σήμερα, γεννήθηκε ιστορικά το 1960. Τα κοινωνικο-πολιτικά χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου ευνόησαν τη δράση ομάδων, κινημάτων και οργανώσεων³¹. Την περίοδο αυτή, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είχε ήδη λήξει, όμως οι μνήμες που άφησε ήταν ακόμα νωπές. Κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, υπήρχε ο φόβος μιας νέας

²⁹ Τζολ Τζέιμς (1975), *Οι αναρχικοί*, Εκδ. Επίκουρος, Αθήνα, σελ. 312-313.

³⁰ Dale S., "Religious Suicide in Islamic Asia", *Journal of Conflict Resolution*, vol. 32, No. 1, March 1988, p. 37-59.

³¹ Η άνοδος της τρομοκρατίας στα δυτικά κράτη κατά τις δεκαετίες '60-'90 απεικονίζεται σχηματικά στο Παράρτημα 2.

αιματοχυσίας μεταξύ των κοινωνιών της Ευρώπης, είτε για την ανάδειξη μιας νέας ηγεμονικής δύναμης, είτε ως θερμό επεισόδιο μεταξύ των δύο συνασπισμών. Οι λόγοι αυτοί ενίσχυσαν τη δημιουργία απελευθερωτικών κινημάτων, καθώς και τρομοκρατικών φαινομένων. Ακόμα, το ιδεολογικό πλαίσιο μαρξισμού-λενινισμού οδήγησε στην ανάπτυξη μιας ιμπεριαλιστικής και αντι-αποικιοκρατικής αντίληψης που γινόταν έκδηλη μέσα από την αλληλεγγύη που επέδειξαν οι ομάδες αυτές στα λαϊκά-εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα του τρίτου κόσμου. Από αυτή τη σκοπιά, η τρομοκρατία μπορεί να ειπωθεί ως το αποτέλεσμα μια συγκεκριμένης ιδεολογίας και ως μια προσπάθεια ανασχηματισμού του κόσμου σε μια ιδανική εικόνα, όπως την οραματίζεται μια ειδική ομάδα.

Κορυφαία στιγμή διεκδίκησης εκείνης της περιόδου, ήταν τα γεγονότα του Μάη του '68.³² Στα γεγονότα αυτά, υπήρξε τεράστια κινητοποίηση νέων σε διαδηλώσεις, πορείες, αλλά και γενικότερη άρνηση στην κρατική διαχείριση θεμάτων της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας, την οποία θεωρούσαν λανθασμένη. Ένα μικρό τμήμα των επαναστατημένων νέων του Μάη του '68, επέλεξε να συνεχίσει την ιδεολογική αντιπαράθεση με την κρατική εξουσία. Η βία χρησιμοποιήθηκε ως υποκατάστατο υποστήριξης των εργατικών αγώνων και διεκδικήσεων. Τα θύματα των τρομοκρατικών οργανώσεων που επιλέχθηκαν ήταν οι εκπρόσωποι της τάξης που αντιτίθονταν στις εργατικές διεκδικήσεις. Η δράση αυτών των οργανώσεων χαρακτηρίστηκε τρομοκρατία, και λόγω της ιδεολογικής συγγένειας με τον μαρξισμό-λενινισμό, ονομάστηκε «αριστερή» τρομοκρατία. Τα άτομα αυτά δεν δέχτηκαν την ανάληψη ευθυνών από την αστική τάξη, η οποία προτίμησε να επιστρέψει στην πρότερη κατάσταση πραγμάτων.

Κατ' αυτό τον τρόπο, ένοπλες οργανώσεις έκαναν την εμφάνισή τους στον ευρωπαϊκό χώρο, έχοντας συγκεκριμένη στρατηγική, ιδεολογική συγκρότηση, αυστηρά κριτήρια επιλογής και στρατολόγησης νέων μελών, καθώς και συγκεκριμένη επιλογή στόχων. Ευρωπαϊκά κράτη που βίωσαν το φαινόμενο της «αριστερής» τρομοκρατίας ήταν η Γαλλία, η Δυτική Γερμανία, η Ιταλία και το Βέλγιο³³.

³² Με τον όρο «Μάιο του '68» περιγράφεται η πολιτική και κοινωνική αναταραχή που είχε ξεσπάσει στη Γαλλία, από φοιτητές και μαθητές, την περίοδο Μαΐου –Ιουνίου 1968. Τα γεγονότα επεκτάθηκαν με γενική απεργία των Γάλλων εργατών και τελικά οδήγησαν σε πολιτική και κοινωνική κρίση, που άρχισε να παίρνει διαστάσεις επανάστασης. Αποτέλεσμα ήταν η διάλυση της Γαλλικής Εθνοσυνέλευσης και η προκήρυξη εκλογών από τον τότε πρόεδρο Charles De Gaulle. Βλ. Calvocoressi Peter (2004), *Διεθνής Πολιτική 1945-2000*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, σελ. 337-339, Μπόση Μ. (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 79-80 και Παπαδάτος Π. 1987, *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 83-84.

³³ Στη Γαλλία έδρασε η οργάνωση Action Directe, στη Δυτική Γερμανία η RAF, στην Ιταλία οι Ερυθρές Ταξιαρχίες και στο Βέλγιο οι Cellules Communistes Combattantes.

1.2.2 Η μετεξέλιξη του φαινομένου της πολιτικής βίας

Με την πάροδο των χρόνων, εκτός από την αλλαγή ιδεολογιών, έχουμε και αλλαγή στη διεθνή τάξη πραγμάτων. Μια σειρά εξελίξεων, όπως η ανάπτυξη της τεχνολογίας, των τηλεπικοινωνιών και δικτύων και των μεταφορών έχει δημιουργήσει όχι μόνο νέες ανάγκες, αλλά και νέα προβλήματα, κυρίως στην ασφάλεια των κρατών.

Αν μελετήσουμε τις νέες μορφές βίας, συγκρίνοντάς τις με τις προηγούμενες εκφάνσεις της, θα δούμε πως παρουσιάζουν ελάχιστα μόνο κοινά σημεία. Ωστόσο, εξακολουθεί να γίνεται χρήση του όρου «τρομοκρατία», παρά το γεγονός πως ο όρος έχει χάσει πλέον την αρχική του σημασία. Για το λόγο αυτό παρατηρείται μία διεύρυνση του εννοιολογικού φάσματος του όρου, προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες της σημερινής κοινωνίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διεύρυνσης αποτελεί η χρήση του όρου «κυβερνο-τρομοκρατία» (cyber-terrorism), για να περιγράψει την καταστροφή ή την πρόκληση σαμποτάζ σε αρχεία συστημάτων πληροφορικής εταιρειών ή κυβερνητικών οργανισμών. Σε αυτό το είδος τρομοκρατίας, άμεσος στόχος δεν είναι πλέον ο άνθρωπος, αλλά κάποιο ψηφιακό σύστημα δεδομένων. Συνεπώς, η Νέα Τάξη πραγμάτων επαναδιατυπώνει την έννοια του έθνους-κράτους και το φέρνει αντιμέτωπο με νέες προκλήσεις και νέους κινδύνους για την ασφάλειά του. Έτσι, οι νέες μορφές εκδήλωσης της βίας απέχουν πολύ από την «αυθεντικά πολιτική» τρομοκρατία των περασμένων δεκαετιών.³⁴

Το κλίμα φόβου για την ασφάλεια των κρατών ενισχύθηκε κυρίως, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης εκτός του γεγονότος ότι επέφερε σημαντικές πολιτικές και οικονομικές αλλαγές στις διασπασμένες πλέον χώρες του ανατολικού μπλοκ, μπορούσε να αποτελέσει και πηγή πυρηνικού εξοπλισμού για όποιον το επιθυμούσε. Καθώς τα εργοστάσια πυρηνικής ενέργειας έμεναν πλέον αφύλακτα, άτομα και τρομοκρατικές οργανώσεις μπορούσαν να αποκτήσουν εύκολα πυρηνικά υλικά. Κατ' αυτό τον τρόπο η πιθανή χρήση τους από λάθος χέρια θα μπορούσε να απειλήσει ολόκληρη την ανθρωπότητα με εξαφάνιση.

³⁴ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 43-44.

Η αλλαγή αυτή στη διεθνή πολιτική σε συνδυασμό με την τεχνολογική εξέλιξη και πρόοδο δημιούργησε νέες προκλήσεις για τη διεθνή ασφάλεια. Από αυτή την αλλαγή δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη η τρομοκρατία, η οποία εξελίχθηκε. Συνέπεια αυτού ήταν η μετεξέλιξή της σε διεθνές φαινόμενο, που δεν θυμίζει σε τίποτα την τρομοκρατία βασισμένη σε καθαρά πολιτικά κίνητρα. Παράλληλα, η σύνδεσή της με το οργανωμένο έγκλημα, το εμπόριο ναρκωτικών, αλλά και τον θρησκευτικό φανατισμό κατέστησαν την τρομοκρατία ως τη μεγαλύτερη απειλή του διεθνούς συστήματος. Αρκετοί μελετητές παρατηρώντας την εξέλιξη αυτή κάνουν λόγο για «Παλαιά» και «Νέα» Τρομοκρατία, ωστόσο η διάκριση αυτή αποτελεί σημείο αντιπαραθέσεων³⁵.

1.3 Είδη τρομοκρατίας

1. Πολιτική τρομοκρατία

Στην πολιτική τρομοκρατία εντάσσονται όλες οι ενέργειες πολιτικής βίας που λαμβάνουν χώρα εντός της πολιτικής κοινωνίας και στοχεύουν στην πολιτική τάξη πραγμάτων. Η πολιτική βία περιλαμβάνει τόσο την ατομική βία³⁶, όσο και ενέργειες κατάλυσης δημοκρατικού πολιτεύματος από μια στρατιωτική κυβέρνηση. Στις περιπτώσεις αυτές οι δράστες είναι αντιτιθέμενες πολιτικές ομάδες. Συνεπώς, ο όρος «πολιτική βία» είναι ευρύς και περιλαμβάνει όχι μόνο την αναταραχή και την εξέγερση, αλλά το πραξικόπημα, τον ανταρτοπόλεμο, καθώς και την επανάσταση.

---

³⁵ Η Crenshaw στο άρθρο της υποστηρίζει πως η διάκριση αυτή έχει προκαλέσει πολλές αντιπαραθέσεις και παρά την υποστήριξη από πολλούς ότι όντως υφίσταται τέτοια διάκριση, τα στοιχεία που συγκέντρωσε δείχνουν περισσότερο μια εξέλιξη του ίδιου φαινομένου, παρά μια νέα διάστασή του. όπ. παρ. Crenshaw M. (2008), "The Debate over "New" vs. "Old" Terrorism", *Values and Violence: Intangible Aspects of terrorism*, in Karawan, McCormack, Reynolds (eds.), Springer, USA, pp. 117-136.

Πριν την 11^η Σεπτεμβρίου η διάκριση αυτή ήταν καθαρά ακαδημαϊκή. Μετά το χτύπημα άρχισε να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, καθώς θεωρήθηκε πως το νέο αυτό φαινόμενο, χρήζει και νέους τρόπους αντιμετώπισης. όπ. παρ. Gofas A., "Old" vs. "New" Terrorism: What's in a name?", *Turkish Journal of International Relations*, Volume 8, No. 32, Winter 2012, p. 19. Βλ. και [Παράρτημα 3](#).

³⁶ Ως ατομική βία θεωρείται η μορφή βίας που ασκείται από ομάδες ή σύνολα ενάντια σε αντίστοιχες ομάδες ή σύνολα.

Η πολιτική τρομοκρατία διακρίνεται στην «αριστερή» τρομοκρατία, την «ακροδεξιά» τρομοκρατία, την τρομοκρατία του ενός θέματος και το «Νέο» Οργανωμένο έγκλημα. Καθεμία από αυτές τις διακρίσεις αναλύονται στη συνέχεια.

α) «Αριστερή» τρομοκρατία

Αποτελεί ειδικευμένη μορφή οργανωμένης πολιτικής βίας. Οι ενέργειές τους προέρχονται από άτομα και μέλη οργανώσεων που αναλαμβάνουν την ευθύνη που απορρέει από τις πράξεις τους. Οι ομάδες που συμμετέχουν κατατάσσονται στο χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, ενώ η ιδεολογική τους τοποθέτηση εντάσσεται στη μαρξιστική-λενινιστική θεώρηση. Η επιλογή των στόχων τους γίνεται με αυστηρά κριτήρια, έχοντας πρωτίστως συγκεντρώσει βασικά στοιχεία, όπως πολιτική, οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα. Η ανίχνευση του στόχου τους γίνεται με απόλυτη μυστικότητα και συνέπεια, καθώς επιθυμούν την αποφυγή λαθών. Σε περίπτωση που υπάρχουν τυχαία θύματα, υπάρχει ο κίνδυνος να βρεθούν αντιμέτωποι με την κοινωνική κατακραυγή, γι' αυτό και δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην παρακολούθηση του στόχου τους. Ακόμα, η επώνυμη ανάληψη ευθύνης αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των οργανώσεων αυτού του είδους τρομοκρατίας. Τέλος, ζητήματα όπως η προέλευση χρηματοδότησης των ενεργειών, οι χώροι εκπαίδευσης και οι μέθοδοι φύλαξης και απόκρυψης υλικού, ποικίλλουν από χώρα σε χώρα.³⁷

β) «Ακροδεξιά» τρομοκρατία

Παράλληλα με τις αριστερές οργανώσεις εμφανίστηκαν και οι ακροδεξιές, δρώντας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Βασικό στοιχείο αυτού του είδους οργανώσεων είναι ότι διαθέτουν ισχυρά στηρίγματα σε κρατικούς ή παρακρατικούς μηχανισμούς, ενώ δεν λείπει και η σύναψη σχέσεων με τις μυστικές υπηρεσίες ενός κράτους. Η επιλογή των στόχων τους δεν γίνεται με προσοχή, δεν ενδιαφέρονται για την υστεροφημία τους μετά από μια τρομοκρατική ενέργεια³⁸, ούτε για την πρόκληση

³⁷ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 34-35. Βλ. επίσης Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America, pp. 17-18.

³⁸ Χαρακτηριστικά παραδείγματα: η βομβιστική ενέργεια στο σιδηροδρομικό σταθμό στη Μπολόνια της Ιταλίας, τον Αύγουστο του 1980 με 80 θύματα ή η επίθεση στο Ομοσπονδιακό κτίριο της Οκλαχόμα των ΗΠΑ στις 19 Απριλίου του 1995.

τυχαίων θυμάτων και σαφώς δεν κινούνται κατά του κράτους³⁹. Οι στόχοι τους κυμαίνονται από λαθρομετανάστες μέχρι αριστερά κόμματα και αθώους πολίτες. Για το λόγο αυτό αποτελεί και την πιο επώδυνη μορφή βίας. Η ιδεολογική τους προσέγγιση κινείται σε συναφές πλαίσιο, χωρίς όμως να ακολουθούν όλοι ακριβώς την ίδια θεώρηση. Σημαντικό ποσοστό των ατόμων που τάσσονται υπέρ αυτού του είδους είναι είτε ενεργά μέλη, είτε φίλα προσκείμενα σε τέτοιες οργανώσεις, μερικές από τις οποίες τυγχάνουν να είναι τμήματα ή τάσεις δεξιών κοινοβουλευτικών κομμάτων. Βασική διαφορά ανάμεσα στα δύο είδη οργανώσεων είναι πως η αριστερή προβαίνει σε αιτιολόγηση των ενεργειών της και σε ανάληψη ευθυνών. Τέλος, λόγω του γεγονότος ότι οι ακροδεξιές οργανώσεις διατηρούν καλές σχέσεις με κρατικούς ή παρακρατικούς μηχανισμούς, δεν δημιουργείται η αίσθηση πολιτικής αντιπαράθεσης. Για το λόγο αυτό δεν αναγνωρίζονται από το κράτος ως τρομοκρατικές και συνεπώς δεν προβαίνει στη λήψη ειδικών μέτρων αντιμετώπισής τους.

γ) «Τρομοκρατία του ενός θέματος» (“*Single Issue Terrorism*”)

Ο όρος αυτός αναφέρεται σε εξτρεμιστικές ενέργειες που διαπράττονται από άτομα ή ομάδες, διαμαρτυρόμενα για θέματα που αναφέρονται σε κυβερνητική δράση ή αδράνεια⁴⁰. Οι οργανώσεις αυτές υποστηρίζουν τρία βασικά θέματα: δικαιώματα των ζώων, περιβαλλοντισμό και αμβλώσεις. Οι χώρες στις οποίες εμφανίζουν μεγαλύτερη δράση είναι οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και το Ηνωμένο Βασίλειο. Βέβαια, όσον αφορά τον περιβαλλοντισμό, έχει πάρει παγκόσμιες διαστάσεις και έχει απασχολήσει τις κυβερνήσεις πολλών κρατών ανά τον κόσμο. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες τρομοκρατικές οργανώσεις, οι οργανώσεις που ασχολούνται με συγκεκριμένα θέματα είναι νόμιμες και τα μέλη τους διαθέτουν κοινωνική και πολιτική επιφάνεια. Ακόμα, χρησιμοποιούν χαρακτηριστικά από τις οργανώσεις «αριστερής» τρομοκρατίας, όπως το συγκεκριμένο ιδεολογικό υπόβαθρο, οι συγκεκριμένοι στόχοι και η ανάληψη

³⁹ Εξαίρεση αποτελούν οι οργανώσεις «ακροδεξιές» τρομοκρατίας που δρουν στις ΗΠΑ, καθώς δρουν κυρίως κατά του κράτους.

⁴⁰ Davidson G. S., “Single Issue Terrorism”, Commentary No. 74, Canadian Security Intelligence Service. , Winter 1998, p. 1.

ευθύνης των πράξεων τους⁴¹. Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο, έχει παρατηρηθεί πως στις οργανώσεις που ασχολούνται με τα δικαιώματα των ζώων και το περιβάλλον, τα μέλη τους έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ στις οργανώσεις που ασχολούνται με τις αμβλώσεις, τα μέλη είναι κυρίως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Ωστόσο, αυτές οι οργανώσεις δεν μπορούν να συμπεριληφθούν στις τρομοκρατικές. Η συγγένειά τους με την τρομοκρατία έγκειται στο γεγονός ότι χρησιμοποιούν σποραδικά και χωρίς συγκεκριμένο τρόπο, πράξεις που συγκαταλέγονται στο πλαίσιο βίας.

δ) «Νέο» Οργανωμένο Έγκλημα

Το είδος αυτό αναφέρεται σε εγκληματικές επιχειρηματικές ομάδες που στοχεύουν στην απόκτηση οικονομικού κέρδους με παράνομα μέσα. Συγκεκριμένα, η Interpol ορίζει το οργανωμένο έγκλημα ως «τη δράση ομάδων, των οποίων η επιχειρησιακή δομή έχει ως πρωταρχικό αντικειμενικό στόχο την απόκτηση χρημάτων από παράνομες δραστηριότητες, συχνά χρησιμοποιώντας το φόβο και τη διαφθορά»⁴².

Το Νέο Οργανωμένο Έγκλημα έχει ως αφετηρία του το τέλος του Ψυχρού πολέμου. Η καταγραφή του «νέου τύπου» εγκλημάτων αρχίζει με την κατάρρευση των καθεστώτων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και σε αυτά της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Το τέλος του διπολικού συστήματος οδήγησε σε πολιτικο-οικονομικές ανακατατάξεις, ευνοώντας την ανάπτυξη οργανώσεων που κάνουν χρήση βίας, έχοντας ως στόχο το οικονομικό όφελος. Η προσθήκη «Νέο» θέλει να δείξει τη μετεξέλιξη του φαινομένου της τρομοκρατίας, καθώς δεν χρησιμοποιούνται πλέον μόνο συμβατικά όπλα, αλλά δύναται να χρησιμοποιηθούν και Όπλα Μαζικής Καταστροφής. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, χώρα με πολύ μεγάλο εξοπλισμό σε πυρηνικά, ήταν εύλογο τα υλικά αυτά να περάσουν σε χέρια οργανώσεων, προκειμένου να αποκομίσουν οφέλη. Οι δράσεις στο Νέο οργανωμένο έγκλημα περιλαμβάνουν διακίνηση ναρκωτικών, ξέπλυμα χρήματος, οργανωμένη πορνεία, κλοπή αυτοκινήτων, εκβιασμούς, διακίνηση όπλων και πυρηνικών υλικών, κλοπή έργων τέχνης, πλαστά χαρτονομίσματα, αλλά και δολοφονίες ή δολοφονικές

⁴¹ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η οργάνωση “Animals Liberation Front” (ALF), ιδρυτής της οποίας ήταν ένας αυτοανακηρυγμένος αναρχικός στη Μ. Βρετανία.

⁴² Bresler F. (1992), *Interpol*, Penguin, London, United Kingdom, p. 89.

απόπειρες εναντίον πολιτικών προσώπων, οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως τρομοκρατικές.⁴³

Ωστόσο, μεταξύ τρομοκρατών και εγκληματιών υπάρχει μια πολύ μεγάλη διάκριση. Η διαφορά τους έγκειται στο κίνητρο και το στόχο. Ένας εγκληματίας προβαίνει σε πράξεις βίας προκειμένου να αυξήσει την περιουσία του ή να διευθετήσει προσωπικά του ζητήματα. Ο τρομοκράτης μέσα από την πράξη του επιδιώκει αλλαγή, όχι όμως σε ατομικό επίπεδο, αλλά σε συλλογικό. Αυτό σημαίνει πως η αλλαγή αυτή μπορεί να είναι πολιτική, ιδεολογική, οικονομική, αλλά και κοινωνική. Μέσα από τη βία θα επιδιώξει να μεταβάλλει την παρούσα κατάσταση, κατά τρόπο που να εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντα της ομάδας στην οποία ανήκει. Αυτό αποτελεί και την ουσιαστική διαφορά τους⁴⁴.

2. Θρησκευτική τρομοκρατία

Οι περισσότερες τρομοκρατικές οργανώσεις της Μέσης Ανατολής γίνονται στο όνομα της θρησκείας⁴⁵. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, πολλά αραβικά κράτη έχουν ζήσει υπό το καθεστώς της αποικιοκρατίας για αρκετά χρόνια. Όταν απελευθερώθηκαν, στράφηκαν κατά των αποικιοκρατών, δηλαδή της Δύσης και της Ευρώπης. Η στάση τους αυτή πήρε τη μορφή θρησκευτικού πολέμου, χρησιμοποιώντας ως μέσο τη θρησκευτική τρομοκρατία.

Ο ισλαμισμός θεωρείται ως η θρησκεία με τη μεγαλύτερη εξάπλωση, ειδικά τα τελευταία χρόνια. Οι πιστοί της συγκεκριμένης θρησκείας δε ζουν μόνο στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Μουσουλμάνους συναντούμε και στην Κίνα και μάλιστα σε τριπλάσιο αριθμό από τη Σαουδική Αραβία⁴⁶. Η θρησκεία για τους Μουσουλμάνους αποτελεί τον ανώτερο νόμο, που όλοι οι πιστοί οφείλουν να υπηρετούν το Θεό και αν

⁴³ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 148. Βλ. Επίσης Laqueur W. (1999), *The New Terrorism: Fanaticism and The Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, pp. 211-212.

⁴⁴ Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, p. 36.

⁴⁵ Gupta D. (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, New York, p. 80-84.

⁴⁶ Στο Παράρτημα 4 απεικονίζονται σχηματικά τα κράτη στα οποία διαμένουν μουσουλμάνοι. Όπως παρατηρούμε, μουσουλμάνοι υπάρχουν και σε άλλα κράτη, όπως στην Κίνα, όμως στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική οι μουσουλμάνοι αντιστοιχούν σε πάνω από το 80% του πληθυσμού.

χρειάζεται να θυσιάζονται προκειμένου να διατηρήσουν την ακεραιότητα της πίστης τους. Η θρησκεία επιβάλλει έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής, τον οποίο οι πιστοί οφείλουν να ακολουθούν πάντοτε⁴⁷. Οποιοσδήποτε λοιπόν παρεκκλίνει από αυτό τον τρόπο, χαρακτηρίζεται ως «κακός» και το επόμενο στάδιο είναι η απομάκρυνσή του με κάθε κόστος. Θεωρούν πως ο Θεός τούς δείχνει πως πρέπει να είναι ο κόσμος, γι' αυτό και εκείνοι οφείλουν να τον ανασχηματίσουν.

Οργανώσεις που ακολουθούν την τάση του φονταμενταλισμού, θεωρούν ότι διεξάγουν ιερό πόλεμο απέναντι σε άπιστους. Στους άπιστους εντάσσουν και εκείνους τους Μουσουλμάνους με τους οποίους δεν μοιράζονται την ίδια ερμηνεία του Ισλάμ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας οργάνωσης είναι η Al-Qaeda. Κοινό σημείο των φονταμενταλιστών είναι η συμπαράσταση στους άλλους μουσουλμάνους όταν συμμετέχουν σε εμπόλεμες καταστάσεις με τις «δυνάμεις του Σατανά» ή τους «άπιστους»⁴⁸.

Στην ανάπτυξη αυτού του είδους τρομοκρατίας συντέλεσε και το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Βασική συνέπεια αυτού του φαινομένου ήταν η εμφάνιση του δυτικού τρόπου ζωής και ντυσίματος σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Όπως αναλύεται και σε επόμενη ενότητα⁴⁹, τα αυταρχικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής, αλλά και γενικά των κρατών που χαρακτηρίζονται από ακραίο συντηρητισμό, αντέδρασαν αρνητικά σε αυτή την εξέλιξη. Αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί στο λαό έντονο συναίσθημα αντι-αμερικανισμού, αλλά και άρνηση σε οτιδήποτε θυμίζει το δυτικό κόσμο. Κατά συνέπεια, τρομοκρατικές οργανώσεις διαπνεόμενες από έντονο Μουσουλμανισμό που αντιτίθονταν σε αυτή την κατεύθυνση έκαναν την εμφάνισή τους.

Ακόμα, υπάρχουν θρησκευτικές οργανώσεις που δεν ανήκουν στους φονταμενταλιστές, αλλά μάχονται για τη δημιουργία αυτόνομου έθνους. Τα μέλη αυτών των οργανώσεων ονομάζονται «αυτονομιστές». Στόχος τους είναι η δημιουργία νέου κράτους για τους ίδιους και επιδιώκουν να το επιτύχουν μέσα από διαρκείς μάχες με την κυβέρνησή τους. Παράδειγμα τέτοιας οργάνωσης είναι η Hamas, η οποία αρχικά ενδιαφερόταν να οδηγήσει τους Εβραίους έξω από το Ισραήλ,

⁴⁷ Hague R., Harrop M. (2005), *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα, σελ. 122.

⁴⁸ Παραδείγματα συμπαράστασης φονταμενταλιστών σε μουσουλμάνους είχαμε σε συρράξεις που έγιναν στο Αφγανιστάν, στη Βοσνία, στο Σουδάν, στην Τσετσενία, στη Γεωργία, στην Αλγερία, στις Φιλιππίνες, στην Ινδονησία, στο Κασμίρ και στο Κόσσοβο.

⁴⁹ Περαιτέρω ανάλυση της παγκοσμιοποίησης γίνεται στην ενότητα «Ισλάμ Vs Δύση».

προκειμένου να δημιουργήσουν δικό τους κράτος, βασισμένο στις διδαχές του Κορανίου.

Τέλος, θρησκευτική τρομοκρατία δύναται να ασκήσουν οργανώσεις, οι οποίες επικαλούμενες θρησκευτικούς λόγους προβαίνουν σε τρομοκρατικές δράσεις με απώτερο σκοπό το υλικό κέρδος. Στις περιπτώσεις αυτές, κίνητρα είναι τα ατομικά συμφέροντα και κυρίως η απόκτηση χρημάτων από τρομοκρατικές δραστηριότητες. Παράδειγμα τέτοιας οργάνωσης είναι η Abu Sayyaf στις Φιλιππίνες, η οποία ισχυρίζεται ότι είναι ισλαμική οργάνωση, στην πραγματικότητα όμως είναι μια εγκληματική οργάνωση που αποκτά χρήματα από ομηρείες με λύτρα.

Κράτη που θεωρούνται ότι υποστηρίζουν την ισλαμική βία είναι το Αφγανιστάν, το Ιράν, ο Λίβανος, το Πακιστάν, η Σαουδική Αραβία, το Σουδάν και η Υεμένη. Αυτό το είδος τρομοκρατίας, ανάλογα με τους σκοπούς που επιδιώκουν οι οργανώσεις διακρίνεται σε ισλαμικό εξτρεμισμό και σε τρομοκρατία κατά παραγγελία.

α) Ισλαμικός εξτρεμισμός

Το είδος αυτό αποτελεί μορφή της σύγχρονης τρομοκρατικής δραστηριότητας. Οι οργανώσεις αυτές επιδίδονται σε πολύνεκρες τρομοκρατικές πράξεις και παρουσιάζουν χαρακτηριστικά συναφή με αυτά της ακροδεξιάς τρομοκρατίας. Βασικό τους στοιχείο είναι πως το ιδεολογικό τους υπόβαθρο ενίοτε αγγίζει τα όρια θρησκευτικού παραληρήματος. Η θρησκεία χρησιμοποιείται για να δικαιώσει και να δικαιολογήσει την πρακτική της βίας⁵⁰.

Το Ισλάμ εμφανίστηκε ως η ιδεολογία που μπορεί να μετατρέψει τους λαούς της Μέσης Ανατολής από υπανάπτυκτους σε αναπτυσσόμενους. Καθώς τα κράτη αυτά είχαν ζήσει την αποικιοκρατία, έβλεπαν πως το επίπεδο ζωής τους ήταν εξαιρετικά χαμηλό, το ίδιο και το μορφωτικό τους επίπεδο και παρά την ύπαρξη κοιτασμάτων πλούσιων σε υδρογονάνθρακες, οι ίδιοι δεν κατάφεραν ποτέ να τα αξιοποιήσουν λόγω έλλειψης πόρων. Παράλληλα, η ύπαρξη κυβερνήσεων ανίκανων να επιτελέσουν σωστά το ρόλο τους, δημιούργησαν κλίμα αντιδράσεων. Αποτέλεσμα ήταν η ανάδυση θρησκευτικών τρομοκρατικών οργάνωσης που στράφηκαν τόσο εναντίον των

---

⁵⁰ Hoffman B., "Holly Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 18, No. 4, October-December 1995, p. 273.

κυβερνήσεών τους, όσο και εναντίον της Δύσης, την οποία κατηγορήσαν για τη μέχρι τώρα κατάστασή τους.

Οι φανατικοί ισλαμιστές δεν ενδιαφέρονται για κάποιο άμεσο πολιτικό όφελος και δρουν στο όνομα της θρησκείας τους. Μπορούν να προκαλέσουν μεγάλες καταστροφές, αδιαφορώντας για το κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Οργανώσεις που υποστηρίζουν αυτή τη μορφή βίας είναι η Τζιχάντ, η Χεζμπολάχ και η Χαμάς⁵¹. Λαμβάνουν υποστήριξη και χρηματοδότηση από την κυβέρνηση των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν ή από την κυβέρνηση του Ιράν, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις είχαν τη στήριξη του τρομοκράτη που απασχόλησε όσο κανείς άλλος τα διεθνή μέσα, του Μπιν Λάντεν. Για τους λόγους αυτούς διώκονται σε διεθνές επίπεδο, ενώ οι ΗΠΑ τις αναγνωρίζει ως ακραία μορφή τρομοκρατίας⁵².

Τέτοιες οργανώσεις είναι δύσκολο να οριστούν ως τρομοκρατικές, καθώς προέρχονται από θρησκευτική πίστη και σχεδόν σε όλες τις θρησκείες, η θρησκευτική διαπάλη εμπεριέχει βία, με τις θυσίες να θεωρούνται απόλυτα ιερές πράξεις⁵³.

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, ο Οσάμα Μπιν Λάντεν σχετίζεται άμεσα τόσο με τη θρησκευτική τρομοκρατία, όσο και με το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου⁵⁴. Πρόκειται για έναν πολυεκατομμυριούχο Σαουδάραβα που επέλεξε τις ακραίες μορφές βίας που εκπορεύονται από τη μουσουλμανική θρησκεία, για να εκφράσει τη δυσαρέσκειά του στο δυτικό τρόπο έκφρασης της διεθνούς πολιτικής. Από τις 7 Ιουνίου του 1999 ανήκε στη λίστα του FBI⁵⁵, δηλαδή στον κατάλογο των ΗΠΑ, για τα διεθνώς καταζητούμενα άτομα.

Τέλος, μέσα το 2013, το κενό ισχύος που υπήρχε στη Συρία και στο Ιράκ λόγω της εμφύλιας διαμάχης στην πρώτη και της κατάρρευσης του κράτους στο δεύτερο, εκμεταλλεύτηκε μία ακραία ισλαμική οργάνωση το “Daesh” ή “Islamic State” (IS). Η οργάνωση αυτή κυριαρχεί σε εδαφικές εκτάσεις του Ιράκ και της Συρίας και φιλοδοξεί να καταστεί παναραβικό χαλιφάτο με συνεχείς κατακτήσεις εδαφών. Η

⁵¹ Medd R. and Goldstein F., “International Terrorism on the Eve of a New Millennium”, *Studies in Conflict and Terrorism*, Volume 20, Issue 3, July-September 1997, pp. 290-291.

⁵² Ιδίως μετά το χτύπημα των Δίδυμων Πύργων στις ΗΠΑ στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 και τους πολέμους που ακολούθησαν σε Αφγανιστάν και Ιράκ.

⁵³ Οι σχέσεις της τρομοκρατίας με τη θρησκεία είναι ένα φαινόμενο που συναντάται εδώ και πολλά χρόνια. Ο Rapoport στο άρθρο του χρησιμοποιώντας τις δράσεις των Thugs, των Assassins και των Zealots δείχνει ότι οι τρομοκρατικές ενέργειες δεν εξαρτώνται από την τεχνολογική εξέλιξη, αλλά από το δόγμα. όπ. παρ. Rapoport D., “Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions”, *The American Political Science Review*, Vol. 78, No. 3, September 1984, p. 672.

⁵⁴ Περαιτέρω ανάλυση για τον Μπιν Λάντεν και τη δράση του γίνεται στην ενότητα «Το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου».

⁵⁵ “Osama Bin Laden – FBI’s 10 Most Wanted List”, *New York Times*, June 7, 1999.

εμφάνιση του IS αποτελεί την εξέλιξη του πιο ακραίου θρησκευτικού ισλαμισμού παγκοσμίως, λόγω των πράξεων βίας και της προσέλκυσης χιλιάδων υποστηρικτών από όλο το κόσμο καθιστώντας την υπ' αριθμόν ένα απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια στο μέλλον⁵⁶.

β) «Τρομοκρατία κατά παραγγελία» (“Terrorism on Demand”)

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει μισθοφόρους, εξτρεμιστές ισλαμιστές, οι οποίοι αναλαμβάνουν δολοφονίες, εμπρησμούς, δολιοφθορές και άλλες ενέργειες έναντι αμοιβής. Οι μισθοφόροι αυτοί δεν παρουσιάζουν ομοιότητες με τους τρομοκράτες των ευρωπαϊκών οργανώσεων των τελευταίων δεκαετιών. Τα μέλη αυτών των οργανώσεων προέρχονται από τις τάξεις των μισθοφόρων που έδρασαν στον πόλεμο του Αφγανιστάν και οι δράσεις τους έχουν παρατηρηθεί σε όλο τον πλανήτη, είτε ως τρομοκρατικές ενέργειες, είτε ως συμμετοχή σε πολεμικές επιχειρήσεις. Έντονη δράση αυτών των οργανώσεων παρατηρήθηκε στα Βαλκάνια (Κόσσοβο, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία, Τουρκία, Αλβανία)⁵⁷. Για το λόγο αυτό οι κυβερνήσεις των δυτικών κρατών εξέφρασαν την ανησυχία τους για πιθανή από-δημοκρατικοποίηση των Βαλκανίων που με τη σειρά της θα οδηγούσε σε αστάθεια της περιοχής και σε αύξηση των τρομοκρατιών πληγμάτων. Επισημαίνεται ότι τμήμα των δραστηριοτήτων αυτών των οργανώσεων έγκειται στο νέο οργανωμένο έγκλημα.⁵⁸

3. Κρατική Τρομοκρατία

Ένα θέμα που διχάζει είναι εάν ένα κράτος μπορεί να ασκήσει τρομοκρατία ή όχι. Πολλοί υποστηρίζουν πως τρομοκρατία ασκούν μόνο άτομα ή ομάδες ατόμων και πως ένα κράτος είναι αδύνατον να ασκεί τρομοκρατία⁵⁹. Υπάρχουν όμως και αυτοί

⁵⁶ CAIMUN 2015 Arab League Backgrounder Topic: Presence of the Islamic state of Iraq and Syria διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Canadian International Model United Nations: <http://www.caimun.ca/backgrounder/Arab%20League%20Topic%20A.pdf>. Στο κείμενο υποστηρίζεται ότι η ακραία αυτή οργάνωση που κινείται με οργάνωση κρατικής οντότητας, ενισχύεται με εισαγόμενους ισλαμιστές πολεμιστές από όλα τα μέρη του κόσμου και υποστηρίζεται (χρηματοδοτικά και υλικά) από αρκετά αραβικά σουνιτικά κράτη όπως το Κατάρ και η Σ. Αραβία που επίσημα αποτελούν μέλη του διεθνούς συνασπισμού που έχει συσταθεί εναντίον του.

⁵⁷ Ransorp Magnus and Gus Xhudo, “A threat to Europe? Middle East Ties With The Balkans and Their Impact Upon Terrorist Activity Throughout The Region”, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 6, No. 2, Frank Cass, London, Summer 1994, p. 196-223.

⁵⁸ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 47.

⁵⁹ Sproat P., “Can the State commit Acts of Terrorism?: An Opinion and some Qualitative Replies to a Questionnaire”, *Terrorism and Political Violence*, Volume 9, Issue 4, 1997, pp.129-130.

που υποστηρίζουν πως ένα κράτος μπορεί και ασκεί τρομοκρατία κατά των πολιτών, είτε πρόκειται για ολοκληρωτικό καθεστώς, είτε για δημοκρατία.

Σύμφωνα με τον Weber, «το κράτος έχει το μονοπώλιο νόμιμης χρήσης φυσικής βίας, εντός της επικράτειάς του»⁶⁰. Αυτό σημαίνει πως το κράτος μπορεί να χρησιμοποιεί βία σε περιπτώσεις που το θεωρεί αναγκαίο. Ωστόσο, δεν έχει δικαίωμα να προβαίνει σε νομιμοποίηση κάθε πράξης βίας, ανεξάρτητα από το λόγο για τον οποίο χρησιμοποιείται. Σε αντίθετη περίπτωση, το κράτος αντιβαίνει στην έννοια του δικαίου. Για το λόγο αυτό υπάρχουν σχετικά νομοθετήματα διεθνούς δικαίου, που προστατεύουν τον πολίτη από τέτοιες πράξεις βίας που προέρχονται από το κράτος. Παρατηρείται ωστόσο, πως τα κράτη συχνά προβαίνουν σε πράξεις βίας, παραβαίνοντας τους κανόνες διεθνούς δικαίου και χωρίς να υποστούν πιέσεις από τη διεθνή κοινότητα⁶¹. Στις περιπτώσεις αυτές το διεθνές δίκαιο εφαρμόζεται επιλεκτικά.

Στις περιπτώσεις που υπάρχει αυθαιρεσία κατά των πολιτών από το κράτος, γίνεται χρήση της εθνικής νομοθεσίας. Κατ' αυτό τον τρόπο είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν διεθνώς, ενέργειες κρατικής βίας, καθώς αυτές εμπίπτουν στο εθνικό δίκαιο. Μόνο σε περιπτώσεις που το εθνικό δίκαιο έρχεται σε σύγκρουση με το διεθνές, μπορεί να υπάρξει κάποια τροποποίηση. Ακόμα, το κράτος δικαιολογεί ενέργειες βίας είτε ως τυχαία γεγονότα, είτε επικαλούμενο λόγους εθνικής ασφάλειας. Οι μορφές που μπορεί να πάρει η κρατική βία είναι: γενοκτονία, πολιτοκτονία, δολοφονίες πολιτών με διαφορετική πολιτική ή θρησκευτική πεποίθηση καθώς και χρήση βίας κατά εθνικών ομάδων που δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει. Οι πράξεις βίας τελούνται από κρατικούς λειτουργούς ή από άτομα που προσφέρουν τέτοιου είδους υπηρεσίες στο κράτος έναντι αμοιβής.

Ωστόσο, ένα κράτος μπορεί να κάνει χρήση βίας κατά των πολιτών, επιδιώκοντας να καταστείλει τρομοκρατικές ενέργειες στην επικράτειά του. Ένα κράτος που διαπνέεται από δημοκρατία και έρχεται αντιμέτωπο με ενέργειες τρομοκρατίας, είναι απαραίτητο να προβεί σε απαραίτητες ρυθμίσεις προκειμένου να τις καταπολεμήσει. Ο τρόπος που απορρέει από τη δημοκρατία είναι να δημιουργήσει αντι-τρομοκρατικούς νόμους που θα απαγορεύουν τέτοιου είδους δραστηριότητες, επιβάλλοντας ποινές στους δράστες. Επειδή όμως όλα τα δημοκρατικά κράτη δεν λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο, είναι δυνατό ορισμένα από αυτά να προβούν σε

⁶⁰ Weber M. (1946), *Essays in Sociology*, Oxford University Press, New York, p.78.

⁶¹ Τέτοιες περιπτώσεις βίας αποτελούν οι ενέργειες σε Κόσσοβο, Βοσνία και Μαυροβούνιο, καθώς και η εθελουφλία απέναντι στη γενοκτονία των Κούρδων από τους Τούρκους. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η διεθνή κοινότητα έμεινε αμέτοχη, παρατηρώντας τη σφαγή πολιτών από το κράτος.

ακραίες μεθόδους αντιμετώπισης. Σε αυτές τις μεθόδους περιλαμβάνεται η σύλληψη και η κράτηση των δραστών χωρίς δίκη και η απαγόρευση διαδηλώσεων και πορειών. Ακόμα, στα κράτη αυτά, οι δυνάμεις ασφαλείας γίνονται περισσότερο επιθετικές, ασκώντας βία στους πολίτες. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα δημοκρατικά κράτη μετατρέπονται σε αυταρχικά.

Στην αντίθετη περίπτωση, που έχουμε ένα αυταρχικό κράτος που έρχεται αντιμέτωπο με την τρομοκρατία, τα μέτρα που δύναται να λάβει για την καταπολέμησή της είναι πολύ πιο αιματηρά. Συγκεκριμένα, το κράτος μπορεί να προβεί σε θανατική ποινή, αυθαίρετες συλλήψεις και στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ακόμα και οι δυνάμεις ασφαλείας χρησιμοποιούν αυστηρότερες μεθόδους. Τέτοιες είναι τα τάγματα θανάτου⁶², η βίαιη μετακίνηση τμήματος πληθυσμού και η ολοκληρωτική καταστροφή οικισμών. Οι περιπτώσεις αυτές οδηγούν σε αφανισμό τμήματος του πληθυσμού που το κράτος θεωρεί ότι ευθύνεται ή υποθάλλει τις τρομοκρατικές ενέργειες⁶³.

Παράλληλα, τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να κάνουν χρήση όλων των ενόπλων δυνάμεων, κάνοντας κατάχρηση όλων των ειδών βίας και χωρίς να δημιουργούν την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας, καθώς καλύπτονται με το μανδύα της νομιμότητας και της εθνικής κυριαρχίας. Έτσι, αποσκοπούν στον εκφοβισμό μεγαλύτερης ομάδας πληθυσμού από αυτή που υπήρξε αποδέκτης της ενέργειας. Τέλος, τα θύματα δεν διαθέτουν την ίδια δυνατότητα αντίστασης απέναντι στην επίθεση που δέχονται⁶⁴.

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ ερμήνευσε την κρατική τρομοκρατία χρησιμοποιώντας παραδείγματα κρατών, τα οποία κατά την άποψή της υποθάλλουν και χρησιμοποιούν την τρομοκρατία ως μέσο άσκησης της πολιτικής τους. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν το Αφγανιστάν, η Λιβύη, η Κούβα, η Συρία, το Ιράν και το Ιράκ. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής προέβη σε βομβαρδισμό της Λιβύης τον Απρίλιο του 1986⁶⁵.

---

⁶² Παραδείγματα χωρών στις οποίες χρησιμοποιήθηκαν τα τάγματα θανάτου ως τρόπος αντιμετώπισης της τρομοκρατίας είναι το Ελ Σαλβαδόρ, η Γουατεμάλα και οι Φιλιππίνες.

⁶³ O' Ballance E. (1989), *Terrorism in the 1980s*, Arms and Armour Press, London, p. 16-17.

⁶⁴ Claridge D. "State terrorism? Applying a Definitional Model", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 8, No. 3, Autumn 1996, p.52-53.

⁶⁵ Ο βομβαρδισμός έγινε με διαταγή του προέδρου των ΗΠΑ Reagan, ως αντίποινα για την βομβιστική επίθεση σε ντισκοτέκ στο Βερολίνο που είχε ως θύματα αμερικανούς στρατιωτικούς, όπ. παρ. Laqueur W. (1999), *The New Terrorism: Fanaticism and The Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, pp. 169-170.

Η χρήση του όρου «τρομοκρατία» γίνεται σε περιπτώσεις διαφωνούντων πολιτών και όχι σε περιπτώσεις που τα κράτη αυθαιρετούν εις βάρος των πολιτών τους. Για το λόγο αυτό, πολλοί αμφισβητούν ότι η τρομοκρατία προέρχεται και από τα κράτη και θεωρούν ότι είναι ενέργεια πολιτών. Ακόμα, η χρήση βίας από το κράτος θεωρείται ως η πιο διαδεδομένη και δικαιολογημένη μορφή βίας. Συνεπώς, η διάκριση σε κρατική τρομοκρατία καθίσταται ακόμα δυσκολότερη.

Καθώς περνάμε στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, διαπιστώνουμε πως το διεθνές σύστημα και οι σχέσεις μεταξύ των κρατών επηρεάζονται εξίσου. Κατ' αυτό τον τρόπο οι επιδιωκόμενοι σκοποί πρέπει να συμβαδίζουν με τα χρησιμοποιούμενα μέσα. Καθώς όμως, η τρομοκρατία ασκείται και από τα κράτη, σημαίνει πως πρέπει να διαθέτουν και τα απαιτούμενα μέσα προκειμένου να ασκήσουν τρομοκρατία. Έτσι, τα Όπλα Μαζικής Καταστροφής εντάχθηκαν στο πλαίσιο της σύγχρονης τρομοκρατικής δραστηριότητας.

Η νέα αυτή εξέλιξη δημιούργησε και πολλά προβλήματα. Ένα από αυτά είναι η ταχύρυθμη εξάπλωσή τους στα κράτη. Η γρήγορη διάδοση αυτών των όπλων αύξησε την ανασφάλεια των κρατών, τα οποία διαπίστωσαν πως προκειμένου να αποφευχθούν καταστροφές στην ανθρωπότητα, χρειάζεται διεθνής συντονισμός για τον έλεγχό τους. Τέλος, η παράνομη διακίνησή τους, έχει προκαλέσει την έντονη ανησυχία της διεθνούς κοινότητας, έχοντας λάβει διαστάσεις διεθνούς κινδύνου.

Συνεπώς, η κρατική τρομοκρατία αποτελεί τη βαρύτερη μορφή τρομοκρατίας, τόσο για την έκταση, τη διάρκεια και τις δυνατότητες πραγμάτωσής της, όσο και για την σκληρότητα και την καταστροφικότητά της.

Στην κρατική τρομοκρατία μπορούμε να εντάξουμε την πυρηνική τρομοκρατία, τη χημική τρομοκρατία, καθώς και τη βιολογική τρομοκρατία. Όλες αυτές οι μορφές προέρχονται από την αλλαγή στη Νέα Τάξη Πραγμάτων. Η ένταξή τους στην κρατική τρομοκρατία έγκειται στο γεγονός ότι τα κράτη, καθώς διαθέτουν οικονομικούς πόρους και εξοπλίζονται με πυρηνικά έχουν περισσότερες πιθανότητες να τα χρησιμοποιήσουν στο πλαίσιο τρομοκρατίας. Ωστόσο, θα μπορούσαν να ειπωθούν και ως ξεχωριστή κατηγορία που αφορά την τρομοκρατία με χρήση Όπλων Μαζικής Καταστροφής.

α) Πυρηνική Τρομοκρατία

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται όλες εκείνες οι οργανώσεις που χρησιμοποιούν ή απειλούν να χρησιμοποιήσουν πυρηνικά, προκειμένου να υλοποιήσουν τους επιδιωκόμενους στόχους τους. Όπως αναφέραμε, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, χώρας που κατείχε μεγάλο αριθμό πυρηνικών, εκτός του γεγονότος ότι δημιούργησε προβλήματα στις υπό συγκρότηση νέες δημοκρατίες, δημιούργησε και τεράστια ανησυχία για την κατάληξη των πυρηνικών της εξοπλισμών.

Συνθήκες κακής συντήρησης και εγκαταλελειμμένες εγκαταστάσεις πυρηνικής ενέργειας ήταν η πραγματικότητα που συνόδευε την κατάρρευση της πρώην μεγάλης δύναμης. Ως αποτέλεσμα, η κλοπή ραδιενεργών και πυρηνικών υλικών ήταν αναμενόμενη. Κατ' αυτό τον τρόπο, πυρηνικά υλικά έτοιμα προς χρήση μπορούσαν εύκολα να περιέλθουν στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων⁶⁶.

Αρκετοί επισημαίνουν πως οι καταστροφές που μπορούν να προκαλέσουν τέτοιου είδους όπλα είναι εξαιρετικά ευρείας κλίμακας, οπότε καθίστανται «ακατάλληλα» για χρήση από την πλειοψηφία των τρομοκρατικών οργανώσεων και κατά συνέπεια ο κίνδυνος δεν είναι τόσο μεγάλος. Την πεποίθηση αυτή ενισχύουν η υψηλή τεχνογνωσία και οι υποδομές που απαιτούνται⁶⁷.

Ωστόσο, τα τελευταία τριάντα χρόνια παρατηρείται μια ανησυχητική αύξηση των χωρών που διαθέτουν ή βρίσκονται στο στάδιο απόκτησης πυρηνικών όπλων. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ προκάλεσε αυξημένη κινητικότητα στην παράνομη διακίνηση πυρηνικών υλικών. Κατά συνέπεια, μικρά ανεξάρτητα κράτη βρέθηκαν με πυρηνικά όπλα, χωρίς να διαθέτουν τις απαιτούμενες υποδομές και τεχνογνωσία. Έτσι, η πιθανότητα πυρηνικής καταστροφής από λάθος μεταχείριση αυξάνεται διαρκώς.

Η κατάσταση αυτή δημιούργησε τρόπο στη διεθνή κοινότητα, κάνοντας επιτακτική την ανάγκη να υπάρξει έλεγχος στη διασπορά των πυρηνικών όπλων⁶⁸. Για το λόγο αυτό προχώρησαν το 1968 στην υπογραφή της «Συνθήκης για τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων» (Non-Proliferation Treaty-NPT)⁶⁹, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1970. Η συνθήκη αυτή στηρίχθηκε σε τρεις άξονες: την αποτροπή του γρήγορου

⁶⁶ Αξίζει να σημειωθεί πως σε μελέτη του Υπουργείου Εσωτερικών της Ρωσίας, αναφέρεται η αυτοκτονία του Vladimir Nechaev, Διευθυντή του Ομοσπονδιακού Πυρηνικού Κέντρου. Ο πυρηνικός επιστήμονας, σε επιστολή που άφησε ανέφερε, πως δεν μπορούσε πλέον να εγγυηθεί για την ασφάλεια των πυρηνικών εγκαταστάσεων και των πυρηνικών επιστημόνων. όπ. παρ. Sieff Martin, "Russian "Kleptocracy" Risks Spread of Nuclear Weapons", *Washington Times*, September 3, 1997.

⁶⁷ Medd R. and Goldstein F., "International Terrorism on the Eve of a New Millennium", *Studies in Conflict and Terrorism*, Volume 20, Issue 3, July-September 1997, p. 293.

⁶⁸ Την ανησυχία αυτή δήλωσε και ο Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, William Cohen, το 1997. όπ. παρ. Secretary Cohen's Confirmation Hearing-January 1997, "Proliferation: Threat and Response", Department of Defense, *The Quadrennial Defense Review*, May 1997.

⁶⁹ Κείμενο της Συνθήκης NPT βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του ΟΗΕ: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPTtext.shtml>

πολλαπλασιασμού των πυρηνικών, τον πυρηνικό αφοπλισμό, καθώς και τη χρήση των πυρηνικών μόνο για ειρηνικούς σκοπούς⁷⁰. Τα κράτη που υπέγραψαν την NPT ήταν οι ΗΠΑ, η Μ. Βρετανία, η Γαλλία και η Κίνα. Σε αυτές προστέθηκαν η Ρωσία, η Λευκορωσία, το Καζακστάν και η Ουκρανία ως διάδοχες χώρες της ΕΣΣΔ. Ωστόσο, η εφαρμογή της συνθήκης μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως εν μέρει επιτυχής στο να καθυστερήσει τη διάδοση των πυρηνικών⁷¹.

Συνεπώς, η διασπορά των πυρηνικών όπλων είναι αναπόφευκτη και μπορεί να αποδειχθεί καταστροφική σε περιπτώσεις που δεν υπάρχουν τα κατάλληλα μέτρα φύλαξης, χρήσης και προστασίας. Η εύκολη διάδοσή τους προκαλεί ανησυχία στη διεθνή κοινότητα, καθώς θεωρείται ευρέως ότι απειλείται η ασφάλεια και η σταθερότητα του διεθνούς συστήματος⁷². Για το λόγο αυτό οι συζητήσεις γύρω από το θέμα εξακολουθούν να υπάρχουν, χωρίς ωστόσο εμφανή αποτελέσματα.

β) Χημική Τρομοκρατία

Η χημική τρομοκρατία ασκείται κυρίως από παραθρησκευτικές και ακροδεξιές οργανώσεις. Αποτέλεσμα είναι η πρόκληση μαζικών θανάτων, γεγονός που αποκλείει τη χρήση της από τις οργανώσεις αριστερής τρομοκρατίας⁷³.

Η παρουσία τέτοιου είδους τρομοκρατίας είναι φανερή, καθώς έχουν εκδηλωθεί αρκετά περιστατικά τρομοκρατικών επιθέσεων με χρήση χημικών. Τέτοια περίπτωση αποτελεί η επίθεση στο μετρό του Τόκιο, τον Μάρτιο του 1995, από την οργάνωση Αούμ Σινρίκιο, με τη χημική ουσία «σαρίν», που προκάλεσε το θάνατο δώδεκα

⁷⁰ Παράδειγμα κράτους που κάνει χρήση πυρηνικών για ειρηνικούς σκοπούς αποτελεί το Ιράν, το οποίο τα χρησιμοποιεί για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, πλην όμως σκοπεύει να επεκτείνει τη χρήση και για στρατιωτικούς σκοπούς, γεγονός που αποτέλεσε το αίτιο των συνομιλιών με την ομάδα κρατών της NPT και της Γερμανίας με το Ιράν που περατώθηκαν επιτυχώς το 2015.

⁷¹ Η εφαρμογή της NPT θεωρείται μόνο εν μέρει επιτυχής διότι δεν κατάφερε να σταματήσει τη διάδοση των πυρηνικών. Έτσι, Ινδία, Πακιστάν και Β. Κορέα θεωρούνται πλέον πυρηνικά κράτη. Ποικίλες συζητήσεις είχαν προκληθεί και για τον πυρηνικό εξοπλισμό του Ιράν, το οποίο θεωρούταν άκρως επικίνδυνη ενέργεια. Ο Waltz όμως, υποστήριζε πως μια τέτοια ενέργεια θα έφερνε ασφάλεια και σταθερότητα στην περιοχή της Μ. Ανατολής. όπ. παρ. Waltz K., “Why Iran Should Get the Bomb”, *Foreign Affairs*, July/August 2012. Τελικά η αποτυχία της NPT φαίνεται για άλλη μία φορά από την τελική έγκριση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν πριν από μερικούς μήνες.

⁷² Ο Waltz στο άρθρο του αναλύει τους λόγους για τους οποίους τα κράτη επιθυμούν τα πυρηνικά και αντίθετα με την κυρίαρχη άποψη, καταλήγει στο συμπέρασμα πως τα πυρηνικά οδηγούν σε μεγαλύτερη ασφάλεια. Την άποψη του αυτή θεμελιώνει χρησιμοποιώντας την περίοδο του Ψυχρού πολέμου, την οποία χαρακτηρίζει ως την πιο ασφαλή. όπ. παρ. Waltz K., “Peace, Stability and Nuclear Weapons”, *Institute on Global Conflict and Cooperation*, Paper PP15, 1995, pp. 5-14.

⁷³ Όπως αναφέραμε νωρίτερα, οι οργανώσεις αριστερής τρομοκρατίας επιλέγουν συγκεκριμένους στόχους κατόπιν συστηματικής παρακολούθησης, Επομένως, η χρήση χημικής τρομοκρατίας με την πρόκληση μαζικών θανάτων δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί από τις συγκεκριμένες οργανώσεις λόγω διαφορετικής επιχειρησιακής λογικής.

ατόμων και τον τραυματισμό εκατοντάδων. Ταυτόχρονα έδειξε την ευκολία προετοιμασίας και εφαρμογής τέτοιας ενέργειας⁷⁴. Άλλο παράδειγμα αποτελεί η επίθεση στην πολιτεία Οκλαχόμα των ΗΠΑ, στις 19 Απριλίου 1995, προκαλώντας το θάνατο πολλών ατόμων. Μέσα από αυτό αποδείχτηκε πόσο ανοχύρωτη είναι η διεθνής κοινότητα σε τέτοιες επιθέσεις.

Ωστόσο, το γεγονός που κινητοποίησε την παγκόσμια κοινή γνώμη κατά των χημικών όπλων ήταν η χρήση τους από το Ιράκ κατά του Ιράν το 1983. Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των θυμάτων ήταν περιορισμένος, ο αντίκτυπος που είχε στην κοινή γνώμη η ενέργεια αυτή ήταν πολύ μεγαλύτερος⁷⁵.

Μία συνέπεια των χημικών υλικών είναι η ικανότητά τους να προκαλούν καταστροφές στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Συγκριτικά με την πυρηνική τρομοκρατία, έχει διαμορφωθεί η άποψη ότι η πλειονότητα των χημικών υλικών δεν μπορούν να προκαλέσουν από μόνα τους καταστροφή, αλλά χρειάζονται συνδυαστικά και άλλοι παράγοντες, όπως η ποσότητα, ο τύπος, ο τρόπος διάδοσης, καθώς και οι καιρικές συνθήκες⁷⁶. Η χημική τρομοκρατία είναι εύχρηστη, και απαιτεί λίγες εξειδικευμένες γνώσεις ή γνώσεις που αποκτούνται και υπάρχουν με μεγάλη ευκολία στο εμπόριο ή στο διαδίκτυο (internet).

Τέλος, η χημική τρομοκρατία διαθέτει μικρότερο συντελεστή δυσκολίας σε σχέση με την πυρηνική, καθώς τα χημικά αποκτώνται σχετικά εύκολα, η τεχνογνωσία δύναται να εξευρεθεί, δεν απαιτεί ιδιαίτερες δαπάνες για τις υποδομές, ενώ οι προφυλάξεις είναι σαφώς λιγότερες από αυτές που απαιτούνται για τη χρήση πυρηνικών υλικών.⁷⁷

Προσπάθεια καταπολέμησης αυτού του είδους τρομοκρατίας έγινε με την υπογραφή της Συνθήκης για τα Χημικά το 1993, που τέθηκε σε ισχύ το 1997. Η Συνθήκη αυτή προβλέπει την απαγόρευση αποθήκευσης, απόκτησης, μεταφοράς ή χρήσης χημικών όπλων από κράτη, καθώς και την πρόληψη χρήσης τους από εξωθεσμικούς οργανισμούς, όπως οι τρομοκρατικές οργανώσεις⁷⁸.

⁷⁴Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, "Assessing the Threat", Washington D.C., December 15, 1999, p.25. Βλ. επίσης Medd R. and Goldstein F. (1997), p. 294, Laqueur W. (1999), *The New Terrorism: Fanaticism and The Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, pp. 54-55.

⁷⁵ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 182.

⁷⁶ Tucker J., "Chemical and Biological Terrorism: How Real a Threat?", *Current History*, Vol. 99, No. 636, April 2000, p.147.

⁷⁷ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 56-58.

⁷⁸Κείμενο της Συνθήκης για τα Χημικά Όπλα βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του ΟΗΕ: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Chemical/> Βλ. επίσης Bloom F., "Ratify the Chemical Weapons Convention", *Science Magazine*, Vol. 276, 11 April 1997, p. 179.

Μέσα από αυτή τη συνθήκη που έλαβε μεγάλη δημοσιότητα από τον Τύπο και τα διεθνή ΜΜΕ, η κοινή γνώμη είναι πλέον ενήμερη για αυτό τον κίνδυνο, καθώς και για τη δυσκολία να δημιουργηθεί ένα απόλυτα ασφαλές περιβάλλον για τη διεθνή κοινότητα.

γ) Βιολογική Τρομοκρατία

Το είδος αυτό αφορά τη ανεξέλεγκτη διάδοση μικροβίων, παθογενών ουσιών ή τοξινών στον άνθρωπο, τα οποία αποτελούν προϊόντα εργαστηρίων. Αποτελεί ακραία μορφή βίας, που ανιχνεύεται δύσκολα⁷⁹. Δεν έχει γίνει επισήμως γνωστό το αν έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ, παρόλο που κατά καιρούς έχει αναμειχθεί σε ασθένειες που είχαν ύποπτο τρόπο γέννησης.

Αυτό το είδος ουσιών έχει την ικανότητα να μολύνει μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, αλλά και γεωργικών και κτηνοτροφικών μονάδων. Κατά αυτό τον τρόπο όχι μόνο δημιουργείται πανδημία που μπορεί να επιφέρει μαζικό θάνατο, αλλά μπορεί και να πλήξει καίρια την οικονομία μιας χώρας. Είναι σαφώς τοξικότερη από τη χημική τρομοκρατία, δεν αναγνωρίζει σύνορα ούτε και ακριβή στόχο. Η επικινδυνότητά της είναι αρκετά υψηλή λόγω των μολυσματικών της ικανοτήτων και του χρόνου επώασης του μικροβίου που χρειάζεται ο ανθρώπινος οργανισμός για να ανακάμψει⁸⁰. Ακόμα, η χρήση της απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις και συνεργασία ειδικών επιστημόνων.

Οι οργανώσεις που χρησιμοποιούν αυτό το είδος τρομοκρατίας είναι συνήθως παραθρησκευτικές οργανώσεις ή αυτές που καταφεύγουν στην ερμηνεία αποκαλυπτικών προφητειών, ή εθνικές μειονότητες που επιθυμούν να εκδικηθούν την άρχουσα πλειοψηφία ή μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις με ακραίες αντιλήψεις.

Ωστόσο, αυτή η μορφή τρομοκρατίας προσφέρει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα άλλα δύο είδη που αναφέραμε. Λόγω της έλλειψης μηχανισμών ανίχνευσης και αναγνώρισης των συμπτωμάτων και των αιτιών της ασθένειας, περιορίζεται η δυνατότητα αναγνώρισης του χρόνου και του τόπου επίθεσης των μικροβίων. Επίσης, παθογένειες προερχόμενες από βιολογική τρομοκρατία είναι πολύ εύκολο να αποδοθούν σε φυσική έξαρση του φαινομένου. Έτσι, ο επιτιθέμενος φορέας ή χώρα έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί την επιθετική αυτή δράση⁸¹.

⁷⁹ Medd R. and Goldstein F. (1997), p. 295.

⁸⁰ U.S. Department of Defense, *Proliferation: Treat and Response*, Washington D.C., November 1997. Βλ. Επίσης Laqueur W. (1999), pp. 63-65.

Προσπάθεια καταπολέμησης από τη διεθνή κοινότητα υπήρξε και σε αυτή τη μορφή τρομοκρατίας, με την υπογραφή της Συνθήκης για τα Βιολογικά Όπλα το 1993⁸². Η Συνθήκη αυτή απαγορεύει την ανάπτυξη, παραγωγή, αποθήκευση ή χρήση βιολογικών παραγώγων, ή τοξινών οποιουδήποτε τύπου ή ποσότητας, η οποία δεν έχει προστατευτικό, ιατρικό ή φιλειρηνικό σκοπό ή οποιοδήποτε άλλο όπλο ή τρόπο παράδοσης αυτών των παραγώγων και τοξινών⁸³. Τέλος, ορίζει πως όλα τα υλικά πρέπει να καταστραφούν σε εννέα μήνες από την ημερομηνία εφαρμογής της, γι' αυτό και όρισε ειδικές ομάδες, επιφορτισμένες να παρακολουθούν τις εξελίξεις.

4. Εθνική και διεθνής τρομοκρατία

Μία ακόμα κατηγοριοποίηση της τρομοκρατίας είναι η διάκρισή της σε εθνική και διεθνής. Εθνική καλείται η τρομοκρατία εντός εθνικών συνόρων όπου οι τρομοκρατικές οργανώσεις είναι υπήκοοι της εν λόγω χώρας και τα θύματα είτε είναι υπήκοοι της ίδιας είτε εκπρόσωποι άλλων κρατών. Αντίστοιχα, στη διεθνή τρομοκρατία δράστες και θύματα είναι υπήκοοι διαφορετικών κρατών και το πεδίο δράσης είναι μια τρίτη χώρα. Στις ενέργειές τους συγκαταλέγονται οι επιθέσεις σε διπλωμάτες και άλλα διεθνώς προστατευμένα άτομα, οι επιθέσεις σε εμπορικούς και ταξιδιωτικούς σταθμούς, κυβερνητικές εγκαταστάσεις, πρεσβείες καθώς και σε έθνη που δεν θεωρούνται μέρος μιας εθνικής διαμάχης⁸⁴. Ακόμα, είναι δυνατό να χρησιμοποιήσουν και ομηρείες. Τα ΜΜΕ όταν αναφέρονται στη διεθνή τρομοκρατία χρησιμοποιούν και τους όρους «εισαγόμενη», καθώς και «τρομοκρατία της Μέσης Ανατολής». Πεδίο δράσης της διεθνούς τρομοκρατίας θεωρείται η Ευρώπη.

Με το πέρασμα των χρόνων αρκετά κράτη, όπως η Λιβύη, η Συρία και η Νότια Υεμένη, έχουν επιτρέψει σε τρομοκράτες διαφόρων εθνικοτήτων να παραβρίσκονται στα εκπαιδευτικά τους στρατόπεδα. Το γεγονός αυτό έχει προκαλέσει τη δημιουργία αδερφικών δεσμών μεταξύ πολλών ατόμων που απαρτίζουν τις οργανώσεις. Μέσα από αυτή την σχέση οι οργανώσεις επωφελούνται με ποικίλους τρόπους, όπως είναι ο

⁸¹ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 191.

⁸² Ακόμα και οι ΗΠΑ δήλωσαν την επικινδυνότητα των βιολογικών όπλων και την πιθανότητα πρόκλησης τέτοιου είδους πολέμου στο μέλλον. όπ. παρ. "Weapons of Mass Destruction", *Report of the Quadrennial Defense Review*, May 1997.

⁸³ Κείμενο της Συνθήκης για τα Βιολογικά Όπλα βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του ΟΗΕ: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Bio/>

⁸⁴ Jenkins B. (1974), *International Terrorism: A new Kind of Warfare*, The Rand Corporation, California, p. 2.

διαμοιρασμός πληροφόρησης, η αμοιβαία συνδρομή, ακόμα και η συνεργασία σε τρομοκρατικές ενέργειες⁸⁵.

Τέλος, συγκρίνοντας την εθνική τρομοκρατία με την τρομοκρατία που εμφανίστηκε στην Ευρώπη τη δεκαετία του '70, διαπιστώνουμε πως δεν υπήρχαν πολλά κοινά σημεία. Το μόνο κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι συνέβαιναν σε χώρες με καπιταλιστικό σύστημα⁸⁶. Στα κράτη αυτά, οι αστικές πολιτικές δημοκρατίες ήταν ανίκανες να διαδραματίσουν μεσολαβητικό ρόλο στα αιτήματα και συμφέροντα των πολιτών. Έτσι, αντί να προσφέρουν λύσεις σε αυτά τα προβλήματα, έδωσαν χώρο δράσης σε τρομοκρατικές οργανώσεις που παρουσίαζαν μια στρεβλή και αλλοτριωμένη έκφραση των αιτημάτων.

5. Ηλεκτρονική Τρομοκρατία

Η επίδραση της τεχνολογίας στη ζωή μας είναι ορατή σε κάθε έκφανση. Στην εποχή που διανύουμε, το Διαδίκτυο είναι το βασικότερο τμήμα ενός κράτους, καθώς σε αυτό στηρίζουν τη λειτουργία τους οι τράπεζες, ο γραφειοκρατικός μηχανισμός, οι επιχειρήσεις, ο στρατός, αλλά και οι ίδιοι οι πολίτες.

Η ηλεκτρονική τρομοκρατία αποτελεί μία συνέπεια αυτής της τεχνολογικής εξάρτησης. Η ραγδαία ανάπτυξη των ηλεκτρονικών μέσων, η πρόσβαση στο internet, και η ικανότητα απόλυτης πρόσβασης σε οποιοδήποτε αρχείο από οποιονδήποτε χρήστη, δημιούργησε νέο φόβο στα κράτη. Οι ενέργειες ξεκινούν από απλή ικανότητα παρέμβασης στο Διαδίκτυο⁸⁷, μέχρι επεμβάσεις σε στρατιωτικούς κώδικες, τραπεζικά δίκτυα και γενικά οπουδήποτε το κράτος αποθηκεύει βασικές λειτουργικές του πληροφορίες.

Είναι γεγονός πως το Διαδίκτυο αποτελεί τη μεγαλύτερη πλατφόρμα πληροφόρησης. Από απλά θέματα επικαιρότητας μέχρι επίσημα έγγραφα κρατών και συζητήσεων δημοσιεύονται καθημερινά. Η «ευκολία» με την οποία παρέχονται οι πληροφορίες δημιούργησαν ένα σοβαρό πρόβλημα. Πλέον όσο εύκολο είναι να βρούμε πληροφορίες για ένα ιστορικό γεγονός, είναι το ίδιο εύκολο να βρούμε τρόπους κατασκευής βομβών και εκρηκτικών υλών. Ενώ λοιπόν, κατά τα προηγούμενα χρόνια την τεχνογνωσία για τέτοια θέματα τη διέθεταν λίγα μόνο

⁸⁵ O' Ballance E. (1989), *Terrorism in the 1980s*, Arms and Armour Press, London, p.12.

⁸⁶ Φεραγιόλι Λουίτζι (1985), *Βία και Πολιτική*, Εκδ. Στοχαστής, Αθήνα, σ. 47-48.

⁸⁷ Η παρέμβαση αυτή γίνεται από τους λεγόμενους «χάκκερ», οι οποίοι εισβάλλουν στα συστήματα Η/Υ και υποκλέπτουν πληροφορίες και κωδικούς.

άτομα, σήμερα, όλοι έχουμε αυτή την ικανότητα και μάλιστα με το «πάτημα ενός μόνο κουμπιού». Αυτό σημαίνει πως τρομοκρατία μπορεί να ασκήσει ο οποιοσδήποτε, αρκεί μόνο να το θελήσει. Το θέμα αυτό απασχολεί ιδιαίτερα τις αρχές που ασχολούνται με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ή τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας⁸⁸.

Η ελεύθερη πρόσβαση στο Διαδίκτυο δημιούργησε και προβλήματα υποκλοπών από hackers. Οι δράσεις τους καταλήγουν όχι μόνο σε υπολογιστικά συστήματα ιδιωτών, αλλά κρατών και μυστικών υπηρεσιών, αποκτώντας πρόσβαση σε απόρρητα έγγραφα. Έτσι, ανέκυψαν έννοιες όπως «Κυβερνοχώρος» και «Κυβερνοέγκλημα», εισάγοντας τον «Κυβερνοπόλεμο» σε πόλεμο πέμπτης μορφής⁸⁹. Ακόμα, η τεχνολογική εξέλιξη έχει οδηγήσει και σε αυτοματοποίηση των οπλικών συστημάτων. Αυτό σημαίνει πως η άμυνα ενός κράτους είναι επίσης εκτεθειμένη στους hackers, δημιουργώντας επιπρόσθετα προβλήματα στα κράτη.

Συνεπώς η βλάβη που προξενεί αυτό το είδος τρομοκρατίας είναι εξαιρετικά μεγάλη, διότι, παρόλο που δεν προκαλεί ανθρώπινα θύματα μπορεί να πλήξει ζωτικά ένα κράτος, προκαλώντας προβλήματα εθνικής ασφάλειας. Συνεπώς, αυτή η μορφή βίας θεωρείται επίσης επικίνδυνη⁹⁰.

1.4 Ταξική προέλευση τρομοκρατών

Οι τρομοκράτες παρουσιάζονται σε διαφορετικές μορφές. Μπορούν να προέρχονται από οποιαδήποτε θρησκεία, εθνικότητα ή εθνότητα και δεν συνδέονται με καμία πληθυσμιακή ομάδα.

Τα άτομα που επιλέγουν να γίνουν τρομοκράτες είναι εκείνα που αμφισβήτησαν και αρνήθηκαν τις πολιτικές επιλογές των εξουσιαστικών δομών της κοινωνίας στην οποία ζούσαν. Οι τρομοκράτες κατηγορούνται για αντικοινωνική συμπεριφορά, για την απόλυτη πίστη στις επιλογές τους και για την προάσπιση των συμφερόντων σε πλαίσιο συνόλου και όχι μονάδας.

---

⁸⁸ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 229-231.

⁸⁹ Οι συνήθεις μορφές πολέμου είναι εκείνες που διεξάγονται από την ξηρά, τον αέρα, τη θάλασσα και το διάστημα. Η μορφή που προστέθηκε σε αυτές είναι ο κυβερνοχώρος. όπ. παρ. Murphy M., “War in the fifth domain”, *The Economist*, July 3rd-9th 2010.

⁹⁰ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 64.

Από συλλήψεις τρομοκρατών, κατόπιν ιατρικής εξέτασης, έγινε φανερό ότι ορισμένοι από τους συλληφθέντες τρομοκράτες δεν υπήρξαν πνευματικά υγιείς⁹¹. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν μπορεί να λεχθεί για το σύνολο των τρομοκρατών, καθώς υπήρχαν και περιπτώσεις τρομοκρατών οι οποίοι δεν παρουσίαζαν καμία απολύτως ψυχική διαταραχή. Επισημάνθηκε μόνο σε πολλούς από αυτούς, μια ιδιαίτερη σκληρότητα, συναισθηματική ψυχρότητα και αδιαφορία για τον πόνο των θυμάτων τους. Τα άτομα που επιλέγουν να γίνουν τρομοκράτες ως επί το πλείστον, νιώθουν ότι ταυτίζονται μεταξύ τους και «συναντώνται» σε κοινές ιδεολογικές θέσεις. Για το λόγο αυτό θεωρούν ότι έχουν κοινή ψυχολογία.

Όσον αφορά την ταξική προέλευση των τρομοκρατών υπάρχει η αντίληψη ότι προέρχονται από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, είναι άντρες, νέοι σε ηλικία, μεγαλωμένοι σε μονογονεϊκές οικογένειες και χωρίς να έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η αντίληψη αυτή είναι απολύτως εσφαλμένη.

Καταρχάς, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να συνδέει τα πιο φτωχά κράτη με την τρομοκρατία⁹². Για παράδειγμα, στις πιο φτωχές χώρες συγκαταλέγονται η Αφρική, η Νότια Ασία και η Λατινική Αμερική. Κάποιες από αυτές τις χώρες διατηρούν τρομοκρατικές οργανώσεις, όμως η πλειοψηφία των οργανώσεων δρα έξω από τη Μέση Ανατολή, ακόμα και σε ανεπτυγμένα κράτη⁹³. Επίσης, αρκετοί τρομοκράτες προέρχονται από τα μεσαία και ανώτερα επίπεδα εισοδήματος, παρά από τα κατώτερα. Τα άτομα που προέρχονται από προνομιούχες οικογένειες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συμμετάσχουν σε τρομοκρατικές οργανώσεις, καθώς η πολιτική συμμετοχή απαιτεί ένα ελάχιστο επίπεδο συμφερόντων, εμπειρίας και δέσμευσης σε ζητήματα. Κατά συνέπεια, τα άτομα με υψηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο είναι αυτά που ενδιαφέρονται για πολιτική αλλαγή, προκειμένου να αυξήσουν τη δύναμή τους⁹⁴. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο Osama Bin Laden, ο οποίος ενώ ανήκε σε μία από τις πιο πλούσιες οικογένειες της Σαουδικής Αραβίας, υπήρξε ιδρυτής και αρχηγός της Al-Qaeda. Το ίδιο και ο Ayman al-Zawahiri, επίσης μέλος της Al-Qaeda και τωρινός της αρχηγός. Ομοίως, μελετώντας τους άντρες που

---

⁹¹ Crenshaw M., "The Causes of Terrorism", *Comparative Politics* Vol. 13, No. 4, July 1981, p.389-390. Βλ. επίσης Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America, pp. 20-21.

⁹² Gupta D. (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, New York, p. 69-74.

⁹³ Βλέπε Παράρτημα 5.

⁹⁴ Krueger A. and Maleckova J., "Education, Poverty and Terrorism: Is there a Causal Connection?", *Journal of Economic Perspectives*, Volume 17, No. 4, Fall 2003, p. 141-142.

έκαναν την αεροπειρατεία στα αεροπλάνα στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, διαπιστώνεται ότι προέρχονταν από εύπορες οικογένειες⁹⁵.

Το επίπεδο εκπαίδευσης ποικίλλει, ανάλογα με το οικονομικό υπόβαθρο των ατόμων. Αυτό σημαίνει πως άτομα προερχόμενα από εύπορες οικογένειες παρουσιάζουν και το αντίστοιχο μορφωτικό επίπεδο. Αντιστοίχως, άτομα περιορισμένου εισοδήματος εμφανίζουν τη στοιχειώδη μόρφωση. Στην περίπτωση της Al-Qaeda, τα μέλη της προέρχονται από εύπορες οικογένειες, γι' αυτό και εμφανίζουν υψηλή μόρφωση.

Η κατάσταση των οικογενειών τους δεν παρουσιάζει καμία ομοιότητα με την επικρατούσα αντίληψη. Παρότι η κοινή γνώμη πιστεύει ότι οι τρομοκράτες προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες, στην πραγματικότητα δεσπόζουν ισχυρές οικογενειακές αξίες και δεσμοί, ενώ οι γονείς τους είναι άτομα απόλυτα αφοσιωμένα στο θεσμό της οικογένειας. Ακόμα, στην πλειοψηφία τους οι τρομοκράτες είναι παντρεμένοι και έχουν αποκτήσει παιδιά. Κατά συνέπεια δεν πρόκειται για εφήβους, οι οποίοι συμμετέχουν σε τρομοκρατικές οργανώσεις λόγω άγνοιας, όπως εσφαλμένα θεωρείται, αλλά για άτομα άνω των 25 χρόνων. Τέλος, τρομοκράτες γίνονται όχι μόνο άντρες, αλλά και γυναίκες. Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των τρομοκρατών είναι Μουσουλμάνοι, καθιστά εύλογο το γεγονός οι άντρες να υπερέχουν αριθμητικά. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι γυναίκες εκλείπουν από τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Συνεπώς, η επικρατούσα αντίληψη για την προέλευση των τρομοκρατών είναι λανθασμένη, ενώ δημιουργεί στρεβλή αντίληψη του φαινομένου στην κοινή γνώμη. Προς αυτή την κατεύθυνση οδηγούν και τα ΜΜΕ, καθώς οι εικόνες που μεταδίδουν διεθνώς παρουσιάζουν ένα συγκεκριμένο μοντέλο τρομοκράτη, το οποίο δεν απεικονίζει την πλήρη κατάσταση των τρομοκρατών, αλλά ένα μεμονωμένο τμήμα τους. Το γεγονός αυτό προσθέτει μία ακόμα δυσκολία στην ανάλυση, πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας.

1.5 Δρώντες τρομοκρατικών δραστηριοτήτων

⁹⁵ Εκτενέστερη ανάλυση για το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου γίνεται στην αντίστοιχη ενότητα.

Η τρομοκρατία, έτσι όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, δεν παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με την πρώτη εμφάνιση της τρομοκρατίας, τη δεκαετία του 1790. Εκείνη την εποχή, η τρομοκρατία προερχόταν από τους πολίτες ενός κράτους, οι οποίοι στόχευαν σε καθαρά πολιτικούς σκοπούς, ήταν δηλαδή «αριστερή τρομοκρατία». Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων, τα δεδομένα μιας κοινωνίας αλλάζουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των αναγκών των κοινωνικών ομάδων και την ανάκυψη νέων ιδεολογιών, που επιφέρουν με τη σειρά τους νέες μορφές τρομοκρατίας. Κατά συνέπεια, ως φορείς τρομοκρατίας θα έχουμε τόσο κρατικούς, όσο και μη-κρατικούς δρώντες, λόγω των νέων δυνάμεων που αναδύονται στο χώρο της βίας.

Όπως αναλύεται στη συνέχεια, τρομοκρατικές δραστηριότητες δύνανται να ασκήσουν κρατικοί και μη κρατικοί φορείς εξίσου. Ωστόσο, ο διαχωρισμός αυτός είναι δύσκολος να αποδοθεί στην πράξη, καθώς όπως έχουμε αναφέρει, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της τρομοκρατίας και κατά συνέπεια δεν μπορούν να οριστούν επακριβώς ούτε και οι φορείς της.

A) Μη-κρατικοί δρώντες

Ο όρος αυτός προέρχεται από Αμερικανούς αναλυτές, στην προσπάθειά τους να αναλύσουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Ο όρος αυτός υποδηλώνει ότι οι χρήστες των πράξεων βίας βρίσκονται έξω από τις κρατικές δομές, χωρίς να διευκρινίζει την προέλευσή τους. Κατ' αυτό τον τρόπο θύτες και θύματα αναμειγνύονται, καθώς επιχειρείται η οριοθέτηση του δρώντα. Είναι ένας αδόκιμος και πολύπλοκος όρος, καθώς όπως έχουμε αναφέρει, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του φαινομένου.⁹⁶

Οι μη κρατικοί δρώντες εισήχθησαν στη τρομοκρατία από το οργανωμένο έγκλημα, μέσα από τη δημιουργία δεσμών μεταξύ τρομοκρατών και ατόμων ή οργανώσεων που διαπράττουν εγκλήματα και που δεν σχετίζονται με το κράτος. Οι μορφές με τις οποίες εμφανίζονται αυτοί οι δρώντες ποικίλλουν από κράτη σε κράτη, καθώς οι συνθήκες που επικρατούν στο εσωτερικό τους είναι διαφορετικές⁹⁷. Έτσι, δύναται να λάβουν τη μορφή φυλετικών ή εθνικών οργανώσεων, πολέμαρχων, οργανώσεων που

⁹⁶ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 120. Βλ. Επίσης Sproat P., "Can the State commit Acts of Terrorism?: An Opinion and some Qualitative Replies to a Questionnaire", *Terrorism and Political Violence*, Volume 9, Issue 4, 1997, pp. 124-125.

ασχολούνται με το εμπόριο ναρκωτικών, νεανικών συμμοριών, τρομοκρατών, πολιτοφυλακών, παραστρατιωτικών δυνάμεων και διεθνικών εγκληματικών οργανώσεων. Εξαιτίας αυτής της πληθώρας μορφών, πολλά κράτη τείνουν να υποτιμούν την ύπαρξη τους, θεωρώντας ότι δεν υπάρχει τίποτα που να απειλεί την κρατική τους ισχύ. Ακόμα, υπάρχει η πιθανότητα ένας μη κρατικός δρών να μετασχηματισθεί από μια μορφή σε μία άλλη⁹⁸. Κατ' αυτό τον τρόπο, η εξεύρεση των δραστών από τις διωκτικές αρχές καθίσταται δυσκολότερη.

Ένα βασικό πρόβλημα που μπορεί να προκύψει από τους μη κρατικούς δρώντες προέρχεται από το συντονισμό στη δράση τους. Καθώς παίρνουν διάφορες μορφές, έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν διασυνδέσεις με άτομα που βρίσκονται σε καίριες θέσεις, πλήττοντας σοβαρά το στόχο ή τους στόχους που θέτουν για επίθεση. Ακόμα, η σύνδεσή τους με το οργανωμένο έγκλημα τους δίνει τη δυνατότητα να αποκτήσουν εύκολα χρηματοδότηση και οπλισμό, προκειμένου να εκτελέσουν τις ενέργειές τους. Τέλος, μία διασυνοριακή συνεργασία με δρώντες άλλου κράτους δύναται να προκαλέσει σοβαρότερο πλήγμα, δημιουργώντας ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα στη διεθνή ασφάλεια.

B) Κρατικοί δρώντες

1. Κράτη-τρομοκράτες

Ο όρος αυτός προέρχεται και πάλι από τις ΗΠΑ και αφορά τα κράτη εκείνα τα οποία κατά την άποψή τους ασκούν τρομοκρατία. Κατά συνέπεια αποτελούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, γι' αυτό και καλούν όλα τα κράτη να έχουν την προσοχή τους στραμμένη προς αυτές τις κατευθύνσεις. Έτσι, κάθε χρόνο το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ συντάσσει και δημοσιεύει κατάλογο με τα κράτη-τρομοκράτες, την οποία ανανεώνει ετησίως, προβάλλοντας κάθε φορά τις θέσεις της επί της τρομοκρατίας. Η δημοσίευση αυτής της λίστας ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980, επί προεδρίας Reagan, τότε που λάμβαναν χώρα τα τρομοκρατικά χτυπήματα από Παλαιστίνιους στην Ευρώπη, καθιστώντας παράλληλα την τρομοκρατία διεθνές φαινόμενο. Η πράξη αυτή αποτελεί προσπάθεια των Αμερικανών να πείσουν όχι μόνο

⁹⁷ Williams P. (2008), "Violent Non-State Actors and National and International Security", *International Relations and Security Network*, pp. 4-18.

⁹⁸ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Ιρλανδική οργάνωση IRA η οποία ξεκίνησε ως τρομοκρατική οργάνωση και στη συνέχεια μετεξελίχθηκε σε εγκληματική.

τους εταίρους και συμμάχους τους, αλλά και την διεθνή κοινή γνώμη ότι η επιλογή των συγκεκριμένων κρατών είναι σωστή, καθώς στηρίζεται σε βάσιμα κριτήρια.

Έτσι, στα κράτη-τρομοκράτες (ή κράτη-παρίες) κατά την άποψη των ΗΠΑ κατατάσσονται οι εξής χώρες: Λιβύη, Σουδάν, Ιράν, Ιράκ, Κούβα, Βόρεια Κορέα⁹⁹. Ωστόσο, ο όρος αυτός είναι αδόκιμος, καθώς δεν είναι σαφές το αν αναφέρεται σε πολεμικές επιχειρήσεις, σε ένοπλη επιδρομή, σε επιχειρήσεις μυστικών υπηρεσιών ή σε εκφοβιστικές ενέργειες μεταξύ κρατών. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, πως παρόλο που δεν υπάρχει αποδοχή του από τα κράτη, καμία δυτική χώρα δεν αντέδρασε. Αντιθέτως, δημιούργησε οικονομικά προβλήματα στις εν λόγω χώρες.¹⁰⁰

2. Κράτη που υποθάλπουν την τρομοκρατία

Η ταξινόμηση αυτή είναι ακόμα πιο αδόκιμη και αόριστη από τις προηγούμενες. Ο όρος αυτός αναφέρεται σε κράτη που υπάρχει η υποψία ότι βοηθούν και στηρίζουν τρομοκράτες. Στόχος των κρατών αυτών είναι να οδηγήσουν το εχθρικό κράτος σε αποσταθεροποίηση. Η βοήθεια που παρέχουν στα κράτη-τρομοκράτες περιλαμβάνει άσυλο, στρατόπεδα εκπαίδευσης τρομοκρατών, όπλα και χρήματα.

Η συγκεκριμένη κατηγορία στηρίζεται σε Πράξη του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ το 1979.¹⁰¹ Στην Πράξη αυτή υπάρχει μνεία για την τρομοκρατία και τα κράτη που υποστηρίζουν τρομοκράτες, καθώς και για τις νομικές κυρώσεις που θα πρέπει να τους επιβληθούν. Τα κράτη που υπήρχαν μέχρι το 1997 ήταν: Κούβα, Συρία, Βόρειος Κορέα, Ιράν, Ιράκ, Σουδάν και Λιβύη¹⁰². Καθώς η λίστα συνεχώς ανανεώνεται, παρατηρείται μείωση των κρατών που περιλαμβάνονται. Η αλλαγή αυτή στηρίζεται σε αόριστα κριτήρια. Τέτοιο κριτήριο αποτελεί η μη υποστήριξη τρομοκρατικών οργανώσεων από κράτος που χαρακτηρίστηκε ότι στηρίζει τρομοκράτες, για το προηγούμενο διάστημα 6 μηνών. Η αδράνεια αυτή ενισχύεται και από διαβεβαίωση από το συγκεκριμένο κράτος, ότι δεν θα εμπλακεί σε θέματα τρομοκρατίας μελλοντικά¹⁰³. Σήμερα, τα κράτη που παραμένουν στη λίστα αυτή

⁹⁹ Patterns of Global Terrorism 2013, United States Department of State, April 2014.

¹⁰⁰ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 122.

¹⁰¹ Export Administration Act of 1979, section 6(j), United States of America, p. 32-33.

¹⁰² Η Λιβύη βγήκε από τον κατάλογο των ΗΠΑ το 1998, ενώ το Ιράκ το 2004, εξαιτίας της εισβολής και της αλλαγής καθεστώτος από τις ΗΠΑ.

¹⁰³ Στην κατηγορία αυτή εμπίπτει η περίπτωση Βορείου Κορέας, που βγήκε από τον κατάλογο υποστηρικτών της τρομοκρατίας λόγω μη συμμετοχής σε τρομοκρατικές ενέργειες τους προηγούμενους έξι μήνες. όπ. παρ. Patterns of Global Terrorism 2013, United States Department of State, April 2014

είναι: η Κούβα, το Ιράν, το Σουδάν και η Συρία¹⁰⁴. Ωστόσο, τα κράτη αυτά στην πλειοψηφία τους, δεν πληρούν τα αόριστα κριτήρια που θέτουν οι ΗΠΑ για την κατάταξή τους και γι' αυτό το λόγο η ταξινόμηση αυτή παραμένει αδόκιμη.¹⁰⁵

Δεύτερο Μέρος

2. Η διεθνής ασφάλεια πριν την 11^η Σεπτεμβρίου

---

¹⁰⁴ Patterns of Global Terrorism 2013.

¹⁰⁵ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, σελ. 122.

Η τρομοκρατία, όπως έχουμε αναφέρει, ξεκίνησε με τη μορφή «αριστερής» τρομοκρατίας, από πολίτες ενός κράτους που στόχευαν σε καθαρά πολιτικούς σκοπούς. Ωστόσο, το φαινόμενο της τρομοκρατίας μετεξελίχθηκε και κατέστη διεθνές φαινόμενο. Σε αυτή την αλλαγή σημαντικό σημείο αποτελεί η επιδίωξη των Εβραίων να δημιουργήσουν το ανεξάρτητο κράτος του Ισραήλ (1948), οι οποίοι μάχονταν γι' αυτό τους Παλαιστίνιους.

Τα κράτη σε Ευρώπη και Δύση αντιλήφθηκαν ότι κινδύνευε η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, καθώς η αστάθεια που προκλήθηκε στη Μέση Ανατολή θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την παγκόσμια σταθερότητα. Για το λόγο αυτό, πρώτα το Ην. Βασίλειο και έπειτα οι ΗΠΑ, έσπευσαν στην περιοχή προκειμένου να τερματιστεί η διαμάχη. Στην προσπάθειά τους αυτή, τάχθηκαν με την πλευρά των Ισραηλινών, προκαλώντας τη δυσαρέσκεια των Παλαιστινίων, οι οποίοι θεωρούσαν ότι αδικούνται.

Αποτέλεσμα αυτής της δυσαρέσκειας ήταν μια αεροπειρατεία σε αεροσκάφος που κατευθυνόταν στο Τελ Αβίβ, στις 22 Ιουλίου 1968¹⁰⁶. Την ημέρα εκείνη, τρεις οπλισμένοι Παλαιστίνιοι τρομοκράτες της οργάνωσης PELP, η οποία τότε αποτελούσε τμήμα της Παλαιστινιακής οργάνωσης PLO, έκανε αεροπειρατεία της Ισραηλινής πτήσης El Al που εκτελούσε τη διαδρομή Ρώμη-Τελ Αβίβ. Παρόλο που είχαν υπάρξει και άλλες αεροπειρατείες εκείνη την περίοδο, η συγκεκριμένη καθίσταται ιδιαίτερη, καθώς διαφέρει σημαντικά από τις υπόλοιπες. Οι αεροπειρατείες μέχρι εκείνη την περίοδο χρησιμοποιούνταν ως μέσο προκειμένου οι τρομοκράτες να μεταβούν σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Τέτοιες περιπτώσεις συνέβαιναν το 1959 με την κρίση της Κούβας, που επαναστάτες από την Κούβα ή υποστηρικτές τους από άλλα κράτη, έκαναν αεροπειρατείες προκειμένου να μεταβούν στην Κούβα για να συμμετάσχουν στον αγώνα. Στις περιπτώσεις αυτές, οι τρομοκράτες δεν ενδιαφέρονταν για την προέλευση του αεροσκάφους, παρά μόνο για τη μετάβαση στην τοποθεσία που επιθυμούσαν. Στην περίπτωση όμως που εξετάζουμε, οι τρομοκράτες χρησιμοποίησαν τους ομήρους ως μέσο ανταλλαγής για την απελευθέρωση Παλαιστίνιων τρομοκρατών που βρίσκονταν φυλακισμένοι στο Ισραήλ. Επίσης, το αεροσκάφος ανήκε σε Ισραηλινή αερογραμμή, γεγονός που θεωρήθηκε ως στόχευση απευθείας στην ίδια τη χώρα.

Αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας ήταν ο εξαναγκασμός της ισραηλινής κυβέρνησης να έρθει σε συνομιλία τόσο με τους ίδιους τους τρομοκράτες, όσο και με την βασική

¹⁰⁶ Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, pp. 63-65.

οργάνωση, υπό το φόβο πως πιθανή άρνησή της θα οδηγούσε στη συντριβή του αεροσκάφους και στο θάνατο όλων των επιβατών. Μέσα από αυτό, οι τρομοκράτες αντιλήφθηκαν την τεράστια δύναμη που αποκτούσαν μέσα από την προβολή των ενεργειών τους από τα ΜΜΕ. Χωρίς τη συμβολή τους, η επικοινωνία με την ισραηλινή κυβέρνηση θα ήταν αδύνατη, καθώς είχε προηγηθεί ξεκάθαρη δήλωση που ανέφερε ότι δεν θα υπάρξει καμία επικοινωνία με τους τρομοκράτες.

Κατ' αυτό τον τρόπο, η τρομοκρατία κατέστη διεθνές φαινόμενο, που πλέον έκανε χρήση των τεχνολογικών επιτευγμάτων και των αερομεταφορών. Σε συνδυασμό με την προβολή των τρομοκρατικών δράσεων από τα ΜΜΕ, οι τρομοκράτες κατάφεραν να καλλιεργήσουν το αίσθημα φόβου στην κυβέρνηση και να επιδιώξουν να αποκτήσουν τη συμπάθεια της διεθνούς κοινότητας τη στιγμή που οι ενέργειές τους γίνονταν γνωστές παγκοσμίως. Τέλος, στην κατηγορία θυμάτων συγκαταλέγονταν αθώοι πολίτες, οι οποίοι δεν είχαν την παραμικρή ανάμειξη με την υπόθεση. Από εκείνη τη στιγμή και μέχρι το 1980, οι τρομοκρατικές οργανώσεις που προέρχονταν από Παλαιστίνιους και συγκεκριμένα από ομάδες που συγκαταλέγονταν στην PLO, θεωρούνταν ως οι πιο δραστήριες σε όλο τον κόσμο.

Στο μεταξύ, είχε ήδη ξεσπάσει ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, οδηγώντας τις δύο υπερδυνάμεις σε κούρσα εξοπλισμών, αλλά και ολόκληρο τον κόσμο στα πρόθυρα πυρηνικού πολέμου με ολέθριες συνέπειες. Παρά την συμμαχία των δύο αυτών δυνάμεων στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εναντίον των δυνάμεων του Άξονα, η δυσπιστία που είχε δημιουργηθεί μεταξύ τους ήδη πριν τον πόλεμο, επιτάχυνε την αντιπαράθεσή τους. Το τέλος του Πολέμου σήμανε όχι μόνο την αλλαγή του διεθνούς status quo, αλλά και την αλλαγή στην ισορροπία δυνάμεων. Το τέλος του πολέμου συνοδεύτηκε από δύο καταρρεύσεις, του διπολισμού και της ΕΣΣΔ (1991). Η πρώτη κατάρρευση οδήγησε στη μετάβαση του διπολικού συστήματος σε μονοπολικό, με ανάδειξη των ΗΠΑ ως τη μεγαλύτερη δύναμη του πλανήτη. Ο αντίπαλος είχε πια εξαλειφθεί και οι ΗΠΑ αποτελούσαν τη μόνη ηγεμονική υπερδύναμη¹⁰⁷.

Από την άλλη πλευρά, η κατάρρευση της ΕΣΣΔ είχε σοβαρότερες συνέπειες. Κατ' αρχάς, οι διασπασμένες πρώην δημοκρατίες της ΕΣΣΔ βρέθηκαν σε άσχημη οικονομική κατάσταση, γι' αυτό και γρήγορα αναπτύχθηκαν οργανώσεις που ασχολούνταν με το οργανωμένο έγκλημα, προκειμένου να αποκτήσουν οικονομικά

¹⁰⁷ Mearsheimer, J. (2006), *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 630-632. Βλ. Επίσης Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America, pp. 92-94.

οφέλη. Επίσης, πυρηνικά υλικά και όπλα έγιναν αντικείμενα παράνομης πώλησης του οργανωμένου εγκλήματος, δίνοντας την ευκαιρία σε μικρότερα κράτη αλλά και τρομοκρατικές οργανώσεις να εξοπλιστούν με πυρηνικά με επικίνδυνες συνέπειες, καθώς δεν υπήρχαν τα απαιτούμενα μέτρα φύλαξης και προστασίας. Τέλος, η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με τρομοκρατικές οργανώσεις δημιούργησε το «νέο» οργανωμένο έγκλημα, εξελίσσοντας ακόμη περισσότερο την τρομοκρατία.

Μέσα σε αυτό το κλίμα ανασφάλειας που δημιουργήθηκε, μπορούμε να προσθέσουμε το καθεστώς της συνεχούς αμφισβήτησης για πολλές από τις μοναρχίες των αραβικών πετρελαιοπαραγωγικών κρατών¹⁰⁸, τις διαφορές μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών, την έξαρση ομάδων που διέπονται από θρησκευτικό φανατισμό, καθώς και την προτίμηση πολλών χωρών να αναπτύξουν όπλα μαζικής καταστροφής. Όλα αυτά τα θέματα απασχόλησαν τη διεθνή ασφάλεια τη δεκαετία του 1990 και μετά, ενώ αρκετά από αυτά εξακολουθούν να αποτελούν πρόβλημα ακόμα και σήμερα.

2.1 Αίτια εμφάνισης της τρομοκρατίας

Όπως αναφέραμε, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της τρομοκρατίας, καθώς δεν δύναται ένας ορισμός να συμπεριλάβει κάθε έκφανση αυτού του φαινομένου. Καθώς η τρομοκρατία μετεξελίσσεται, τόσο απομακρυνόμαστε από την ιδέα καθολικού ορισμού. Ακόμα και η αποτύπωση των αιτιών που προκαλούν την τρομοκρατία περικλείουν την ίδια δυσκολία. Αυτό συμβαίνει διότι τόσο οι κοινωνικές δομές, όσο και οι συνθήκες που επικρατούν στο εσωτερικό των κρατών (οικονομία, πολιτική, θρησκεία, εθνότητες) ποικίλλουν από κράτος σε κράτος. Κατά συνέπεια, οι γενεσιουργές αιτίες δεν είναι σταθερές για όλα τα κράτη.

Η γενική προσέγγιση που έχει διαμορφωθεί για το φαινόμενο της τρομοκρατίας την κατατάσσει ως πολιτική συμπεριφορά που προέρχεται από σκόπιμη επιλογή ενός ορθολογικού δρώντα, την τρομοκρατική οργάνωση. Σε αυτή την προσέγγιση χρειάζεται να λάβουμε υπόψη και άλλους παράγοντες, όπως το περιβάλλον στο οποίο εκδηλώνεται η τρομοκρατία, καθώς και οι πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που ευνοούν την ανάπτυξη τέτοιων δράσεων.

---

¹⁰⁸ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο Πόλεμος του Κόλπου (1990-1991), όπου το Ιράκ εισβάλλει στο Κουβέιτ κατηγορώντας το ότι κάνει γεωτρήσεις σε ιρακινό έδαφος με σκοπό την εξόρυξη πετρελαίου που ανήκει στο Ιράκ.

Η Crenshaw ταξινομεί τα αίτια σε δύο κατηγορίες: την *permissive* και την *precipitant*¹⁰⁹. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει όλα εκείνα τα αίτια που οδηγούν σε τρομοκρατία μακροπρόθεσμα. Η δεύτερη περιλαμβάνει τα αίτια που επισπεύδουν τα κρούσματα τρομοκρατίας, δηλαδή τις άμεσες αιτίες. Στην κατηγορία *permissive* κατατάσσει τα επίπεδα εκσυγχρονισμού. Ο εκσυγχρονισμός είναι το στοιχείο εκείνο που δημιουργεί στην κοινωνία πολυπλοκότητες σε όλα τα επίπεδα και σχετίζεται άμεσα με την οικονομία. Έχει παρατηρηθεί πως αρκετά δίκτυα μεταφορών και επικοινωνιών, που έχουν αναπτυχθεί σε μία χώρα, έχουν παράσχει τις υπηρεσίες τους σε τρομοκρατικές οργανώσεις που διαφορετικά θα υστερούσαν σε αυτά τα επίπεδα¹¹⁰.

Οι κοινωνικές «διευκολύνσεις» αποτελούν επίσης στοιχείο του *permissive*. Με τον όρο αυτό εννοούμε τις κοινωνικές συνήθειες και τις ιστορικές παραδόσεις που έχουν ως αποτέλεσμα τη χρήση βίας εναντίον της κυβέρνησης, καθιστώντας την ηθικά και πολιτικά δικαιολογημένη¹¹¹. Η βία αυτή παίρνει τη μορφή διαδηλώσεων, πραξικοπημάτων, αλλά και τρομοκρατίας.

Στην ίδια κατηγορία μπορούμε να εντάξουμε και την ανικανότητα ή απροθυμία της κυβέρνησης να θέσει μέτρα πρόληψης της τρομοκρατίας. Η απουσία επαρκούς πρόληψης μπορεί να οδηγήσει στην εξάπλωση κλίματος συνωμοσίας σχετικά με την πηγή προέλευσης της τρομοκρατίας, που σε συνδυασμό με την έλλειψη πληροφόρησης μπορεί να οδηγήσει τα κράτη σε λανθασμένες αντιλήψεις. Αποτέλεσμα είναι τρομοκρατικές οργανώσεις που προέρχονται από «ακίνδυνα» κράτη, να δρουν ανενόχλητα και παράλληλα να αυξάνονται τόσο σε αριθμό όσο και σε δράση. Συνεπώς, η απουσία τέτοιων μέτρων δύναται να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ύπαρξης τρομοκρατίας.

Εξίσου σημαντικό στοιχείο αποτελεί και ο τρόπος διεξαγωγής της τρομοκρατικής ενέργειας. Όπως έχει παρατηρηθεί, το αστικό περιβάλλον εμφανίζεται ευνοϊκότερο από το αγροτικό περιβάλλον, οπότε καθίσταται προτιμητέο. Λόγοι όπως, μεγαλύτερη διαθεσιμότητα σε όπλα και εκρηκτικά, ευκολότερες μεταβάσεις σε περιοχές, μεγαλύτερο κοινό, γρηγορότερη κάλυψη των γεγονότων από τα ΜΜΕ, ευκολότεροι

---

¹⁰⁹ Crenshaw M., “The Causes of Terrorism”, *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4, July 1981, pp. 379-399. Βλ. επίσης Schmid A., “Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators and a Model”, *Democracy and Security*, Volume 9, Issue 2, 2005, p. 132, Gupta R., “A Comparative Perspective on the Causes of Terrorism”, *International Studies*, Volume 35, Issue 1, 1998, p. 38-39.

¹¹⁰ Παράδειγμα αποτελεί η ρωσική οργάνωση Nardonaya Volya, η οποία επωφελήθηκε με το νέο σιδηροδρομικό δίκτυο που εγκαταστάθηκε στη Ρωσία.

¹¹¹ Παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Ιρλανδίας, όπου είχε ως παράδοση τη φυσική δύναμη. Ο θρύλος Michael Collins αποτέλεσε και αποτελεί πηγή έμπνευσης για πολλούς, ενώ οι τρομοκρατικές ενέργειες της οργάνωσης IRA δικαιολογήθηκαν κάτω από αυτό τον μανδύα.

στόχοι και απαγωγές, καθώς και μεγαλύτερη ενίσχυση τρομοκρατών από τους υποστηρικτές τους, αποτελούν μερικούς από τους λόγους που οι δράστες προτιμούν τις αστικές περιοχές για τις ενέργειές τους.

Αντίθετα, στην κατηγορία *precipitant* εντάσσονται όλα εκείνα τα αίτια που προκαλούν βραχυπρόθεσμες τρομοκρατικές δραστηριότητες. Σε αυτά συγκαταλέγονται τα παράπονα που προέρχονται από ομάδα πληθυσμού που θεωρείται μειοψηφία. Η ομάδα αυτή θεωρεί ότι αδικείται, ενώ παράλληλα επιδιώκει να αποκτήσει είτε ίσα δικαιώματα με την πλειοψηφία, είτε να δημιουργήσει ανεξάρτητο κράτος. Στην ομάδα αυτή μπορούμε να εντάξουμε όλες τις εθνικές μειονότητες. Η τρομοκρατία σε αυτή την περίπτωση αποτελεί παράπονο μεγαλύτερης κλίμακας.

Επόμενο αίτιο αποτελεί η έλλειψη ευκαιριών για πολιτική συμμετοχή. Σε κράτη όπου το αυταρχικό/ολοκληρωτικό καθεστώς απαγορεύει στους πολίτες να έχουν συμμετοχή στην πολιτική εξουσία, αναδύονται οργανώσεις πολιτών οι οποίοι είναι δυσαρεστημένοι με αυτή την κατάσταση. Μέσα από τις τρομοκρατικές ενέργειες επιδιώκουν να επιφέρουν πολιτική αλλαγή. Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί πως ακόμα και στα δημοκρατικά καθεστώτα, υπάρχει τμήμα πολιτών που ασκεί τρομοκρατία. Στην κατηγορία αυτών των πολιτών συνήθως βρίσκεται η ελίτ, η οποία παρά την αυξημένη οικονομική της ισχύ, θεωρεί ότι δεν μετέχει στο βαθμό που της αναλογεί στην πολιτική εξουσία¹¹². Συνεπώς, η δυσαρέσκεια αυτή εκδηλώνεται με τη μορφή τρομοκρατίας.

Σε τρομοκρατία μπορεί να οδηγήσει και η αδράνεια από την πλειοψηφία των πολιτών. Στην περίπτωση αυτή, καθώς οι περισσότεροι πολίτες είναι αδρανείς, δύναται να υπάρξει μια μειοψηφική ομάδα πολιτών (συνήθως η ελίτ), η οποία θα επωφεληθεί από αυτή την κατάσταση και θα αναλάβει την εξουσία με πραξικόπημα ή ανατροπή καθεστώτος. Η κοινωνία αυτή, παρόλο που φαινομενικά δείχνει σημάδια κατάρρευσης, στην ουσία πρόκειται για μια άκρως σταθερή κοινωνία, καθώς για την ελίτ η τρομοκρατία αποτελεί προσφυγή.

Τέλος, η απροσδόκητη ή ασυνήθιστη χρήση βίας από το κράτος ως απάντηση σε προηγούμενη ενέργεια δύναται να θεωρηθεί ως τρομοκρατικά αντίποινα. Προκειμένου λοιπόν το κράτος να αμυνθεί και να προστατευθεί από ενέργεια που δέχτηκε, προβαίνει σε πράξη αντιποίνων, δημιουργώντας έτσι έναν φαύλο κύκλο, τροφοδοτούμενο από αλληπάλληλα χτυπήματα, που παίρνουν τη μορφή

¹¹² Lasswell H. (1935), *Politics: Who Gets What, When, How*, Meridian, New York, pp. 295-310.

τρομοκρατίας. Κατ' αυτό τον τρόπο εγκαθίσταται η δομή διαμάχης μεταξύ του καθεστώτος και των ανταγωνιστών του.

Ο Ross εκτός από αίτια που αναφέραμε συμπεριέλαβε στο precipitant ακόμα δύο αίτια¹¹³. Το πρώτο αφορά την ύπαρξη πολιτικών αναταραχών εντός του κράτους. Συγκεκριμένα ανέφερε, ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις δύνανται να εκμεταλλευτούν τις υπάρχουσες αναταραχές προκειμένου να νομιμοποιήσουν πράξεις βίας, αλλά και να προκαλέσουν ακόμα περισσότερες αναταραχές.

Το δεύτερο αίτιο είναι η διαθεσιμότητα σε όπλα και εκρηκτικά. Αυτό σημαίνει πως όσο υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες να αποκτηθούν όπλα, τόσο περισσότερες τρομοκρατικές οργανώσεις θα δημιουργούνται. Οι τρόποι απόκτησής τους είναι είτε από νόμιμη αγορά εντός του κράτους, είτε από παράνομες δραστηριότητες, όπως κλοπές, παράνομη αγορά, καθώς και ληστείες καταστημάτων με οπλικά είδη. Σε περιπτώσεις που ένα κράτος είχε εμπλακεί προσφάτως σε πόλεμο, τότε η διαθεσιμότητά του σε όπλα και εκρηκτικά θα είναι αυξημένη. Το ίδιο ισχύει και για χώρες που το νομικό καθεστώς επιτρέπει σε πολίτες να κατέχουν όπλο¹¹⁴. Ακόμα, η τεχνογνωσία για την κατασκευή εκρηκτικών βρίσκεται εύκολα, τόσο σε βιβλία τρομοκρατών όσο και στο Διαδίκτυο. Κατά συνέπεια, όπως παρατηρεί ο Schmid, τρομοκρατία δύναται να ασκήσουν μικρές ομάδες, οι οποίες έχουν πρόσβαση σε όπλα, οι ενέργειές τους προβάλλονται από τα ΜΜΕ, διαθέτουν σχετική δύναμη σε σχέση με τον πολιτικό αντίπαλο, ενώ παράλληλα διαθέτουν κάποια ιδεολογία¹¹⁵.

Μελετώντας το φαινόμενο της τρομοκρατίας διαχρονικά διαπιστώνουμε ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις των κρατών, τόσο σε εγχώρια ζητήματα, όσο και σε σχέση με άλλα κράτη, δύνανται να προκαλέσουν την αντίδραση του λαού, που σε ακραία εκδήλωση λαμβάνει τη μορφή τρομοκρατίας. Όσον αφορά τις τρομοκρατικές οργανώσεις στην Ευρώπη, υπήρξαν ιδιαίτερα «ευαίσθητες» στην πολιτική των χωρών τους στα εθνικά θέματα. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται και στην ελληνική τρομοκρατία, έτσι όπως εκφράστηκε από τη 17N. Αυτό σημαίνει πως δράσεις των κυβερνήσεων μιας χώρας πιθανόν να δημιουργήσουν αντιδράσεις, ακόμα και δυσαρέσκεια σε μερίδα πληθυσμού. Στην περίπτωση αυτή, οι οργανώσεις θέτουν

---

¹¹³ Ross J., "Structural Causes of Oppositional Political Terrorism: Towards a Causal Model", *Journal of Peace Research*, Volume 30, No. 3, August 1993, pp. 323-325.

¹¹⁴ Τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι ΗΠΑ, το νομικό καθεστώς των οποίων επιτρέπει σε πολίτες να έχουν στην κατοχή τους όπλα.

¹¹⁵ Schmid A. (2005), pp. 134-135.

ως στόχο να αποκαταστήσουν τη δυσαρέσκεια που προκλήθηκε, επαναφέροντας την τάξη.

Ανάμεσα στις δράσεις των κυβερνήσεων βρίσκεται και η χάραξη εξωτερικής πολιτικής. Μέσα από την εξωτερική πολιτική το κράτος ρυθμίζει τις σχέσεις του με τα υπόλοιπα κράτη, συνάπτει συμφωνίες και συμμαχίες ή δημιουργεί εχθρούς. Υπάρχει πιθανότητα, κάποια δράση στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής να προκαλέσει αντιδράσεις πολιτικής βίας, προερχόμενες από οργανώσεις που θα αντιτίθενται στη συγκεκριμένη ενέργεια. Κατά συνέπεια, ο τρόπος άσκησης εξωτερικής πολιτικής δύναται να προκαλέσει τη δράση τρομοκρατικών οργανώσεων.

Επιπρόσθετα, η άσκηση κοινωνικής πολιτικής από το κράτος αποτελεί άλλη μία αιτία πρόκλησης πολιτικής βίας. Καθώς η κοινωνική πολιτική ασκείται πάνω σε πολίτες, υπάρχει πιθανότητα να δημιουργηθούν ανισότητες από λανθασμένα τέτοια πολιτική. Αυτές οι ανισότητες προκαλούν τη δράση τρομοκρατικών οργανώσεων προκειμένου να προασπίσουν τα συμφέροντα των αδικημένων πολιτών και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.¹¹⁶

Συμπερασματικά, καταλήγουμε στην άποψη πως τα αίτια της τρομοκρατίας δεν είναι σταθερά, αλλά ποικίλουν ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν τόσο στο εσωτερικό ενός κράτους, όσο και στο εξωτερικό. Παράλληλα, οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις των κρατών βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με το λαό, καθώς πιθανές δυσαρέσκεις είναι δυνατό να προκαλέσουν εκδηλώσεις τρομοκρατίας.

2.2 Ισλάμ Vs Δύση

Όπως έχει παρατηρηθεί, τρομοκρατία και τρομοκρατικές οργανώσεις μπορούν να προέλθουν από οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και όχι απαραίτητα μόνο από τις περιοχές της Μέσης Ανατολής. Τα τελευταία χρόνια, η τρομοκρατία έχει συνδεθεί με τα αυταρχικά καθεστώτα και κυρίως με τους Μουσουλμάνους, θεωρώντας πως αποτελούν πηγή δράσης της τρομοκρατίας. Αυτό έγκειται κυρίως στο γεγονός πως οι περισσότερες οργανώσεις έχουν συσταθεί και δρουν στη Μέση Ανατολή¹¹⁷. Ωστόσο, κάτι τέτοιο απέχει από την πραγματικότητα, διότι ακόμα και στη δημοκρατική Δύση

¹¹⁶ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 186.

¹¹⁷ Laqueur W. (1999), *The New Terrorism: Fanaticism and The Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, pp. 128-129.

παρατηρούνται φαινόμενα τρομοκρατίας, προερχόμενα από επίσης δυτικές οργανώσεις¹¹⁸.

Η πάλη ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση μπορεί να ειπωθεί και ως πάλη των δύο κυρίαρχων θρησκειών, του Ισλαμισμού και του Χριστιανισμού αντίστοιχα. Η μεγάλη δημοτικότητα που απέκτησε το Ισλάμ μετά το θάνατο του Μωάμεθ, οδήγησε σε αναπόφευκτη αντιπαράθεση με την επικρατέστερη θρησκεία της Δύσης, το Χριστιανισμό. Μέρος αυτού του ανταγωνισμού είναι και η νομιμότητα κυριαρχίας της Δύσης επί του Ισλαμικού κόσμου, ιδίως τα τελευταία χρόνια.

Η κυριαρχία του Ισλάμ παγκοσμίως διήρκησε για αρκετά χρόνια, ώσπου άρχισε να φθίνει μετά την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου, των θαλάσσιων δρόμων που άνοιξαν το δρόμο για την Ανατολή, καθώς και των σημαντικών επιτευγμάτων στην τεχνολογία. Όλα αυτά οδήγησαν τα κράτη της Δύσης στην εξερεύνηση νέων τόπων και στην ίδρυση αποικιών σε περιοχές που παλαιότερα δέσποζε ο Ισλαμισμός. Τέλος, η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο έδωσε το οριστικό τέλος στην κυριαρχία του Ισλάμ. Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα, όταν πλέον είχε τελειώσει η περίοδος αποικιοκρατίας, ο Ισλαμικός κόσμος βρέθηκε κατακερματισμένος, εξαθλιωμένος και διοικούμενος από διεφθαρμένα αυταρχικά καθεστώτα¹¹⁹.

Σημαντικό σημείο αντιπαράθεσης αυτών των δύο πλευρών αποτέλεσε και η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ το 1948. Για τους Ισλαμιστές, η Ιερουσαλήμ αποτελεί την τρίτη ιερότερη πόλη μετά τη Μέκκα και τη Μεδίνα, γι' αυτό και όλος ο αραβικός κόσμος αντέδρασε αρνητικά, καθώς θεωρούν αδιανόητο η ιερή τους πόλη να βρίσκεται υπό τον έλεγχο του Ισραήλ. Επίσης, στους πολέμους που ακολούθησαν, οι Ισραηλινοί κέρδισαν με τη βοήθεια των ΗΠΑ τις Αραβικές Δυνάμεις, προκαλώντας μεγαλύτερη οργή στους Άραβες¹²⁰.

Εξέχοντα ρόλο στην ανάδυση τρομοκρατικών οργανώσεων θρησκευτικής φύσης έχει διαδραματίσει και η παγκοσμιοποίηση¹²¹. Ως συνέπεια αυτής αποτελεί η εμφάνιση του δυτικού τρόπου ζωής και ντυσίματος, που επηρεάζουν κάθε έκφανση της καθημερινής ζωής των ατόμων. Για τους δυτικούς, η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα βήμα απόδειξης της βαθιάς τους επιρροής και κυριαρχίας στον κόσμο. Για τα

---

¹¹⁸ Παράδειγμα αποτελεί η δράση της Ιρλανδικής Οργάνωσης IRA, στην οποία έχουμε Καθολικούς που μάχονται εναντίον των Προτεσταντών της Βόρειας Ιρλανδίας.

¹¹⁹ Hague R., Harpor M. (2005), *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα, σελ. 124-125.

¹²⁰ Το ίδιο, σελ. 125.

¹²¹ Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America, pp. 24-25.

κράτη της Μέσης Ανατολής οι συνέπειες είναι διαφορετικές. Καθώς η Δύση διαπνέεται από δημοκρατία, ελευθερία έκφρασης και ισότιμα δικαιώματα σε γυναίκες και άνδρες, οι αντιδράσεις από τον αραβικό κόσμο είναι έντονες. Στα κράτη αυτά, ο τρόπος ζωής χαρακτηρίζεται από μεγάλο συντηρητισμό και υποβάθμιση του ρόλου της γυναίκας¹²². Καθώς πρόκειται για αυταρχικά ολοκληρωτικά καθεστώτα¹²³, η διείσδυση του δυτικού τρόπου ζωής είναι απαγορευτική από το ίδιο το κράτος, δημιουργώντας έτσι στο λαό ακόμα μεγαλύτερη άρνηση στην παγκοσμιοποίηση. Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη τρομοκρατικών οργανώσεων ως μέσο αντίδρασης σε αυτή την εξέλιξη είναι γεγονός.

Αρκετές έρευνες έχουν ασχοληθεί κατά καιρούς με τη σχέση τρομοκρατίας και δημοκρατίας και το κατά πόσο το πολίτευμα ενός κράτους επηρεάζει την ανάπτυξη τρομοκρατικών οργανώσεων. Υπάρχει η πεποίθηση ότι σε κράτη που κυριαρχεί ο αυταρχισμός και ο ολοκληρωτισμός από πλευράς εξουσίας, δεν δύναται να υπάρξει σύστημα δικαίου. Κατά συνέπεια, η καταπάτηση των δικαιωμάτων των πολιτών αποτελεί σύνηθες φαινόμενο. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύονται οργανώσεις που χρησιμοποιούν την τρομοκρατία προκειμένου να υπάρξει πολιτική αλλαγή. Στα δημοκρατικά όμως κράτη, που απαρτίζονται από ευνομούμενες κοινωνίες, τα φαινόμενα τρομοκρατίας είναι κατά πολύ λιγότερα. Συγκεκριμένα, η σχέση μεταξύ δημοκρατίας και τρομοκρατίας είναι αρνητική, καθώς σε ένα δημοκρατικό κράτος οι δυσαρεστημένοι πολίτες είναι πολύ λιγότεροι και κατά συνέπεια οι πιθανότητες να διεκδικήσουν πολιτική αλλαγή είναι επίσης λίγες¹²⁴. Στη λογική αυτή στηρίχθηκε και η πολιτική των ΗΠΑ, οι οποίες μετά το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου επιχείρησαν να «εκδημοκρατικοποιήσουν» τα αραβικά κράτη με τις επεμβάσεις σε Αφγανιστάν και Ιράκ, που όμως απέτυχαν το σκοπό τους¹²⁵.

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε, η τρομοκρατία αποτελεί διεθνές φαινόμενο, καθώς δεν εμφανίζεται μόνο στη Μέση Ανατολή, αλλά σε ολόκληρο τον κόσμο. Το πολίτευμα ενός κράτους σαφώς και συμβάλλει στην ανάπτυξη του φαινομένου, όμως

¹²² Στα αυταρχικά καθεστώτα η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι συγκεντρωτική, οι μηχανισμοί καταμερισμού της εξουσίας είναι ελάχιστοι, η αστική κοινωνία είναι εξαιρετικά ασθενής, ενώ οι αυθόρμητες κοινωνικές δυνάμεις αντιμετωπίζουν αυστηρούς περιορισμούς. Οπ. παρ. Hague R., Harpor M. (2005), *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα, σελ. 122.

¹²³ Η Hannah Arendt εξετάζοντας τον Μπολσεβικισμό και το Ναζισμό επιδίωξε να μελετήσει τη φύση του ολοκληρωτισμού. Έτσι, κατέληξε στον ορισμό που ερμηνεύει τον ολοκληρωτισμό ως «τη διείσδυση της κεντρικής εξουσίας σε κάθε πτυχή της ατομικής ύπαρξης και δημιουργίας, περιφρονώντας τα δικαιώματα των πολιτών». όπ. παρ. Arendt H. (1962), *The Origins of Totalitarianism*, The World Publishing Company, Cleveland and New York, p.305-340, 460-470.

¹²⁴ Shahrouri Nahla, "Does a link exist between Democracy and Terrorism", *International Journal on World Peace*, Vol. 27, Issue 4, December 2010, pp. 41-77.

¹²⁵ Περαιτέρω ανάλυση των επεμβάσεων και των σκοπών τους γίνεται σε επόμενο κεφάλαιο.

δεν διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για το αν θα αναπτυχθεί ή όχι σε ένα κράτος. Το μόνο που ορίζει το πολίτευμα είναι η συχνότητα με την οποία θα δράσουν αυτές οι οργανώσεις. Αυτό αποτυπώνεται στα ευρωπαϊκά και δυτικά κράτη, τα οποία μολονότι είναι δημοκρατικά, το φαινόμενο της τρομοκρατίας δεν εκλείπει.

2.3 Μέτρα αντιμετώπισης τρομοκρατίας πριν την 11^η Σεπτεμβρίου

Η δεκαετία του 1970 σηματοδεύτηκε από την εντυπωσιακή αύξηση της διεθνούς τρομοκρατίας στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή με πεδίο δράσης τον Ευρωπαϊκό χώρο. Αποτέλεσμα ήταν η πρόκληση αντιδράσεων από τη διεθνή κοινότητα. Κύρια εκδήλωσή της ήταν η καθιέρωση μιας σειράς νομοθετημάτων και άλλων μέτρων κατασταλτικής και αποτρεπτικής δράσης, με μεγάλη αυστηρότητα, τόσο στα εσωτερικά δίκαια, όσο και στο διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς οργανισμούς. Ωστόσο, οι αιτίες αυτής της αύξησης είναι ποικίλες και διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Μια σειρά από τρομοκρατικά χτυπήματα που έλαβαν χώρα στην Ευρώπη¹²⁶, οδήγησαν στη διαμόρφωση νέου ευρωπαϊκού νομικού πλαισίου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα, δημιουργήθηκε ρήξη στις σχέσεις της Ευρώπης με τον αραβικό κόσμο. Παρά τη φιλοαραβική πολιτική που ακολουθούσαν τα κράτη στην Ευρώπη, η ανάγκη για προστασία από τρομοκρατικές επιθέσεις τα οδήγησε στην προώθηση νομοθεσίας απέλασης των «ταραχοποιών», χωρίς βέβαια να υπάρχει διαβεβαίωση για την ορθότητα της επιλογής τους.

Οι αραβο-ισραηλινές αντιθέσεις, αλλά και οι ενδο-αραβικές διαφορές δίχασαν την κοινή γνώμη για αρκετό καιρό, στην προσπάθεια είτε δικαιολόγησης, είτε ενοχοποίησης αυτών των παραγόντων. Καθώς οι αντιθέσεις συνεχίστηκαν, μετέβαλλαν την άποψη της κοινής γνώμης, η οποία ήταν πλέον αρνητική στο θέμα της Μέσης Ανατολής. Η Μέση Ανατολή ήταν και εξακολουθεί να είναι εστία δημιουργίας αντιθέσεων. Μία μορφή εκδήλωσής τους είναι και η εξάπλωση βίας στις ευρωπαϊκές χώρες. Το γεγονός αυτό ευθύνεται για την ταύτιση του φαινομένου της τρομοκρατίας αποκλειστικά με την περιοχή της Μέσης Ανατολής.

---

¹²⁶ Μερικά από αυτά είναι: 1972- Μόναχο Ολυμπιακοί Αγώνες, 1984-Αεροδρόμιο του Ορλύ, 1986-Champs Elysée Παρίσι κλπ.

Οι τρομοκρατικές ενέργειες στην Ευρώπη, προερχόμενες από οργανώσεις της Μέσης Ανατολής είχαν σκοπό, κυρίως τη διεθνή δημοσιότητα και συμπαράσταση. Όσο η διαμάχη μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων συνεχιζόταν, τόσο αυξάνονταν και τα θύματα που προέκυπταν και από τις δύο πλευρές. Το γεγονός αυτό είχε ως επακόλουθο τα ευρωπαϊκά κράτη να δείξουν την προτίμησή τους, μετατρέποντάς τα έτσι, σε κράτη-στόχους.

Σε όλο αυτό, τα ΜΜΕ διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, όχι όμως θετικό. Για την ακρίβεια, η μεγάλη προβολή της αντιπαράθεσης των δύο αυτών κρατών ευνόησε κριτικά τις πράξεις, δημιουργώντας αίσθημα οίκτου στην κοινή γνώμη παρά τον δίκαιο αγώνα των Παλαιστινίων. Έτσι τα κράτη απομακρύνθηκαν από τη λογική λήψης μέτρων ασφαλείας από τρομοκρατικές επιθέσεις, καθώς θεωρούσαν απίθανο να στραφούν οι ενέργειες εναντίον τους.

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τα μέτρα που έλαβαν οι κυριότεροι διεθνείς οργανισμοί, προκειμένου να καταπολεμήσουν το νέο φαινόμενο που βρισκόταν σε έξαρση, αλλά και τη στάση που κράτησαν οι ΗΠΑ στα πρώτα στάδια εκδήλωσης της διεθνούς τρομοκρατίας¹²⁷.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Το θέμα της τρομοκρατίας απασχόλησε τη διεθνή κοινότητα από πολύ νωρίς και έθεσε στο προσκήνιο το ζήτημα αντιμετώπισής της. Παρά το γεγονός ότι η τρομοκρατία βρισκόταν ακόμα σε πρώιμο στάδιο και χωρίς να έχει λάβει τις διαστάσεις που έχει μέχρι σήμερα, αρχής γενομένης από το χτύπημα της 11/9, η διεθνής κοινότητα ξεκίνησε να λαμβάνει προληπτικά μέτρα για την προστασία των πολιτών.

Στις 16 Νοεμβρίου 1937, στη Γενεύη, συγκροτήθηκε στα πλαίσια της Κοινωνίας των Εθνών, μια επιτροπή με αντικείμενο την έρευνα για την τρομοκρατία. Αποτέλεσμα ήταν η Συνθήκη για την «πρόληψη και την τιμωρία της τρομοκρατίας»¹²⁸. Η Συνθήκη αυτή προωθούσε την ιδέα δημιουργίας Ποινικού Δικαστηρίου, που θα αποφάσιζε για υποθέσεις που θα βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές σταμάτησαν κατά τη διάρκεια του Β'

¹²⁷ Για την καλύτερη κατανόηση των μέτρων παρατίθεται ενδεικτικά χρονολογικό διάγραμμα τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παράρτημα 6.

¹²⁸ "Convention for the Prevention and Punishment of terrorism", League of Nations, Geneva, 16 November 1937.

Παγκοσμίου Πολέμου και ξεκίνησαν πάλι τη δεκαετία του 1950, υπό την αιγίδα της μετασηματισμένης πλέον Κοινωνίας των Εθνών σε ΟΗΕ.

Στα πρώτα χρόνια εμφάνισης της πολιτικής βίας δόθηκε έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών από εκδηλώσεις βίας. Το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τα αιματηρά γεγονότα που προκάλεσαν φρικτές μνήμες σε όλο τον κόσμο για τα επόμενα χρόνια, έκαναν τη διεθνή κοινότητα να προβεί σε μέτρα που θα προλάμβαναν τυχόν τέτοιες καταστάσεις στο μέλλον. Ξεκινώντας με τη μελέτη της τρομοκρατίας κατά το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης κρίθηκε σκόπιμο να προβούν στην αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών. Αυτό σημαίνει πως η ειρηνική επιβίωση και η ευημερία των πολιτών εξαρτώνται άμεσα από το σεβασμό των δικαιωμάτων που σχετίζονται με την ελευθερία, την ισότητα, την ισονομία, την υγεία, την εκπαίδευση, την έκφραση του λόγου και λοιπά. Παράλληλα αναγνωρίζεται «το δικαίωμα κάθε λαού να αποτελεί τη δική του πολιτεία και κάθε λαός να διαθέτει τον εαυτό του κατά βούληση»¹²⁹. Για το λόγο αυτό, ο ΟΗΕ στις 24 Οκτωβρίου 1945, συμπεριέλαβε στους κανόνες διεθνούς δικαίου τα δικαιώματα αυτά, συνδεδεμένα και με το δικαίωμα εθνικής κυριαρχίας και μη επέμβασης ενός κράτους σε εσωτερικά ζητήματα άλλου κράτους¹³⁰. Όλοι αυτοί οι κανόνες περιλαμβάνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος είναι συνυφασμένος με την ίδρυση του Οργανισμού.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε το 1948 από τον ΟΗΕ, αναγνωρίζει το δικαίωμα προσφυγής στη βία εκ μέρους των πολιτών. Όμως, γίνεται και διαχωρισμός ως προς τις πράξεις βίας και τρομοκρατίας, οι οποίες δεν έχουν σχέση με τη χρήση βίας εκ μέρους εθνικών ομάδων που διεξάγουν απελευθερωτικούς πολέμους ή πολέμους εθνικής ανεξαρτησίας¹³¹. Συνεπώς, η χρήση βίας από ομάδες ή οργανώσεις στις περιπτώσεις αυτές είναι νόμιμη και σύμφωνη με τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου και του Χάρτη του ΟΗΕ. Τα δικαιώματα αυτά αναγνωρίζονται και από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο μέσω των Συμβάσεων της Γενεύης στις 12 Αυγούστου 1949 και κυρίως από τα δύο «Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα» των Συμβάσεων του 1949. Στα Πρωτόκολλα αυτά ανάμεσα στα δικαιώματα προστασίας που αφορούν αιχμαλώτους πολέμου,

¹²⁹ Παπαδάτος Π. (1987), *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 24-25.

¹³⁰ Charter of the United Nations, Chapter I, Article 1-2, San Francisco, 26 June 1945, p. 3.

¹³¹ Charter of the United Nations, General Assembly, 15th Session Official Records, Supplement No. 16 (A/684), p. 66.

τραυματίες και πολίτες που ζουν μέσα ή γύρω από την πολεμική ζώνη, γίνεται και αναφορά στην προστασία θυμάτων από διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις (1977)¹³².

Όσον αφορά το Πρωτόκολλο I, αυτό ορίζει ότι απαγορεύονται «οι πράξεις βίας ή η απειλή τέτοιων πράξεων, που έχουν ως κύριο σκοπό τη διάδοση του τρόμου μεταξύ του αστικού πληθυσμού»¹³³. Η προσθήκη αυτή στη Σύμβαση του 1949 καθιστά φανερή την ανάγκη οριοθέτησης της βίας που μπορεί να ασκηθεί εις βάρος πολιτών, ενώ απαγορεύει ρητά δραστηριότητες τρομοκρατίας.

Το Πρωτόκολλο II, στο σημείο που αναφέρεται στη προστασία των θυμάτων των ενόπλων συγκρούσεων, αποκλείει ρητά από τις ένοπλες συγκρούσεις, «τις καταστάσεις εσωτερικής έντασης, όπως είναι οι οχλαγωγίες, οι απομονωμένες και σποραδικές πράξεις βίας και άλλες ανάλογες πράξεις»¹³⁴. Συνεπώς, ενέργειες που συγκαταλέγονται σε εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ένοπλη σύγκρουση και επομένως δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν από το διεθνές δίκαιο.

Ο ΟΗΕ ασχολήθηκε για πρώτη φορά με το φαινόμενο της τρομοκρατίας στη Διακήρυξη του το 1945, αναφορικά με τις αρχές του διεθνούς δικαίου που αφορούν στις φιλικές σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών, σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η διάταξη αυτή ορίζει ότι «κάθε κράτος έχει καθήκον να απέχει από τη διοργάνωση ή την ενθάρρυνση πράξεως εμφυλίου πολέμου ή πράξεως τρομοκρατίας, στο έδαφος άλλου κράτους». Στη συνέχεια αναφέρει ότι «έχει το καθήκον να απέχει από την παροχή βοήθειας ή συμμετοχής ή ανοχής στο έδαφος του οργανωμένες ενέργειες που αποβλέπουν στην τέλεση τέτοιων πράξεων, όταν οι πράξεις αυτές συνεπάγονται χρήση ή απειλή χρήσης βίας»¹³⁵.

Καθώς όμως, δεν έχει γίνει διαφοροποίηση μεταξύ εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων ή άλλων κοινωνικών και πολιτικών μορφών βίας, δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα εάν η σημερινή μορφή τρομοκρατίας προέρχεται από αυτά τα κινήματα. Ωστόσο, αυτό που θεωρείται αναγνωρισμένο από τη διεθνή κοινότητα, είναι πως η αυτοδιάθεση, σε συνδυασμό με το σεβασμό της ισότητας των

¹³² Παπαδάτος Π. (1987), σ. 27.

¹³³ "Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protocol of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)", 8 June 1977, Article 51, paragraph 2.

¹³⁴ "Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-international Armed Conflicts (Protocol II)", 8 June 1977, Article 1, Paragraph 2.

¹³⁵ General Assembly of the United Nations, "Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations", A/RES/25/2625, 1883rd plenary meeting, 24 October 1970.

δικαιωμάτων των λαών, αποτελούν το θεμέλιο, πάνω στο οποίο στηρίζεται η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και της ευημερίας των πολιτών.

Αρκετά χρόνια μετά, και αφού η τρομοκρατία είχε αρχίσει να παίρνει μεγαλύτερες και σοβαρότερες διαστάσεις, η διεθνής κοινότητα έστρεψε την προσοχή της στις ειδικές μορφές τρομοκρατικής βίας. Οι μορφές που έπαιρνε πλέον η τρομοκρατική βία ήταν οι αεροπειρατείες και οι επιθέσεις σε πρόσωπα που απολαύουν διεθνή προστασία¹³⁶.

Προκειμένου λοιπόν, να προστατευτούν από τέτοιες νέες επιθέσεις, τα κράτη της διεθνούς κοινότητας προέβησαν στην υιοθέτηση μιας σειράς πράξεων. Η πρώτη πράξη που υιοθετήθηκε είναι η Σύμβαση του Τόκιο, που υπεγράφη στις 14 Σεπτεμβρίου του 1963 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Δεκεμβρίου του 1969, «περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελουμένων επί αεροσκαφών»¹³⁷. Με τη Σύμβαση αυτή ποινικοποιήθηκαν όλες οι πράξεις που απειλούν την ασφάλεια των αερομεταφορών με κάθε μέσο, ενώ δόθηκαν λύσεις σε νομικά προβλήματα που αφορούσαν την εθνικότητα του αεροσκάφους, του δράστη, καθώς και των αρμοδιοτήτων που έχουν τα κράτη στον χώρο των οποίων έγιναν οι αεροπειρατείες. Συνέχεια αυτής της Σύμβασης αποτελούν οι Συμβάσεις της Χάγης και του Μόντρεαλ.

Η Σύμβαση της Χάγης υπεγράφη στις 16 Δεκεμβρίου του 1970 «Για την καταστολή της παρανόμου κρατήσεως αεροσκαφών»¹³⁸. Η Σύμβαση αυτή ορίζει δραστικά μέτρα για τους δράστες της αεροπειρατείας και τους συνεργούς τους, υποχρεώνοντας τα κράτη να καταστείλουν την παράβαση με αυστηρές ποινές. Παράλληλα, καθιερώνεται η αρχή του διεθνούς ποινικού δικαίου για τις περιπτώσεις που ο δράστης βρίσκεται στο έδαφος του Συμβαλλόμενου Κράτους και το κράτος αυτό δεν τον εκδίδει.

Τέλος, η Σύμβαση του Μόντρεαλ υπεγράφη στις 23 Σεπτεμβρίου 1971 «περί καταστολής παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας της πολιτικής αεροπορίας»¹³⁹. Στο κείμενο αυτό καθορίζονται ρητά οι παράνομες πράξεις αεροπειρατείας και κατά

¹³⁶ Στα άτομα που απολαύουν διεθνή προστασία συγκαταλέγονται: διπλωμάτες, πρέσβεις, κυβερνητικοί υπάλληλοι και γενικά αξιωματούχοι ενός κράτους. Τα συγκεκριμένα άτομα προστατεύονται από τις κυβερνήσεις των κρατών που επισκέπτονται, ωστόσο αρκετά συχνά γίνονται «στόχοι» τρομοκρατικών επιθέσεων.

¹³⁷ “Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft (Tokyo Convention)”, Tokyo, 14 September 1963. Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 734/1970 στις 25.11.1970.

¹³⁸ “Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft”, Hague, 16 December 1970. Κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 24/1352 στις 31.03.1973.

¹³⁹ “Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation”, Montreal, 23 September 1971. Η Ελλάδα την επικύρωσε με το Ν. Δ. 174 στις 22/28.09.1973.

τρόπο ευρύτερο σε σύγκριση με τις προηγούμενες συμβάσεις. Ακόμα, η Σύμβαση αυτή προβλέπει ρητά ότι κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος αναλαμβάνει την υποχρέωση να τιμωρήσει με αυστηρές ποινές όλες τις πράξεις που αναφέρονται ως αεροπειρατεία. Οι ενέργειες αυτές δείχνουν την απόφαση της διεθνούς κοινότητας να λάβει σημαντικά συλλογικά μέτρα προκειμένου να καταπολεμήσει το φαινόμενο της τρομοκρατίας που είχε αποκτήσει παγκόσμιες διαστάσεις¹⁴⁰.

Η πρώτη αξιοσημείωτη αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας είχε ως αφετηρία δύο τρομοκρατικές πράξεις προερχόμενες από οργανώσεις της Μέσης Ανατολής. Η πρώτη διεπράχθη στις 30 Μαΐου 1972, από Ιάπωνες τρομοκράτες που συνεργάστηκαν με το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO). Η επίθεση έγινε στο αεροδρόμιο Lod του Ισραήλ. Η επίθεση έχει ως αποτέλεσμα 28 νεκρούς και 78 τραυματίες. Η δεύτερη επίθεση πραγματοποιήθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 1972, όταν η οργάνωση Μαύρος Σεπτέμβρης επετέθη και σκότωσε 11 Ισραηλινούς αθλητές στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Μόναχο¹⁴¹.

Μετά από αυτές τις ενέργειες ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Kurt Waldheim, ζήτησε στις 8 Σεπτεμβρίου 1972, την ενσωμάτωση του θέματος της τρομοκρατίας στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης. Έτσι, ορίστηκε μια ad hoc επιτροπή, επιφορτισμένη με τη δημιουργία ορισμού για την τρομοκρατία. Το αποτέλεσμα της επιτροπής ήταν ο διχασμός απόψεων. Η μία πλευρά υποστήριζε πως προκειμένου να ορισθούν ορισμένες πράξεις ως απαγορευμένες, χρειάζεται τα κράτη να οδηγηθούν σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό. Αντίθετα, η άλλη πλευρά υποστήριζε πως ο τρόπος αυτός θα οδηγήσει σε λανθασμένο ορισμό, καθώς είναι απαραίτητο ο ορισμός να στηρίζεται σε πραγματικά δεδομένα. Στη συνέχεια η Γενική Συνέλευση, μέσα από αλληπάλληλες προσπάθειες και αποφάσεις, πλησίαζε όλο και πιο κοντά στη δημιουργία ορισμού, χωρίς κανένας όμως, να θεωρείται οριστικός.

Καθώς όμως, τα γεγονότα διεθνούς τρομοκρατίας αυξάνονταν, η διεθνής κοινότητα έπρεπε να προστατεύσει τους αξιωματικούς κρατών που γίνονταν αντικείμενο τρομοκρατίας σε άλλα κράτη. Έτσι, στις 14 Δεκεμβρίου του 1973, υιοθετήθηκε η Διεθνής Σύμβαση της Νέας Υόρκης, «Για την πρόληψη και καταστολή πράξεων που

---

¹⁴⁰ Μπόση Μ. (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 206.

¹⁴¹ Sofaer A., "Terrorism and the Law", *Foreign Affairs*, Vol. 64, Issue 5, Summer 1986, p. 903-904 και Παπαδάτος Π. 1987, *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 160-161. Βλ. Επίσης Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, p. 67-68, Reeve S. (2000), *One Day In September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, Arcade Publishing, New York.

στρέφονται κατά προσώπων που απολαύουν διεθνούς προστασίας, περιλαμβανομένων και των διπλωματικών αντιπροσώπων»¹⁴². Η Σύμβαση αυτή καθιερώνει ρητά τη διατήρηση του δικαιώματος του ασύλου, ενώ παράλληλα υποχρεώνει το κράτος να προβεί σε δίωξη και τιμωρία του δράστη.

Οι δράσεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας συνεχίστηκαν το Δεκέμβριο του 1989, με την υιοθέτηση της Διεθνούς Συμβάσεως κατά της «Στρατολόγησης, Χρήσης, Χρηματοδότησης και Εκπαίδευσης Μισθοφόρων»¹⁴³. Οι πόλεμοι σε Αφγανιστάν και Αφρική έφεραν στο προσκήνιο τη χρήση των μισθοφόρων, οι οποίοι άρχισαν να γίνονται όχι μόνο μέσο άσκησης τρομοκρατίας, αλλά και διακίνησης ναρκωτικών. Έτσι, ο ΟΗΕ μέσα από αυτή τη Σύμβαση επιδίωξε να τερματίσει τέτοιου είδους ενέργειες, καθώς και να τιμωρήσει οποιοδήποτε κράτος θα γινόταν αρωγός δημιουργίας μισθοφόρων. Η Σύμβαση αυτή παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς ο ΟΗΕ συνδέει το οργανωμένο έγκλημα με την τρομοκρατία.¹⁴⁴

Στη συνέχεια, η Γενική Συνέλευση υιοθετεί τον Δεκέμβριο του 1991, πρόταση με θέμα «Μέτρα για την εξάλειψη της διεθνούς τρομοκρατίας».¹⁴⁵ Η πρόταση αυτή περιλαμβάνει μέτρα που υπάρχουν και στα προηγούμενα ψηφίσματα, ενώ και πάλι δεν υπάρχει ορισμός της τρομοκρατίας. Λίγο αργότερα, τον Δεκέμβριο του 1994, η Γενική Συνέλευση υιοθετεί ψήφισμα με το ίδιο θέμα που είχε η πρόταση του 1991¹⁴⁶. Το ψήφισμα αυτό αναφέρεται στη συνεργασία που οφείλουν να έχουν τα κράτη προκειμένου να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά τα εγκλήματα που συνδέονται στενά με την τρομοκρατία. Σε αυτά περιλαμβάνονται η διακίνηση ναρκωτικών, η παράνομη διακίνηση όπλων, το ξέπλυμα χρήματος, το παράνομο εμπόριο πυρηνικών και άλλων παρόμοιων υλικών. Παράλληλα, γίνεται ταύτιση της τρομοκρατίας με το έγκλημα, ενώ αποφεύγουν να θίξουν τια αιτίες πρόκλησης του φαινομένου.¹⁴⁷

Καθώς, όμως η τρομοκρατία εξακολουθούσε να αποτελεί πρόβλημα, κατέστη φανερό ότι χρειαζόταν καλύτερος συντονισμός δράσεων, γι' αυτό και οι ΗΠΑ απέκτησαν ενεργότερο ρόλο. Μετά την ομιλία του προέδρου Clinton το 1995 σχετικά με τον έλεγχο του διεθνούς εγκλήματος, ο ΟΗΕ ψήφισε τη «Διακήρυξη για το

¹⁴² General Assembly of the United Nations, "Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents", New York, 14 December 1973.

¹⁴³ General Assembly of the United Nations, "International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries", A/RES/44/34, 72nd plenary meeting, 4 December 1989.

¹⁴⁴ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 95.

¹⁴⁵ General Assembly of the United Nations, "Measures to eliminate international terrorism", A/RES/46/51, 67th plenary meeting, 9 December 1991.

¹⁴⁶ General Assembly of the United Nations, "Measures to eliminate international terrorism", A/RES/49/60, 84th plenary meeting, 9 December 1994.

¹⁴⁷ Μπόση Μ. (2000), σελ. 96.

Έγκλημα και τη Δημόσια Ασφάλεια», στις 17 Σεπτεμβρίου 1996.¹⁴⁸ Το κείμενο αυτό είναι υψίστης σημασίας, καθώς αποτελεί το πρώτο βήμα προς την επίτευξη διμερών και πολυμερών συνεργασιών, καθώς και το πρώτο βήμα της αμερικανικής νομοθετικής προσπάθειας να διαμορφώσει τη διεθνή νομοθεσία αντιμετώπισης της τρομοκρατίας.

Στη συνέχεια ακολούθησαν πιέσεις προς τις συμμαχικές χώρες, προκειμένου να δημιουργήσουν αντίστοιχες ρυθμίσεις, ώστε να υπάρχει διεθνής συντονισμός και ομοφωνία από όλα τα κράτη στο συγκεκριμένο θέμα. Αποτέλεσμα ήταν η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, κυρίως των συμμαχικών δυνάμεων των ΗΠΑ, διαμορφώνοντας έτσι, το πλαίσιο συνεργασίας. Ακολούθησαν και άλλα σχετικά ψηφίσματα, που επαναλάμβαναν τις αρχές που περιείχαν και τα προηγούμενα ψηφίσματα και χωρίς να υπάρχει ορισμός και διάκριση των τρομοκρατικών πράξεων.

Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η διεθνής «Σύμβαση για την καταπολέμηση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας», που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στις 11 Δεκεμβρίου 1999.¹⁴⁹ Η σύμβαση αυτή, απαγορεύει τη χρηματοδότηση τρομοκρατικών ενεργειών, μέσω των εθνικών νομοθεσιών και την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων που χρησιμοποιούνται με σκοπό την ανάπτυξη τρομοκρατικών δραστηριοτήτων.

Κατά συνέπεια, όλα τα μέτρα που έλαβε ο ΟΗΕ το διάστημα που ξέσπασε η διεθνής τρομοκρατία, στόχευαν στο να περιορίσουν τις τρομοκρατικές ενέργειες, καθώς και στο να πείσουν τα κράτη ότι χρειάζεται διεθνής συντονισμός και εναρμόνιση των εθνικών τους νομοθεσιών με τους κανόνες που ψηφίζονταν από τη Γενική Συνέλευση. Τέλος, κατέστη φανερή η αδυναμία του οργανισμού τόσο στο να δημιουργήσει ορισμό του φαινομένου, όσο και στο να καθορίσει το ποιες πράξεις εμπíπτουν στην τρομοκρατία.

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Τη δεκαετία του 1960 η τρομοκρατία είχε ήδη ξεκινήσει να δρα και εντός του ευρωπαϊκού χώρου. Αρκετά χτυπήματα τρομοκρατίας από οργανώσεις της Μέσης Ανατολής έβρισκαν στόχο σε ευρωπαϊκά εδάφη, όπως τη Βρετανία και την Ελλάδα.

¹⁴⁸ General Assembly of the United Nations, “United Nations Declaration on Crime and Public Security”, 82nd plenary meeting, 12 December 1996.

¹⁴⁹ General Assembly of the United Nations, “International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism”, A/RES/54/109, 9 December 1999.

Για το λόγο αυτό, τα κράτη της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας ξεκίνησαν τις συζητήσεις γύρω από το θέμα αντιμετώπισης αυτού του νέου φαινομένου.

Τα ευρωπαϊκά κράτη αντιλήφθηκαν νωρίς πως προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπιση της τρομοκρατίας χρειάζεται συνεργασία των κρατών. Σε πρώτο στάδιο τέθηκε ως στόχος η συνεργασία μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ωστόσο, το όλο εγχείρημα συνάντησε αρκετά προβλήματα που έπρεπε να επιλυθούν άμεσα. Ένα από αυτά τα προβλήματα ήταν η δυσκολία ανταλλαγής πληροφοριών¹⁵⁰. Σε κράτη όπως η Ελλάδα και η Ισπανία, τα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών δεν ήταν εκσυγχρονισμένα. Κατ' αυτό τον τρόπο ήταν ασύμβατα με τα συστήματα άλλων κρατών, όπως αυτά της Βρετανίας, της Δυτικής Γερμανίας και της Ιταλίας. Έτσι, η επικοινωνία μεταξύ τους ήταν αδύνατη.

Ένα ακόμη πρόβλημα ήταν η αντιπαλότητα μεταξύ των υπηρεσιών των κρατών-μελών. Το πρόβλημα έγκειται στη δυσκολία να πειστούν τα κράτη ότι πρέπει όχι μόνο να συνεργάζονται οι υπηρεσίες τους, αλλά και να μοιράζονται τις πληροφορίες τους. Καθώς, όμως τα κράτη ανησυχούσαν για την εθνική τους ασφάλεια και μη θέλοντας να διαθέσουν σημαντικές τους πληροφορίες σε άλλα κράτη, εμφάνιζαν μια άρνηση και μια καχυποψία που δυσχέραινε την όλη διαδικασία αντιμετώπισης.

Ένα μεγάλο βήμα συνεργασίας στο πεδίο επικοινωνίας έγινε από την πλευρά της Γερμανίας και της Γαλλίας με τη δημιουργία των γραμμών τέλεξ. Οι γραμμές αυτές διευκόλυναν τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών εντός των ευρωπαϊκών κρατών. Κατ' αυτό τον τρόπο τα κράτη μπορούσαν να επιτύχουν καλύτερο συντονισμό των ενεργειών τους.

Εν τω μεταξύ, τέλη της δεκαετίας του '50 τα κράτη της Ευρώπης προχώρησαν στην ίδρυση της ΕΟΚ, η οποία ένωνε τα κράτη σε μια ενιαία οικονομική αγορά, επιτρέποντας την ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και προσώπων. Η κίνηση αυτή δημιούργησε ανησυχία στις ΗΠΑ, καθώς θεωρήθηκε ότι πολλοί, εκμεταλλευόμενοι αυτή την ένωση θα μπορούσαν εύκολα να διαπράξουν ενέργειες τρομοκρατίας και μεταφορά ναρκωτικών ουσιών από την Ευρώπη στις ΗΠΑ. Παράλληλα, θα στοχοποιούνταν ευκολότερα αμερικανοί πολίτες, που θα βρίσκονταν σε ευρωπαϊκά κράτη ως τουρίστες¹⁵¹.

Η συνέχεια των μέτρων καταπολέμησης της τρομοκρατίας έγινε τον Ιανουάριο του 1976, με τη δημιουργία της ομάδας TREVI, η οποία σε πρώτη φάση ήταν

¹⁵⁰ O' Ballance E. (1989), *Terrorism in the 1980s*, Arms and Armour Press, London, p. 37-38.

¹⁵¹ Solomon G., Jenkins R., "The Impact of EC 1992 on Terrorism and Drug Trafficking in Europe: U.S. Concerns", *Terrorism*, Volume 13, Issue 1, January-February 1990, pp. 15-22.

επιφορτισμένη με αρμοδιότητες όπως, οι ανταλλαγές πληροφοριών και ο συντονισμός τους σε θέματα τρομοκρατίας, η συνεργασία των αστυνομικών αρχών και γενικά ό,τι αφορά το διεθνές έγκλημα¹⁵². Τρομοκρατικό γεγονός-σταθμός αποτέλεσε ο θάνατος Ισραηλινών αθλητών στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Μόναχο από την οργάνωση PLO, το 1972. Τότε η ευρωπαϊκή κοινότητα αντιλήφθηκε ότι δεν είχε λάβει μέτρα για την τρομοκρατία, εκθέτοντας έτσι σε κίνδυνο ευρωπαίους, αλλά και μη, πολίτες. Σταδιακά, οι αρμοδιότητες της ομάδας αυξήθηκαν και συμπεριέλαβαν και άλλα θέματα όπως, τη δημόσια τάξη, τον ποδοσφαιρικό χουλιγκανισμό, το οργανωμένο διεθνές έγκλημα, καθώς και τη διευκόλυνση των ελέγχων ατόμων στα σύνορα. Ωστόσο, η ομάδα αυτή είχε σύντομο χρόνο δράσης, καθώς με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) ενσωματώθηκε στον τρίτο πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 1982, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προχωρά στην ψήφιση δύο προτάσεων: τον «αγώνα κατά της τρομοκρατίας» και «περί τρομοκρατίας»¹⁵³. Και τα δύο αυτά ψηφίσματα ορίζουν στενότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, ενώ το Συμβούλιο είναι επιφορτισμένο να εγγυάται αυτή τη συνεργασία. Μέσα από αυτές τις προτάσεις, επιδιώκεται συνεργασία ανάμεσα στα κράτη-μέλη, προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου.

Μία άλλη νομική προσέγγιση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στα κράτη μέλη ήταν η «Συμφωνία του Δουβλίνου» το 1979. Η συμφωνία αυτή είχε σκοπό να βοηθήσει την υλοποίηση της Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας, που αναφέρθηκε. Με τη Συμφωνία του Δουβλίνου, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να διατηρήσουν τις επιφυλάξεις τους, σχετικά με την άρνηση απέλασης καθώς πρόκειται για αδίκημα πολιτικού χαρακτήρα, που αναφέρεται στη Σύμβαση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Επομένως, η Συμφωνία στόχευε στην υλοποίηση της Σύμβασης, επιλύοντας την αμφιβολία των κρατών σχετικά με την απέλαση.

Κατά συνέπεια, πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες συζητήσεις και οι πρώτες ενέργειες από την πλευρά της Ευρώπης, σχετικά με την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας. Ωστόσο, σε αυτό το δύσκολο έργο που επιχειρήθηκε, ανέλαβε δράση και το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι δράσεις του οποίου αναλύονται στη συνέχεια.

---

¹⁵² Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕ C 267, 11 Οκτωβρίου 1982. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1982:267:FULL&from=FR>.

¹⁵³ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕ C 267, σελ. 44-45. Βλ. επίσης Cardona M., "The European Response to Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, Volume 4, Issue 4, 1992, pp. 124-254.

Συμβούλιο της Ευρώπης

Το νεοσύστατο ευρωπαϊκό οικοδόμημα ήταν επιρρεπές σε οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια θα λάμβανε χώρα τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε διεθνές και η ανάγκη δημιουργίας νομοθετικού πλαισίου σχετικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας γινόταν επιτακτική. Για το λόγο αυτό, τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης άρχισαν τις συζητήσεις αναφορικά με τις καλύτερες μεθόδους προστασίας ως προς αυτό το φαινόμενο.

Η πρώτη ενέργεια του Συμβουλίου έγινε στις 13 Δεκεμβρίου 1957, στο Παρίσι. Η ενέργεια αυτή περιελάμβανε την υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης «περί εκδόσεως» και αφορούσε την έκδοση εγκληματιών που δρούσαν στην επικράτεια ευρωπαϊκού κράτους, στο κράτος από το οποίο προερχόταν ο δράστης¹⁵⁴. Η έκδοση αυτή περιελάμβανε μια ακολουθία διαδικασιών που έπρεπε να τηρηθούν από τα κράτη, προκειμένου να τιμωρηθούν οι ένοχοι. Η Σύμβαση αυτή αποσκοπούσε στην καταπολέμηση του φαινομένου της τρομοκρατίας, μέσα από τιμωρία των ενόχων. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι η τιμωρία που επιβαλλόταν αντιμετώπιζε την τρομοκρατία ως έγκλημα, παρά ως φαινόμενο πολιτικής βίας¹⁵⁵.

Επόμενη ενασχόληση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την τρομοκρατία αποτελεί η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας» που υπεγράφη στις 27 Ιανουαρίου 1977.¹⁵⁶ Το κείμενο αυτό δεν περιλαμβάνει κάποιον ορισμό του φαινομένου της τρομοκρατίας, καθώς προσπάθησε να αποφύγει μια πιθανή πολιτική επιπλοκή. Επομένως, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση απλώς κατέγραψε τα πιθανά εγκλήματα, δημιουργώντας έτσι, μια σύνδεση μεταξύ τρομοκρατίας και εγκλήματος.

Καθώς ο κίνδυνος τρομοκρατικών επιθέσεων εξακολουθούσε να υπάρχει, πλήττοντας ολοένα και περισσότερο τα κράτη της Ευρώπης, κατέστη αναγκαίο για τα ευρωπαϊκά κράτη να προχωρήσουν στην υιοθέτηση της Τελικής Πράξης, που υπεγράφη στο Στρασβούργο στις 11 Οκτωβρίου 1997¹⁵⁷. Μέσα από αυτή, τα κράτη συμφώνησαν να υιοθετήσουν μέτρα για την πρόληψη της τρομοκρατίας και την

---

¹⁵⁴ Council of Europe, “European Convention on Extradition”, Paris, 13 December 1957. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/024.htm>

¹⁵⁵ Η Σύμβαση αυτή είναι η μόνη πολυμερής συμφωνία εκδόσεως, στην οποία συμμετέχει η Ελλάδα. Κυρώθηκε στις 28/4-6/5-1961 με το νόμο 4165/1961.

¹⁵⁶ Council of Europe, “European Convention on the Suppression of Terrorism”, Strasbourg, 27 January 1977.

¹⁵⁷ Council of Europe (1998), *Texts adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, 1997*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, p. 8.

ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αυτό το φαινόμενο. Μέσα σε αυτά που συμφώνησαν τα κράτη-μέλη είναι και η αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας του 1977, καθώς θεωρήθηκε ότι χρειάζεται αναθεώρηση των πράξεων που θεωρούνται τρομοκρατικές. Έτσι, στη λίστα με τις τρομοκρατικές ενέργειες, εκτός από τις ενέργειες κατά ατόμων, προστέθηκαν και οι επιθέσεις εναντίον ιδιοκτησίας και υλικών πόρων¹⁵⁸. Η αναθεώρηση αυτή, στηρίζεται σε νομική ρύθμιση της τρομοκρατίας και κατατάσσεται ως έγκλημα. Για το λόγο αυτό, η ανάλυση του φαινομένου και η ερμηνεία του, ανατέθηκε σε ειδική επιτροπή (European Committee on Crime Problems)¹⁵⁹.

Παράλληλα, δημιουργήθηκαν ομάδες εργασίας, οι οποίες περιελάμβαναν τις απόψεις όλων των κρατών μελών του Συμβουλίου σχετικά με το ποιες πράξεις θεωρεί κάθε κράτος ως τρομοκρατικές, θέτοντας ως στόχο την καταπολέμηση του φαινομένου. Οι προσπάθειες μελέτης της τρομοκρατίας είχαν ξεκινήσει ήδη νωρίτερα, το 1986, με τη δημιουργία μόνιμης ομάδας εργασίας, η οποία είχε ως αρμοδιότητα να συντονίζει τις προσπάθειες των κρατών-μελών σχετικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Τμήμα των αρμοδιοτήτων της ήταν και η συνεχής ενημέρωση με τα άλλα θεσμικά όργανα που επιδίωκαν αυτό το σκοπό.¹⁶⁰

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ)

Οι ΗΠΑ ξεκίνησαν να ασχολούνται με το θέμα της τρομοκρατίας το 1960. Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζαν την τρομοκρατία ήταν περισσότερο ως μεμονωμένα περιστατικά σε διάφορα σημεία του κόσμου (Λατινική Αμερική, Ευρώπη, Μέση Ανατολή), παρά ως ενέργειες στηριζόμενες σε παγκόσμια συνεργασία. Για το λόγο αυτό οι κινήσεις τους ήταν πολύ περιορισμένες και οι όποιες ενέργειές τους περιστρέφονταν γύρω από συζητήσεις, χωρίς ωστόσο να έχει υπάρξει κάποιο από αποτέλεσμα. Η επικρατούσα αντίληψη ήταν πως η στρατιωτική ισχύς των ΗΠΑ έπρεπε να χρησιμοποιείται μόνο σε περιπτώσεις που διακυβευόνταν ζωτικά εθνικά συμφέροντα.

¹⁵⁸ Parliamentary Assembly of the Council of Europe, “European Democracies Facing up to Terrorism”, Report Doc. 8507, September 1999, p. 1.

¹⁵⁹ Council of Europe, Committee of Ministers, “Follow-up Committee of the Second Summit”, Strasbourg, 8 October 1998.

¹⁶⁰ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 90.

Η κατάσταση άλλαξε το 1979, μετά το επεισόδιο στην αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη, όπου Ιρανοί φοιτητές κατέλαβαν την πρεσβεία και κράτησαν ως ομήρους Αμερικανούς υπηκόους για 44 ημέρες, υποστηρίζοντας την ιρανική επανάσταση για αλλαγή καθεστώτος από τον Χομεϊνί. Αποτέλεσμα αυτής της δράσης ήταν η προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος με διπλωματικά μέσα από τις ΗΠΑ προς το Ιράν. Καθώς όμως, απέτυχε η διπλωματία, η κυβέρνηση των ΗΠΑ προχώρησε σε αυστηρότερα μέτρα, διενεργώντας αποκλεισμό σε ιρανικά προϊόντα, καθώς και δέσμευση ιρανικών κεφαλαίων που βρίσκονταν σε αμερικανικές τράπεζες. Η ενέργεια αυτή από πλευράς Ιρανών μετέβαλλε συλλήβδην τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονταν οι ΗΠΑ την τρομοκρατία, ενώ παράλληλα σήμανε την έναρξη μιας μακράς περιόδου εχθρότητας για τα δύο αυτά κράτη. Αποτέλεσμα ήταν ο πρόεδρος Carter να θέσει την τρομοκρατία ως παγκόσμιο φαινόμενο, ανάγοντάς τη σε σημαντικό θέμα εξωτερικής πολιτικής¹⁶¹.

Αμέσως μετά τον Carter, στην εξουσία ήρθε ο Reagan το 1984, ο οποίος από την αρχή της θητείας του άρχισε να σχεδιάζει μέτρα άμυνας απέναντι σε πιθανές τρομοκρατικές ενέργειες στο μέλλον¹⁶². Επίσης, ο Reagan εισήγαγε τη σύνδεση της τρομοκρατίας με τον κομμουνισμό και τη Ρωσία, κάτι που στη συνέχεια καταρρίπτεται, λόγω έλλειψης στοιχείων. Έτσι, στη θέση της αναδύεται μια νέα θεωρία που αφορά τα κράτη-τρομοκράτες, καθώς και τα κράτη που υποστηρίζουν την τρομοκρατία με οποιοδήποτε τρόπο. Στη θεωρία αυτή βασίζεται ακόμα και σήμερα η αμερικανική εξωτερική πολιτική.

Το 1984, το Κογκρέσο ψήφισε το Crime Bill¹⁶³. Βάσει αυτού του εγγράφου, οι ΗΠΑ απέκτησαν τη δυνατότητα να καταδικάζουν τρομοκρατικές πράξεις που συνέβαιναν σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και υπήρχαν θύματα Αμερικανοί πολίτες. Κατ' αυτό τον τρόπο, εκδίκαζαν υποθέσεις τρομοκρατίας στα αμερικανικά δικαστήρια, παρόλο που κανονικά θα ήταν στη δικαιοδοσία του κράτους που λάμβαναν χώρα.

Η αλλαγή στην πολιτική του Reagan εκδηλώθηκε με το βομβαρδισμό της Λιβύης το 1986, προκειμένου να δείξει ότι τα μέτρα που έχει πάρει η αμερικανική κυβέρνηση

¹⁶¹ Μπόση Μ. (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 175-191.

¹⁶² Winkler C., "Presidents Held Hostage: The Rhetoric of Jimmy Carter and Ronald Reagan", *Terrorism*, Volume 12, No. 1, 1989, pp. 21-30.

¹⁶³ "Comprehensive Crime Control Act of 1984", Report prepared for the subcommittee on security and terrorism, for the use of the committee of the judiciary, United States Senate, 98th Congress, February 1984.

κατά της τρομοκρατίας είναι αυστηρότερα. Ανάμεσα στα θύματα των βομβαρδισμών, υπήρξε και ένα από τα παιδιά του Καντάφι. Εντύπωση προκαλεί η αντίδραση της αμερικανικής κοινής γνώμης, η οποία αντιμετώπισε θετικά αυτή την ενέργεια. Λόγω των επανειλημμένων προειδοποιήσεων του προέδρου για πάταξη της τρομοκρατίας, ο λαός αισθανόταν πως οι προειδοποιήσεις γίνονταν πραγματικότητα.

Αρνητικό σημείο στην πολιτική του Reagan αποτελεί η υπόθεση Iran-Contras. Στην υπόθεση αυτή οι ΗΠΑ εφοδίαζαν τους Contras με όπλα, τη στιγμή που έλεγαν στους συμμάχους τους να απέχουν από κάθε βοήθεια προς το κράτος αυτό, επειδή είναι τρομοκράτης¹⁶⁴. Όταν το θέμα δημοσιεύτηκε, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε την αντίδραση των συμμάχων. Η όλη κατάσταση επηρέασε και τον ίδιο τον Reagan, δημιουργώντας πτώση στη δημοτικότητά του.

Ένα από τα σημαντικότερα τρομοκρατικά χτυπήματα που συνδέεται με την παραπάνω πολιτική, αποτελεί η ανατίναξη της πτήσης 103 PAN AM στο Lockerbie της Σκωτίας, στις 21 Δεκεμβρίου 1988. Κατά την ανατίναξη σκοτώθηκαν 259 επιβάτες, καθώς και 11 πολίτες που βρίσκονταν στο έδαφος εκείνη τη δεδομένη στιγμή. Από έρευνες που διεξήχθησαν, αποκαλύφθηκε ότι οι δράστες ήταν δύο Λίβυοι υπήκοοι. Στη συνέχεια, ακολούθησε πολύχρονη μάχη μεταξύ του Καντάφι και των ΗΠΑ, προκειμένου ο Λίβυος ηγέτης να παραδώσει τους δράστες. Στον αγώνα αυτό συμμετείχε και ο ΟΗΕ με την έκδοση τριών αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας, που καλούσαν τη Λιβύη να παραδώσει τους Λίβυους υπηκόους¹⁶⁵.

Ωστόσο, οι ΗΠΑ συνέχισαν τις κυρώσεις απαγορεύοντας όλα τα αεροπορικά ταξίδια εντός και εκτός Λιβύης. Ακόμα, απαγόρευσαν τις πωλήσεις όπλων και ειδικών μηχανημάτων που σχετίζονται με την άντληση πετρελαίου, ενώ παράλληλα πάγωσαν όλα τα λιβυκά κεφάλαια στις ΗΠΑ. Οι ενέργειες αυτές, σε συνδυασμό με το embargo που επεβλήθη στη Λιβύη είχαν ως στόχο να αποδυναμώσουν οικονομικά τον Καντάφι και να τον οδηγήσουν σε παράδοση των δραστών. Παρά την οικονομική αποδυνάμωση, οι ενέργειες αυτές δεν οδήγησαν στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Η εξέλιξη στην υπόθεση σημειώθηκε το 1999, όπου συνελήφθη ο ένας από τους δύο δράστες, ο οποίος και κρίθηκε ένοχος για τις πράξεις του. Κατά τη διάρκεια του

---

¹⁶⁴ Η ενέργεια αυτή μετατράπηκε στο νόμο Ντ'Αμάτο των ΗΠΑ, επί προεδρίας Clinton. Σύμφωνα με αυτό το νόμο, το Ιράν μέσα από την προσπάθειά του να αποκτήσει όπλα μαζικής καταστροφής και την παροχή βοήθειας σε τρομοκράτες θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Έτσι, οι ΗΠΑ απαγόρευαν στους συμμάχους να έχουν οικονομικές συναλλαγές με το εν λόγω κράτος. Τον ίδιο νόμο εφάρμοσε και αργότερα για τη Λιβύη. Όπ. παρ. Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 71-72, 92.

¹⁶⁵ Οι αποφάσεις αυτές ήταν: η 731 τον Ιανουάριο του 1992, η 748 τον Μάρτιο του 1992 και η 883 το Νοέμβριο του 1993.

Λιβυκού εμφυλίου το 2011¹⁶⁶, ένας πρώην κυβερνητικός υπάλληλος ισχυρίστηκε ότι την εντολή επίθεσης την είχε δώσει ο Καντάφι. Τέλος, το 2013, ο ίδιος ο Καντάφι αποδέχτηκε την ευθύνη στο Lockerbie και κατέβαλε αποζημιώσεις στις οικογένειες των θυμάτων. Ωστόσο, αρνήθηκε ότι έδωσε τέτοια διαταγή. Το συμπέρασμα που ανέκυψε από αυτή την επίθεση είναι πως αποτέλεσε αντίποινα στην προηγούμενη επίθεση των ΗΠΑ το 1986, που προκάλεσε το θάνατο ενός από τα παιδιά του Καντάφι¹⁶⁷.

Συνεχίζοντας την ανάλυση στην πολιτική των ΗΠΑ, παρατηρούμε ότι στο επίπεδο συμμάχων, οι ΗΠΑ ζητούσαν να λάβουν μέτρα που θα βελτίωναν την ασφάλειά τους. Τα μέτρα αυτά αφορούσαν τη συνεργασία των διωκτικών δυνάμεων όλων των χωρών, το διαμοιρασμό των πληροφοριών που συγκέντρωναν, καθώς και τη συνεργασία μεταξύ των συμμάχων σε όλα τα μέτωπα που αφορούσαν την καταπολέμηση της τρομοκρατίας¹⁶⁸. Παράλληλα, αρκετά συμμαχικά κράτη προτίμησαν να συλλαμβάνουν υπόπτους τρομοκρατίας και να τους απελαύνουν στις ΗΠΑ¹⁶⁹. Κατ' αυτό τον τρόπο συνέβαλαν σημαντικά στο περιορισμό της τρομοκρατίας κατά το πρώτο εξάμηνο του 1988.

Την ανάγκη διακρατικής συνεργασίας επεσήμανε και ο πρόεδρος Clinton σε ομιλία που είχε με τον ΟΗΕ το 1995. Σε αυτή την ομιλία αναφέρει πως η Νέα Τάξη Πραγμάτων έχει επηρεάσει κατά πολύ τα διεθνή δεδομένα, ενώ έχει παρουσιάσει και νέα επικίνδυνα φαινόμενα, όπως η τρομοκρατία.

Ανάμεσα στους λόγους ανάπτυξης αυτού του φαινομένου, ο πρόεδρος υποστηρίζει πως είναι το τέλος του Ψυχρού πολέμου και η κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Μέσα από αυτά τα δύο σημαντικά γεγονότα δημιουργήθηκε ο χώρος για τρομοκρατικές δράσεις από πολίτες των κρατών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Τα άτομα αυτά επιδίδονται σε παράνομες πράξεις, όπως η διακίνηση όπλων και ναρκωτικών, το ξέπλυμα χρήματος, καθώς και άλλες εγκληματικές πράξεις σε διεθνές επίπεδο. Ως έναν ακόμη λόγο επικαλείται την εξέλιξη της τεχνολογίας και των επικοινωνιών. Κατ' αυτό τον

---

¹⁶⁶ Κατά τον Λιβυκό εμφύλιο αντικαθεστωτικοί μάχονταν εναντίον του Καντάφι με σκοπό την ανατροπή του.

¹⁶⁷ Gupta D. (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, New York, pp. 10-12. Βλ. Επίσης Combs C., Slann M. (2007), *Encyclopedia of Terrorism*, Revised Edition, Facts on File, New York, pp. 176-177.

¹⁶⁸ "State-sponsored terrorism", Report prepared for the subcommittee on security and terrorism, for the use of the committee of the judiciary, United States Senate, 99th Congress, 1st session, June 1985, Washington, U.S. Government Printing Office.

¹⁶⁹ Στα κράτη αυτά συγκαταλέγονται η Γερμανία, η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Ιταλία.

τρόπο μπορούν να διευκολυνθούν οι συναλλαγές και οι συνεννοήσεις μεταξύ των προσώπων, δημιουργώντας ευνοϊκό πεδίο δράσης της τρομοκρατίας.

Στην ομιλία αυτή, ο Clinton στηρίχθηκε στην «Πράξη για τον Έλεγχο του Διεθνούς Εγκλήματος του 1996»¹⁷⁰. Η ρύθμιση αυτή στηρίζεται σε πέντε σημεία που αφορούν την πρόληψη, την έρευνα, και την τιμωρία τρομοκρατικών και εγκληματικών ενεργειών σε διεθνές επίπεδο. Η Πράξη αυτή αντανακλά τη λογική των ΗΠΑ, η οποία συνδέει την τρομοκρατία με το έγκλημα και τις παράνομες δραστηριότητες. Παράλληλα, η ρύθμιση αυτή δείχνει μια ηγεμονική στάση, καθώς επιδιώκει να κυριαρχήσει στις εθνικές νομοθεσίες όλων των κρατών, προκειμένου να υιοθετήσουν αυτή την αντιμετώπιση απέναντι στην τρομοκρατία.

Μέσα από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι η πολιτική των ΗΠΑ ενώ ήταν αρχικά «χαλαρή» στο θέμα της τρομοκρατίας, στην πορεία κατέστη σημαντικό ζήτημα εξωτερικής πολιτικής, καθώς απειλούνταν πλέον και αμερικανοί πολίτες. Έτσι, οι προτάσεις για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας που υιοθετήθηκαν κατά τα χρόνια πριν την 11/9 από τις ΗΠΑ, αφορούσαν κυρίως οικονομικές κυρώσεις και αποκλεισμό κυβερνήσεων.

Η Ομάδα των Οκτώ (G-8)

Το θέμα της τρομοκρατίας δεν θα μπορούσε να λείπει από την ατζέντα θεμάτων των G-8.¹⁷¹ Για την ακρίβεια, αποτέλεσε ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα, καθώς το φαινόμενο είχε πάρει παγκόσμιες διαστάσεις, απειλώντας την ειρήνη και την ασφάλεια όλων των κρατών. Η Ομάδα αυτή στόχευε σε μια κοινή πορεία αντιμετώπισης της τρομοκρατίας. Κάτι τέτοιο όμως, δεν είναι απολύτως εφικτό, καθώς απουσιάζει η ενιαία αντίληψη για το πώς ορίζεται το φαινόμενο και πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί.

Σε συνάντηση της Ομάδας των Οκτώ στην Οτάβα του Καναδά, στις 12 Δεκεμβρίου 1995, τέθηκε εκ νέου το θέμα της τρομοκρατίας, επικεντρώνοντας την προσοχή στην

---

¹⁷⁰ President Bill Clinton, “International Crime Control Act of 1996”, Speech at the United Nations, 22 October 1995.

¹⁷¹ Για πολλά χρόνια η Ομάδα αποτελούταν από 7 μέλη, που ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Δυτική Γερμανία, η Ιαπωνία, η Ιταλία, ο Καναδάς και οι ΗΠΑ. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, έγινε πρόταση από τον πρόεδρο Κλίντον να προστεθεί στην Ομάδα και η Ρωσία, μετασχηματίζοντας την Ομάδα σε G-8. Η προσθήκη αυτή κρίθηκε απαραίτητη, καθώς πολλά από τα κρούσματα τρομοκρατίας προέρχονταν από πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Συνεπώς, θεωρήθηκε πως μέσα από συνεργασία και της Ρωσίας, θα μπορούσε να υπάρξει αποτελεσματική καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

ενιαία αντιμετώπισή της¹⁷². Συγκεκριμένα, όλα τα έθνη κλήθηκαν να κυρώσουν τις σημαντικές διεθνείς αντιτρομοκρατικές συμφωνίες έως το έτος 2000, να σταματήσουν τη διεθνή διακίνηση πυρηνικών, βιολογικών, και χημικών όπλων, να εντείνουν τη διεθνή εκπαίδευση των διωκτικών αρχών και να αυξήσουν την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κυβερνήσεων. Κατ' αυτό τον τρόπο θεωρήθηκε ότι θα περιοριζόταν η χρήση πυρηνικών και χημικών υλικών, καθώς τα κράτη θα ενημερώνονταν καλύτερα για το τι συμβαίνει στην επικράτεια άλλου κράτους. Παράλληλα, πρότειναν τη νομική ισχυρή συνεργασία και την αμοιβαία συνδρομή ως αποτελεσματικό τρόπο πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου της τρομοκρατίας. Βασικό σημείο αυτής της συνάντησης αποτελεί η συμφωνία των κρατών να προβούν σε αποφασιστικότερη καταδίκη της τρομοκρατίας.

Η παραπάνω συνάντηση άνοιξε το δρόμο για δύο επόμενες συναντήσεις, μία στη Λυών και μία στο Παρίσι. Η σύνοδος στη Λυών πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1996, προκειμένου να επαναπροσδιοριστούν οι τακτικές που θα ακολουθούσαν τα κράτη. Στη Σύνοδο αυτή υιοθετήθηκαν 40 προτάσεις που σχετίζονταν όχι μόνο με την τρομοκρατία, αλλά και με το οργανωμένο έγκλημα.¹⁷³

Η Σύνοδος στο Παρίσι πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουλίου 1996.¹⁷⁴ Η συνάντηση αυτή επικεντρώθηκε στο να επικυρώσει τις αποφάσεις που είχαν ληφθεί στη Σύνοδο της Λυών. Έτσι, τα κράτη συμφώνησαν σε νομοθετικές ρυθμίσεις που καταδίκασαν τη διεθνή τρομοκρατία, ενώ παράλληλα συμφώνησαν να εναρμονίσουν τις εθνικές τους νομοθεσίες στο πλαίσιο ενιαίας αντιμετώπισης του φαινομένου της τρομοκρατίας. Τα μέτρα αυτά είχαν προταθεί και παλαιότερα από τις ΗΠΑ, όμως δεν είχαν υιοθετηθεί μέχρι τότε. Τέλος, τα κράτη της G-8 δεσμεύτηκαν να τα εφαρμόσουν σε πρώτο στάδιο τα ίδια και στη συνέχεια, να τα εφαρμόσουν σταδιακά και τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου, καθώς τα περισσότερα μέλη ανήκουν και σε άλλες συμμαχίες.¹⁷⁵

Η συνάντηση του Sharm el-Sheikh

¹⁷²G-8 Summit, "Ottawa Ministerial Declaration on Countering Terrorism", Ottawa, 12 December 1995.

¹⁷³ Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα, σελ. 103-104.

¹⁷⁴ G-8 Summit, "Ministerial Conference on Terrorism. Agreement on 25 Measures." Paris, 30 July 1996.

¹⁷⁵ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 76.

Η εν λόγω συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 13 Μαρτίου 1996, στο Sharm el-Sheikh της Αιγύπτου¹⁷⁶. Η συνάντηση αυτή περιελάμβανε τους αρχηγούς 30 κρατών για να συζητήσουν το θέμα της τρομοκρατίας. Η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από τρεις άξονες: την ενίσχυση της ειρηνευτικής διαδικασίας, την προώθηση της ασφάλειας και την καταπολέμηση του τρόμου.

Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών δημιουργήθηκαν διαφωνίες, όπως η απομόνωση του Ιράν, καθώς πολλά αραβικά κράτη διατηρούν καλές σχέσεις μαζί του, ενώ οι ΗΠΑ το χαρακτηρίζουν ως κράτος-τρομοκράτη. Ακόμα, συζητήθηκε και η διαμάχη μεταξύ Ισραήλ-Παλαιστίνης, με την πλειοψηφία των συμμετεχόντων να στηρίζουν το κράτος του Ισραήλ, χαρακτηρίζοντας ως τρομοκράτες τους Παλαιστίνιους, χωρίς βέβαια να μελετούν τις αιτίες που τους ωθούν σε τέτοιες ακραίες ενέργειες.

Δυστυχώς, η συνάντηση δεν απέφερε κανένα αποτέλεσμα αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας. Ωστόσο, παραμένει σημαντική, καθώς αποτελεί την πρώτη φορά που οι αραβικές χώρες συναντούνται με τις δυτικές, προκειμένου να συνεργαστούν στο θέμα της τρομοκρατίας.

Ωστόσο, η πράξη που θεωρείται ως πρώτο βήμα καταπολέμησης της τρομοκρατίας από την πλευρά των Αράβων είναι η «Αραβική Συμφωνία για την καταπολέμηση της Τρομοκρατίας»¹⁷⁷, που υπεγράφη στις 22 Απριλίου 1998 και κυρώθηκε τον Ιούλιο του 1999 από εννέα κράτη¹⁷⁸. Η συμφωνία αυτή περιλαμβάνει μέτρα πρόληψης, καταπολέμησης και τιμωρίας της τρομοκρατίας και οποιουδήποτε ασκεί τρομοκρατικές ενέργειες ή ενισχύει (υλικά, οικονομικά, εδαφικά) τρομοκράτες. Επίσης, περιλαμβάνεται σχετική διάταξη που απαγορεύει τη χρηματοδότηση οργανώσεων όπως αυτές που στηρίζει ο Μπιν Λάντεν. Ακόμα, στις 7 Μαρτίου 2000, αναφέρθηκε η πρώτη απέλαση από τη Λιβύη στην Αίγυπτο ενός εξτρεμιστή ισλαμιστή.¹⁷⁹

Συνεπώς, τα πρώτα βήματα για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής έχουν ήδη γίνει. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη μας πως στα χρόνια που ακολούθησαν, στο χώρο αυτό εμφανίζονται οι περισσότερες

¹⁷⁶ Summit of Peacemakers, "Final Statement", Sharm el-Sheikh, 13 March 1996.

¹⁷⁷ League of Arab States, "The Arab Convention on the Suppression of Terrorism", Cairo, 22 April 1998.

¹⁷⁸ Τη εν λόγω συμφωνία υπέγραψαν εννέα κράτη από τα είκοσι δύο μέλη του Αραβικού συνδέσμου. Τα κράτη αυτά ήταν: το Σουδάν, η Αλγερία, το Μπαχρέιν, η Αίγυπτος, η Ιορδανία, η Σαουδική Αραβία, η Τυνησία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η οργάνωση για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης.

¹⁷⁹ Μπόση Μ. (2000), σελ. 108.

τρομοκρατικές ενέργειες, τότε αντιλαμβανόμαστε πως τα μέτρα που λήφθηκαν είτε δεν εφαρμόζονται είτε κρίνονται ανεπαρκή.

2.4 Η τρομοκρατία στην Ελλάδα

Ελληνικές τρομοκρατικές οργανώσεις

Η τρομοκρατία εμφανίστηκε στην Ελλάδα με κάποια καθυστέρηση, σε σχέση με την εμφάνιση του φαινομένου στη διεθνή σκηνή. Ο λόγος αυτής της καθυστέρησης οφείλεται κυρίως στη δικτατορία, που διήρκησε επτά χρόνια (1967-1974). Εξετάζοντας την εμφάνιση της πολιτικής βίας στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, παρατηρείται ότι αποτελεί συνέπεια της πολιτικής και ιστορικής τους εξέλιξης. Έτσι και στην Ελλάδα, η εμφάνιση της τρομοκρατίας δύναται να εξεταστεί ως επακόλουθο των σημαντικών γεγονότων που έλαβαν χώρα στην επικράτειά της.

Παρατηρώντας την πορεία του ελληνικού κράτους από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως τη δικτατορία, θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει άμεση εξάρτηση του τόπου από τον ξένο παράγοντα. Μετά το τέλος της δικτατορίας το 1974, το ελληνικό κράτος έκανε τα πρώτα του βήματα ανασυγκρότησης, όμως στα όρια που του είχαν καθορίσει οι ξένες δυνάμεις. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι διωκτικές αρχές της χώρας είχαν εντεταλμένη υπηρεσία και συγκεκριμένα καθήκοντα, γεγονός που τις έκαναν να στραφούν σε μεγάλο διωγμό των κομμουνιστών, αλλά και παντός είδους αριστερής δύναμης της εποχής¹⁸⁰. Μέσα σε αυτό το κλίμα, οργανώσεις «αριστερής τρομοκρατίας» κάνουν την εμφάνισή τους στον ελλαδικό χώρο. Τους λόγους γέννησης της τρομοκρατίας δημοσίευσαν οι ίδιες οι οργανώσεις, καθώς πάντα προέβαιναν σε έγγραφη ανάληψη ευθύνης της δράσης τους. Τόσο ο τρόπος εμφάνισής τους, όσο και η δράση τους, δεν τις διαφοροποιούν από τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές οργανώσεις.

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις που θεωρούνται κυριότερες στην Ελλάδα είναι ο Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας (ΕΛΑ) που ιδρύθηκε το 1974 και η Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη (17Ν) που ιδρύθηκε το 1975, με την τελευταία να δημιουργεί ιδιαίτερο προβληματισμό¹⁸¹. Θέματα όπως, η άγνωστη προέλευση των ατόμων που αποτελούν αυτές τις οργανώσεις, ο πολιτικός χώρος στρατολόγησης, η

¹⁸⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δολοφονία του Γρηγορίου Λαμπράκη (1963) από παρακρατικές οργανώσεις που είχαν αναπτυχθεί εκείνη την εποχή. Στην περίπτωση αυτή είχαμε συνεργασία μεταξύ κράτους, παρακρατικών οργανώσεων και υποκόσμου.

χρηματοδότηση, η εκπαίδευση και η συγκρότηση των οργανώσεων, δημιουργούν ερωτήματα, καθώς υπάρχει μεγάλη έλλειψη στοιχείων από τις διωκτικές αρχές. Αυτό όμως, που καθιστά ιδιαίτερες αυτές τις οργανώσεις είναι η μακρόχρονη παρουσία και δράση τους. Για το λόγο αυτό αναδείχθηκε και ως μοναδικό φαινόμενο διεθνώς. Το γεγονός ότι οι οργανώσεις αυτές είχαν έντονη παρουσία για τόσα πολλά χρόνια, δείχνει παράλληλα και έναν επαγγελματικό τρόπο δράσης, που στηριζόταν στην παρακολούθηση των «στόχων» τους προς αποφυγή λαθών. Η μοναδικότητα του ελληνικού φαινομένου έγκειται και στο γεγονός ότι οι διωκτικές αρχές που ασχολούνται με τη 17N, σε συνεργασία με ξένες μυστικές υπηρεσίες, δεν έχουν δημιουργήσει μια συγκροτημένη άποψη σχετικά με την οργάνωση. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η τρομοκρατία βρήκε ανέτοιμη την ελληνική κοινωνία, καταφέροντας να την αιφνιδιάσει, χωρίς η ίδια να μπορεί για χρόνια να αντιδράσει απέναντι σε αυτό το πρωτόγνωρο φαινόμενο.

Οι οργανώσεις αυτές στηρίζουν την ιδεολογία τους στο πλαίσιο ενός ιδιόμορφου μαρξισμού-λενινισμού που εμπεριέχει έντονο πατριωτισμό, ανάλογα με την περίπτωση και το στόχο. Στην ιδεολογία τους έγκειται και η διαφωνία με την τοποθέτηση της χώρας στο πλευρό της Δύσης, καθώς διακρίνονται από έντονο αντι-αμερικανισμό. Για το λόγο αυτό αντιτίθενται στη στρατιωτική συνεργασία της Ελλάδος με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ.

Η επιλογή των στόχων τους, έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, προκαλώντας ποικίλες συζητήσεις, καθώς αρκετοί από τους «στόχους» ήταν άτομα που δεν είχαν απασχολήσει την κοινή γνώμη, αλλά ανήκαν στους αξιωματούχους άλλων κρατών¹⁸². Κυρίως όμως στράφηκαν κατά των συνεργατών της δικτατορίας, καθώς τα άτομα αυτά προέβησαν σε βασανισμούς ατόμων που αντιστάθηκαν στη Δικτατορία.

Η εμφάνιση του φαινομένου «αριστερής τρομοκρατίας» δημιούργησε στην ελληνική κοινωνία την πεποίθηση ότι πρόκειται για εύκολη υπόθεση. Η ευκολία αυτή έγκειται στο γεγονός πως οι οργανώσεις αυτού του είδους έχουν συγκεκριμένους στόχους και πως με μια λεπτομερή παρατήρηση των δημοσιευμένων κινήσεων τους, ο εντοπισμός και η εξάρθρωσή τους θα μπορούσαν να υλοποιηθούν. Η

---

¹⁸¹ Kiesling J. (2014), *Greek Urban Warriors: Resistance & Terrorism 1967-2014*, Lycabettus Press, Athens, pp. 46-47, 51-52.

¹⁸² Ανάμεσα στα θύματα βρίσκονταν Έλληνες και ξένοι πολιτικοί, στρατιωτικοί, αστυνομικοί, διπλωμάτες, αλλά και πολίτες. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν ο Τσάντες και ο Νορντίν, οι οποίοι ήταν αμερικανοί στρατιωτικοί και υπήρξαν θύματα της 17N, αλλά έγιναν γνωστοί στο ευρύ κοινό έπειτα από τις ενέργειες της 17N εναντίον τους.

πραγματικότητα όμως ήταν διαφορετική, καθώς κάθε προσπάθεια εντοπισμού τους κατέληγε αποτυχημένη. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η στάση της αριστεράς, η οποία αρνήθηκε την οποιαδήποτε ανάμειξη με την τρομοκρατία.

Η εμμονή των διωκτικών αρχών προς την αριστερά, εξαιτίας της αριστερής τοποθέτησης που επιδείκνυαν οι προκηρύξεις της 17N, καθώς και οι εσω-κομματικές έριδες στη χώρα, δημιούργησαν μεγαλύτερο πρόβλημα στην επίλυση του φαινομένου. Συγκεκριμένα, οι συνεχείς αλληλοκατηγορίες κυβερνήσεων και αντιπολιτεύσεων σχετικά με τη δράση και την προέλευση των τρομοκρατικών οργανώσεων, επέτειναν την ήδη φορτισμένη ατμόσφαιρα, εμποδίζοντας την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Ακόμα, η εκάστοτε πολιτική ηγεσία του αρμόδιου υπουργείου, δίνοντας βαρύτητα στην δική της εκλογική περιφέρεια και όχι στη χώρα ως σύνολο, κατέτασσε το ζήτημα της τρομοκρατίας σε δευτερεύον. Έτσι, η ελληνική κυβέρνηση βρισκόταν όλο και πιο μακριά από την επίλυση του φαινομένου¹⁸³.

Η αδυναμία επίλυσης της τρομοκρατίας, δημιούργησε προβληματισμό και στη διεθνή κοινότητα, η οποία όλο αυτό το διάστημα παρατηρούσε τις εξελίξεις που προβάλλονταν από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης. Προκειμένου λοιπόν, να υπάρξει κάποια πρόοδος, έγινε αναγκαστική συνύπαρξη των ελληνικών διωκτικών αρχών με τις αμερικανικές υπηρεσίες. Για 25 χρόνια συνεχούς συνεργασίας, τα αποτελέσματα ήταν ανύπαρκτα, παρόλο που η βοήθεια αυτή ήταν αποδοτική σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Για το λόγο αυτό, οι ΗΠΑ ξεκίνησαν τις πιέσεις προς την ελληνική κυβέρνηση για ακόμα μεγαλύτερη συνεργασία. Οι ελληνικές αρχές, παρά τη συνεργασία που παρείχαν, υιοθέτησαν απολογητική στάση, γεγονός που αποτέλεσε έμμεση παραδοχή για την αναποτελεσματικότητα, δημιουργώντας έτσι, κακή εικόνα για τη χώρας διεθνώς. Η όλη κατάσταση προκάλεσε τη δυσαρέσκεια του ελληνικού λαού, ο οποίος εύλογα θεωρούσε πως γινόταν παρέμβαση ξένων σε εθνικά ζητήματα.

Μετά από πολλά χρόνια συνεχούς δίωξης από τις αρχές, διαδραματίστηκαν σημαντικές εξελίξεις και για τις δύο οργανώσεις. Όσον αφορά την οργάνωση ΕΛΑ, τον Ιανουάριο του 1995, ανακοινώθηκε επίσημα η παύση της δράσης της¹⁸⁴. Η παύση δεν προήλθε από σύλληψη των δραστών, αλλά ήταν προϊόν πολιτικής απόφασης των μελών της οργάνωσης. Τελικά τα μέλη της συνελήφθησαν το 2003 και δικάστηκαν

---

¹⁸³ Μπόση Μ. (1996), σελ.115-122. Βλ. επίσης Combs C., Slann M. (2007), *Encyclopedia of Terrorism*, Revised Edition, Facts on File, New York, σελ. 227-228, Vice President's Task Force on Combating Terrorism, "Terrorist Group Profiles", U.S. Government Printing Office, Washington D.C., November 1988, pp. 69-72.

¹⁸⁴ Kiesling J. (2014), pp. 259-260.

για τις πράξεις τους¹⁸⁵. Ένα χρόνο νωρίτερα, το 2002, η πρόωρη έκρηξη αυτοσχέδιου εκρηκτικού μηχανισμού είχε ως αποτέλεσμα το σοβαρό τραυματισμό του Σάββα Ξηρού (μέλος της 17N) που οδήγησε και στη σύλληψή του. Μέσα από έναν αγώνα καταθέσεων, μαρτυριών και ερευνών, τα μέλη της 17N συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν¹⁸⁶. Ωστόσο, τα μέλη αυτής της οργάνωσης εξακολουθούν να απασχολούν, τόσο τις αρχές όσο και τα ΜΜΕ, καθώς οι απόπειρες απόδρασής τους είναι συχνό φαινόμενο¹⁸⁷.

Ωστόσο, εκτός από τις δύο αυτές σημαντικές οργανώσεις, υπήρξε και εξακολουθεί να υπάρχει συνεχής εμφάνιση, δράση, αδρανοποίηση, επανεμφάνιση και άλλων μικρότερων τρομοκρατικών οργανώσεων που προκάλεσαν πολλά θύματα. Τέτοιες οργανώσεις είναι: η «Αντικρατική Πάλη», οι «Επαναστατικοί Πυρήνες», αλλά και οι πρόσφατες «Σέχτα Επαναστατών», «Επαναστατικός Αγώνας» και «Συνωμοσία των Πυρήνων της Φωτιάς»¹⁸⁸. Αυτές οι οργανώσεις, παρότι είναι μικρότερης εμβέλειας, συντηρούν το μύθο της τρομοκρατίας στην Ελλάδα¹⁸⁹.

Συμπερασματικά, η έλλειψη μιας συγκροτημένης κοινής πολιτικής εκ μέρους του συνόλου των πολιτικών κομμάτων, είναι βέβαιο ότι μειώνει τις πιθανότητες για ορθολογική επίλυση του φαινομένου της τρομοκρατίας, καθώς οι μέχρι τώρα πρακτικές έχουν τα αντίθετα αποτελέσματα. Παράλληλα, η ύπαρξη αυτών των οργανώσεων για ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, αποδεικνύει τη συμβιωτική σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των οργανώσεων και των αρχών ασφαλείας. Προκειμένου λοιπόν, να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπιση είναι απαραίτητη η ύπαρξη κοινής πολιτικής, εστιασμένη στην απρόσκοπτη λειτουργία των διωκτικών αρχών.

Δράσεις διεθνούς τρομοκρατίας σε ελληνικό έδαφος

---

¹⁸⁵ Ibid, pp. 330-333.

¹⁸⁶ Ibid, pp. 291-292.

¹⁸⁷ Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η απόδραση του Χριστόδουλου Ξηρού το 2014, ο οποίος βγήκε από τη φυλακή με άδεια, χωρίς να επιστρέψει την ημερομηνία που του είχαν ορίσει. Οι αρχές τον συνέλαβαν ένα χρόνο μετά, στην Ανάβυσσο, έπειτα από αρκετή παρακολούθηση. όπ. παρ. Δημοσίευμα στην εφημερίδα «Το Βήμα», «Συνελήφθη στην Ανάβυσσο ο Χριστόδουλος Ξηρός», 3 Ιανουαρίου 2015. Κατά τη διάρκεια που κρατούταν στη φυλακή συνομιλούσε με μέλη της οργάνωσης «Πυρήνες της Φωτιάς». Με την απόδρασή του αυτή θεωρήθηκε πως σχεδίαζε να παράσχει βοήθεια ώστε να αποδράσουν τα μέλη των Πυρήνων της Φωτιάς. Όπ. παρ. Kiesling J. (2014), pp. 340-341.

¹⁸⁸ Για την οργάνωση «Συνωμοσία των Πυρήνων της Φωτιάς» υπάρχει η υποψία ότι συνεργαζόταν με τη 17N, χωρίς ωστόσο να έχει αποδειχθεί.

¹⁸⁹ Kiesling J. (2014), pp. 334-338.

Η Ελλάδα εκτός από τις τρομοκρατικές ενέργειες που γίνονταν από ελληνικές οργανώσεις, κλήθηκε να αντιμετωπίσει και γεγονότα «διεθνούς» τρομοκρατίας που λάμβαναν χώρα στο έδαφός της. Τα περιστατικά διεθνούς τρομοκρατίας προέρχονταν από οργανώσεις της Μέσης Ανατολής και στόχευαν σε θύματα που προέρχονταν από τη χώρα προέλευσής τους και όχι από την Ελλάδα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το συμβάν που σημειώθηκε στις 22 Νοεμβρίου 1982. Τη μέρα εκείνη, συνελήφθησαν δύο Παλαιστίνιοι, που ήταν μέλη της οργάνωσης «Αμπού Νιντάλ». Η σύλληψή τους συνέβη τη στιγμή που προσπαθούσαν να εισάγουν 60 κιλά εκρηκτικής ύλης από την Τουρκία στην Ελλάδα. Στόχος τους ήταν να επιτεθούν στη πρεσβεία του Ισραήλ στη Ρώμη. Η οργάνωση αυτή ανήκε στην παλαιστινιακή οργάνωση PLO, η οποία επιδίωκε την απελευθέρωση της Παλαιστίνης.

Σε γενικό πλαίσιο, οι επιθέσεις διεθνούς τρομοκρατίας αποσκοπούσαν είτε στην απελευθέρωση των Παλαιστινίων, είτε στην άμεση απελευθέρωση άλλων τρομοκρατών που κρατούνταν σε ελληνικές φυλακές.¹⁹⁰ Ωστόσο, οι ενέργειες αυτές είχαν επιπτώσεις στις διπλωματικές σχέσεις της Ελλάδας με άλλες χώρες. Συγκεκριμένα, στις υποθέσεις «Φουάντ Σάρα» και «Μοχάμεντ Ρασίντ», οι ΗΠΑ ενεπλάκησαν αλλοιώνοντας αποδεικτικά στοιχεία των δραστών προκειμένου να καταστήσουν ανίκανες τις ελληνικές αρχές. Οι πράξεις αυτές αποσκοπούσαν στο να οδηγήσουν την Ελλάδα να λάβει σκληρότερα μέτρα κατά της τρομοκρατίας¹⁹¹. Για το λόγο αυτό, η Ελλάδα δεχόταν πιέσεις από το εξωτερικό περιβάλλον και κυρίως από τις ΗΠΑ, προκειμένου να λάβει δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στο έδαφός της.

Η ενότητα που ακολουθεί επικεντρώνεται στα μέτρα που έλαβε η ελληνική κυβέρνηση τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε διεθνές, καθώς και κατά πόσο λειτούργησαν αποτελεσματικά.

2.4.1 Μέτρα ελληνικής κυβέρνησης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας

Η ελληνική κυβέρνηση έχοντας να αντιμετωπίσει ενέργειες τρομοκρατίας, αντιλήφθηκε ότι το νομικό σύστημα, έτσι όπως ήταν διαμορφωμένο μέχρι εκείνη την

---

¹⁹⁰ Παράδειγμα τέτοιου συμβάντος αποτελεί η αεροπειρατεία που διαπράχθηκε σε ελληνικό αεροσκάφος στο Πακιστάν, προκειμένου να απελευθερωθούν δύο Άραβες που είχαν καταδικαστεί σε θάνατο έπειτα από επίθεση στο αεροδρόμιο της Αθήνας, το 1973.

¹⁹¹ Μπόση Μ. (1996), σελ. 125-128.

περίοδο, δεν προέβλεπε την αντιμετώπιση καταστάσεων που ενέπιπταν στην τρομοκρατία. Για το λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο να τεθεί το ζήτημα προς συζήτηση στο Κοινοβούλιο.

Αποτέλεσμα της πρώτης συζήτησης ήταν η ψήφιση του νόμου 774/1978 «περί καταστολής της τρομοκρατίας»¹⁹². Ο νόμος αυτός ψηφίστηκε το 1978 και προέβλεπε βαριές ποινές «για την προετοιμασία, τη διάπραξη, την απόκρυψη στοιχείων ή τον εγκωμιασμό τρομοκρατικών πράξεων». Παράλληλα, προέβλεπε ακόμα και θανατική ποινή για κάθε τρομοκρατική ενέργεια που θα επέφερε θάνατο. Ωστόσο, ο νόμος αυτός μπήκε σε αδράνεια το 1981 και τελικά καταργήθηκε το 1983.

Η συζήτηση για την τρομοκρατία συνεχίστηκε το 1990, όπου το Ελληνικό Κοινοβούλιο εξέδωσε το νόμο 1916/90 «Για την απαγόρευση δημοσίευσης προκηρύξεων τρομοκρατών και τρομοκρατικών οργανώσεων»¹⁹³. Κύρια αιτία αυτού του νόμου αποτέλεσε η δολοφονία του βουλευτή Παύλου Μπακογιάννη από την οργάνωση 17N¹⁹⁴. Ο συγκεκριμένος νόμος είχε ως στόχο την απαγόρευση δημοσίευσης γραπτών προκηρύξεων που στέλνουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις στα Μέσα Ενημέρωσης, προκειμένου να αιτιολογήσουν την πράξη τους. Η απαγόρευση αυτή δημιούργησε αντίθεση μεταξύ της κυβέρνησης και των κόμματος της αντιπολίτευσης, ενώ παράλληλα δημιούργησε διαφωνίες στο σύνολο της κοινωνίας. Οι διαφωνίες αφορούσαν την ελευθερία λόγου και έκφρασης ως αναφαίρετο δικαίωμα που πηγάζει από τη δημοκρατία και κατά πόσο ο νόμος αυτός ήταν δημοκρατικός.

Παρά την απαγόρευση που τέθηκε από το νόμο αυτό, οι τρομοκρατικές ενέργειες εξακολουθούσαν να πραγματοποιούνται, γεγονός που έδειξε πως ο νόμος δεν ήταν αρκετά ισχυρός ώστε να σταματήσει τους τρομοκράτες. Παράλληλα, η αντίδραση της κυβέρνησης έδειξε πως το θέμα της τρομοκρατίας αντιμετωπίστηκε ως έγκλημα, παρόλο που έγκειται στην πολιτική βία. Σε περίπτωση που δεν υπήρχαν αυτές οι διαφωνίες από τα κόμματα της αντιπολίτευσης και από το λαό, τότε η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας ως έγκλημα θα είχε γίνει αποδεκτή από το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, δίνοντας τελείως διαφορετική σημασία στην έννοια της τρομοκρατίας, από αυτή που είναι στην πραγματικότητα. Τελικά, ο συγκεκριμένος νόμος καταργήθηκε το 1993.

¹⁹² Πρακτικά Βουλής. Ολομέλεια, Συνεδριάσεις ΝΘ'-ΟΘ', Απριλίου 1978-12 Μαΐου 1978, σελ. 2400.

¹⁹³ Συνεδρίαση Ελληνικού Κοινοβουλίου, Πρακτικά Βουλής, ΚΓ' 25-1-1990, σελ. 513.

¹⁹⁴ Kiesling J. (2014), *Greek Urban Warriors: Resistance & Terrorism 1967-2014*, Lycabettus Press, Athens, pp. 187-190.

Το Σεπτέμβριο του 2000 είχαμε την υπογραφή του Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και της κυβέρνησης των ΗΠΑ. Το Μνημόνιο αυτό αφορούσε «την καταπολέμηση του Εγκλήματος». Το κείμενο αυτό εκ πρώτης όψεως, εμφανίζεται ως κείμενο που ανταποκρίνεται στις διεθνείς απαιτήσεις για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Στην πραγματικότητα όμως, πρόκειται για ένα κείμενο που προκαλεί θεαματική αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπιζε η Ελλάδα την τρομοκρατία. Στο Μνημόνιο αυτό γίνεται ταύτιση της τρομοκρατίας με το οργανωμένο έγκλημα, κάτι που παρατηρείται και στα κείμενα του ΟΗΕ. Ωστόσο, το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση το αποδέχτηκε και το υπέγραψε, δηλώνει κάτι πολύ βαθύτερο. Το ίδιο το κράτος ποτέ δεν είχε στραφεί ενάντια σε εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα, οργανώσεις ή ομάδες που εξέφραζαν αντίθετη άποψη σε καταπιεστικά καθεστώτα ή δικτατορίες. Όμως, η απόλυτη ταύτιση τρομοκρατίας και εγκλήματος δείχνει την πλήρη αποδοχή της ηγεμονίας των ΗΠΑ και την απεμπόληση των δημοκρατικών αρχών και αξιών που δέσποζαν στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Το Μνημόνιο αυτό οριοθετεί, επίσημα πλέον, το έλλειμμα έκφρασης της ελληνικής πλευράς σε ένα άκρως σημαντικό ζήτημα¹⁹⁵.

Εν συνεχεία, η σύλληψη των μελών της 17N συνοδεύτηκε με την ψήφιση του νόμου 2928/2001 στις 27 Ιουνίου 2001, που αφορά την «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων»¹⁹⁶. Ο νόμος αυτός θεωρήθηκε ως πολύτιμο εργαλείο για την αντιμετώπιση των συλλήψεων των τρομοκρατών. Σημαντικό στοιχείο σε αυτό το νόμο είναι ότι δεν χρησιμοποιείται ο όρος «τρομοκρατία», αλλά ούτε και ορίζονται το ποιες πράξεις θεωρούνται ως τρομοκρατικές. Το Δεκέμβριο του 2002, η πλειοψηφία των κομμάτων της Βουλής ψήφισε υπέρ της απαγόρευσης της τηλεοπτικής κάλυψης της δίκης των μελών της 17N, νόμος που είχε ήδη εφαρμοστεί στις ΗΠΑ. Η δικαιολόγηση αφορούσε την πιθανή επιρροή που θα ασκούσαν τα Μέσα στη κρίση του δικαστηρίου, γι' αυτό και κρίθηκε ως βέλτιστη λύση να απαγορευθούν στους τηλεοπτικούς σταθμούς να μεταδίδουν τη δίκη¹⁹⁷.

¹⁹⁵ Μπόση Μ. (2000), σελ. 185.

¹⁹⁶ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα 27 Ιουνίου 2001. Τεύχος Α', Αρ. Φύλλου 141, Νόμος Υπ' Αριθμό 2928.

¹⁹⁷ Μπόση Μ. (2004), *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία: Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 28-33.

Όσο η Ελλάδα επιδίωκε να καταστείλει την τρομοκρατία στο εσωτερικό της, η διεθνής κοινότητα αντιμετώπιζε την τρομοκρατία στο διεθνές περιβάλλον, πιέζοντας τα κράτη να υπογράψουν συμφωνίες. Από τα μέτρα που έθεσε η διεθνής κοινότητα προς επιμέρους υιοθέτηση από τα κράτη, η Ελλάδα συμμετείχε σε ορισμένα από αυτά. Ανάμεσα στις συμβάσεις που κυρώθηκαν βρίσκονται και οι εξής: η Ευρωπαϊκή Σύμβαση «περί εκδόσεως» το 1957, η Σύμβαση του Τόκιο το 1963, η Σύμβαση της Χάγης το 1970, η Σύμβαση του ΟΗΕ «για την πρόληψη και τιμωρία των πράξεων τρομοκρατίας» το 1972, η Σύμβαση του Μόντρεαλ το 1971 και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση «για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας» το 1977.

Συμπερασματικά, οι συζητήσεις που έγιναν στο εσωτερικό της χώρας, εκτός από το να θέσουν την τρομοκρατία στην κατηγορία εγκλήματος, έδειξαν την αδυναμία των κομμάτων να καταλήξουν σε κοινά συμπεράσματα. Ταυτοχρόνως, αναδείχθηκαν και άλλες σοβαρές αδυναμίες, όπως το θέμα ορισμού της τρομοκρατίας, οι οποίες απομάκρυναν την εκάστοτε κυβέρνηση από την εξεύρεση λύσεων σχετικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου. Τέλος, οι πιέσεις από την αμερικανική κυβέρνηση, σε συνδυασμό με την έκδοση ταξιδιωτικών οδηγιών εις βάρος της χώρας¹⁹⁸ και την υπονόμευση των ελληνικών αρχών, είχαν ως αποτέλεσμα τον κλονισμό της αξιοπιστίας της χώρας και τη δημιουργία αρνητικής εικόνας στη κοινή γνώμη.

2.5 Το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου

Το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της τρομοκρατίας για ακόμα μια φορά. Μέχρι εκείνο το διάστημα, η τρομοκρατία είχε απασχολήσει αρκετά τη διεθνή κοινότητα, ενώ οι πρώτες προσπάθειες για την καταπολέμησή της είχαν ήδη ξεκινήσει. Οι δεκαετίες 1960 με 1990 χαρακτηρίζονταν από έντονη τρομοκρατική δραστηριότητα στην περιοχή της Ευρώπης. Καθώς όμως

---

¹⁹⁸ Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα ταξιδιωτικής οδηγίας ήταν η ταξιδιωτική οδηγία Ρήγκαν το 1985. Στις 15 Ιουνίου 1985 εκδηλώθηκε αεροπειρατεία σε Boeing 727 της TWA, λίγα λεπτά αφού είχε απογειωθεί από το αεροδρόμιο του Ελληνικού. Το αεροσκάφος ξεκίνησε από το Κάιρο και θα κατέληγε στις ΗΠΑ, αφού θα έκανε πρώτα μια στάση στην Αθήνα. Τελικά οι αεροπειρατές οδήγησαν το αεροσκάφος στη Βηρυτό, ζητώντας να απελευθερωθούν όλοι οι σίτες μουσουλμάνοι που βρίσκονταν φυλακισμένοι στο Ισραήλ. Οι ΗΠΑ κατηγόρησαν την Ελλάδα για έλλειψη ασφάλειας στο αεροδρόμιο και εξέδωσαν οδηγία, που προέτρεπε τους Αμερικανούς ταξιδιώτες να αποφεύγουν την Αθήνα γιατί δεν υπάρχει ασφάλεια στο αεροδρόμιο. Η οδηγία αυτή ήταν άδικη για την Ελλάδα, καθώς αποδείχτηκε ότι τα όπλα των αεροπειρατών είχαν τοποθετηθεί στο Κάιρο. Ωστόσο, η οδηγία αυτή έβλαψε σοβαρά τον τουρισμό της Ελλάδας, την οικονομία, την βιωσιμότητα πολλών ξενοδοχείων, ενώ η αρνητική εικόνα την ακολούθησε για τα επόμενα είκοσι χρόνια.

περνούσαν τα χρόνια, οι ενέργειες αυτές μειώθηκαν, γεγονός που έκανε αρκετούς αναλυτές να σκεφτούν πως το ζήτημα θεωρούταν λήξαν. Μέσα σε αυτό το κλίμα εφησυχασμού ξεσπά η τρομοκρατική ενέργεια της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, προκαλώντας πανικό σε όλο τον κόσμο.

Την ημέρα εκείνη, δεκαεννέα τρομοκράτες που αποτελούσαν μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης Al-Qaeda¹⁹⁹, έκαναν αεροπειρατεία σε τέσσερα επιβατηγά αεροσκάφη που μόλις είχαν απογειωθεί από τα αεροδρόμια της Βοστώνης, του Νιούαρκ, του Νιου Τζέρσεϋ και της Ουάσινγκτον. Δύο από τα αεροσκάφη αυτά προσέκρουσαν σκοπίμως στους Δίδυμους Πύργους στο World Trade Center της Νέας Υόρκης. Αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας ήταν η κατάρρευση των Πύργων και ο θάνατος πολλών ατόμων που βρίσκονταν εντός των κτιρίων²⁰⁰. Το τρίτο αεροσκάφος προσέκρουσε στο Πεντάγωνο, όπου στεγαζόταν το Υπουργείο Αμύνης των ΗΠΑ, προκαλώντας φθορές στη νοτιοδυτική πλευρά του κτιρίου. Στο μεταξύ, οι επιβάτες του τέταρτου αεροσκάφους, καθώς πληροφορήθηκαν για τις εξελίξεις αυτές, επιχείρησαν να κατευνάσουν τους αεροπειρατές. Κατά την πάλη των επιβατών με τους αεροπειρατές, χάθηκε ο έλεγχος του αεροσκάφους και συνετρίβη σε αγροτική περιοχή της Πενσυλβάνια. Οι επιθέσεις αυτές προκάλεσαν το θάνατο 3000 ατόμων²⁰¹, τη στιγμή που καμία άλλη τρομοκρατική ενέργεια του 20^{ου} αιώνα δεν είχε πάνω από πεντακόσια θύματα²⁰². Αυτό την κατατάσσει ως τη χειρότερη τρομοκρατική ενέργεια στην ιστορία.

Μετά από αυτές τις ενέργειες ο πρόεδρος Bush δήλωσε επίσημα ότι «Πρόκειται για ένα είδος «κακού»... [και εμείς] θα εκδιώξουμε τους κακοποιούς από τον κόσμο» και συνεχίζει λέγοντας ότι «ο πόλεμος ξεκίνησε με την Al-Qaeda, αλλά δεν τελειώνει

¹⁹⁹ Οι πλειοψηφία των δραστών αυτών βρίσκονταν τη δεκαετία του 1990 ως φοιτητές στη Γερμανία και προσχώρησαν στην οργάνωση κατά τύχη έπειτα από συνάντηση με κάποιο από τα μέλη της Al-Qaeda σε ένα τρένο στη Γερμανία. Στα τέλη του 1999 μετέβησαν στο Αφγανιστάν προκειμένου να προετοιμαστούν για μια σημαντική αποστολή. Όταν ολοκλήρωσαν την εκπαίδευσή τους ήταν έτοιμοι για δράση, καθώς συγκέντρωναν όλα τα απαραίτητα στοιχεία: ήταν φανατικοί ισλαμιστές, είχαν εκπαιδευτεί και γνώριζαν πώς να κινούνται σε μια αναπτυσσόμενη χώρα χωρίς να κινούν υποψίες. Όπ. παρ. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 186.

²⁰⁰ Το Παράρτημα 7, περιέχει φωτογραφία με την κατάρρευση των Δίδυμων Πύργων, μία ώρα μετά το χτύπημα.

²⁰¹ Το Παράρτημα 8 απεικονίζει τον αριθμό των επιθέσεων που έλαβαν χώρα σε διάφορες περιοχές του πλανήτη σε σχέση με τα θύματα που προκάλεσαν, το 2001. Από αυτές, η χώρα με τις λιγότερες επιθέσεις και τα περισσότερα θύματα είναι οι ΗΠΑ με το χτύπημα της 11/9.

²⁰² Patterns of Global Terrorism 2001, United States Department of State, May 2002, p. 1. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του US Department of State: <http://www.state.gov/documents/organization/10319.pdf> Βλ. Επίσης Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, pp. 18-19, Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America, pp. 4-5, Fradin D. (2010), *September 11, 2001*, Marshall Cavendish Benchmark, New York, p 7-24.

εκεί». Έτσι, κηρύττει επίσημα την έναρξη του πολέμου εναντίον της τρομοκρατίας. Η στρατηγική των ΗΠΑ στράφηκε κυρίως εναντίον της Al-Qaeda, αλλά και του Σαντάμ Χουσεΐν, ο οποίος πίστευαν ότι διατηρούσε σχέσεις με την οργάνωση. Η κατάσταση ενισχύθηκε και με την υποψία ότι υπήρχαν όπλα μαζικής καταστροφής εντός του Ιρακινού κράτους.

Τόσο ο Bin Laden όσο και ο Al-Zawahiri θεωρούν τις ΗΠΑ ως τον επικείμενο στόχο²⁰³. Η αντίληψη που έχουν για τη συγκεκριμένη χώρα είναι πλήρως αρνητική, καθώς τη θεωρούν «εχθρό» για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος λόγος αφορά το γεγονός ότι οι ΗΠΑ θεωρούνται αντίθετες με το Ισλάμ. Βάσει της λογικής που διέπει τους Ισλαμιστές, οποιοσδήποτε είναι αντίθετος με το Ισλάμ θεωρείται εχθρός και πρέπει να απομακρυνθεί με κάθε τρόπο. Ο δεύτερος λόγος είναι η βοήθεια που παρέχουν οι ΗΠΑ τόσο στο Ισραήλ όσο και στα γειτονικά κράτη στις περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής και Ανατολικής Ασίας, τα οποία θεωρούνται επίσης εχθρικά, καθώς είναι αντι-ισλαμικά καθεστώτα. Θεωρούν, πως χωρίς τη στήριξη των ΗΠΑ, τα καθεστώτα αυτά δεν θα υπήρχαν πλέον, καθώς θα είχαν χάσει όλη τους την ισχύ²⁰⁴. Κατά συνέπεια, έχουν θέσει ως στόχο τις ΗΠΑ και τους πολίτες τους, ανεξάρτητα από το κατά πόσο ευθύνονται οι ίδιοι οι πολίτες. Με άλλα λόγια, ο εχθρός είναι πλέον ο κάθε Αμερικανός πολίτης.

Το χτύπημα αυτό αποτέλεσε τεράστιο πλήγμα για τις ΗΠΑ, καθώς αντιλήφθηκαν ότι τα μέτρα που είχαν λάβει μέχρι τότε δεν τους πρόσφεραν επαρκή προστασία απέναντι σε τρομοκρατικές επιθέσεις. Ο πόλεμος εναντίον της τρομοκρατίας ξεκίνησε και μαζί με αυτόν ξεκίνησαν και οι αμερικανικές δράσεις καταπολέμησής της, καθιστώντας πλέον τη τρομοκρατία σε μέγιστο ζήτημα εθνικής ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής, σημειώνοντας στροφή στη μέχρι τότε πορεία δράσης της²⁰⁵.

2.5.1 Ο ρόλος της Al-Qaeda

Η μετεξέλιξη της τρομοκρατίας επηρέασε και τις ίδιες τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Προϊόν αυτής της μετεξέλιξης αποτελεί και η Al-Qaeda. Η οργάνωση αυτή ιδρύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ένας από τους συνιδρυτές της

---

²⁰³ Αναφορά σχετικά με τους Bin Laden και Al-Zawahiri γίνεται στην ενότητα «Ο ρόλος της Al-Qaeda».

²⁰⁴ Hoffman B. (2006), pp. 96-97.

²⁰⁵ Η δράση των ΗΠΑ μετά την 11/9 στον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας αναλύεται εκτενώς στο Τρίτο Μέρος της παρούσας εργασίας.

ήταν ο Osama Bin Laden, ο οποίος ήταν και ο αρχηγός της μέχρι και το 2011, που συνελήφθη και εκτελέστηκε. Ο λόγος που ιδρύθηκε αυτή η οργάνωση ήταν να χρησιμοποιηθεί ως βάση για τους Άραβες μουτζαχεντίν που μάχονταν κατά του Σοβιετικού στρατού στο Αφγανιστάν. Σε αυτό πιθανόν να οφείλεται και το όνομά της, που στα αραβικά σημαίνει «βάση»²⁰⁶. Η εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν το 1979, θεωρήθηκε από τον Bin Laden και τους άλλους ισλαμικούς φονταμενταλιστές ως χτύπημα εναντίον όλων των Μουσουλμάνων και γι' αυτό έκριναν σκόπιμο να βοηθήσουν το Αφγανιστάν.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα από την ίδρυση της οργάνωσης, κατατάχθηκε ως μέλος και ο Αιγύπτιος Ισλαμικός Τζιχαντιστής, Ayman al-Zawahiri στο Αφγανιστάν. Η οικονομική ευμάρεια του Bin Laden σε συνδυασμό με τον ιδεολογικό ζήλο και τις οργανωτικές δεξιότητες που διέθετε ο Zawahiri, κατέστησαν την Al-Qaeda ως τη μεγαλύτερη δύναμη εκείνης της περιόδου, με αποκορύφωμα το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Μετά το θάνατο του Bin Laden, την ηγεσία της οργάνωσης μέχρι και σήμερα έχει αναλάβει ο Zawahiri²⁰⁷.

Κατά τα πρώτα χρόνια δράσης της, η Al-Qaeda μαχόταν τις Σοβιετικές δυνάμεις στο Αφγανιστάν, στο πλευρό των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, του Πακιστάν και της Σαουδικής Αραβίας²⁰⁸. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την ήττα της Σοβιετικής Ένωσης, η Al-Qaeda ενδιαφέρθηκε για την ίδρυση κοινωνιών ισλαμικού φονταμενταλισμού στην Αίγυπτο και την Υεμένη. Ωστόσο, όταν την περίοδο 1990-1991, οι ΗΠΑ μάχονταν στον Πόλεμο του Κόλπου εναντίον του Ιράκ με σκοπό την εκδίωξη του Saddam Hussein και του στρατού του από το Κουβέιτ, ο Bin Laden και οι ακόλουθοί του θεώρησαν πως πρόκειται για τέχνασμα των ΗΠΑ προκειμένου να ασκήσουν τον έλεγχο των κοιτασμάτων πετρελαίου που βρίσκονταν στο Ιρακινό έδαφος. Παράλληλα, η εγκατάσταση αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων εντός της Σαουδικής Αραβίας, στη γενέτειρα περιοχή του προφήτη Μοχάμεντ, θεωρήθηκε από τους ισλαμικούς φονταμενταλιστές ως άκρως ιερόσυλη πράξη. Έτσι, η Al-Qaeda κήρυξε ιερό πόλεμο εναντίον των ΗΠΑ.

Από εκείνη τη στιγμή μέχρι και σήμερα, μοναδικός στόχος της Al-Qaeda είναι οι ΗΠΑ, με κυριότερη στιγμή επίθεσης, την 11^η Σεπτεμβρίου. Η συγκεκριμένη επίθεση

---

²⁰⁶ Gupta D. (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, New York, pp. 39-40. Βλ. επίσης Pwipura P. (2006), p. 28-30.

²⁰⁷ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 184

²⁰⁸ Το ίδιο, σελ. 181-183.

έχει διττό ρόλο. Κατ' αρχάς αποτελεί τη σφοδρότερη επίθεση στην ιστορία, που είχε και τα περισσότερα θύματα, δείχνοντας όλο το μένος που κρύβουν οι Άραβες για τα τόσα χρόνια δεινών που προέρχονταν από την αποικιοκρατία, καθώς και για την άμεση υποστήριξη των Ισραηλινών στον πόλεμο με τους Παλαιστίνιους.

Ο δεύτερος ρόλος είναι η μετεξέλιξη που υπέστη η οργάνωση με το πέρασμα των χρόνων. Από μία ενιαία οντότητα που ήταν κατά τα πρώτα χρόνια δράσης της, μετεξελίχθηκε σε ένα λιγότερο απτό διεθνικό κίνημα, αποτελούμενο από πολλούς αντιπροσώπους ανά τον κόσμο, που συνδέονται μεταξύ τους με χαλαρούς δεσμούς. Αυτό σημαίνει πως η Al-Qaeda υπάρχει σήμερα ως ιδεολογία, η οποία ενώνει τα μέλη μεταξύ τους και αποτελεί πηγή έμπνευσης για τους τζιχαντιστές²⁰⁹, χωρίς όμως να υπάρχει συγχρονισμένη δράση²¹⁰.

Παράλληλα, έχει επιδείξει και έντονα στοιχεία προσαρμοστικότητας και ευελιξίας. Μετά το χτύπημα των Δίδυμων Πύργων, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι, προέβησαν στον παγκόσμιο πόλεμο για την τρομοκρατία. Στην πρώτη φάση του πολέμου, επιδίωξαν να επιφέρουν θανάσιμο χτύπημα στην Al-Qaeda, καταστρέφοντας τα στρατόπεδα εκπαίδευσης, τις επιχειρησιακές βάσεις και υποδομές που βρίσκονταν στο Αφγανιστάν. Καθώς ήταν γνωστό ότι η οργάνωση λάμβανε βοήθεια από τους Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, οι ΗΠΑ θέλησαν να την αποδυναμώσουν, κάνοντας επίθεση στο κέντρο υποστήριξής της. Παράλληλα, υπήρχαν υποψίες πως ο Bin Laden είχε καταφύγει στο Αφγανιστάν για προστασία, έτσι με την επίθεση πιθανώς και να τον τραυμάτιζαν, εάν όχι να τον σκότωναν. Αντί όμως η οργάνωση να αποδυναμωθεί, έδειξε ευελιξία και προσαρμοστικότητα, καθώς μέσα στις επόμενες βδομάδες συνέχισε τις τρομοκρατικές της επιθέσεις σε Τυνησία και Πακιστάν, δείχνοντας ότι η δύναμή της δεν προέρχεται από την κατοχή συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής, αλλά από τα διάφορα δίκτυα που έχει αναπτύξει σε όλες τις περιοχές του κόσμου.

Η Al-Qaeda παραμένει ζωντανή μέχρι σήμερα, καθώς οι διεθνείς αρχές δεν έχουν καταφέρει να εντοπίσουν και να συλλάβουν όλα τα εμπλεκόμενα μέλη και τους υποστηρικτές τους. Σε δήλωση του το 2003, ο Zawahiri δήλωσε για άλλη μια φορά πως ο πόλεμος εναντίον των ΗΠΑ και των συμμάχων τους συνεχίζεται, αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο να υπάρξουν και στο μέλλον τρομοκρατικές ενέργειες, που θα

---

²⁰⁹ Στο διάγραμμα που παρατίθεται στο Παράρτημα 9 φαίνεται πως την περίοδο 1968-2005 οι οργανώσεις που προκαλούν τους περισσότερους θανάτους και τραυματίες είναι αυτές που στηρίζονται στη θρησκεία.

²¹⁰ Hoffman B. (2006), p. 282.

πλήξουν όχι μόνο τις ΗΠΑ, αλλά και τους συμμάχους τους²¹¹. Η δήλωση αυτή επιβεβαιώνεται τον Αύγουστο του 2006, όπου τρομοκρατική επίθεση απειράπη τελευταία στιγμή, καθώς τρομοκράτες ετοιμάζονταν να επιβιβαστούν σε αεροπλάνα που θα απογειώνονταν από τη Μεγάλη Βρετανία με προορισμό τις ΗΠΑ, με σκοπό να επαναλάβουν τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου.

Το χτύπημα της 11/9 δεν αποτελεί τη μόνη ενέργεια της Al-Qaeda εναντίον των ΗΠΑ. Υπάρχει η υποψία ότι είχε προκαλέσει και στο παρελθόν επίθεση στους Δίδυμους Πύργους και συγκεκριμένα το 1993. Η βόμβα που εξεράγη προκάλεσε το θάνατο 6 ατόμων και τον τραυματισμό εκατοντάδων, δίχως όμως να επιτευχθεί η κατάρρευσή τους, που ήταν και ο επιδιωκόμενος σκοπός. Ωστόσο, η υποψία αυτή δεν έχει αποδειχθεί²¹².

Από τον πόλεμο στο Αφγανιστάν μέχρι και τις αρχές του 2002 η Al-Qaeda φαινόταν αποδυναμωμένη και πολλοί έκαναν λόγο πως η οργάνωση είχε πλέον περάσει σε φάση παρακμής και ότι το τέλος της είχε φτάσει. Ωστόσο, η οργάνωση κατάφερε να ανακάμψει, αναπτύσσοντας σταδιακά νέες δυνάμεις. Έτσι, το 2007 ξεκίνησε να αποτελεί και πάλι μεγάλη απειλή. Στο διάστημα 2002-2006, διεξήγαγε 18 μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις σε 11 χώρες: την Τυνησία, το Πακιστάν, την Υεμένη, την Ινδονησία, το Κουβέιτ, την Ισπανία, τη Σαουδική Αραβία, τη Μεγάλη Βρετανία, την Αίγυπτο, την Κένυα και το Μαρόκο²¹³. Η μεγάλη αυτή δράση έδειξε πως η Al-Qaeda είναι μια δυνατή οργάνωση, που διαθέτει ένα εξαιρετικά ανεπτυγμένο δίκτυο, επιτρέποντάς της να αυξάνει συνεχώς τη δύναμή της και παρά τις μεγάλες προσπάθειες των κρατών να την αποδυναμώσουν.

Τελευταίο δείγμα της ενεργητικότητας της Al-Qaeda αποτελεί και η σύνδεσή της με την ισλαμική οργάνωση «Ισλαμικό κράτος» (Daesh), αποτελούμενο από Σουνίτες εξτρεμιστές, που ιδρύθηκε το 1999. Από το 2004, η οργάνωση αποτελούσε όργανο της Al-Qaeda, δρώντας με το όνομα Al-Qaeda in Iraq (AQI). Όμως, δυο χρόνια αργότερα, η οργάνωση αυτονομήθηκε, θέτοντας ως στόχο να πάρει τη μορφή χαλιφάτου, αποτελούμενο από αυστηρά Σουνιτικό πληθυσμό. Κάνοντας επιθέσεις στο Συιτικό πληθυσμό της Συρίας και του Ιράκ, κατόρθωσε να επιβληθεί σε αυτές τις

²¹¹Teather D., “New “Bin Laden” Videotape Warns of Real Battle to Come”, *The Guardian*, 11 September 2003.

²¹²Fradin D. (2010), p. 16. Στο σχέδιο επίθεσης του 1993 είχε εμπλακεί ο Χαλίτ Σεΐχη Μοχάμεντ. Ο ίδιος είχε σχεδιάσει και την κατάρριψη δώδεκα αμερικανικών πολιτικών αεροπλάνων σε πτήσεις πάνω από τον Ειρηνικό, ανεπιτυχώς. Ο ίδιος πάλι φαίνεται να κρύβεται πίσω από το χτύπημα της 11/9 συνδυάζοντας τώρα και τις δύο παραπάνω απόπειρες. Όπ. παρ. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 185-186.

²¹³ Το ίδιο, σελ. 190.

περιοχές, καταλαμβάνοντας όλο και μεγαλύτερο τμήμα των εδαφών τους. Όμως, εσωτερικές έριδες μεταξύ αυτής της οργάνωσης προκάλεσαν την παρέμβαση της Al-Qaeda, η οποία διέταξε να διαλυθεί το Ισλαμικό κράτος. Ο αρχηγός της αρνήθηκε και αποτέλεσμα ήταν η διάλυση των σχέσεων ανάμεσα στις δύο αυτές οργανώσεις²¹⁴.

Σύμφωνα με μελλοντικές εκτιμήσεις, το Ισλαμικό κράτος αναμένεται να αποτελέσει τη μεγαλύτερη απειλή τόσο για τη Μέση Ανατολή, όσο και για την παγκόσμια σταθερότητα. Επίσης, μέσα από τις δράσεις της, καταφέρνει να βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής της διεθνούς κοινότητας, αφαιρώντας από την Al-Qaeda τη δημοτικότητα που πάσχιζε να αποκτήσει όλα αυτά τα χρόνια.

Τρίτο Μέρος

3. Η Διεθνής ασφάλεια μετά την 11^η Σεπτεμβρίου

Το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου οδήγησε σε μεγάλες αλλαγές τον τρόπο που αντιμετωπιζόταν η τρομοκρατία μέχρι τότε, γι' αυτό και αποτελεί σημείο τομής στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η ενέργεια αυτή κατέδειξε ελλείψεις και αδυναμίες, έφερε νέα δεδομένα, ενώ άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζαν τα κράτη την άμυνα και την ασφάλειά τους. Κυρίως όμως, επηρέασε την πολιτική των ΗΠΑ, η οποία ήταν και η άμεσα πληγείσα. Αποτέλεσμα ήταν η επίσημη κήρυξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας από τον τότε πρόεδρο των ΗΠΑ, George W. Bush²¹⁵.

Η εμφάνιση των αδυναμιών αυτών, μετέβαλλε τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονταν την έννοια της τρομοκρατίας. Καταρχάς, συνειδητοποίησαν πως πρόκειται για μια μορφή πολέμου διαφορετική από τον συμβατικό πόλεμο. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως στο συμβατικό πόλεμο, εξοπλίζεσαι στρατιωτικά και κινείσαι εναντίον του εχθρού. Στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, η κατάσταση είναι πιο σύνθετη. Συγκεκριμένα, υπάρχει άγνοια του εχθρού, καθώς η ανάμειξη με τον πληθυσμό δυσκολεύει τον εντοπισμό των δραστών, οι οποίοι

²¹⁴ CAIMUN 2015 Arab League Backgrounder Topic: Presence of the Islamic state of Iraq and Syria, pp. 7-8, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Canadian International Model United Nations: <http://www.caimun.ca/backgrounder/Arab%20League%20Topic%20A.pdf>

²¹⁵ Στις 16 Σεπτεμβρίου ο πρόεδρος Bush κηρύττει τον πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία. Τη δήλωση αυτή ακολούθησε αμερικανική εκστρατεία, που καλούσε τα κράτη να συμμετάσχουν στον πόλεμο. Η ενέργεια αυτή έμεινε γνωστή με το όνομα Global War On Terrorism (GWOT). Βλ. Wolfe W. (2008), *Winning the War of Words: Selling the War on Terror from Afghanistan to Iraq*, Praeger Security International, United States of America, pp. 44-46.

ενεργούν σε ανύποπτο χρόνο. Ακόμα, το να εξαπολύσεις επίθεση κατά ατόμων που υπάρχει υποψία να είναι οι δράστες, ελλοχεύει τον κίνδυνο να υπάρξουν αθώα θύματα²¹⁶.

Σε περιπτώσεις που ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας διεξαχθεί σε περιοχές που η κοινή γνώμη θεωρεί ότι διαμένουν οι τρομοκράτες, τιμωρώντας εκδικητικά πολίτες που δεν έχουν καμία ευθύνη, τότε το αποτέλεσμα είναι η ισχυροποίηση των τρομοκρατικών οργανώσεων. Σε κάθε περίπτωση, ο εχθρός δεν είναι ένα άτομο ή μια οργάνωση, αλλά η ιδέα που κινητοποιεί τα άτομα. Μελετώντας τα ιστορικά παραδείγματα των τρομοκρατικών ενεργειών από τα πρώτα κιόλας χρόνια εμφάνισης του φαινομένου, διαπιστώνουμε ότι πίσω από οποιαδήποτε οργάνωση βρισκόταν μία ιδέα, που «ενεργοποιούσε» τους πολίτες ή ομάδες πολιτών να δράσουν. Αναρχία, Μαρξισμός-Λενινισμός, αντι-αποικιοκρατία, αντι-αμερικανισμός, θρησκευτικός εξτρεμισμός, όλες αυτές οι ιδέες διαδέχτηκαν η μία την ύλη, συσπειρώνοντας γύρω τους οργανώσεις πολιτών, οι οποίες μάχονταν για την απόκτηση δικαιωμάτων.

Η σημερινή ιδέα που αποτελεί απειλή και εγείρει ενέργειες τρομοκρατίας είναι η εδραίωση ενός «Ισλαμικού παράδεισου» στα κράτη που υποφέρουν από φτώχεια, αδικία και απόγνωση. Παράγοντα ανάπτυξης τρομοκρατίας δεν αποτελεί μόνο η οικονομική φτώχεια, αλλά κυρίως η έλλειψη ευκαιριών, πολιτικής ελευθερίας και παγκόσμιας θέασης των καταστάσεων.

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου δεν χρειάζεται στρατιωτική δύναμη διότι επιφέρει τα ανάποδα αποτελέσματα. Όσο οι αντιτρομοκρατικές επιθέσεις κατευθύνονται προς τους λάθος αποδέκτες, το μόνο που επιτυγχάνεται είναι η ισχυροποίηση των τρομοκρατικών οργανώσεων και η αύξηση των ενεργειών τους. Προκειμένου να επιλυθεί το ζήτημα της τρομοκρατίας είναι απαραίτητο να υπάρξει συνεργασία μεταξύ των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Καθώς τα δημοκρατικά κράτη θεωρούνται κράτη δικαίου δεν νοείται αυτά τα ίδια να καταπατούν το δίκαιο. Για το λόγο αυτό, μόνο με τη θέσπιση και την εφαρμογή κανόνων διεθνούς δικαίου θα μπορέσει να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η τρομοκρατία.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, λειτουργώντας στο πλαίσιο διακρατικής συνεργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, μετά την 11/9 προσπάθησε να δημιουργήσει μια κοινή πολιτική δράσης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ζητώντας από τα κράτη-μέλη να συνεργαστούν και να εναρμονίσουν τις εθνικές τους νομοθεσίες με βάση τα νέα μέτρα που λαμβάνονται στην Ένωση. Η 11/9 ανέδειξε σοβαρές αδυναμίες και

---

²¹⁶ Gupta D. (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, p. 101-105.

ελλείψεις της Ένωσης. Παρά το γεγονός ότι θεωρείται σταδιακά ανερχόμενη δύναμη, όλα τα προηγούμενα χρόνια δόθηκε έμφαση στον οικονομικό τομέα, αφήνοντας στο περιθώριο τη δημιουργία μηχανισμών άμυνας και ασφάλειας, καθώς είχε στηριχτεί στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ²¹⁷. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους αποτέλεσε σημείο στροφής στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τέλος, η εξάλειψη αυτού του φαινομένου είναι μια μακροπρόθεσμη διαδικασία που απαιτεί αρκετές μάχες, όμως υπάρχουν δύο βασικά σημεία που οφείλουμε να σταθούμε προτού επιχειρήσουμε να επιλύσουμε αυτό το ζήτημα. Τα σημεία αυτά είναι να εντοπίσουμε τί είναι αυτό με το οποίο μαχόμαστε και κυρίως, για ποιο λόγο μαχόμαστε. Όταν καταφέρουμε να απαντήσουμε σε αυτά τα δύο καίρια ερωτήματα, τότε μόνο θα μπορέσουμε να επιλύσουμε αποτελεσματικά το φαινόμενο της τρομοκρατίας.

3.1 Αντίδραση διεθνούς κοινότητας

Το φοβερό χτύπημα της 11/9 έπιασε απροετοίμαστους όχι μόνο τις ΗΠΑ, αλλά και το σύνολο των κρατών. Μέχρι τότε, η τρομοκρατία αποτελούσε μεν πρόβλημα διεθνούς πολιτικής, ωστόσο τα θύματα δεν ξεπερνούσαν τα 200. Αυτή τη φορά όμως, τα θύματα ήταν περίπου 3.000. Η εικόνα των φλεγόμενων Πύργων και η μετέπειτα κατάρρευσή τους έκαναν το γύρω του κόσμου, προβαλλόμενα από όλα τα Μέσα Ενημέρωσης. Το κοινό παρακολουθούσε έντρομο τις εξελίξεις, ενώ αρκετοί εξέφραζαν τον φόβο και για επόμενο χτύπημα.

Την ίδια φοβία είχαν και τα κράτη, τα οποία αντιλήφθηκαν πως όσα μέτρα είχαν λάβει μέχρι εκείνη την περίοδο κατά της τρομοκρατίας ήταν ανεπαρκή, αφήνοντάς τα εκτεθειμένα στην τρομοκρατία και στις ολέθριες συνέπειές της. Αμέσως μετά, ξεκίνησαν διάλογοι τόσο εντός των κρατών, όσο και σε διεθνή fora, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο νέος αυτός κίνδυνος. Με κύριο δρώντα τις ΗΠΑ, οι οποίες ήταν και το επίκεντρο της επίθεσης, ξεκίνησε ο αγώνας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Η σπουδαιότητα αυτού του γεγονότος καθίσταται μεγάλη, καθώς άλλαξε συλλήβδην τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιμετώπιζαν την άμυνα και την ασφάλειά τους, ενώ εκδηλώθηκαν όλες οι ελλείψεις και οι αδυναμίες στις πολιτικές τους. Η σπουδαιότητα της 11/9 φανερώνεται και από το γεγονός πως παρόλο που

²¹⁷ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 23.

έχουν περάσει 14 χρόνια από το χτύπημα, εξακολουθεί να συζητείται το φαινόμενο της τρομοκρατίας μέχρι σήμερα, καθώς έχει πλέον ανακηρυχθεί σε μία από τις μεγαλύτερες απειλές για τη διεθνή ασφάλεια.

Η αντίδραση των κρατών απέναντι στο χτύπημα της 11/9, όπως θα δούμε στη συνέχεια, ήταν άμεση και στόχευε στη συσπείρωση όλων των κρατών προς ένα κοινό σκοπό: την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Έτσι, παρακάτω αναλύουμε τα μέτρα που έλαβαν οι ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ, ο ΟΗΕ, η ΕΕ, ο ΟΑΣΕ και η Ελλάδα.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ)

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, οι ΗΠΑ αντιλήφθηκαν ότι ήταν ευάλωτες σε τρομοκρατικές επιθέσεις και τα μέτρα που είχαν λάβει μέχρι τότε ήταν ανεπαρκή, εκθέτοντάς τους πολίτες τους σε κίνδυνο. Για το λόγο αυτό η κυβέρνηση έστρεψε την προσοχή της προς τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου, ανάγοντας την τρομοκρατία στο βασικότερο θέμα της εξωτερικής τους πολιτικής.

Σε πρώτο στάδιο, ο πρόεδρος Bush προκειμένου να προλάβει τυχόν επόμενο χτύπημα, αύξησε τα μέτρα προστασίας εντός του κράτους. Συγκεκριμένα, όρισε εναέριες περιπολίες στη Νέα Υόρκη και την Washington, έθεσε το στρατό σε κατάσταση συναγερμού, κάλεσε στρατιωτικούς εφέδρους να αναλάβουν καθήκοντα, αύξησε τη φύλαξη των συνόρων, ενώ προέτρεψε τις ερευνητικές υπηρεσίες του κράτους να αρχίσουν τις έρευνες στις επιθέσεις της 11/9²¹⁸.

Στις 26 Οκτωβρίου 2001, ο πρόεδρος Bush υπέγραψε το Patriot Act²¹⁹ προκειμένου να διασφαλίσει πως δεν θα υπάρξουν τρομοκράτες εντός των αμερικανικών εδαφών. Ο νόμος αυτός επέτρεπε στις εθνικές αρχές να παρακολουθούν παντός είδους επικοινωνίες πολιτών²²⁰, για τους οποίους υπήρχε η υποψία ότι ασκούσαν ή υποστήριζαν την τρομοκρατία ή κατείχαν όπλα μαζικής καταστροφής. Κατ' αυτό τον τρόπο η αμερικανική κυβέρνηση στόχευε στο να αυξήσει το διαμοιρασμό πληροφοριών μεταξύ των μυστικών πρακτόρων και των εθνικών της αρχών.

²¹⁸ Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, p. 94.

²¹⁹ The USA Patriot Act 2001: Preserving Life and Liberty, Department of Justice, 26 October 2001. Βλ. επίσης Purpura P. (2006), pp. 104-106, Μανιτάκης Α., Τάκης Α. (2004), *Τρομοκρατία και Δικαιώματα: Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, σελ. 171-180, Fradin D. (2010), *September 11, 2001*, Marshall Cavendish Benchmark, New York, pp. 34-36.

²²⁰ Η παρακολούθηση των επικοινωνιών περιελάμβανε συνομιλίες που γίνονταν είτε μέσω τηλεφώνου, είτε μέσω διαδικτύου, με παρακολούθηση των ηλεκτρονικών μηνυμάτων, αλλά και με παρακολούθηση των δεδομένων που φυλούσαν οι πολίτες στους υπολογιστές τους.

Ως συνέχεια αυτού του νόμου οι ΗΠΑ προέβησαν στην ψήφιση του USA Patriot Improvement and Reauthorization Act of 2005²²¹. Καθώς θεωρήθηκε πως το Patriot Act είχε συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, κρίθηκε σκόπιμο να προβούν σε ακόμα μεγαλύτερη δίωξη των τρομοκρατών, προκειμένου να διασφαλίσουν την προστασία των Αμερικανών πολιτών. Ωστόσο, 4 χρόνια αργότερα, ο νόμος αυτός προξένησε τη δημιουργία debate σε ορισμένες διατάξεις, καθώς θεωρήθηκε ότι παραβιάζει την ιδιωτική ζωή των πολιτών, όπως ακριβώς είχε συμβεί και με το Patriot Act²²².

Παράλληλα, ωε προέκταση του Department of Defense που δημιουργήθηκε επί Truman το 1947, ο πρόεδρος Bush προέβη στην ίδρυση του Department of Homeland Security (DHS), στις 25 Νοεμβρίου 2002. Το τμήμα αυτό λειτουργεί συμβουλευτικά προς τον πρόεδρο σε θέματα που άπτονται της εθνικής ασφάλειας. Ουσιαστικά πρόκειται για μια προσπάθεια του προέδρου να συγκεντρώσει όλες τις εθνικές δυνάμεις ασφαλείας, όπως τη CIA, το FBI και την NSA, προκειμένου να μπορούν να συνεργάζονται και να διαμοιράζονται πληροφορίες, ώστε να δρουν αποτελεσματικά ενάντια στην τρομοκρατία. Κατά το 2006 αύξησε τον ετήσιο προϋπολογισμό τους κατά 6% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, καθώς το θέμα εθνικής ασφάλειας ήταν και το κυριότερο για τις ΗΠΑ²²³. Σημαντικότερη ενέργεια του Department of Homeland Security ήταν η «Εθνική Στρατηγική για την Εσωτερική Ασφάλεια» το 2002²²⁴. Η στρατηγική αυτή καθόριζε την έννοια της εσωτερικής ασφάλειας και έθετε ένα πλαίσιο συνεργασίας ανάμεσα σε ιδιωτικούς και δημόσιους τομείς²²⁵, προκειμένου να διευκολυνθεί η συνεργασία τους και να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία.

Η αμερικανική κυβέρνηση υπό τον George W. Bush εξέδωσε το 2003 την «Εθνική Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας» η οποία όριζε μια συγκεκριμένη μεθοδολογία που θα οδηγούσε στη σύλληψη των τρομοκρατών, αλλά βασικός παράγοντας σε αυτό ήταν η διεθνής συνεργασία²²⁶. Η Στρατηγική αυτή,

²²¹ USA PATRIOT Improvement and Reauthorization Act of 2005: A Legal Analysis, U.S. Government, White House, July 2005.

²²² Purpura P. (2006), p. 106.

²²³ U.S. Department of Homeland Security, "Budget-in-Brief: Fiscal Year 2006". Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του U.S. Department of Homeland Security: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/Budget_BIB-FY2006.pdf

Βλ. επίσης Purpura P. (2006), pp. 129-134.

²²⁴ "National Strategy for Homeland Security", Office of Homeland Security, July 2002.

²²⁵ Εκτός από τους δημόσιους φορείς που ασχολήθηκαν με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, είχαμε και ιδιωτικούς φορείς. Σε αυτούς ήταν επιχειρήσεις, οργανισμοί, ενώσεις, αλλά και εθελοντές, οι οποίοι θέλησαν να συνδράμουν το κράτος στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

²²⁶ National Strategy for Combating Terrorism, White House, February 2003.

αποκαλούμενη και «Δόγμα Bush», στηριζόταν στην προληπτική ισχύ με την έννοια ότι προκειμένου να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η τρομοκρατία χρειάζεται να γίνει επίθεση κατά πραγματικού ή υποτιθέμενου αντιπάλου ακόμα και αν δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις για επίθεση²²⁷. Έχοντας ως παράδειγμα τον Ψυχρό Πόλεμο με την ανεπιτυχή πυρηνική αποτροπή που επιτεύχθηκε, το δόγμα αυτό βρήκε πολλούς υποστηρικτές.

Στόχος της στρατηγικής ήταν η ήττα των τρομοκρατικών οργανώσεων μέσα από την αποδυνάμωσή τους. Αυτό θα επιτυγχανόταν μέσα από επιθέσεις σε ιερά σημεία, την ηγεσία, τις επικοινωνίες, τα χρηματοοικονομικά και την υλική υποστήριξη. Κατ' αυτό τον τρόπο θα αποδυνάμωναν τις οργανώσεις, θα τις καθιστούσαν ευάλωτες και παράλληλα, οι ίδιες θα σταματούσαν τις τρομοκρατικές τους δραστηριότητες λόγω έλλειψης πόρων. Στο σημείο αυτό, μέσα από τη συνεργασία με γειτονικές χώρες θα περικύκλωναν και θα απομόνωναν τους τρομοκράτες σε μια περιορισμένη γεωγραφική έκταση, γεγονός που θα διευκόλυνε τη σύλληψή τους. Προτεραιότητα σε αυτή τη διαδικασία θα δινόταν στις οργανώσεις, που υπήρχε η υποψία ότι έχουν στην κατοχή τους όπλα μαζικής καταστροφής. Το 2006 έγινε αναθεώρηση αυτής της στρατηγικής, η οποία μολονότι δεν διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με την προηγούμενη, μαρτυρά πως ως ένα βαθμό πέτυχε την υποβάθμιση της Al-Qaeda²²⁸.

Ωστόσο, η στρατηγική αυτή αποτέλεσε αφορμή για αντιπαραθέσεις, καθώς αρκετοί ήταν αυτοί που θεώρησαν ότι η στρατηγική αυτή θα έφερνε αρνητικές συνέπειες στο κράτος. Τα σημεία αντιπαραθέσεων κινούνταν γύρω από τη δυσκολία ορισμού του φαινομένου, καθώς και του εντοπισμού των εχθρών και των υποστηρικτών τους. Οι αδυναμίες αυτές θεωρήθηκε πως θα οδηγούσαν τις ΗΠΑ σε λάθη, καθώς οι επιθέσεις θα κατευθύνονταν προς άγνωστες κατευθύνσεις και η πιθανότητα να υπάρχουν ψευδή στοιχεία ήταν αυξημένη. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, οι λόγοι αυτοί ήταν απολύτως σωστοί και επιβεβαιώθηκαν στον πόλεμο κατά του Ιράκ το 2003.

Η πρώτη εφαρμογή του δόγματος Bush έγινε στο Αφγανιστάν το 2001, ένα μήνα μετά το χτύπημα της 11/9. Με την εισβολή στο Αφγανιστάν των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, η αμερικανική κυβέρνηση στόχευε να καταστρέψει τα στρατόπεδα εκπαίδευσης της Al-Qaeda, προκειμένου να της προκαλέσει σοβαρό πλήγμα.

---

²²⁷ Χατζηκωνσταντίνου Κ. (2005), «Ο Προληπτικός Πόλεμος στη Νέα Αμερικανική Στρατηγική Ασφάλειας», περιλαμβάνεται στο *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, σελ.481-485.

²²⁸ Purpura P. (2006), pp. 94-97.

Παράλληλα, η κυβέρνηση επιδίωξε να επιτεθεί στους Ταλιμπάν, οι οποίοι υποστήριζαν την Al-Qaeda²²⁹. Αποτέλεσμα ήταν ο θάνατος 3.000 αθώων πολιτών, ενώ πολλά άτομα και από τις δύο ομάδες κατέφυγαν σε όρη που βρίσκονταν μεταξύ Αφγανιστάν και Πακιστάν²³⁰.

Βασικό σημείο στον πόλεμο στο Αφγανιστάν είναι η στάση που κράτησε η Ρωσία. Παρά τη συνεχή αντιπαλότητα μεταξύ Ρωσίας-ΗΠΑ, στην εν λόγω περίπτωση η Ρωσία τάχθηκε με την πλευρά των ΗΠΑ και μάλιστα εμπράκτως²³¹. Συγκεκριμένα, λίγο μετά την επίθεση της 11/9, ο πρόεδρος Πούτιν ήρθε σε συνομιλία με τον πρόεδρο Μπους, προκειμένου να εκφράσει τη λύπη αλλά και την ανησυχία του για τη δράση της Al-Qaeda, δηλώνοντας πως θα λάβει μέρος σε αυτόν τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας. Έτσι, η Ρωσία έπεισε το Ουζμπεκιστάν να διαθέσει στις ΗΠΑ τις πρώην σοβιετικές βάσεις που βρίσκονταν στο έδαφός του, ενώ παράλληλα, παρείχε πρόσβαση στη Βόρεια Συμμαχία, η οποία μαχόταν τους Ταλιμπάν στο Βόρειο Αφγανιστάν²³².

Η επίθεση στο Ιράκ το Μάρτιο του 2003 είναι η δεύτερη εφαρμογή του δόγματος. Και σε αυτή την περίπτωση οι ΗΠΑ δεν έδρασαν μόνες τους, αλλά με συμμάχους²³³. Ως αφορμή για αυτή την εισβολή χρησιμοποιήθηκε η υποψία ότι το Ιράκ διατηρούσε όπλα μαζικής καταστροφής. Έτσι ο στόχος ήταν να καταστραφούν αυτά τα όπλα και να ανατραπεί το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν. Καθώς όμως δεν βρέθηκαν τέτοια όπλα, το λάθος αποδόθηκε σε κακή πληροφόρηση και η προσοχή εστιάστηκε στην ικανότητα που διέθετε το καθεστώς του Σαντάμ να παράγει όπλα μαζικής καταστροφής. Με άλλα λόγια, καθώς δεν βρέθηκε πυρηνικό οπλοστάσιο, αυτό δεν απάλλαξε το Ιράκ από την κατοχή της τεχνογνωσίας για την κατασκευή των όπλων. Κατά συνέπεια, η επέμβαση των ΗΠΑ απέκτησε και πάλι λόγο ύπαρξης²³⁴.

²²⁹ Οι Ταλιμπάν είχαν αποκτήσει τον έλεγχο της χώρας, εν μέρει με τη χρήση αμερικανικών όπλων που τους είχαν παρασχεθεί παλιότερα, στον αγώνα εναντίον των Ρώσων. Η άρνησή τους να παραδώσουν τον Μπιν Λάντεν στις ΗΠΑ, αποτέλεσε βασικό λόγο εισβολής. Όπ. παρ. Honderich T. (2006), *Οι πόλεμοι της τρομοκρατίας και οι αμφιλεγόμενες πολιτικές των δυτικών δημοκρατιών*, Εκδ. Ιωλκός, σελ. 229.

²³⁰ Purpura P. (2006), p. 110.

²³¹ Αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας είναι η δημιουργία του οργανισμού Παγκόσμιας Πρωτοβουλίας για την Καταπολέμηση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας (GICNT), στις 16 Ιουλίου 2006, με στόχο την πρόληψη, την αποτροπή και την απάντηση σε πυρηνικές τρομοκρατικές επιθέσεις. Μέχρι σήμερα, συμμετέχουν 89 κράτη, ανάμεσά τους και η Ελλάδα. Βλ. επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού: <http://www.gicnt.org/>

²³² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 188.

²³³ Οι δυνάμεις εισβολής αποτελούνταν από 135.000 Αμερικανούς, 45.000 Βρετανούς, 3.000 Ιταλούς, 2.000 Αυστραλούς και 900. Βοήθεια ήρθε επίσης και από 25 άλλες χώρες, ως αποτέλεσμα επιτακτικών προσκλήσεων από τις ΗΠΑ. Όπ. παρ. Honderich T. (2006), σελ. 230.

²³⁴ Purpura P. (2006), p. 111.

Προκειμένου όμως να υπάρξει κάποια νομιμοποίηση ο πρόεδρος Bush ενεργοποίησε το άρθρο 51 του ΟΗΕ περί συλλογικής (ή ατομικής) νόμιμης άμυνας²³⁵. Βάσει αυτού του άρθρου, όταν ένα κράτος-μέλος του ΟΗΕ δεχθεί επίθεση, έχει δικαίωμα να προβεί σε αντίποινα, μέχρι τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα λάβει τα απαραίτητα μέτρα για τη διασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Κατά συνέπεια, η αμερικανική κυβέρνηση άλλαξε την πολιτική της από τη στιγμή που διαψεύστηκαν οι υποψίες περί πυρηνικών στο Ιράκ. Η αλλαγή αυτή ήταν απαραίτητη, καθώς ήδη η διεθνής κοινή γνώμη ήταν αντίθετη με αυτό τον πόλεμο, ενώ δεν υπήρχε προηγούμενο ψήφισμα από τον ΟΗΕ που να νομιμοποιεί αυτή την εισβολή.

Το καθεστώς του Σαντάμ όντως ανατράπηκε γρήγορα, όμως η αμερικανική κυβέρνηση δεν έλαβε σοβαρά υπόψη της τις συνέπειες από την έλλειψη εσωτερικής ασφάλειας, γι' αυτό και δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα. Ως αποτέλεσμα ξέσπασε κύμα λεηλασιών και καταστροφών κάθε κρατικού περιουσιακού στοιχείου από το λαό, ενώ σημειώθηκε αύξηση της εγκληματικότητας. Ο αμερικανικός στρατός παρέμενε απαθής μπροστά σε αυτά τα γεγονότα, ενώ η κυβέρνηση αντιλήφθηκε με μεγάλη καθυστέρηση την ευθύνη της να καλύψει το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε μετά την απομάκρυνση του Σαντάμ.

Στη συνέχεια, ξέσπασε ανταρτοπόλεμος με τους σουνίτες Άραβες να μάχονται κατά των αμερικανών στρατιωτών, αλλά και κατά των σιιτών τους οποίους θεωρούσαν «Πέρσες», άρα μη-Άραβες. Παρά τις πρώτες εκλογές που έγιναν τον Ιανουάριο του 2005, η διαμάχη μεταξύ σουνιτών και σιιτών για την απόκτηση της εξουσίας συνεχίστηκε, αυξάνοντας τις βιαιοπραγίες και από τις δύο πλευρές. Έτσι, η αμερικανική κυβέρνηση αντιλήφθηκε ότι μια μαζική αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από την περιοχή, θα οδηγούσε σε αστάθεια όλη τη Μέση Ανατολή. Για το λόγο αυτό ο πρόεδρος Μπους προχώρησε το 2007 σε αύξηση των στρατευμάτων από 130.000 σε 160.000.²³⁶ Τελικά τα στρατεύματα αποχώρησαν οριστικά το 2011.

Τα αίτια και για τις δύο εισβολές ήταν βαθύτερα. Ως πρώτο αίτιο αναφέρεται η προσπάθεια εκδημοκρατισμού τους. Μέσα από στρατιωτική επιβολή, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι θα κατάφερναν να μετατρέψουν τα αυταρχικά καθεστώτα σε

---

²³⁵ Το ίδιο άρθρο είχε ενεργοποιήσει και ο πρόεδρος Reagan όταν έκανε την επίθεση στη Λιβύη εναντίον του Καντάφι το 1986. Ως αφορμή χρησιμοποιήθηκε η βόμβα που εξεράγη σε ντισκοτέκ στο Βερολίνο, σκοτώνοντας δύο Αμερικανούς στρατιώτες.

²³⁶ Παπασωτηρίου Χ. (2008), σελ. 193-229.

δημοκρατίες²³⁷. Εισβάλλοντας σε δύο κράτη στο κέντρο της Μέσης Ανατολής, υπήρξε η πεποίθηση πως θα ανέτρεπαν όλα τα αυταρχικά καθεστώτα και θα τα μετέτρεπαν σε δημοκρατίες. Κατ' αυτό τον τρόπο η τρομοκρατία θα σταματούσε και η παγκόσμια ειρήνη θα βασίλευε, με τις ΗΠΑ να έχουν και τον κεντρικό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο²³⁸. Η ευκολία με την οποία επιτεύχθηκε η εισβολή στη Αφγανιστάν και το σύντομο χρονικό διάστημα που χρειάστηκε μέχρι να τερματιστεί, έδωσε την ψευδαίσθηση στις ΗΠΑ ότι το ίδιο εύκολα θα γινόταν και η εισβολή στο Ιράκ²³⁹. Η πραγματικότητα όμως ήταν τελείως διαφορετική, καθώς προκλήθηκε μεγάλος αριθμός θυμάτων τόσο για τους Ιρακινούς όσο και για τους Αμερικανούς και για μεγάλο χρονικό διάστημα. Άλλωστε για πολλούς Αμερικανούς ο πόλεμος στον Ιράκ δεν ήταν παρά ένας πόλεμος «προς παραδειγματισμό των άλλων»²⁴⁰.

Ένα ακόμα αίτιο ήταν η αναγκαιότητα να γίνει πόλεμος εναντίον της ισλαμικής τρομοκρατίας γενικά. Για μια χώρα με βαθιά δημοκρατία, όπως οι ΗΠΑ, ήταν αδύνατον να δεχτούν τέτοιο μεγάλο πλήγμα, χωρίς να υπάρξει απάντηση από αυτή τη μεγάλη δύναμη. Κατ' αυτό τον τρόπο ο πόλεμος εναντίον της ισλαμικής τρομοκρατίας θα μείωνε τις πιθανότητες για περισσότερες ενέργειες αυτού του είδους. Την άποψη αυτή μετέδωσαν και διεθνώς, κηρύσσοντας τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας, άποψη την οποία ενστερνίστηκαν και οι σύμμαχοί τους.

Πολλοί Αμερικανοί οικονομολόγοι και δημοσιογράφοι που ειδικεύονται στα οικονομικά ανέφεραν ως κύριο αίτιο της εισβολής τους πόρους πετρελαίου στο Ιράκ και στη Μέση Ανατολή γενικά. Έτσι, εκμεταλλεύτηκαν το τρομοκρατικό χτύπημα της 11/9 και επιτέθηκαν στο Ιράκ. Η άποψη αυτή μπορεί να περικλείει ένα μέρος της αλήθειας, ωστόσο, δεν μπορεί να είναι όλη η αλήθεια²⁴¹. Σαφώς και οι ΗΠΑ πιθανώς

---

²³⁷ Honderich T. (2006), σελ. 234. Βλ. επίσης Hague R., Harrop M. (2005), *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Εκδ. Κριτική, σελ. 121-125.

²³⁸ Οι ΗΠΑ χαρακτηρίζονται από έντονο φιλελευθερισμό που μία βασική αρχή του είναι η «θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης». Βάσει αυτής της αρχής οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους. Έτσι, με το να μετατρέψουν τα αυταρχικά καθεστώτα σε δημοκρατίες, θα κατόρθωναν να επιφέρουν την ειρήνη στα κράτη που χαρακτηρίζονται εδώ και χρόνια από αιματηρές διαμάχες. Όπ. παρ. Honderich T. (2006), σελ. 74-91.

²³⁹ Οι σημαντικές επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν διήρκησαν μόλις δύο μήνες (7 Οκτώβρη - 6 Δεκέμβρη) κατά τους οποίους επιτεύχθηκε εύκολα η ανατροπή των Ταλιμπάν, γι' αυτό και οι ΗΠΑ θεώρησαν εσφαλμένα- όπως αποδείχτηκε- πως το ίδιο εύκολα θα μπορούσαν να ανατρέψουν το καθεστώς του Σαντάμ στο Ιράκ.

²⁴⁰ Το ίδιο, σελ. 233.

²⁴¹ Αρκετές θεωρίες συνωμοσίας υποστηρίζουν πως το χτύπημα της 11/9 ήταν κατασκεύασμα των ΗΠΑ προκειμένου να δικαιολογήσουν στη διεθνή γνώμη τις επιθετικές τους ενέργειες στη Μέση Ανατολή. Όπ. παρ. Brockers Mathias (2003), *Συνωμοσίες, Σενάρια και Μυστικά της 11^{ης} Σεπτεμβρίου*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 20.

να θεώρησαν ότι θα μπορούσαν να ασκήσουν τον έλεγχο των πετρελαίων, όμως είναι δύσκολο ο βασικός τους στόχος να ήταν αποκλειστικά αυτός.

Σήμερα, οι ενέργειές τους για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στηρίζονται στις προσπάθειες δημιουργίας κλίματος συνεργασίας με χώρες όπως η Σομαλία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν. Όσον αφορά το τελευταίο, υπάρχει μεν μείωση στρατιωτικής παρουσίας στο έδαφός του, ωστόσο, είναι απαραίτητο να υπάρξει πλήρης διαβεβαίωση πως δεν υποστηρίζονται καθόλου ενέργειες τρομοκρατίας. Στο θέμα του Ισλάμ, αναφέρεται πως «δεν υπάρχει πόλεμος με το Ισλάμ» και «όλες οι ενέργειες θα εξακολουθήσουν να στηρίζονται στο νόμο»²⁴². Παράλληλα, στις απειλές πρόσθεσαν το Ισλαμικό κράτος και τη συνεργασία του με την Al-Qaeda, καθώς μπορεί να αποτελέσει απειλή για την ασφάλειά τους.

Μέχρι πριν την 11/9, η εθνική στρατηγική των ΗΠΑ στο θέμα της τρομοκρατίας ήταν διασπασμένη και αποκεντρωμένη. Υπήρχε έλλειψη κεντρικού συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των εθνικών φορέων, ενώ ο διαμοιρασμός πληροφοριών ήταν ανεπαρκής. Όλα αυτά τα στοιχεία δείχνουν ότι οι ΗΠΑ δεν είχαν πάρει σοβαρά μέτρα εναντίον της τρομοκρατίας και η κοινωνία τους ήταν ανέτοιμη μπροστά στο πλήγμα των Δίδυμων Πύργων. Ο θάνατος πολλών πολιτών και ο κίνδυνος επανάληψης τέτοιων γεγονότων στο μέλλον, έδρασαν καταλυτικά προκειμένου η κυβέρνηση των ΗΠΑ να αλλάξει εντελώς τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπιζε μέχρι πρότινος την τρομοκρατία. Οι αλλαγές που έγιναν ήταν καθοριστικής σημασίας και μάλιστα έλαβαν χώρα σε σύντομο χρονικό διάστημα, αναγκάζοντας και όλα τα κράτη του πλανήτη να συνεργαστούν σε αυτό τον κοινό σκοπό.

Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO)

Το NATO αποτελεί μία στρατιωτική αμυντική συμμαχία που αποτελείται από κράτη της Β. Αμερικής και της Ευρώπης²⁴³, που ιδρύθηκε το 1949, προκειμένου να ενισχύσει τη στρατιωτική συνεργασία των ΗΠΑ και των συμμάχων τους στο Ψυχρό Πόλεμο²⁴⁴. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, συζητήθηκε το μέλλον του οργανισμού, καθώς από τη στιγμή που κατέρρευσε η σοβιετική απειλή, ο οργανισμός δεν είχε πλέον λόγο ύπαρξης. Τελικά, αποφασίστηκε να παραμείνει εν ενεργεία και

²⁴² National Strategy for Combating Terrorism, White House, February 2015.

²⁴³ Η Ελλάδα προσχώρησε στη συμμαχία το 1952 μαζί με την Τουρκία.

²⁴⁴ Young J. (2014), *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, Εκδ. Πατάκης, σελ. 85-90.

να δρα υποστηρικτικά απέναντι σε οποιοδήποτε κράτος θα μπορούσε να αποτελέσει μελλοντική απειλή για τις ΗΠΑ²⁴⁵.

Το γεγονός που προκαλεί εντύπωση είναι πως μετά το χτύπημα της 11/9, ο ρόλος του NATO μεταβάλλεται και πλέον στρέφεται και στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Από την ίδρυσή του μέχρι και τις δεκαετίες '60 -'90 βλέπουμε πως δεν είχε καμία δράση που να αφορά την τρομοκρατία. Ωστόσο, η κατάσταση μεταβλήθηκε το 2001, στο πλαίσιο της παγκόσμιας καταπολέμησης της τρομοκρατίας που ξεκίνησαν οι ΗΠΑ. Τότε, το NATO μετασχημάτισε τις στρατιωτικές του ικανότητες προκειμένου να εξασφαλίσει μεγαλύτερη ασφάλεια στα συμμαχικά κράτη στο θέμα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας²⁴⁶.

Στο χτύπημα της 11/9 το NATO ενεργοποίησε για πρώτη φορά το άρθρο 5 περί συλλογικής άμυνας, το οποίο αναφέρει ρητά πως «σε περίπτωση που ένα κράτος-μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση, τότε τα υπόλοιπα κράτη δεσμεύονται να το θεωρήσουν ως επίθεση εναντίον όλων των μελών και να πράξουν αναλόγως»²⁴⁷. Με αυτή την ενέργεια τα μέλη του NATO θέλησαν να δείξουν την αλληλεγγύη τους προς τις ΗΠΑ και παράλληλα να καταδικάσουν τις τρομοκρατικές επιθέσεις.

Οι προσπάθειες του οργανισμού για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας επικεντρώνονται στην βελτίωση της ικανότητας αντίληψης μιας απειλής, της προετοιμασίας για τη αντιμετώπισή της, καθώς και το συντονισμό δράσεων τόσο των συμμαχικών κρατών, όσο και άλλων διεθνών δρώντων. Προκειμένου να πετύχει αυτούς τους στόχους, το NATO προβαίνει στην ανάπτυξη νέων ικανοτήτων και τεχνολογιών, ώστε να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και μη διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής. Βασικό στοιχείο σε αυτό διαδραματίζει ο διαμοιρασμός πληροφοριών μεταξύ των μελών του.

---

²⁴⁵ Με τη σταδιακή ανάπτυξη των BRICS, πολλοί μελετητές κάνουν λόγο για την ανάδυση της Κίνας, ως τρίτη μεγάλη δύναμη και μελλοντική απειλή για την παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ. Οι μεγάλοι και σταθεροί ρυθμοί ανάπτυξης που παρουσιάζει, βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών και παράλληλα δημιουργούν καλύτερες ευκαιρίες για στρατιωτικό εξοπλισμό. Όλα αυτά έχουν δημιουργήσει αυξανόμενη ανησυχία στις ΗΠΑ, οι οποίες φοβούνται για πιθανή αλλαγή κατάστασης του διεθνούς συστήματος. Οπ. παρ. Γκόφας Α., Τζιφάκης Ν. (2013), «Η Άνοδος της Κίνας και το Μέλλον των Σινο-αμερικανικών Σχέσεων: Μια θεωρητική χαρτογράφηση», περιλαμβάνεται στο *Η Κίνα και οι Άλλοι: Οι σχέσεις της Κίνας με την Ευρώπη και τον Κόσμο*, Εκδ. Παπαζήσης, σελ. 46-74. Βλ. επίσης Η στρατηγική αντίληψη της Συμμαχίας, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του NATO: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en

²⁴⁶ Purpura P. (2006), p. 98.

²⁴⁷ Article 5 of the Washington Treaty, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του NATO: <http://www.nato.int/terrorism/five.htm> Βλ. επίσης Κεχαγιά Αικατερίνη, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΕΠΑΑ) και NATO: Βίοι παράλληλοι ή πορείες σε αντιδιαστολή;», *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Τόμος 10, Τεύχος 3, 2005, σελ. 181-183.

Προς τη βελτίωση των ικανοτήτων του στόχευσε και η δημιουργία της επιχείρησης Active Endeavor, αμέσως μετά την 11/9, ως άμεση απάντηση στις επιθέσεις. Παράλληλα, ακολουθώντας τη στρατηγική των ΗΠΑ για διακρατική συνεργασία, το ΝΑΤΟ επιδιώκει να δημιουργήσει σχέσεις συνεργασίας και με άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως η ΕΕ, ο ΟΑΣΕ και ο ΟΗΕ.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Έγκαιρα λειτούργησε και ο ΟΗΕ προκειμένου να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία και οι τεράστιες συνέπειές της. Έτσι, προχώρησε στην υιοθέτηση τριών σημαντικών αποφάσεων: την 1368, την 1373 και την 1377.

Η απόφαση 1368 αποτελεί την πρώτη ενέργεια του ΟΗΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, αμέσως μετά το χτύπημα της 11/9²⁴⁸. Μετά από συνάντηση του Συμβουλίου Ασφαλείας στις 12 Σεπτεμβρίου 2001, αποφασίστηκε το εν λόγω ψήφισμα, το οποίο καταδικάζει την τρομοκρατία, αλλά και οποιαδήποτε τρομοκρατική ενέργεια που απειλεί τη διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα. Ακόμα, καλεί τα κράτη να συνεργαστούν προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αυτό το φαινόμενο και κλείνει αναφέροντας ότι ο οργανισμός θα λάβει ενεργή δράση επί του ζητήματος.

Στις 28 Σεπτεμβρίου 2001, το Συμβούλιο Ασφαλείας ψηφίζει την απόφαση 1373. Μέσα από το κείμενο αυτό ο οργανισμός ζητά από όλα τα κράτη να προλαμβάνουν και να τιμωρούν τη χρηματοδότηση των τρομοκρατικών οργανώσεων, ενώ παράλληλα, να αρνούνται τη χορήγηση ασύλου και προστασίας σε τρομοκράτες. Προκειμένου να υπάρχει επίβλεψη της εφαρμογής της απόφασης, το Συμβούλιο Ασφαλείας δημιούργησε την Επιτροπή για την Αντιμετώπιση της Τρομοκρατίας. Τα κράτη –μέλη του ΟΗΕ οφείλουν να αποστέλλουν στην Επιτροπή αναφορές τους σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνουν επί του ζητήματος. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να ρυθμίζουν τα εξής θέματα: τη νομοθεσία, τον έλεγχο των οικονομικών, τα τελωνεία, τη μετανάστευση, τις απελάσεις, τις διωκτικές αρχές και το εμπόριο όπλων²⁴⁹.

²⁴⁸ Security Council of the United Nations, “Resolution 1368 (2001)”, S/RES/1368 (2001), 4370th meeting, 12 September 2001.

²⁴⁹ Security Council of the United Nations, “Resolution 1373 (2001)”, S/RES/1373 (2001), 4385th meeting, 28 September 2001. Βλ. Επίσης Μπόση Μ. (2004), *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία: Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 45-46.

Το κείμενο 1377, κατά βάση συνοψίζει αυτά που περιλαμβάνουν τα δύο προηγούμενα ψηφίσματα²⁵⁰. Αναφέρει επιπρόσθετα, πως καθώς οι τρομοκρατικές ενέργειες παραβιάζουν τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, όλα τα κράτη είναι απαραίτητο να συνεργαστούν και να συντονίσουν από κοινού τις δράσεις τους. Ακόμα, τονίζει την ανάγκη επίλυσης των διαμαχών που υπάρχουν μεταξύ των κρατών σε όλο τον πλανήτη, καθώς τέτοιες καταστάσεις τροφοδοτούν την εκδήλωση τρομοκρατικών ενεργειών.

Δεδομένης της ασυμφωνίας στο πεδίο ορισμού της τρομοκρατίας, η διεθνής κοινότητα αντιλήφθηκε πως οι μέχρι τώρα δράσεις που θεωρούσαν ως τρομοκρατικές, δεν περιελάμβαναν δράσεις, όπως η αεροπειρατεία. Για το λόγο αυτό το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε το ψήφισμα 1566 το 2004, το οποίο υιοθετούσε 18 διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα, προσπαθώντας να διευρυνθούν λίγο περισσότερο οι δράσεις που εγείρουν τρομοκρατία²⁵¹. Έτσι, το κείμενο χρησιμοποιεί τρία κριτήρια για να χαρακτηρίσει την τρομοκρατία: την πρόθεση, το σκοπό και την ειδική συμπεριφορά. Στην πρόθεση, κατατάσσει τις εγκληματικές ενέργειες εναντίον πολιτών που διαπράττονται με πρόθεση να προκαλέσουν θάνατο, τραυματισμό ή την κράτηση ομήρων. Στο σκοπό κατατάσσει τις ενέργειες που οφείλονται σε κίνητρα πολιτικά, φιλοσοφικά, ιδεολογικά, εθνικά, φυλετικά, θρησκευτικά και άλλα συναφή, αποσκοπώντας στο να προκαλέσουν τρόπο στο κοινωνικό σύνολο ή τμήμα ατόμων ή σε συγκεκριμένα άτομα, ακόμα και σε οργανισμούς και κυβερνήσεις προκειμένου να τα υποχρεώσουν σε δράση ή σε αποστασιοποίηση. Τέλος, στην ειδική συμπεριφορά κατατάσσονται οι επιθέσεις που έχουν ήδη ορισθεί από προηγούμενες συμβάσεις και πρωτόκολλα ως τρομοκρατία.

Στο πλαίσιο του ΟΗΕ υπεγράφη και η Παγκόσμια Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας, που υιοθετήθηκε από τα κράτη-μέλη στις 8 Σεπτεμβρίου 2006. Αυτή η Στρατηγική έχει τη μορφή ψηφίσματος και προγράμματος δράσης, το οποίο τα κράτη δεσμεύτηκαν να ακολουθήσουν²⁵². Η ενέργεια αυτή έχει ως στόχο να ενισχύσει τις εθνικές, περιφερειακές και διεθνείς προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Είναι σημαντικό το γεγονός πως για πρώτη φορά τα κράτη συμφωνούν σε μια κοινή στρατηγική, καθιστώντας σαφές ότι η

²⁵⁰ Security Council of the United Nations, “Resolution 1377 (2001)”, S/RES/1377 (2001), 4413rd meeting, 12 November 2001.

²⁵¹ Security Council of the United Nations, “Resolution 1566 (2004)”, S/RES/1566 (2004), 5053rd meeting, 8 October 2004.

²⁵² General Assembly of the United Nations, “The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy”, A/RES/60/288, 99th plenary meeting, 8 September 2006.

τρομοκρατία είναι μη-αποδεκτή, ενώ παράλληλα γίνονται τα βήματα σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, τόσο για την πρόληψη όσο και για την καταπολέμηση του φαινομένου. Τα μέτρα που προβλέπονται στο πρόγραμμα δράσης αφορούν την εξάλειψη των συνθηκών που ευνοούν την τρομοκρατία, την πρόληψη και καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την βελτίωση της ικανότητας των κρατών να μάχονται την τρομοκρατία, την ενίσχυση του ρόλου του ΟΗΕ ως προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς και τη διαφύλαξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων, έτσι όπως αυτά διατυπώνονται στο Χάρτη²⁵³.

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Η διεθνής «αμηχανία» που προκάλεσε η 11/9 λειτούργησε καταλυτικά για τη συνεργασία μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ με σκοπό την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας.

Τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αμέσως μετά το χτύπημα της 11/9 εξέδωσαν την απόφαση της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, προκειμένου να στηρίξουν την πολιτική των ΗΠΑ στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, αλλά και να μετριάσουν την άσκηση βίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε ότι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, θα αποτελεί στο εξής πρωταρχικό στόχο της Ένωσης. Η απόφαση ορίζει στα κράτη μέλη να διαβουλευόμαστε σε θέματα τρομοκρατίας, αλλά και στις δράσεις τους, προκειμένου να λαμβάνονται κοινά μέτρα καταπολέμησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Παράλληλα, τόνισε την ανάγκη για περαιτέρω συνεργασία μεταξύ όλων των κρατών του κόσμου με τους υφιστάμενους διεθνικούς οργανισμούς και κυρίως του ΟΗΕ. Όλες οι ενέργειες θα γίνονται με σεβασμό στα δικαιώματα του ανθρώπου. Για το λόγο αυτό δρομολογήθηκαν πολιτικές ενίσχυσης της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, καθώς και ανάπτυξης διεθνών νομικών μέσων και συνεργασίας των κρατικών υπηρεσιών, προκειμένου να σταματήσει η χρηματοδότηση των τρομοκρατικών οργανώσεων. Ο συντονισμός των δράσεων θα γίνεται με σεβασμό και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που αποτελούν και τη βάση του πολιτισμού μας²⁵⁴.

²⁵³ Η ανάλυση των στόχων της Στρατηγικής είναι διαθέσιμη στην επίσημη ιστοσελίδα του ΟΗΕ:

<http://www.un.org/en/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml>

²⁵⁴ Μπόση Μ. (2004), σελ. 283-286.

Στις 27 Δεκεμβρίου 2001 προστέθηκε ακόμα μία απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία αναφέρεται στα μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας²⁵⁵. Στο κείμενο αυτό γίνεται για πρώτη φορά καταγραφή των τρομοκρατικών οργανώσεων, ενώ παράλληλα προτείνεται η συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών σχετικά με τις συγκεκριμένες οργανώσεις.

Σταδιακά, οι αποφάσεις της Ένωσης σχετικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας αυξήθηκαν, γεγονός που δείχνει τη σημασία του χτυπήματος της 11/9 για τη διεθνή ασφάλεια²⁵⁶. Κατά τα προηγούμενα χρόνια, τα μέτρα που είχαν ληφθεί από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ήταν ανεπαρκή, δείχνοντας πως τα ευρωπαϊκά κράτη παρέμεναν ευάλωτα, παρά τα αυξημένα τρομοκρατικά χτυπήματα που υπήρχαν κατά τις δεκαετίες 1960-1990. Η κατάσταση αυτή όμως δείχνει να μεταβάλλεται, αρχής γενομένης στις 11/9.

Καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση έπαιρνε μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, κρίθηκε πως ήταν απαραίτητο να υπάρξει συνεργασία με τις ΗΠΑ. Οι συζητήσεις μεταξύ των δύο εταίρων, σχετικά με την δημιουργία σχεδίου δικαστικής συμπαράστασης για την έκδοση κατηγορουμένων για τρομοκρατία, ξεκίνησαν το 2002. Στις 25 Ιουνίου 2003, υπογράφηκαν στην Washington δύο Συμφωνίες σχετικά με την έκδοση και την αμοιβαία δικαστική συνδρομή²⁵⁷. Με βάση τα δύο αυτά κείμενα, ο κατηγορούμενος θα παραδίδεται στις ΗΠΑ προκειμένου να δικαστεί και θα επιστρέφει στη χώρα προέλευσής του για να εκτίσει την ποινή του. Μετά την αποφυλάκισή του θα οδηγείται και πάλι στις ΗΠΑ, προκειμένου να εκτίσει εκ νέου την ποινή του στις αμερικανικές φυλακές²⁵⁸.

Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας

²⁵⁵ Council's decision of 27 December 2001 on measures to combat terrorism. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:133168&from=EL>

²⁵⁶ Παράδειγμα αποτελεί η απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου το 2002 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η απόφαση ΕΚ 881/2002 σχετικά με την επιβολή περιοριστικών μέτρων σε άτομα που συνδέονται με τον Μπιν Λάντεν και την Al-Qaeda και η απόφαση ΕΚ 467/2001 σχετικά με την απαγόρευση εξαγωγής αγαθών και υπηρεσιών στο Αφγανιστάν. Οι αποφάσεις αυτές ήρθαν ως αποτέλεσμα αποδοχής της αμερικανικής πολιτικής ενάντια στην τρομοκρατία και ως προσπάθεια εναρμόνισης στρατηγικών.

²⁵⁷ Council of the European Union, "Legislative Acts and Other Instruments: Agreements on Extradition and On Mutual Assistance between the European Union and the United States of America", Brussels, 3 June 2003, (OR.en), 9153/03, CATS28, USA 41.

²⁵⁸ Βασικό σημείο είναι ότι τις συμφωνίες αυτές υπέγραψε ο κ. Σημίτης, ο οποίος τότε προήδρευε της ΕΕ. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως στην Ελλάδα οι συμφωνίες αυτές δημιούργησαν πλήθος αντιδράσεων από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Σε αντίθεση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη (π.χ. Βρετανία) που είχαν εφαρμοστεί αυτοί οι νόμοι, μόνο στην Ελλάδα δημιουργήθηκαν αντιδράσεις. Όπ. παρ. Μπόση Μ. (2004), *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία: Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 49-52.

Σημαντικό βήμα στον τομέα της ασφάλειας για την Ευρώπη, αποτελεί η υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας (ΕΣΑ). Μετά την 11/9, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιλήφθηκε ότι υστερεί στον τομέα κοινής άμυνας, καθώς βρισκόταν σε συνεχή εξάρτηση από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ για την ασφάλειά της²⁵⁹. Καθώς οι ΗΠΑ έκαναν την εισβολή στο Ιράκ, ξεκίνησε στην ΕΕ ο προβληματισμός σχετικά με την ορθότητα αυτής της επιλογής. Λόγω έλλειψης κοινής αντίληψης των απειλών, κάθε κράτος σχημάτισε τη δική του γνώμη σχετικά με την εισβολή, καθιστώντας δύσκολη την ύπαρξη κοινής θέσης ως Ένωση. Για το λόγο αυτό κρίθηκε αναγκαία η δημιουργία ενός κοινού πλαισίου αξιών, αντιλήψεων, απειλών και δράσεων που θα εκφράζει την Ευρωπαϊκή Ένωση ως ενιαίο σύνολο με μία φωνή.

Το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση επιτεύχθηκε με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας, που παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 21 Ιουνίου 2003 ως κείμενο με τίτλο «Μία ασφαλής Ευρώπη σε ένα Καλύτερο Κόσμο»²⁶⁰. Το κείμενο αυτό τονίζει τη σημασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο παγκόσμιο γίγνεσθαι και την ανάγκη να παρέχει παγκόσμια ασφάλεια. Στις νέες απειλές για την ασφάλεια εντάσσει τη διεθνή τρομοκρατία που συνδέεται κυρίως με τα θρησκευτικά κινήματα, τη διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, τις περιφερειακές συγκρούσεις, το μεγάλο αριθμό προσφύγων και το συνδυασμό «αποτυχημένων» κρατών (failed states)²⁶¹ και οργανωμένου εγκλήματος²⁶².

Ωστόσο, στη Στρατηγική αυτή εντοπίστηκαν εννοιολογικά προβλήματα σε σοβαρά ζητήματα, δυσχεραίνοντας την εφαρμογή της. Συγκεκριμένα, το κείμενο δεν κάνει σαφή διάκριση μεταξύ εξωτερικής πολιτικής, πολιτικής ασφάλειας και αμυντικής πολιτικής, ενώ παρουσιάζει διστακτικότητα στον τρόπο με τον οποίο καθορίζονται

---

²⁵⁹ Heusgen C., “The European Security Strategy as a response to new Challenges in EU Foreign and Security Policy”, *Civilian Perspective on Security Strategy?*, International Conference, Berlin, 23 November 2004, pp. 6-9.

²⁶⁰ A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy, Brussels, 12 December 2003. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

²⁶¹ Ο όρος αυτός αναφέρεται σε κράτη που αποτελούνται από μια αναποτελεσματική κεντρική κυβέρνηση, η οποία ασκεί ελάχιστο έλεγχο στην επικράτειά της, δεν δύναται να παράσχει δημόσιες υπηρεσίες, η οικονομία της καταρρέει, η διαφθορά και η εγκληματικότητα βρίσκονται σε συνεχή αύξηση, ενώ ο πληθυσμός της οδηγείται σε ακούσια μετανάστευση. Τέτοιες χώρες είναι η Σομαλία, η Ζιμπάμπουε, το Σουδάν, το Κονγκό, η Αϊτή και η Υεμένη. Βλ. Εφημερίδα «Η Καθημερινή», «Ο Κατάλογος με τα Αποτυχημένα Κράτη στον Πλανήτη», 12 Ιουλίου 2009.

²⁶² Ντόκος Θ. (2005), «Η Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου Εποχή: Προκλήσεις για την Ελληνική Εθνική Ασφάλεια», περιλαμβάνεται στο *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 493-508. Βλ. επίσης Παρίσης Ι. (2010), *Η Ευρώπη της Άμυνας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα, σελ. 52-54.

και αντιμετωπίζονται οι απειλές. Για το λόγο αυτό κρίθηκε απαραίτητη η αναθεώρηση του κειμένου, προκειμένου να ανταποκρίνεται καλύτερα στις απειλές και τα μέτρα αντιμετώπισής τους²⁶³.

Οι προτάσεις αναθεώρησης παρουσιάστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2008. Βασικά σημεία των προτάσεων αποτελούν η έμφαση στην απειλή που προέρχεται από το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, η ανάγκη βελτίωσης της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης και η ένταξη της θαλάσσιας πειρατείας στις νέες απειλές. Οι προτάσεις αυτές δεν προορίζονται να αντικαταστήσουν το αρχικό κείμενο, αλλά να αποτελέσουν προσθήκες, προκειμένου να θεωρείται το κείμενο περισσότερο ολοκληρωμένο.

Εν μέσω οικονομικής κρίσης, το μέλλον αύξησης των μηχανισμών άμυνας και ασφάλειας προβλέπεται σχετικά δύσκολο να επιτευχθεί. Καθώς αρκετά κράτη-μέλη χρειάζονται οικονομική ενίσχυση, η Ένωση συναντά δυσκολίες στο να διαθέσει χρηματικά ποσά για την αύξηση της άμυνάς της. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στη σκέψη πως η Ευρωπαϊκή Ένωση θα χρειαστεί ακόμα περισσότερο την ενίσχυση της συνεργασίας με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, για την ασφάλειά της.

Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)

Παρότι έχουν περάσει 14 χρόνια από την 11/9, βλέπουμε πως η τρομοκρατία εξακολουθεί να αποτελεί μεγάλη απειλή για τα κράτη. Τον Φεβρουάριο του 2014 ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη δημοσίευσε κείμενο με τίτλο: «Πρόληψη τρομοκρατίας, καταπολέμηση βίαιου εξτρεμισμού και ριζοσπαστικοποίησης που οδηγούν στη τρομοκρατία»²⁶⁴. Στο κείμενο αυτό γίνεται και πάλι προσπάθεια ορισμού της τρομοκρατίας, καθώς κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το φαινόμενο.

Σύμφωνα με τον ΟΑΣΕ οι τρομοκρατικές ενέργειες έχουν τα εξής χαρακτηριστικά: αποτελούν απειλή για τη ζωή ή την ιδιοκτησία των ατόμων, προσπαθούν να υπονομεύσουν τη δημοκρατική κυβέρνηση, επηρεάζοντας παράλληλα τη χάραξη πολιτικής και στοχοποιούν χωρίς διάκριση, προκειμένου να δημιουργήσουν φόβο στον πληθυσμό.

²⁶³ Παρίσης Ι. (2010), σελ. 224-226.

²⁶⁴ Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), “Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach”, Vienna, February 2014, p.29.

Το κείμενο παράλληλα επισημαίνει ότι τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προστατέψουν τους πολίτες από τρομοκρατικές επιθέσεις, σεβόμενα όμως τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως ορίζεται για τα κράτη δικαίου. Ακόμα, καθίστανται υπόλογα για τις πράξεις τους, προκειμένου να διασφαλιστεί η νομιμότητα, η εμπιστοσύνη και η υποστήριξη από τους πολίτες. Στον αγώνα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, οι πολίτες πρέπει να ενισχύουν τα κράτη και αυτό θα επιτευχθεί μόνο μέσα από τη δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ τους.

Ελλάδα

Η τρομοκρατία της 11/9 επηρέασε και την Ελλάδα, αλλά σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με άλλα κράτη του κόσμου και σαφώς τις ΗΠΑ. Η τελευταία φορά που η Ελλάδα είχε ασχοληθεί με την τρομοκρατία ήταν τον Ιούνιο του 2001. Ασχολήθηκε όμως εκ νέου με το ζήτημα τον Ιούλιο του 2004, ψηφίζοντας το νόμο 3251/2004²⁶⁵, ο οποίος αποτελεί τροποποίηση του νόμου 2928/2001, που αναλύσαμε στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας.

Ο νέος αυτός νόμος κάνει προσπάθεια ορισμού μιας τρομοκρατικής πράξης, διαχωρίζοντάς τη από το οργανωμένο έγκλημα, γεγονός που τον διαφοροποιεί από τον προηγούμενό του. Παράλληλα, θεσμοθετείται η ποινική αντιμετώπιση του τρομοκράτη. Οι αλλαγές αυτές καθορίστηκαν μέσα στα όρια που έθεσε η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2002 με την απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Ωστόσο, κόμματα της αντιπολίτευσης αντέδρασαν σχετικά με την σαφήνεια του ορισμού των τρομοκρατικών πράξεων υποστηρίζοντας ότι η ασάφεια του νόμου απειλεί τα Συνταγματικά δικαιώματα των πολιτών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση όμως, ήταν δεσμευτική ως προς τον ορισμό, στενεύοντας κατά πολύ τα περιθώρια για την ελληνική κυβέρνηση να συζητήσει περαιτέρω την έννοια των τρομοκρατικών πράξεων.

Ο νόμος αυτός είχε ως σκοπό να καταδείξει ποιες πράξεις θεωρούνται τρομοκρατικές, παρά να τιμωρήσει τους τρομοκράτες. Ωστόσο, η σημασία του είναι μεγάλη, καθώς για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία γίνεται ξεκάθαρη αναφορά και απόπειρα ορισμού τέτοιου είδους πράξεων.

---

²⁶⁵ Το κείμενο του νόμου είναι διαθέσιμο στο: <http://old.law.uoa.gr/crime-research/eyrentalmasyl.pdf>

3.2 Ρεαλισμός Vs Φιλελευθερισμός αναφορικά με τα μέτρα προστασίας των κρατών

Η τρομοκρατία, από τη στιγμή που κατέστη διεθνές φαινόμενο απασχολεί ολοένα και περισσότερο τα κράτη σε ολόκληρο τον κόσμο. Η δυσκολία εύρεσης ορισμού σε συνδυασμό με τις νέες διαστάσεις που αυτή έχει λάβει, δημιουργεί στα κράτη μεγάλη ανασφάλεια και οι συζητήσεις γύρω από τις καλύτερες μεθόδους καταπολέμησης του φαινομένου, αυξάνονται συνεχώς. Στην παρούσα ενότητα θα εξετάσουμε τα μέτρα των κρατών καθ' όλη τη διάρκεια δράσης της τρομοκρατίας, υπό το πρίσμα των δύο επικρατέστερων θεωριών, του ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού. Στην ανάλυση αυτή θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα του ποια θεωρία ερμηνεύει ενδεχομένως καλύτερα τις πιο αποτελεσματικές δράσεις των κρατών στο θέμα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας.

Προκειμένου να εξετάσουμε τα μέτρα των κρατών είναι απαραίτητο αρχικά να αναφερθούμε στα βασικά σημεία και των δύο θεωριών. Κατ' αρχάς, η θεωρία του ρεαλισμού στηρίζεται στην έννοια της ισχύος. Ένας από τους βασικούς εκπροσώπους του ρεαλισμού, ο Waltz, παρατηρεί πως τα κράτη διαφέρουν σημαντικά ως προς την ισχύ τους. Ο λόγος που κάνουν πόλεμο εδράζεται στην άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος και στην προσπάθεια των κρατών να διατηρήσουν την αυτονομία τους και να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους²⁶⁶. Βασικοί δρώντες του συστήματος είναι τα κράτη, τα οποία επιδιώκουν να αυξήσουν την ισχύ τους έναντι των υπόλοιπων κρατών. Τα άτομα, οι διεθνείς οργανισμοί κλπ. διαδραματίζουν δευτερεύοντα ρόλο, επηρεάζοντας ελάχιστα την πορεία του συστήματος. Οι δρώντες που κατά βάση ορίζουν τη συμπεριφορά των υπόλοιπων δρώντων στο σύστημα είναι οι Μεγάλες Δυνάμεις²⁶⁷. Γι' αυτό το λόγο και οι ρεαλιστές θεωρούν ότι οι διεθνείς οργανισμοί λειτουργούν υπό το έλεος των μεγάλων δυνάμεων.

Στόχος για τους ρεαλιστές είναι να εξασφαλίσουν την επιβίωση και την εθνική τους ασφάλεια. Θεωρούν πως μεγαλύτερη πρόοδος δύναται να επιτευχθεί στο εσωτερικό ενός κράτους, παρά στη διεθνή πολιτική²⁶⁸. Το κράτος είναι αυτό που παρέχει στους

²⁶⁶ Jackson R., Sorensen G. (2006), *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, σελ. 88. Βλ. επίσης Mearsheimer, J. (2006), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 51-64.

²⁶⁷ Χαρακτηριστικό ρεαλιστικό παράδειγμα είναι ο περίφημος Διάλογος των Μηλίων του Θουκυδίδη, στον οποίο αναφέρεται ότι: «Ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος συμμορφώνεται και υποχωρεί όσο του επιτρέπει η αδυναμία του».

²⁶⁸ Jackson R., Sorensen G. (2006), σελ. 110.

πολίτες ασφάλεια, ευημερία και εδαφική ακεραιότητα. Οι διεθνείς συμφωνίες και συμβάσεις αποτελούν πρόσκαιρες διευθετήσεις, τις οποίες παραβαίνουν σε περίπτωση που αυτές αντίκεινται σε εθνικά τους συμφέροντα. Από αυτό καταλαβαίνουμε ότι το συμφέρον του κράτους τίθεται πάνω από όλα. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να υπάρξει συνεργασία κρατών, παρά μόνο προσωρινά. Το ίδιο ισχύει και για τη σύναψη συμμαχιών με άλλα κράτη, οι οποίες διαλύονται μετά το τέλος του σκοπού για τον οποίο ιδρύθηκαν. Σε αυτό σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η αβεβαιότητα μεταξύ των κρατών, καθώς θεωρούν πως ποτέ δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τις προθέσεις ενός κράτους, καθώς τη μία στιγμή μπορεί να είναι φιλικά προσκείμενο προς τα εμάς και την επόμενη στιγμή να γίνει εχθρός μας.

Ακόμα, η θεωρία του ρεαλισμού αναφέρει ότι οι δρώντες αναμένεται να συμπεριφερθούν με τον ίδιο τρόπο σε παρόμοιες καταστάσεις. Στην πραγματικότητα όμως, κάτι τέτοιο είναι δύσκολο να επιτευχθεί, καθώς δεν δύναται όλες οι περιπτώσεις να είναι ίδιες, ούτε και να υπάρχουν οι ίδιοι παράγοντες. Για παράδειγμα, ακραία καιρικά φαινόμενα (παλιρροιακά κύματα, σεισμοί κλπ), καθώς και τυχόν πανδημίες μπορούν να πλήξουν τον πληθυσμό μιας χώρας, δημιουργώντας διαφορετικές συνθήκες. Κατά συνέπεια, δεν δύναται να συντρέχουν πάντοτε οι ίδιες συνθήκες, προκειμένου να εφαρμοστεί ένα συγκεκριμένο μοντέλο αντίδρασης και ενεργειών.

Στον αντίποδα του ρεαλισμού βρίσκεται η θεωρία του φιλελευθερισμού. Και σε αυτή τη θεωρία κεντρικοί δρώντες είναι τα κράτη, ωστόσο η ισχύς δεν διαδραματίζει σημαντικό ρόλο²⁶⁹. Στον φιλελευθερισμό δημιουργείται ένας υψηλός βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών, όπου τα κράτη επιδιώκουν να δημιουργήσουν διεθνείς θεσμούς για να αντιμετωπίσουν κοινά προβλήματα. Τέτοιο παράδειγμα είναι και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Μία από τις βασικές ιδέες του φιλελευθερισμού είναι η θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης που αναφέρει πως οι φιλελεύθερες δημοκρατίες προωθούν την ειρήνη, καθώς δεν πολεμούν μεταξύ τους²⁷⁰.

Ακόμα, το διεθνές δίκαιο είναι αυτό που καθορίζει την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, καθώς ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ κρατών δικαίου, με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών. Παράλληλα, οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι ο εκσυγχρονισμός είναι αποτέλεσμα προόδου, την οποία και θεωρούν ως βασικό σκοπό. Η πρόοδος δύναται να επέλθει μέσα από

²⁶⁹ Mearsheimer, J. (2006), σελ. 47-51.

²⁷⁰ Jackson R., Sorensen G. (2006), σελ. 85-86.

διακρατικές συνεργασίες, βελτιώνοντας τη ζωή των ανθρώπων. Για το λόγο αυτό, θεωρούν ότι τα κράτη ως ορθολογικοί δρώντες θα επιλέξουν να βελτιώσουν τις υπάρχουσες συνθήκες, δημιουργώντας περισσότερες συνεργασίες²⁷¹.

Ένας από τους βασικούς εκπροσώπους του φιλελευθερισμού, ο Keohanne, υποστηρίζει πως όσο υπάρχει μεγαλύτερος βαθμός «θεσμοποίησης», τόσο μειώνονται οι αποσταθεροποιητικές δυνάμεις ενός πολυπολικού συστήματος που θα οδηγούσαν σε πόλεμο. Αυτό συμβαίνει διότι οι θεσμοί χτίζουν γέφυρα εμπιστοσύνης ανάμεσα στα κράτη, που μέσα από διεθνείς συμφωνίες και συμβάσεις τα κράτη δεσμεύονται να τις τηρούν²⁷².

Οι δύο αυτές σχολές σκέψης βρίσκονται εδώ και χρόνια σε αντιπαράθεση, από το πρώτο κιάλας debate που έλαβε χώρα κατά τις δεκαετίες 1930-1940 προκειμένου να ερμηνεύσουν το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου²⁷³. Το γεγονός ότι η αντιπαράθεση αυτή διατηρείται εδώ και πολλά χρόνια δείχνει πως οι θεωρίες αυτές έχουν καταφέρει να ερμηνεύσουν σε μεγάλη κλίμακα τα περισσότερα ζητήματα διεθνούς πολιτικής. Άλλοτε με την υπέρσχυση τη μιας θεωρίας και άλλοτε της άλλης, οι δύο θεωρίες αποτελούν και τις επικρατέστερες. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου επανέφερε την αντιπαράθεση τους στο θέμα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας.

Μελετώντας τη δράση των κρατών απέναντι στην τρομοκρατία, παρατηρούμε πως οι ΗΠΑ είναι εκείνο το κράτος που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη πολυπλοκότητα στις δράσεις και τις πολιτικές του. Για το λόγο αυτό, έχουμε επιλέξει στην παρούσα ενότητα να μελετήσουμε τη δράση τους ενάντια στην τρομοκρατία, ερμηνεύοντας τις ενέργειες της εκάστοτε κυβέρνησης, οι οποίες απαντώνται με βάση τη θεωρία του ρεαλισμού.

Όπως αναφέραμε και νωρίτερα, οι ΗΠΑ στα πρώτα χρόνια εμφάνισης του φαινομένου της τρομοκρατίας αντιμετώπιζαν το ζήτημα ως μεμονωμένο, θεωρώντας πως πρόκειται για πρόβλημα, στο οποίο δεν διακυβεύεται κάποιο εθνικό τους συμφέρον, οπότε και οι δράσεις τους ήταν επιλεκτικές, χωρίς την ύπαρξη

---

²⁷¹ Το ίδιο, σελ. 167.

²⁷² Keohane R., "The Demand for International Regimes", *International Organization*, Volume 36, Issue 2, *International Regimes*, Spring 1982, pp. 325-355. Βλ. επίσης Jackson R., Sorensen G. (2006), σελ. 184.

²⁷³ Τα μεγάλα debate είναι τρία: 1) ρεαλισμός vs ουτοπικός φιλελευθερισμός (ιδεαλισμός) (1930-1940), 2) παραδοσιακές προσεγγίσεις vs συμπεριφορισμός (1960-1970) και 3) νεορεαλισμός-νεοφιλελευθερισμός vs μαρξισμός (μέσα 1970). Ωστόσο, αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν ότι υπάρχει και τέταρτο debate μεταξύ καθιερωμένων παραδόσεων και μεταθετικιστικών προσεγγίσεων. Το ίδιο, σελ. 62-64.

συγκεκριμένης στρατηγικής. Η κατάσταση αυτή όμως μεταβλήθηκε μετά τη φανερή υποστήριξη των Ισραηλινών για τη δημιουργία του ανεξάρτητου κράτους του Ισραήλ και κυρίως την ομηρεία υπαλλήλων της αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη το 1979, καθιστώντας σαφές στην αμερικανική κοινότητα ότι ο αραβικός κόσμος ήταν δυσσαρεστημένος με αυτή τους τη στάση.

Η αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης της τρομοκρατίας συνοδεύτηκε και με τη διαδοχή του Carter από τον Reagan στην προεδρεία. Ο νέος πρόεδρος στράφηκε αμέσως εναντίον της τρομοκρατίας, λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα για πιθανή τρομοκρατική επίθεση στο μέλλον. Στο πλαίσιο αυτής της εκστρατείας κατά της τρομοκρατίας, ο πρόεδρος Reagan προέβη στο βομβαρδισμό της Λιβύης. Έτσι, τον Απρίλιο του 1986 αμερικανικά βομβαρδιστικά έπληξαν την Τρίπολη της Λιβύης σκοτώνοντας ένα από τα παιδιά του Καντάφι²⁷⁴.

Η επιλογή της Λιβύης ως στόχος δεν έγινε τυχαία από τις ΗΠΑ, αλλά εδράστηκε σε βαθύτερα αίτια. Υπό την ηγεσία του Καντάφι, η Λιβύη αποτελούσε κράτος που υπέθαλπε τρομοκράτες παρέχοντας στρατόπεδα εκπαίδευσης, όπλα, οικονομική ενίσχυση και άσυλο σε οργανώσεις που δρούσαν στη Μέση Ανατολή, την Ευρώπη, την Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική. Παράλληλα, ο Καντάφι επιδίωκε να επεκτείνει την ισχύ και την επιρροή της Λιβύης, εφαρμόζοντας δολοφονίες και βία σε άτομα που αντιτίθονταν στο καθεστώς του. Το γενικό όραμα του Λίβυου ηγέτη ήταν περισσότερο φιλόδοξο από την απλή ενσάρκωση του σχεδίου του Νάσερ για ένωση του Αραβικού κόσμου. Η επιδίωξή του ήταν να ενώσει όλο τον Ισλαμικό κόσμο και θα το πετύχαινε μέσω των χαμηλού κόστους τρομοκρατικών επιθέσεων σε ολόκληρο τον κόσμο²⁷⁵.

Η αφορμή για την επίθεση δόθηκε έπειτα από βόμβα που εξεράγη σε ντισκοτέκ του Βερολίνου, όπου σκοτώθηκαν δύο Αμερικανοί στρατιώτες. Τότε η αμερικανική κυβέρνηση επικαλέστηκε το άρθρο 51 του ΟΗΕ περί συλλογικής άμυνας που αναφέρει πως αν ένα κράτος μέλος του ΟΗΕ δεχθεί ένοπλη επίθεση, τότε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος έχει δικαίωμα να αμυνθεί μέχρι να επέμβει το Συμβούλιο Ασφαλείας και να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας²⁷⁶. Η ενέργεια αυτή είναι ρεαλιστική, καθώς οι ΗΠΑ

²⁷⁴ Μπόση Μ. (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 179-180.

²⁷⁵ Alexander Yonah (1987), *The 1986 Annual on Terrorism*, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, pp. 143-162.

²⁷⁶ Παπαδάτος Π. 1987, *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 213-215.

προέβησαν σε προληπτική επίθεση προκειμένου να «χτυπήσουν» την τρομοκρατία και να καταστρέψουν τα στρατόπεδα εκπαίδευσης τρομοκρατών. Κατ' αυτό τον τρόπο θα τιμωρούσαν τον Καντάφι για την ενίσχυση που παρείχε, θα σταματούσε ο ανεφοδιασμός τους και παράλληλα θα ανέτρεπαν τα σχέδια του Λίβυου ηγέτη.

Βλέπουμε πως το εθνικό συμφέρον τέθηκε πάνω από τους θεσμούς, τη στιγμή που το ζήτημα θα μπορούσε να επιλυθεί με ειρηνικά μέσα, όπως η διπλωματία. Αντίθετα όμως, προτάσσοντας ότι προσφέρουν συλλογικό έργο, επιτέθηκαν στη Λιβύη προκειμένου να προασπίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα και να εξασφαλίσουν την ειρήνη και την ευημερία των πολιτών τους. Η επίκληση στο άρθρο 51 έγινε προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ένα πρόσχημα νομιμοποίησης, προκειμένου η διεθνής κοινότητα να μην αντιδράσει έντονα απέναντι σε αυτή την ενέργεια.

Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η πολύχρονη εχθρότητα μεταξύ των δύο αυτών κρατών, η επιβολή οικονομικών και ναυτικών αποκλεισμών από πλευράς ΗΠΑ και η ανατίναξη της πτήσης 103 PAN AM στο Lockerbie της Σκωτίας το 1988 από Λίβυους, χωρίς ποτέ ο ίδιος ο Καντάφι να παραδεχθεί ότι έδωσε εντολή για την επίθεση²⁷⁷.

Η επόμενη δράση των ΗΠΑ που θα μελετήσουμε, ήρθε μετά την πρόσφατη επίθεση στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Όπως αναφέραμε ανωτέρω, οι δράστες αποτελούν μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης Al-Qaeda, εκφράζοντας τη δυσαρέσκεια τους με τις πολιτικές των ΗΠΑ, αλλά και για να τιμωρήσουν τη Δύση για όσα δεινά βρήκαν τις πρώην αποικίες της Μέσης Ανατολής εξαιτίας των αποικιοκρατών. Το χτύπημα αυτό έπιασε εξ απροόπτου τόσο την αμερικανική κοινωνία, όσο και το σύνολο του πλανήτη, καθώς αποτέλεσε την αιματηρότερη επίθεση στα χρονικά, φτάνοντας σχεδόν 3.000 νεκρούς.

Όπως ήταν φυσικό, οι ΗΠΑ ως η μόνη υπερδύναμη του συστήματος μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, όφειλαν να δράσουν εναντίον του εχθρού που έκανε επίθεση στο έδαφός τους. Οι ενέργειές τους αφορούσαν δύο τομείς: το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον. Στο εσωτερικό περιβάλλον εφάρμοσαν αυστηρότερα μέτρα αστυνόμευσης, ελέγχου των αεροδρομίων, των πρεσβειών και των δημοσίων υπηρεσιών, ίδρυσαν όργανα επιφορτισμένα με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, εξέδωσαν νόμους που μεταξύ άλλων περιόριζαν τις ελευθερίες των πολιτών και

---

²⁷⁷ Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 91-92.

κυρίως, τοποθέτησαν την τρομοκρατία στην κορυφή των προβλημάτων εξωτερικής πολιτικής.

Στο εξωτερικό περιβάλλον τα μέτρα που έλαβαν ήταν πολύ αυστηρότερα. Κατ' αρχάς κηρύττοντας τον πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία, ο πρόεδρος Μπους ζήτησε από όλα τα κράτη να συνδράμουν σε αυτό τον αγώνα, ενισχύοντας τις ΗΠΑ, προκειμένου να καταπολεμηθεί ένα φαινόμενο με παγκόσμιες διαστάσεις. Στη συνέχεια, ακολουθώντας την Εθνική Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας, προχώρησαν σε πόλεμο εναντίον των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, οι οποίοι υποστήριζαν την Al-Qaeda, παρέχοντάς της στρατόπεδα εκπαίδευσης, χρηματική υποστήριξη και άσυλο. Στόχος ήταν να πλήξουν καίρια την πηγή εξοπλισμού της οργάνωσης, αποδυναμώνοντας τη και παράλληλα να ανατρέψουν το καθεστώς των Ταλιμπάν με ένα φιλικό προς τη δημοκρατία ηγέτη.

Καθώς οι Ταλιμπάν ανατράπηκαν, προχώρησαν και κατά του Ιράκ έχοντας ως αρχική αφορμή την υποψία ότι κατέχει όπλα μαζικής καταστροφής. Καθώς όμως, δεν βρέθηκαν τέτοια όπλα, η αμερικανική κυβέρνηση ενεργοποίησε για άλλη μια φορά το άρθρο 51 περί ατομικής νόμιμης άμυνας. Η εισβολή αυτή δεν είχε νομιμοποίηση ούτε από το Διεθνές Δίκαιο αλλά ούτε και από τον ΟΗΕ. Ο μόνος λόγος περί νομιμότητας έγινε από την πλευρά των συμμάχων Βρετανών, εκφραζόμενος από το Συνήγορο της Κυβέρνησης. Έτσι, η εισβολή αυτή αποτέλεσε παραβίαση των Συνθηκών και των Πρωτοκόλλων της Γενεύης και της Χάγης, του Καταστατικού Χάρτη του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης του 1945, και του Ψηφίσματος της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο²⁷⁸. Έτσι, ενεργοποιώντας το συγκεκριμένο άρθρο, οι ΗΠΑ προσπάθησαν να δικαιολογήσουν την ενέργειά τους. Ωστόσο, το ίδιο άρθρο ορίζει πως η ενεργοποίησή του δύναται να γίνει μόνο έως ότου συγκληθεί και αποφασίσει το Συμβούλιο Ασφαλείας. Κάτι τέτοιο όμως δεν είχε συμβεί, άρα οι επεμβάσεις μπορούν να θεωρηθούν παράνομες και ότι δεν αποτελούν αυτοάμυνα²⁷⁹.

Αποτελέσματα του πολέμου στο Ιράκ ήταν η επικράτηση χάους και κενού ισχύος στο εσωτερικό μετά την απομάκρυνση του Σαντάμ και στελεχών του κόμματος Μπάαθ, οι έριδες μεταξύ σουνιτών και σιιτών για την εξουσία, ενώ η εκδημοκρατικοποίηση στην οποία στόχευαν δεν επήλθε ποτέ. Αντίθετα, ο πόλεμος κράτησε πολλά χρόνια, κοστίζοντας αρκετά χρήματα στις ΗΠΑ, καθώς ήταν

²⁷⁸ Honderich T. (2006), *Οι πόλεμοι της τρομοκρατίας και οι αμφιλεγόμενες πολιτικές των δυτικών δημοκρατιών*, Εκδ. Ιωλκός, Αθήνα, σελ 235, 246-247.

²⁷⁹ Μανιτάκης Α., Τάκης Α. (2004), *Τρομοκρατία και Δικαιώματα: Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, σελ. 206-208.

αναγκασμένες να διατηρούν στρατεύματα προκειμένου να αποφευχθεί πόλεμος που θα οδηγούσε σε αστάθεια όλη τη Μέση Ανατολή.

Η εισβολή στο Ιράκ εδράζεται στη θεωρία του ρεαλισμού, καθώς αποτέλεσε έναν πόλεμο όπου ο σκοπός θα αγίαζε τα μέσα²⁸⁰. Οι ηγέτες, κυρίως των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας, δεν μπορούσαν να υπολογίσουν το κόστος που θα είχε ο πόλεμος στο Ιράκ. Έδωσαν σημασία στο σκοπό παρά στα κόστος που θα είχαν σε ανθρώπινες ζωές. Παράλληλα, η αμερικανική κυβέρνηση δεν κατόρθωσε να κερδίσει την υποστήριξη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η πρόθεσή της να προχωρήσει με ή χωρίς την έγκριση προκάλεσε την αντίδραση της Ευρώπης, αλλά και των άλλων χωρών. Η κυβέρνηση Μπους ήταν πεπεισμένη ότι τα αποτελέσματα του πολέμου θα δικαίωναν τις ενέργειές της, ωστόσο, κάτι τέτοιο δε συνέβη ποτέ²⁸¹. Αντίθετα, ο πόλεμος αυτός χαρακτηρίστηκε ως ο δαπανηρότερος στην ιστορία των ΗΠΑ και μάλιστα χωρίς να αποκομίσουν κάποιο όφελος.

Μελετώντας την πολιτική των ΗΠΑ όλα αυτά τα χρόνια, διαπιστώνουμε ότι ήταν πάντα υπέρμαχοι του φιλελευθερισμού. Αυτό φαίνεται και από τη ρητορική των προέδρων του 20^{ου} αιώνα, η οποία είναι γεμάτη παραδείγματα επιθέσεων εναντίον του ρεαλισμού²⁸². Όμως, η θεωρία του ρεαλισμού έρχεται σε αντιδιαστολή με τη βαθιά αισιοδοξία και ηθικολογία, με τις οποίες διαπνέεται η αμερικανική κοινωνία. Αντίθετα, η θεωρία του φιλελευθερισμού ανταποκρίνεται καλύτερα στις αξίες τους. Για τους Αμερικανούς ο πόλεμος θα πρέπει να διεξάγεται μόνο για υψηλούς σκοπούς, όπως η καταπολέμηση της τυραννίας ή η διάδοση της δημοκρατίας. Όταν ο πόλεμος αποσκοπεί σε διατήρηση ή αλλαγή του status quo, τότε θεωρείται ηθικά λανθασμένος²⁸³. Αυτό που προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περίπτωση του Ιράκ είναι πως ενώ αρχικά, ο πρόεδρος Μπους σε λόγο που είχε εκφωνήσει, έκανε λόγο για τη δημοκρατία και τις ηθικές αξίες, κατέληξε μετά την 11/9 όχι μόνο να μιλά για αποτρεπτικό πόλεμο, αλλά και να το υλοποιεί.

Η ιδιαιτερότητα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ είναι πως παρόλο που πρότασε φιλελεύθερες αξίες στηριζόταν σε στόχους που εντάσσονται στη

²⁸⁰ Honderich T. (2006), σελ. 235, 246.

²⁸¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 202. Βλ. επίσης Χατζηκωνσταντίνου Κ. (2005), «Ο Προληπτικός Πόλεμος στη Νέα Αμερικανική Στρατηγική Ασφάλειας», περιλαμβάνεται στο *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, σελ.481.

²⁸² Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τάσης αποτελεί η εκστρατεία του προέδρου Woodrow Wilson ενάντια στην πολιτική της ισορροπίας ισχύος, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά τη λήψη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Όπ. παρ. Mearsheimer, J. (2006), *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδ. Ποιότητα, σελ. 66.

²⁸³ Mearsheimer, J. (2006), σελ. 67-68.

Realpolitik²⁸⁴. Μετά την 11/9 έγινε αντιληπτό ότι η παγκόσμια πολιτική χρειαζόταν πιο σύνθετη σκέψη από αυτή που υπάρχει στο ρεαλισμό και την μεγιστοποίηση ισχύος. Η κυβέρνηση Bush έκανε ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση συνδέοντας την εθνική ασφάλεια με μη-εθνικά θέματα, όπως η ανάπτυξη και τα failed states, προκειμένου να εξισορροπήσει τις ρεαλιστικές και φιλελεύθερες επιδιώξεις. Ωστόσο, η αμερικανική κυβέρνηση δεν κατάφερε να ξεφύγει από τις παλιές πρακτικές, θεωρώντας ότι η στρατιωτική ισχύς επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα από το διεθνές δίκαιο και η σύναψη συμμαχιών οδηγεί γρηγορότερα στον επιδιωκόμενο στόχο απ' ό,τι η εγκαθίδρυση διεθνών οργανισμών²⁸⁵. Έτσι, προτάσσοντας φιλελεύθερες αξίες ενήργησε με καθαρά ρεαλιστικό τρόπο. Θα μπορούσαμε να πούμε πως οδηγός χάραξης πολιτικής μετά την 11/9 ήταν η επίτευξη του προσωπικού τους συμφέροντος. Δρώντας με την λογική ότι όλα τα κράτη δεν διαθέτουν τους απαιτούμενους πόρους για να πράξουν με ιδιοτέλεια και ότι με τις ενέργειές τους επιδιώκουν παράλληλα και συλλογικό όφελος, κατέστησαν την πολιτική τους δίκαιη²⁸⁶.

Καθοριστικό ρόλο για την εισβολή στο Ιράκ διαδραμάτισαν οι νέο-συντηρητικοί. Ενώ κανείς θα περίμενε τους ρεαλιστές να συμφωνούν με αυτή την ενέργεια, στην πραγματικότητα ήταν αντίθετοι. Παρόλο που κατηγορούνται ως «λάτρεις του πολέμου» από τους φιλελεύθερους, οι ρεαλιστές υποστήριζαν ότι η περίπτωση του Ιράκ δεν χρειαζόταν πολεμικά μέσα για να επιλυθεί²⁸⁷. Στα debate που έλαβαν χώρα, οι ρεαλιστές δεν κατάφεραν να κατευνάσουν τους νέο-συντηρητικούς, οι οποίοι υποστήριζαν έντονα πως μόνο με στρατιωτικά μέσα θα μπορούσε να ανατραπεί το καθεστώς του Σαντάμ. Έχοντας ως παράδειγμα την ΕΣΣΔ με τη συνεχή αλλαγή ηγετών, το τέλος του κομμουνισμού, αλλά και την κατάρρευσή της, οι νέο-συντηρητικοί υποστήριζαν πως το ίδιο θα συνέβαινε και στο Ιράκ, καθιστώντας το δημοκρατία, που σταδιακά θα εκδημοκρατικοποιούσε και τα υπόλοιπα αυταρχικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής. Κάτι τέτοιο όμως, δε συνέβη ποτέ.

---

²⁸⁴ Η Realpolitik εφαρμόστηκε από τον Μπίσμαρκ, γύρω στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η πολιτική αυτή βασίζεται σε ρεαλιστικές και πρακτικές αντιλήψεις, κυρίως το συμφέρον, παρά σε ηθικές ή ιδεολογικές θεωρίες, όπως είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι υποστηρικτές αυτής της πολιτικής εμπλέκονται ευκολότερα σε πόλεμο και πιθανότατα παράνομα. Όπ. παρ. Honderich T. (2006), σελ. 58.

²⁸⁵ Klaveras L., "Political Realism: A culprit for the 9/11 Attacks", *Harvard International Review*, Volume 26, Issue 3, Fall 2004.

²⁸⁶ Honderich T. (2006), σελ. 57-63.

²⁸⁷ Schmidt B., Williams M., "The Bush Doctrine and The Iraq War: Neoconservatives Versus Realists", *Security Studies*, Volume 17, Issue 2, 2008, pp. 192-193. Βλ. επίσης Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 201.

Επιστρέφοντας όμως και πάλι στην ανάλυσή μας με τα μέτρα των κρατών που άπτονται της θεωρίας του φιλελευθερισμού, διαπιστώνουμε πως παρουσιάζουν μια σταθερά αυξανόμενη πορεία προς τη συνεργασία. Τα πρώτα βήματα έγιναν ήδη από πολύ νωρίς με την ΟΗΕ το 1945 να ορίζει το δικαίωμα μη επέμβασης και εθνικής κυριαρχίας, το 1948 με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τις Συμβάσεις και τα Πρωτόκολλα της Γενεύης το 1949. Αυτές οι ενέργειες αποτέλεσαν την αρχή για την προστασία των πολιτών έναντι επιθέσεων στο πλαίσιο ενός διεθνούς οργανισμού. Αποτέλεσαν δηλαδή τις πρώτες προσπάθειες σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου τα κράτη να αναγνωρίσουν από κοινού βασικά θεμελιώδη δικαιώματα. Σιγά-σιγά και καθώς τα κρούσματα τρομοκρατίας αυξάνονταν, ο ΟΗΕ ξεκίνησε να ασχολείται με το ζήτημα της τρομοκρατίας και των νέων μορφών της, όπως οι αεροπειρατείες.

Παράλληλα, το 1952 ιδρύθηκε και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κοινό πλαίσιο συνεργασίας στην Ευρώπη, όπου όλα τα μέλη θα θεωρούνταν ισότιμα και θα απολάμβαναν από κοινού τα οφέλη από τη συνεργασία σε κάθε επίπεδο. Καθώς η τρομοκρατία «διεθνοποιήθηκε» πλήττοντας σε μεγάλο βαθμό την Ευρώπη, τα κράτη μέλη ξεκίνησαν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας απέναντι σε αυτό το φαινόμενο. Με μια σειρά από κανονισμούς η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεκίνησε τη δράση της αρχικά με τη συνεργασία ανάμεσα στα κράτη μέλη και εν συνεχεία θα επεκτεινόταν και σε συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς.

Σταδιακά, οι οργανισμοί που ασχολούνταν με την τρομοκρατία αυξήθηκαν, καθώς τα κράτη αντιλήφθηκαν ότι προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο χρειάζεται η συνεργασία των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι, οργανισμοί και ομάδες κρατών όπως ο ΟΑΣΕ και η G-8 ξεκίνησαν την προσπάθεια για διακρατική συνεργασία.

Ορόσημο των προσπαθειών αυτών ήταν η 11/9, καθώς αποτέλεσε στροφή για τις πολιτικές όχι μόνο των ΗΠΑ, αλλά ολόκληρου του κόσμου. Τα κράτη, βλέποντας την υπερδύναμη να πλήττεται από αεροπλάνα και με τους Δίδυμους Πύργους να φλέγονται και να καταρρέουν σε λίγα μόνο λεπτά, αντιλήφθηκαν πόσο ευάλωτα είναι σε πιθανό χτύπημα στο έδαφός τους. Όσα κράτη βρίσκονταν ήδη σε συμμαχία, ή ομάδα κρατών έσπευσαν να λάβουν μέτρα σε συλλογικό επίπεδο, προτρέποντας και άλλα μεμονωμένα κράτη να λάβουν αντίστοιχα μέτρα στην εθνική τους νομοθεσία. Με τις ΗΠΑ να κηρύττουν τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας διεθνώς και να καλούν τα κράτη να συμμετάσχουν, κινητοποιήθηκε μεγάλο μέρος του πλανήτη. Η

στροφή που προκάλεσε η 11/9 έκανε αρκετά κράτη να αντιληφθούν πως η ασφάλειά τους μπορεί να προκύψει μέσα από τη διακρατική συνεργασία. Επίσης, για πρώτη φορά το ΝΑΤΟ λαμβάνει δράση ενάντια στην τρομοκρατία ενεργοποιώντας το άρθρο 5. Από την 11/9 και έπειτα, ο ρόλος του ως οργανισμός επανακαθορίστηκε και πλέον ασχολείται και με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, συνεισφέροντας στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας²⁸⁸.

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτουν οι εξής παρατηρήσεις: Οι διεθνείς σχέσεις μπορούν να χαρακτηρίζονται από συνεργασία και όχι μόνο από αντιπαράθεση. Σε αυτό δύναται να βοηθήσει ο φιλελευθερισμός, που χαρακτηρίζεται από αισιοδοξία. Μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου και την ήττα του κομμουνισμού, οι φιλελεύθεροι υποστήριζαν ότι πρόκειται για το τέλος της ιστορίας και ότι τελικά επικράτησε η φιλελεύθερη δημοκρατία. Ωστόσο, το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσε ανάχωμα για αυτή την φιλελεύθερη αισιοδοξία, δείχνοντας ότι τα αυταρχικά καθεστώτα είναι αρκετά δύσκολο να μετατραπούν σε δημοκρατίες²⁸⁹.

Ακόμα, το αξιακό στοιχείο του φιλελευθερισμού και συγκεκριμένα του δημοκρατικού φιλελευθερισμού είναι η ευθύνη των δημοκρατικών κρατών να συνδράμουν στην εξάπλωση της δημοκρατίας ως μέσο προώθησης της ειρήνης²⁹⁰. Ωστόσο, η μετατροπή ενός μη-δημοκρατικού καθεστώτος σε δημοκρατικό είναι μια χρονοβόρα διαδικασία. Είναι αρκετά πιθανό να υπάρξουν εμπόδια, ενώ παράλληλα ελλοχεύει ο κίνδυνος να επιστρέψουν και πάλι σε μη-δημοκρατικά συστήματα διακυβέρνησης. Η άποψη αυτή αποδείχτηκε περίτρανα με τη δυσκολία μετατροπής του ιρακινού καθεστώτος σε δημοκρατία.

Συγκρίνοντας τις δύο κυρίαρχες θεωρίες στο επίπεδο καταπολέμησης της τρομοκρατίας, βλέπουμε ότι τελικά ο ρεαλισμός αντί να προσφέρει ασφάλεια στο κράτος, επιτείνει την ανασφάλειά του. Στις περιπτώσεις που μελετήσαμε είδαμε πως η αμερικανική πολιτική που στηρίχτηκε στο ρεαλισμό δεν κατάφερε να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, αλλά και στις δύο περιπτώσεις έφερε το κράτος σε δυσκολότερη θέση.

Στην περίπτωση της Λιβύης το 1986 το αποτέλεσμα ήταν μια μακροχρόνια εχθρότητα με τη Λιβύη και η συνέχιση των τρομοκρατικών ενεργειών, όπως αυτό του Lockerbie. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να λεχθεί ότι η ενέργεια αυτή ωφέλησε

²⁸⁸ Παπασωτηρίου Χ., «Η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ στον πόλεμο “κατά της τρομοκρατίας”», Μελέτη διαθέσιμη στο: <http://www.ekome.gr/upload/USA.Iraq.DOC>

²⁸⁹ Jackson R., Sorensen G. (2006), σελ. 167.

²⁹⁰ Το ίδιο, σελ. 187.

την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ομοίως, στην περίπτωση του Ιράκ όχι μόνο δεν μετατράπηκε σε δημοκρατικό καθεστώς, αλλά έφτασε σε σημείο να απειλεί τη σταθερότητα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Συνεπώς, και στις δύο περιπτώσεις η ρεαλιστική προσέγγιση της τρομοκρατίας δεν απέδωσε, αλλά αντίθετα, οδήγησε τις ΗΠΑ σε μεγαλύτερη ανασφάλεια, ανοίγοντας νέα μέτωπα και φέρνοντας στο προσκήνιο περισσότερες προκλήσεις για την εθνική και τη διεθνή ασφάλεια.

Παρά το γεγονός ότι οι επικριτές του φιλελευθερισμού, κατηγορούν την εν λόγω θεωρία ότι δεν έχει παράγει καμία αξιοσημείωτη πρόοδο, εντούτοις παρατηρούμε ότι τα βήματα που γίνονται είναι μεν μικρά, αλλά σταθερά. Η συνεργασία απαιτεί την παραχώρηση εθνικών δικαιωμάτων σε υπερεθνικούς θεσμούς και τα κράτη δυσκολεύονται ακόμα να εμπιστευτούν αυτούς τους θεσμούς. Παρόλα αυτά οι προσπάθειες για διακρατική συνεργασία συνεχίζονται.

Η θεωρία του φιλελευθερισμού παρουσιάζει και ορισμένες αδυναμίες που οφείλουμε να λάβουμε υπόψη μας. Κατ' αρχάς, στον φιλελευθερισμό, μπορεί μεν να προωθείται η συνεργασία μεταξύ κρατών, αλλά όπως αναφέραμε, τα κράτη είναι απαραίτητο να εκχωρήσουν ορισμένα κυριαρχικά τους δικαιώματα σε μια υπερεθνική αρχή, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η τρομοκρατία. Αυτό όμως σημαίνει πως για σοβαρά εθνικά τους ζητήματα θα πρέπει να έχουν το λόγο ξένοι εταίροι και όχι το ίδιο το κράτος.

Ακόμα, σύμφωνα με την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του 1948, δικαίωμα πολιτικής συμμετοχής έχουν όλοι οι πολίτες, ακόμα και ομάδες μειονοτήτων. Με τον επανακαθορισμό των συνόρων και τη δημιουργία νέων εθνικών κρατών, είναι πιθανή η δημιουργία εντάσεων μεταξύ εδαφικής ακεραιότητας και καθεστώτος μη-επέμβασης²⁹¹.

Επίσης, η 11^η Σεπτεμβρίου και οι μετέπειτα επιθέσεις σε Μαδρίτη και Λονδίνο κατέδειξαν ότι η ελεύθερη μετακίνηση προσώπων μεταξύ των κρατών επιφέρει κινδύνους, καθώς είναι δυνατό να εκμεταλλευτούν αυτή την ελευθερία, προκαλώντας το θάνατο σε πολλούς ανθρώπους²⁹².

Τέλος, αυτό που καθιστά τη φιλελεύθερη δημοκρατία προτιμότερη από οποιοδήποτε άλλο πολίτευμα είναι ότι επιτρέπει μια ανοιχτή, πλουραλιστική κοινωνία με ελεύθερες συναινετικές διαδικασίες, που επιτρέπει την ανέλιξη του κοινωνικού γίνεσθαι, χωρίς τις βίαιες συγκρούσεις που αυτή συνεπάγεται. Ωστόσο, οι

²⁹¹ Μανιτάκης Α., Τάκης Α. (2004), σελ. 130-132.

²⁹² Jackson R., Sorensen G. (2006), σελ. 206.

δυνατότητες της φιλελεύθερης δημοκρατίας δεν έχουν αξιοποιηθεί πλήρως, καθώς εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλες ατέλειες και ανεπάρκειες που δημιουργούν σοβαρές αδικίες, ανισότητες και ανταγωνισμούς, οι οποίες με τη σειρά τους προκαλούν ακραίες αντιδράσεις εγκληματικής βίας.

Συνεπώς, η κάθε θεωρία έχει τα πλεονεκτήματά της και τα μειονεκτήματά της, αλλά αυτό που θα πρέπει να έχουμε πάντα στο νου κατά την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, είναι να επιλέγουμε εκείνη την ενέργεια που θα προάγει την εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, δίχως να υπονομεύει τα δικαιώματα άλλου κράτους και που θα υπάρχει σεβασμός στα δικαιώματα του ανθρώπου. Οι αξίες αυτές θα πρέπει να υπάρχουν όχι μόνο στους πολιτικούς λόγους των ηγετών, αλλά κυρίως στις αποφάσεις και τις ενέργειές τους. Τότε μόνο θα μπορέσουμε να δώσουμε το παράδειγμα στα αυταρχικά καθεστώτα προκειμένου να τους δείξουμε πως η δημοκρατία θα προσφέρει στους πολίτες μεγαλύτερη ασφάλεια, από την ανασφάλεια που τους παρέχουν τα αυταρχικά καθεστώτα.

3.3 Συνέπειες τρομοκρατίας

Όπως έχουμε αναφέρει, η τρομοκρατία ξεκίνησε ως φαινόμενο εθνικό, από κοινωνικές ομάδες που ήταν δυσαρεστημένες από την υπάρχουσα κατάσταση και επιδίωξαν να επιφέρουν πολιτική αλλαγή. Με το πέρασμα των χρόνων, το φαινόμενο αυτό άλλαξε, παίρνοντας ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις και κλονίζοντας έντονα τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Η τρομοκρατία ξεπέρασε τα εθνικά σύνορα και έγινε διεθνής απειλώντας ολοένα και περισσότερο τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης από το 1960 και έπειτα. Στη διεθνή πλέον, τρομοκρατία, δράστες δεν είναι μόνο εσωτερικές οργανώσεις ενός κράτους, αλλά και κράτη τα οποία στρέφονται κατά άλλων κρατών προκειμένου να αποσταθεροποιήσουν το δημοκρατικό ιδεολογικό σύστημα. Τα κράτη αυτά εμφανίζονται ως υποστηρικτές της τρομοκρατίας, καθώς παρέχουν σε τρομοκρατικές οργανώσεις στρατόπεδα εκπαίδευσης, εξοπλισμό, χρηματοδότηση, καθώς και άσυλο στην επικράτειά τους. Άλλη μορφή αυτής της εξέλιξης είναι η διεθνής συνεργασία και υποστήριξη που παρέχει μία τρομοκρατική οργάνωση σε μία άλλη που δρα σε ξεχωριστό κράτος. Η συνεργασία αυτή αποσκοπεί και στο διεθνή συντονισμό των ενεργειών τους, προκαλώντας ακόμα μεγαλύτερους κινδύνους για τη διεθνή ασφάλεια. Κατά συνέπεια, η τρομοκρατία έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις,

εντείνοντας τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για συντονισμό και συνεργασία των δράσεών τους, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτό το φαινόμενο.

Η τρομοκρατία δημιουργεί σοβαρές αρνητικές συνέπειες τόσο για τα κράτη που δέχονται επιθέσεις, όσο και για τα κράτη που ασκούν τα ίδια ή οι πολίτες τους τρομοκρατικές ενέργειες. Οι επιπτώσεις αφορούν όλους τους τομείς ενός κράτους, περιλαμβάνοντας την πολιτική, την οικονομία, την κοινωνία, την ψυχολογία, αλλά και τις σχέσεις του με άλλα κράτη.

Η τρομοκρατία των περασμένων ετών έδειξε ότι όσο υπάρχουν δράσεις της, τόσο το κράτος ενδυναμώνεται, καθώς τη χρησιμοποιεί ως άλλοθι. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα σκληρά μέτρα που λαμβάνει το κράτος, γίνονται αποδεκτά από το κοινωνικό σύνολο. Οι ενέργειες των τρομοκρατικών οργανώσεων είχαν ως στόχο να επιτύχουν τη στήριξη από το λαό, όμως αποδείχτηκε ότι οδηγούν σε αποστροφή των πολιτών, οι οποίοι αναγκάζονται να δεχθούν τα σκληρά μέτρα προστασίας που λαμβάνει το κράτος.

Κατά κύριο λόγο, οι συνέπειες της τρομοκρατίας πλήττουν κυρίως τα δημοκρατικά κράτη, προκαλώντας φθορά στη φιλελεύθερη δημοκρατία. Όταν η τρομοκρατία ξεσπά σε αυταρχικά καθεστώτα, η αντιμετώπισή της καθίσταται εύκολη, καθώς τα κράτη αυτά μπορούν εύκολα να παραβούν οποιαδήποτε αρχή δικαιοσύνης και ανθρωπισμού, ασκώντας κρατική βία ανεξέλεγκτα. Αν σε αυτή την άσκηση κρατικής βίας προσθέσουμε και τις νέες δυνατότητες που έχουν προκύψει (όπως, Όπλα Μάζικης Καταστροφής, χρήση χημικών υλικών και λοιπά), τότε η καταστολή της τρομοκρατίας δύναται να πάρει σκληρές και απάνθρωπες διαστάσεις²⁹³.

Στην περίπτωση των δημοκρατικών κρατών, η αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας καθίσταται δύσκολη. Αυτό συμβαίνει διότι τα κράτη αυτά διέπονται από νόμους και λειτουργούν προτάσσοντας την ασφάλεια και ευημερία των πολιτών τους, με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Καθώς όμως, η τρομοκρατία χρησιμοποιεί βία, είναι δύσκολο για ένα κράτος να μπορέσει να επιλύσει το ζήτημα χωρίς να υπερβεί τα όρια της διακρατικής έννομης τάξης. Έτσι, ο φιλελεύθερος δημοκρατικός κόσμος έρχεται αντιμέτωπος με το εξής δίλημμα: να αντιμετωπίσει την τρομοκρατία στηριζόμενος σε πλαίσιο κανόνων και με σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα που μπορεί να αποβούν αναποτελεσματικά ή να την καταπολεμήσει υπερβαίνοντας τα όρια έννομου δικαίου;

---

²⁹³ Παπαδάτος Π. 1987, *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σελ. 192.

Επιπρόσθετα, η σκληρότητα και η πληθώρα θυμάτων που προκαλούν οι τρομοκρατικές ενέργειες, πλήττουν καίρια το αίσθημα ανθρωπισμού και σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, με αποτέλεσμα οι πολίτες να νιώθουν ανυπεράσπιστοι μέσα στο ίδιο τους το κράτος. Κατ' αυτό τον τρόπο κάμπτεται το φιλελεύθερο φρόνημά τους και η θέλησή τους να συμμετάσχουν στην πολιτική ζωή. Χωρίς τα δύο τελευταία στοιχεία δεν μπορεί να υπάρξει δημοκρατία

Όπως έχουμε αναφέρει, σκοπός της τρομοκρατικής βίας είναι προκαλέσει τρόμο σε μια συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Ο τρόμος αυτός, διαταράσσει τη λειτουργία της ελεύθερης βούλησης, επηρεάζοντας την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Χωρίς την ελεύθερη βούληση, οι πολίτες ενός κράτους καθίστανται εκτελεστικά όργανα άλλων, που τους εμψυθούν ιδέες τις οποίες οι ίδιοι οφείλουν να προάγουν με κάθε κόστος, ακόμα και με θάνατο. Συνεπώς, η ανεκτικότητα και ο διάλογος, βασικά στοιχεία μιας δημοκρατίας, εξαλείφονται και στη θέση τους εισάγεται ο φανατισμός και η άρνηση κάθε επικοινωνίας και συνδιαλλαγής.

Παράλληλα, η δράση της τρομοκρατίας έχει επίδραση και στην οικονομία μιας χώρας. Καθώς ένα κράτος χρειάζεται να λάβει μέτρα προστασίας, θα πρέπει να δαπανήσει χρηματικά ποσά, επιβαρύνοντας έτσι τον οικονομικό προϋπολογισμό της χώρας. Η ασφάλεια περιλαμβάνει επιπρόσθετα μέτρα στον ιδιωτικό τομέα και σε φυλασσόμενους δημόσιους χώρους, όπως αεροδρόμια, δημόσια κτίρια, τράπεζες, πρεσβείες και όπου αλλού συνηθίζουν να χρησιμοποιούν ως στόχους οι τρομοκράτες.

Οι οικονομικές επιπτώσεις είναι χειρότερες για χώρες που εξαρτώνται από τον τουρισμό, όπως είναι η Ελλάδα, το Ισραήλ και η Αίγυπτος. Για τις χώρες αυτές, οι τρομοκρατικές πράξεις δημιουργούν επιπρόσθετο οικονομικό κόστος, καθώς όχι μόνο πρέπει να αυξήσουν τα μέτρα ασφαλείας τους, αλλά έχουν και σημαντική μείωση εσόδων από τουρίστες. Όπως είναι φυσικό, σε κράτη που δρα έντονα η τρομοκρατία, οι τουρίστες δεν μπορούν να δείξουν εμπιστοσύνη, καθώς θεωρούν ότι βάζουν σε κίνδυνο την σωματική τους ακεραιότητα. Κατά συνέπεια, η τουριστική βιομηχανία παρουσιάζει πτωτική πορεία, δημιουργώντας οικονομικά προβλήματα στις επιχειρήσεις που εξαρτώνται άμεσα από την προσέλευση των τουριστών.

Επιπλέον, οι τρομοκρατικές ομάδες συνδέονται και με το οργανωμένο έγκλημα και την εμπορία ναρκωτικών²⁹⁴. Η σύνδεση αυτή αποβλέπει στην ενίσχυση και

---

²⁹⁴Παραδείγματα χωρών που υπάρχει σύνδεση μεταξύ τρομοκρατικών οργανώσεων και οργανωμένου εγκλήματος αποτελούν η Κολομβία, η Ρωσία, η Ιταλία και η Κίνα. όπ. παρ. Medd R. and Goldstein F., "International Terrorism on the Eve of a New Millennium", *Studies in Conflict and Terrorism*, Volume 20, Issue 3, July-September 1997, pp. 284-285.

προστασία των τρομοκρατικών ομάδων μέσα από την τεράστια δύναμη που διαθέτει το οργανωμένο έγκλημα. Εξάλλου οι τρομοκρατικές οργανώσεις επιδίδονται και οι ίδιες σε μια σειρά σοβαρών εγκλημάτων, προκειμένου να εξυπηρετήσουν καλύτερα τις δράσεις τους. Ανάμεσα στα εγκλήματα που διαπράττουν οι οργανώσεις είναι και οι ληστείες τραπεζών και μεγάλων καταστημάτων για την απόκτηση χρημάτων, η λαθρεμπορία ναρκωτικών και όπλων και οι απαγωγές ομήρων για ανταλλαγή με κρατούμενους συντρόφους τους ή είσπραξη λύτρων. Συνεπώς, η τρομοκρατία ευνοεί το οργανωμένο έγκλημα.

Τέλος, το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου έδειξε την αδυναμία των κρατών να συντονίσουν τις δράσεις τους ενάντια σε μια κοινή απειλή. Η έξαρση του θρησκευτικού φανατισμού σε συνδυασμό με το έντονο αντι-αμερικανικό αίσθημα δημιουργεί τρομοκράτες έτοιμους να θυσιάσουν τη ζωή τους για τις βαθιές πεποιθήσεις τους. Ακόμα, οι λανθασμένοι χειρισμοί της αμερικανικής κυβέρνησης και οι κακοί υπολογισμοί στον πόλεμο του Ιράκ δημιούργησαν προβλήματα ασφάλειας όχι μόνο για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, αλλά για ολόκληρο τον κόσμο.

Συνεπώς, το χτύπημα αυτό κατέδειξε την υποτίμηση του φαινομένου της τρομοκρατίας, την έλλειψη σοβαρών μέτρων και την αδυναμία συντονισμού των κρατών, καθιστώντας την τρομοκρατία ως τη σημαντικότερη απειλή για τη διεθνή ασφάλεια και ειρήνη. Για όλους αυτούς τους λόγους, το χτύπημα της 11/9 έχει λάβει τόσο μεγάλη σημασία από το 2001 μέχρι σήμερα, ενώ αναμένεται πως θα απασχολήσει τη διεθνή πολιτική για αρκετό καιρό ακόμα.

3.5 Μελλοντικές εκτιμήσεις δράσης και προτεινόμενες δράσεις για την Ευρώπη

Διανύοντας των 21^ο αιώνα παρατηρούμε ότι οι αλλαγές που προήλθαν από τη Νέα Τάξη Πραγμάτων έχουν επηρεάσει τα κράτη τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό τους περιβάλλον. Ως αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής είναι και οι νέες απειλές που αναδύονται στο διεθνές περιβάλλον δημιουργώντας στα κράτη προβλήματα ασφάλειας.

Η μεγαλύτερη πρόκληση για τη διεθνή ασφάλεια προέρχεται από τις «ασύμμετρες» απειλές, οι οποίες παρουσιάζουν ορισμένα πρωτόγνωρα χαρακτηριστικά σε σχέση με τις κλασικές στρατιωτικές απειλές. Τα χαρακτηριστικά τους συνοψίζονται ως εξής: δεν παρουσιάζουν μέτωπα, είναι δυσδιάκριτες απειλές, δεν έχουν καθαρή

στρατιωτική μορφή, συνήθως είναι απρόβλεπτες και δεν μπορούν να εξισορροπηθούν με συμβατική ισχύ²⁹⁵. Κατά συνέπεια, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με στρατιωτικό εξοπλισμό, ούτε και μπορούν να προβλεφθούν οι κινήσεις των δραστών τους, άρα τα κράτη δεν μπορούν να λάβουν τα συνήθη μέτρα άμυνας που θα λάμβαναν σε περιπτώσεις συμβατικού πολέμου. Στην κατηγορία των ασύμμετρων απειλών ανήκει και η τρομοκρατία με τις νέες της μορφές.

Όπως αναλύσαμε στην προηγούμενη ενότητα, ο ρεαλισμός ως θεωρία δεν έχει αποδώσει τα οφέλη που ανέμεναν οι ΗΠΑ. Ο προληπτικός πόλεμος ως στρατηγική απλά δυσχέρανε τη θέση της χώρας, ενώ η Al-Qaeda εξακολουθούσε (και εξακολουθεί) να λειτουργεί, προκαλώντας χτυπήματα στις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους. Άρα, οδηγούμαστε στη λογική πως προκειμένου να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία χρειάζεται να υπάρξει διεθνής συνεργασία. Καθώς, η τρομοκρατία είναι φαινόμενο διεθνές, σημαίνει πως τα αίτια που την προκαλούν βρίσκονται εκτός από τη χώρα στην οποία αναπτύσσεται η αντίστοιχη δράση. Κατά συνέπεια, όσο και αν ένα κράτος αυξήσει την εσωτερική του ασφάλεια, δεν θα είναι αρκετό για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα.

Η συνεργασία ανάμεσα στα κράτη έχει ήδη ξεκινήσει εδώ και χρόνια. Ομάδες κρατών και συμμαχίες, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΝΑΤΟ, ο ΟΗΕ αποτελούν παραδείγματα συνεργασίας κρατών, όμως παρατηρούμε πως τα αποτελέσματα που έχουν επιφέρει είναι ελάχιστα σε σχέση με την έκταση του προβλήματος. Η δυσκολία αυτή έγκειται σε ένα μεγάλο και σημαντικό σημείο. Οι ομάδες αυτές προέρχονται από δυτικές δημοκρατίες και περιέχουν όλες τις βασικές αξίες που δεσπόζουν σε δημοκρατικά, προοδευτικά κράτη, με αντιλήψεις επίσης δυτικού τύπου. Τις αξίες αυτές επιδιώκουν να εμψύχουν σε όλο τον κόσμο, χωρίς όμως αυτές να γίνονται αποδεκτές. Η υπερβολική προσήλωση στην ιδέα ότι η δημοκρατία είναι το καλύτερο πολίτευμα, οπότε όλα τα κράτη πρέπει να μετατραπούν σε δημοκρατίες έχει απομακρύνει τους ιθύνοντες από το να λάβουν υπόψη τους τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα τέτοιο εγχείρημα. Καθώς οι ενέργειές τους απευθύνονται σε όλων των ειδών τα καθεστώτα, οι πολιτικές τους θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και τις διαφορές που υπάρχουν σε κάθε κράτος στο οποίο απευθύνονται. Για παράδειγμα, δεν γίνεται να καλούμε ένα αυταρχικό καθεστώς να υπογράψει τη Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και να περιμένουμε ότι θα τηρήσει αυτή τη συμφωνία. Ως

---

²⁹⁵ Παρίσης Ι. (2010), *Η Ευρώπη της Άμυνας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα, σελ. 223-224.

γνωστό, στα αυταρχικά καθεστώτα γίνονται οι περισσότερες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ η λέξη «δικαίωμα» παραμένει άγνωστη. Επομένως, η συμφωνία αυτή καθίσταται μη-εφαρμόσιμη.

Κάθε πολιτική που επιχειρείται να εφαρμοστεί σε παγκόσμιο επίπεδο οφείλει να λαμβάνει όλων των ειδών τις διαφορές. Τέτοιες είναι οι κοινωνικές, οι πολιτικές, οι θρησκευτικές, οι ιδεολογικές, οι οικονομικές, οι αναπτυξιακές και οι πολιτισμικές διαφορές. Είναι εύλογο λοιπόν, σε κράτη που οι αντιλήψεις τους διαφέρουν συλλήβδην με τις προτεινόμενες πολιτικές, οι τελευταίες να μην εφαρμοστούν ποτέ. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να βρεθεί χρυσή τομή ανάμεσα στις δυτικές δημοκρατίες και στις θέσεις που καλούν τα κράτη του κόσμου να υιοθετήσουν. Θα πρέπει να έχουμε κατά νου πως προκειμένου να υπάρξει συνεργασία ανάμεσα στα κράτη σε πλανητικό επίπεδο, οι δεσμεύσεις που τους δημιουργούμε δεν θα πρέπει να είναι μονοδιάστατες, λαμβάνοντας υπόψη μόνο τη δυτική πλευρά. Σιγά-σιγά η διακρατική συνεργασία θα περάσει σε όλο και περισσότερα επίπεδα, όμως η διαδικασία αυτή προμηνύεται χρονοβόρα και αργά εξελισσόμενη.

Ακόμα, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στα επίπεδα ανάπτυξης και υποδομών των κρατών, με κύριο μέλημα την αναδόμηση των failed states. Συγκεκριμένα, όσο τα κράτη έχουν χαμηλό δείκτη ανάπτυξης και χαρακτηρίζονται από έλλειψη υποδομών και βασικών βιοτικών αγαθών, είναι βέβαιο πως δεν έχουν τη δυνατότητα να ασχοληθούν με οποιαδήποτε διακρατική συνεργασία, καθώς έχουν να επιλύσουν βασικά ζητήματα επιβίωσης στο εσωτερικό τους. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει οι διεθνείς φορείς να ασχοληθούν με τη βελτίωση των παραπάνω προβλημάτων, παρέχοντας στα κράτη αυτά βοήθεια ώστε να αναδομηθούν, να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τους και στη συνέχεια να συνεργαστούν σε θέματα διεθνούς πολιτικής. Σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραματίζει και η εκπαίδευση των πολιτών, καθώς όσο πιο εκπαιδευμένοι είναι, τόσο περισσότερο θα διευρυνθεί το πνεύμα συνεργασίας, ξεφεύγοντας από τις κλειστές και αναχρονιστικές αντιλήψεις των παλαιότερων γενεών.

Παράλληλα με την υποστήριξη των υπανάπτυκτων κρατών, οι διεθνείς φορείς θα πρέπει να αντιμετωπίσουν και ζητήματα διαφορών, συρράξεων και ανταγωνισμών. Τέτοια ζητήματα, πλέον κάνουν χρήση και της τρομοκρατίας, οπότε προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το φαινόμενο, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στην επίλυση τέτοιων διαφορών. Μέσα από αυτό, όχι μόνο θα σταματήσουν τα

τρομοκρατικά χτυπήματα, αλλά θα συμβάλλει αποτελεσματικά και στην επίτευξη της ειρήνης και της ασφάλειας, σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Αναμφίβολα, προκειμένου να υπάρξει συνεργασία χρειάζεται να γίνει διαμοιρασμός πληροφοριών. Μέσα από αυτό τα κράτη θα είναι συνεχώς ενημερωμένα για τις νέες απειλές και προκλήσεις, θα ανταλλάσσουν πληροφορίες για τρομοκρατικές οργανώσεις και τις δράσεις τους, θα συντονίζουν καλύτερα τις ενέργειές τους και θα αποφασίζουν έγκαιρα για σοβαρά ζητήματα δράσης.

Όσον αφορά το εσωτερικό περιβάλλον των κρατών, τα ίδια θα πρέπει να προβούν σε συγκεκριμένες ενέργειες, ώστε να μεγιστοποιήσουν ως ένα βαθμό την ασφάλειά τους. Συγκεκριμένα, απαιτείται εντατικοποίηση των αστυνομικών ελέγχων και ενίσχυση του δικτύου πληροφοριών στο εσωτερικό κάθε χώρας, χωρίς όμως να παραβιάζονται οι ελευθερίες των πολιτών, που αποτελούν κατάκτηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας, όπως συνέβη με το Patriot Act²⁹⁶. Κατ' αυτό τον τρόπο τα κράτη θα είναι σε θέση να συλλέγουν τις απαραίτητες πληροφορίες για την ασφάλειά τους, σεβόμενα την ιδιωτική ζωή των πολιτών τους. Στη συνέχεια, πληροφορίες που θεωρούν ότι θα βοηθήσουν τη διακρατική συνεργασία, θα τις μοιράζονται με τα υπόλοιπα κράτη.

Επίσης, στο θέμα διάδοσης της τρομοκρατίας σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Όπως αναφέραμε νωρίτερα, οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ προκειμένου οι δράσεις τους να γίνουν γνωστές παγκοσμίως και να αυξήσουν τον τρόμο που αισθάνονται οι πολίτες. Τα ΜΜΕ εκμεταλλευόμενα την επίδραση του τρομοκρατικού «δράματος», επιδιώκουν να αυξήσουν όσο περισσότερο γίνεται την ακροαματικότητά τους. Μερικές φορές όμως δεν σταματούν εκεί, αλλά καθιστούν «ήρωες» τους τρομοκράτες, παραλείποντας να τονίσουν την αντίθεση των ενεργειών αυτών με το ανθρωπιστικό δίκαιο και τη χαλάρωση που επιφέρουν στην κοινωνική συνοχή.

Προκειμένου να προστατευτούν από την επιρροή που έχουν τα ΜΜΕ στη γνώμη των πολιτών, πολλά κράτη πρότειναν και εφάρμοσαν τον περιορισμό των ΜΜΕ και των γεγονότων που θα δημοσιεύουν²⁹⁷. Η πρακτική αυτή όμως, δημιούργησε πολλά

²⁹⁶ Jackson R., Sorensen G. (2006), *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, σελ. 206.

²⁹⁷ Παραδείγματα κρατών που εφάρμοσαν αυτό τον περιορισμό είναι η Ιταλία και η Ισπανία. Παρόμοια ενέργεια επιχείρησε να κάνει και η Ελλάδα το 1990 με το νόμο που απαγόρευε στα ΜΜΕ να δημοσιεύουν προκηρύξεις της οργάνωσης 17N. Ο νόμος αυτός προξένησε έντονες κομματικές αντιδράσεις και αποτέλεσμα ήταν η κατάργησή του λίγα χρόνια αργότερα. Για περαιτέρω βλ. κεφάλαιο «Μέτρα ελληνικής κυβέρνησης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας».

προβλήματα, καθώς αντιβαίνει σε μία από τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, που είναι η ελευθερία λόγου και έκφρασης.

Η λύση που προτείνεται εδώ είναι ένα σύστημα «αυτορύθμισης», «αυτοελέγχου» και «αυτοπεριορισμού» από τα ίδια τα ΜΜΕ. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα ίδια τα μέσα θα παρουσιάζουν τις τρομοκρατικές ενέργειες, χωρίς όμως να υπερβάλλουν προκειμένου να κερδίσουν το μεγάλο ενδιαφέρον των τηλεθεατών. Η πληροφόρηση θα είναι οπωσδήποτε ελεύθερη και πλήρης, αλλά θα παραμένει πιστή στα ακριβή γεγονότα, όπως αυτά είναι στην πραγματικότητα. Παράλληλα, θα πρέπει να τονίζουν την αντικοινωνικότητα και τον αποτρόπαιο χαρακτήρα που έχουν οι ενέργειες αυτές, καθώς και το κόστος τους σε ανθρώπινες ζωές. Κατ' αυτό τον τρόπο τα ΜΜΕ δεν θα λειτουργούν υπέρ της τρομοκρατίας, αλλά ούτε και θα αφαιρούν από τους πολίτες το δικαίωμα στην ενημέρωση²⁹⁸.

Μεταφέροντας την ανάλυσή μας στην Ευρώπη, βλέπουμε ότι τα πρώτα βήματα συνεργασίας έγιναν το 1952 με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Για πολλά χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε δώσει βαρύτητα στον οικονομικό τομέα, προσπαθώντας να δημιουργήσει μια ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, που θα καταργούσε τα σύνορα, ενώ το εμπόριο και οι συναλλαγές θα διευκολύνονταν και θα χρησιμοποιούσαν ενιαίο νόμισμα, επιτυγχάνοντας καλύτερες ισοτιμίες. Καθώς όμως μεταβλήθηκε η Διεθνής Τάξη Πραγμάτων και αναδύθηκαν νέες απειλές, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιλήφθηκε ότι στο θέμα της άμυνας και της ασφάλειας δεν είχε λάβει κανένα ισχυρό μέτρο. Ακόμα, όσα μέτρα προσπάθησαν να λάβουν, σε σύντομο διάστημα ναυάγησαν, αφήνοντας την Ευρώπη εκτεθειμένη στους κινδύνους. Εν τω μεταξύ η τρομοκρατία ξεκίνησε να δρα εντός της Ευρώπης, κάνοντας επιτακτική την ανάγκη για ασφάλεια. Έτσι, στράφηκε προς τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ για την εγγύηση της ασφάλειάς της, ενώ παράλληλα προσπαθούσε να καταπολεμήσει την τρομοκρατία με την ψήφιση σχετικών κανονισμών. Σταδιακά με την δημιουργία της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), που εμπεριέχεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε προς τη δημιουργία κοινής εξωτερικής πολιτικής, προκειμένου να ασχοληθεί με όλα τα ζητήματα ασφάλειας.

Η μεγάλη στροφή στον τομέα της άμυνας επήλθε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, όπου αποτέλεσε τον καταλύτη για την υλοποίηση μιας κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας. Έτσι, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας

²⁹⁸ Παπαδάτος Π. 1987, *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 260-270.

(ΕΠΑΑ), υιοθετείται το 2003 η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (ΕΣΑ) με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας²⁹⁹. Το κείμενο αυτό ασχολείται με την τρομοκρατία ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, καλεί τα κράτη να συνεργαστούν, ενώ παράλληλα θίγει όλα τα σοβαρά προβλήματα της διεθνούς πολιτικής.

Δεδομένης της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση ταλανίζεται έντονα, καθώς αρκετά κράτη μέλη χρειάζονται χρηματοοικονομική στήριξη προκειμένου να αποφύγουν τη χρεοκοπία. Στα κράτη αυτά συγκαταλέγεται και η Ελλάδα. Κατά συνέπεια, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν διαθέτει τους απαιτούμενους πόρους για να αναπτύξει αμυντική δύναμη ισάξια των ΗΠΑ. Αυτό σημαίνει πως δεν μπορεί ακόμα να ανεξαρτητοποιηθεί πλήρως από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Ωστόσο, δεν σημαίνει πως θα πρέπει να στηρίζεται εξ ολοκλήρου σε ξένες δυνάμεις. Ήδη το 2002, η ΕΕ και το ΝΑΤΟ μετά από αρκετές διαπραγματεύσεις κατέληξαν στη συμφωνία Berlin-Plus, η οποία διαμορφώνει ένα πλαίσιο συνεργασίας στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας. Αυτό σημαίνει πως ως ένα βαθμό έχει τη δυνατότητα να φροντίζει για την άμυνα και την ασφάλειά της, όσο της επιτρέπουν οι δυνάμεις της³⁰⁰.

Κατά συνέπεια, η σχέση ανάμεσα στους δύο αυτούς θεσμούς θα πρέπει να είναι συμπληρωματική, παρά ανταγωνιστική. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να επιδιώκει να διατηρεί καλές σχέσεις με το ΝΑΤΟ, προκειμένου να συνεργάζονται και να αλληλοβοηθούνται, χωρίς όμως να υπάρχει αντιπαλότητα. Ήδη τα πρώτα βήματα στην Ευρώπη, στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας έχουν γίνει. Μέσα από σταδιακή ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων η Ευρώπη θα μπορέσει να αναπτύξει την αμυντική δύναμη που χρειάζεται. Μέχρι να συμβεί όμως αυτό, θα ήταν συνετό να παραμείνει κοντά στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, χωρίς όμως να επαφίεται σε αυτό.

Σε επίπεδο κρατών-μελών, προκειμένου να είναι αποτελεσματική η συνεργασία τους, θα πρέπει να υπάρξει κεντρικός συντονισμός, προκειμένου να αντιμετωπίζονται καταστάσεις κρίσεως στο εσωτερικό της Ένωσης. Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται εναρμόνιση των εθνικών στρατηγικών αντιλήψεων σε μια ενιαία στρατηγική

---

²⁹⁹ Παρίσης Ι. (2010), *Η Ευρώπη της Άμυνας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα, σελ. 42-43.

³⁰⁰ Κεχαγιά Αικατερίνη, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΕΠΑΑ) και ΝΑΤΟ: Βίοι παράλληλοι ή πορείες σε αντιδιαστολή;», *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Τόμος 10, Τεύχος 3, 2005, σελ. 179-215.

αντίληψη της ΕΕ³⁰¹. Κατ' αυτό τον τρόπο όλα τα κράτη-μέλη θα δημιουργούν την ίδια αντίληψη για τις απειλές που καλούνται να αντιμετωπίσουν, θα μειωθούν οι διαφωνίες εφόσον η αντίληψη θα είναι ενιαία και παράλληλα, θα συμφωνούν σε κοινά μέτρα αντιμετώπισης. Σε κάθε περίπτωση όμως, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα όρια του δικαίου, αλλιώς η δημοκρατία θα περάσει σε άρνηση αξιών που τη διέπουν.

Τέλος, εκτός από τις προκλήσεις που ήδη αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα (θρησκευτικό φανατισμό, τρομοκρατία, διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής, οργανωμένο έγκλημα, πυρηνική-χημική-βιολογική τρομοκρατία), θα πρέπει να προσθέσουμε και την απειλή που προέρχεται από το «Ισλαμικό Κράτος», την οργάνωση που δρα στη Μέση Ανατολή και που στοχεύει στην ίδρυση χαλιφάτου. Η οργάνωση αυτή είναι παράγοντας αστάθειας στη Μέση Ανατολή, τόσο για τις εχθροπραξίες που προκαλεί, όσο και για την γέννηση περισσότερων τρομοκρατικών ενεργειών. Μέσα από τις πράξεις της, η οργάνωση επιδιώκει να αυξήσει την ισχύ της στην περιοχή, προκειμένου να υλοποιήσει τα σχέδιά της και μέχρι στιγμής το έχει επιτύχει ως ένα βαθμό. Το θετικό της υπόθεσης είναι ότι ακόμα βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, που σημαίνει πως δεν έχει καταφέρει να αναπτύξει τις δυνάμεις της και το δίκτυο της σε μεγάλη κλίμακα, έτσι μπορεί ακόμα να αναχαιτιστεί. Κατά συνέπεια, η προσοχή των διακρατικών συνεργασιών είναι απαραίτητο να στραφεί προς αυτό τον κίνδυνο, καθώς αναμένεται να αποτελέσει σοβαρή απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια στο μέλλον.

---

³⁰¹ Με τον όρο «στρατηγική αντίληψη» εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο ένα κράτος εκτιμά τη στρατηγική κατάσταση και προβαίνει στη λήψη αναγκαίων μέτρων δράσης. Όπ. παρ. Παρίσης Ι. (2010), σελ. 243-244.

Συμπεράσματα

Μελετώντας το φαινόμενο της τρομοκρατίας στο σύνολό του, συμπεραίνουμε πως πρόκειται για ένα σύνθετο φαινόμενο με πολλές προεκτάσεις και πολλές μορφές, το οποίο μεταβάλλεται και εξελίσσεται, καθώς επηρεάζεται από τη δομή του συστήματος. Όσο οι συνθήκες στο κρατικό και το διεθνές περιβάλλον μεταβάλλονται, η τρομοκρατία ακολουθεί εξίσου αυτή τη μεταβολή. Ήδη μελετήσαμε πως ξεκίνησε ως τρομοκρατία σε εθνικό επίπεδο που στόχευε σε καθαρά πολιτικούς σκοπούς. Οι αλλαγές που επήλθαν με τη Νέα Τάξη Πραγμάτων επηρέασαν το σύνολο των κρατών, μετασχηματίζοντας την τρομοκρατία σε παγκόσμιο φαινόμενο με πολλές μορφές, που πλέον έκανε πιθανή τη χρήση των όπλων μαζικής καταστροφής, συνδέθηκε με το οργανωμένο έγκλημα και αποτελεί πια απειλή για τη διεθνή ασφάλεια. Για το λόγο αυτό τα αίτια που γεννούν την τρομοκρατία ποικίλλουν, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν εντός και εκτός του κράτους.

Η μετάλλαξη αυτή δυσκολεύει την αντιμετώπισή της από τα κράτη, καθώς δεν υπάρχουν σταθερά χαρακτηριστικά, δεν μπορεί να καταπολεμηθεί με τα κλασικά στρατιωτικά μέσα, ενώ παράλληλα εκμεταλλεύεται προς όφελός της τα τεχνολογικά επιτεύγματα. Επίσης, η αδυναμία των κρατών να συμφωνήσουν σε έναν ορισμό, δημιουργεί ακόμα περισσότερες πολυπλοκότητες, καθώς κάθε κράτος αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο την έννοια της τρομοκρατίας.

Η πολυπλοκότητα του φαινομένου φαίνεται επίσης και από τη σύγχυση που προκαλείται στο ποιες ενέργειες εμπίπτουν στην τρομοκρατία. Χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του ανταρτοπόλεμου σε συνάρτηση με την τρομοκρατία, βλέπουμε πως οι διαχωριστικές τους γραμμές είναι αρκετά λεπτές, γεγονός που ενισχύει τη σύγχυση των εννοιών κατά τρόπο, ώστε για την ίδια περίπτωση να δίστανται οι απόψεις. Σε αυτό οφείλεται η χρήση της τρομοκρατίας ως μέσο επίτευξης των στόχων τους. Ωστόσο, τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τις δύο αυτές έννοιες αφορούν τα κίνητρα, τους στόχους και τον τρόπο διεξαγωγής των ενεργειών.

Τρομοκρατία δύναται να ασκήσουν όχι μόνο οι πολίτες ενός κράτους, αλλά και το ίδιο το κράτος. Καθώς όμως, το κράτος διατηρεί την εξουσία, έχει τη δυνατότητα να δικαιολογεί πράξεις βίας είτε ως τυχαία γεγονότα, είτε επικαλούμενο λόγους εθνικής ασφάλειας. Για τα δημοκρατικά κράτη ελλοχεύει ο κίνδυνος στην προσπάθεια καταπολέμησης της τρομοκρατίας να προβούν σε σκληρά μέτρα, περιορίζοντας τις θεμελιώδεις ελευθερίες των πολιτών τους. Τέτοια ενέργεια αποτέλεσε το Patriot Act που εφαρμόστηκε στις ΗΠΑ το 2001, στο πλαίσιο καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Για το λόγο αυτό, οι ενέργειες των κρατών δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν τους κανόνες δικαίου, ενώ όσα μέτρα λαμβάνουν θα πρέπει να σέβονται τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Ακόμα, τα κράτη δύναται να μην ασκήσουν τρομοκρατία τα ίδια, αλλά να υποστηρίξουν ενέργειες τρομοκρατίας στο έδαφός τους, παρέχοντας στρατόπεδα εκπαίδευσης, χρηματοδότηση και άσυλο σε οργανώσεις. Τέτοια κράτη ήταν η Λιβύη και το Αφγανιστάν. Το γεγονός ότι δεν ασκούν τα ίδια τρομοκρατία, δεν σημαίνει πως δεν αποτελούν και κίνδυνο για τη διεθνή ασφάλεια. Την αντίληψη αυτή υποστηρίζουν ακράδαντα οι ΗΠΑ, γι' αυτό και εκδίδουν ετησίως τη λίστα με τα κράτη-παρίες, αλλά και με τους υποστηρικτές της τρομοκρατίας.

Μέσα από την έρευνά μας διαπιστώσαμε πως υπάρχει λανθασμένη άποψη σχετικά με την προέλευση της τρομοκρατίας και τους δρώντες. Προς αυτή την κατεύθυνση οδήγησε και η 11/9. Έτσι, η κυρίαρχη άποψη υποστηρίζει ότι η τρομοκρατία προέρχεται αποκλειστικά από τη Μέση Ανατολή, οι δρώντες είναι άντρες, γύρω στην ηλικία των 18, προέρχονται από τα πιο αδύναμα στρώματα και το μορφωτικό τους επίπεδο είναι χαμηλό. Η εικόνα αυτή απέχει κατά πολύ από την πραγματικότητα, καθώς είδαμε πως η τρομοκρατία προέρχεται και από άλλες περιοχές του κόσμου, όπως την Κίνα. Τα τελευταία όμως χρόνια, υπάρχει έξαρση του ισλαμικού εξτρεμισμού, με τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική να κατοικούνται στην

πλειοψηφία τους από μουσουλμάνους και λόγω του γεγονότος ότι πολλές οργανώσεις ιδρύθηκαν εκεί, κατέληξαν οι περιοχές αυτές να συνδέονται με την τρομοκρατία. Επίσης, η ηλικία των δραστών είναι άνω των 25, με ακαδημαϊκή μόρφωση, προέρχονται από εύπορες οικογένειες, ενώ ανάμεσά τους συγκαταλέγονται και γυναίκες.

Εσφαλμένο σημείο αποτελεί και η σύνδεση της τρομοκρατίας με τα αυταρχικά καθεστώτα. Η σύνδεση αυτή εδράζεται στη θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης που αναφέρει ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους. Η παρούσα μελέτη μας έδειξε ότι η αντίληψη αυτή είναι λανθασμένη, καθώς τρομοκρατία δύναται να ασκήσουν και οι δημοκρατίες. Ήδη η νεότερη ιστορία είναι γεμάτη με τέτοια παραδείγματα, με ακραία περίπτωση τη ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ, που στράφηκε κατά των Εβραίων. Συνεπώς, η τρομοκρατία δεν είναι ένα φαινόμενο που συναντάται αποκλειστικά στα αυταρχικά καθεστώτα.

Με τη διεθνοποίηση της τρομοκρατίας κατά τις δεκαετίες 1960-1990, η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο. Η νεοσύστατη τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε δώσει βάση στην οικονομικό τομέα, αφήνοντας τις ΗΠΑ και το NATO εγγυητές για την ασφάλειά της. Καθώς όμως επρόκειτο για ένα νέο οικοδόμημα, που ακόμα καθόριζε τους στόχους του, ήταν ευάλωτο σε παντός είδους επίθεση. Για το λόγο αυτό ξεκίνησαν να λαμβάνονται και τα πρώτα μέτρα που αφορούσαν την τρομοκρατία, χωρίς κανένα από αυτά να ορίζει την έννοια της τρομοκρατίας. Λίγα χρόνια αργότερα, η Ελλάδα δεχόταν και εκείνη επιθέσεις στο έδαφός της, τόσο από ξένες οργανώσεις, όσο και από εγχώριες. Η μακρόχρονη δράση των ελληνικών οργανώσεων (κυρίως της 17N) για 25 συνεχή χρόνια, καθίσταται ιδιαίτερο φαινόμενο για μελέτη, δείχνοντας παράλληλα την αδυναμία της εκάστοτε ελληνικής κυβέρνησης να συμφωνήσει σε ένα νομικό πλαίσιο τιμωρίας τρομοκρατικών πράξεων, καθώς και την αδυναμία των διωκτικών αρχών να ασκήσουν τους απαραίτητους ελέγχους για την εξάρθρωση των οργανώσεων.

Σε γενικό πλαίσιο, τα μέτρα που έλαβαν τα κράτη, αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι ελλιπή, χαρακτηρίζονται από σχετική χαλαρότητα στην εφαρμογή τους, ενώ παρουσιάζουν μια έντονη ταλάντευση σχετικά με την κατάταξη των τρομοκρατικών πράξεων στα πολιτικά ή τα ποινικά αδικήματα. Εντύπωση προκαλεί η στάση των ΗΠΑ, οι οποίες στα πρώτα χρόνια δράσης του φαινομένου δεν ακολούθησαν καμία στρατηγική, αλλά αντιμετώπιζαν την

τρομοκρατία ως μεμονωμένες περιπτώσεις, σε αρκετές από τις οποίες μάλιστα δεν εμπλέκονταν, καθώς δεν διακυβευόταν κανένα εθνικό τους συμφέρον.

Το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, στην «καρδιά» των ΗΠΑ, έπιασε απροετοίμαστη όχι μόνο την αμερικανική κοινωνία, αλλά ολόκληρο τον κόσμο, αλλάζοντας πλήρως τα δεδομένα, αν μελετήσουμε τα μέτρα των κρατών «πριν» και «μετά». Οι αλλαγές ήταν ραγδαίες και άκρως σημαντικές και αφορούσαν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονταν την ασφάλεια και την άμυνα. Για τις ΗΠΑ όμως, η κατάσταση ήταν χειρότερη. Το χτύπημα αυτό προκάλεσε το θάνατο 3.000 ατόμων, με δράστες 19 μόλις άτομα. Η επίθεση αυτή ήταν η αιματηρότερη στην ιστορία της τρομοκρατίας, καθώς μέχρι τότε καμία δεν είχε ξεπεράσει τα 200 θύματα. Ακόμα, το να δεχτεί τέτοια επίθεση η μοναδική υπερδύναμη που αναδείχτηκε μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ήταν ένα σοβαρό πλήγμα που δεν μπορούσε να μείνει «ατιμώρητο». Έτσι, κηρύσσεται ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία, με τις ΗΠΑ να ζητούν τη συμμετοχή όλων των κρατών σε αυτόν τον κοινό σκοπό.

Παράλληλα, τα κράτη ξεκίνησαν να ανησυχούν για την ασφάλειά τους, γι' αυτό και αναζητούσαν τον καλύτερο τρόπο για να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία. Καθώς πρόκειται για ένα διεθνές φαινόμενο, σημαίνει πως όσα μέτρα και αν λάβει ένα κράτος στο εσωτερικό του, ποτέ δεν θα μπορέσει να προστατευτεί. Έτσι, συμπέραναν πως μόνο με τη συνεργασία όλων των κρατών και το συντονισμό των δράσεών τους θα μπορέσουν να φτάσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ και η ΕΕ, έλαβαν σοβαρά μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου, ζητώντας από τα μέλη τους να συνεργαστούν απέναντι σε αυτό τον κοινό σκοπό. Ακόμα, το ΝΑΤΟ αναπροσδιόρισε το ρόλο του και στράφηκε προς την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Μετά την 11/9 αυτό που άλλαξε νομοθετικά στην Ευρώπη είναι ο προσανατολισμός του ποινικού συστήματος, ο οποίος έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο κανόνων και διατάξεων, που ρυθμίζουν τα ίδια αδικήματα, αλλά με διαφορετικό τρόπο³⁰². Οι διωκτικές αρχές είναι αυτές που θα καθορίσουν το νομικό πλαίσιο στο οποίο θα στηριχτούν. Ο ευρωπαϊός νομοθέτης αποσκοπούσε στο να τιμωρούνται οι τρομοκρατικές πράξεις ως ποινικές και όχι ως πολιτικές και κατά συνέπεια δεν θα λαμβάνουν τις ποινές που ορίζονται για τα πολιτικά αδικήματα. Οι τροποποιήσεις αυτές είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην

³⁰² Μανιτάκης Α., Τάκης Α. (2004), *Τρομοκρατία και Δικαιώματα: Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, σελ. 191.

τρομοκρατία και στις συνέπειες που επιφέρει για την ανθρώπινη ύπαρξη. Ωστόσο, η αδυναμία της Ένωσης, λόγω έλλειψης πόρων, να συγκροτήσει πολεμική δύναμη ανάλογη με τη δύναμη των ΗΠΑ, μειώνει τις πιθανότητες απομάκρυνσής της από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Προς αυτή την κατεύθυνση οδηγεί και η αδυναμία χάραξης κοινής εξωτερικής πολιτικής³⁰³. Για το λόγο αυτό, ως βέλτιστη λύση παρουσιάζεται η δημιουργία σχέσης συνεργασίας μεταξύ αυτών των φορέων, ώστε να δίνεται το περιθώριο στην Ευρωπαϊκή Ένωση να μεριμνά για την ασφάλειά της, όσο της επιτρέπουν οι δυνάμεις της.

Ταυτόχρονα, ανέκυψαν νέες απειλές για την διεθνή ασφάλεια, επιτείνοντας την προσοχή στον ισλαμικό εξτρεμισμό, οι οπαδοί του οποίου όχι μόνο προβαίνουν σε τρομοκρατικές πράξεις, αλλά αυτοθυσιάζονται στο βωμό των βαθιών θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Τα άτομα αυτά εκπαιδεύονται για αυτό το σκοπό, αφιερώνοντας όλη τους τη ζωή στην προσπάθεια επίτευξής του. Μέσα από την εμφύσηση τέτοιων πεποιθήσεων, καθίστανται εκτελεστικά όργανα των οργανώσεων, οι οποίες χρησιμοποιούν τη θρησκεία ως προπέτασμα ευρύτερων πολιτικών επιδιώξεων.

Προκειμένου λοιπόν, να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το φαινόμενο της θρησκευτικής τρομοκρατίας, θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι η απειλή και τα προβλήματα που τροφοδοτούν αυτό το είδος τρομοκρατίας δεν δύναται να εξαλειφθούν πλήρως. Καθώς πρόκειται για ένα φαινόμενο που στηρίζεται σε ιδέες, καθίσταται αρκετά σύνθετο και πολύπλοκο για να υπάρξουν πολλαπλές λύσεις για κάθε ξεχωριστή περίπτωση. Επειδή λοιπόν, δεν μπορεί να υπάρξει εξάλειψη του φαινομένου, θα πρέπει να στηρίξουμε τις προσπάθειές μας στη μείωση των αιτιών που γεννούν αυτό το είδος τρομοκρατίας, καθώς και των βίαιων εκδηλώσεών της

Προσεγγίζοντας τώρα το βασικό μας ερώτημα, για το *εάν η τρομοκρατία οδηγεί τα κράτη σε διακρατική συνεργασία ή σε μεμονωμένες πρακτικές*, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε με βάση την ανάλυση που κάναμε στη σύγκριση ρεαλισμού-φιλελευθερισμού. Μελετώντας τη ρεαλιστική-επιθετική στάση των ΗΠΑ τόσο κατά το βομβαρδισμό της Λιβύης το 1986 όσο και κατά των εισβολών σε Αφγανιστάν και Ιράκ το 2001 και 2003, παρατηρούμε ότι δεν επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Και στις τρεις αυτές περιπτώσεις, στόχος ήταν η καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αντί όμως να σταματήσουν οι τρομοκρατικές ενέργειες, είδαμε ότι συνεχίστηκαν, θέτοντας τη χώρα σε ακόμα δυσχερέστερη θέση. Ειδικά για τον πόλεμο στο Ιράκ,

---

³⁰³ Κανελλόπουλος Α. (2003), *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 32.

θεωρείται ως ο πιο αποτυχημένος στην ιστορία των ΗΠΑ, καθώς το κενό ισχύος που δημιούργησαν με την ανατροπή του Σαντάμ, λίγο έλειψε να διαταράξει σοβαρά την ισορροπία ισχύος στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Συνεπώς, η άσκηση μεμονωμένων πρακτικών δεν κατέστη αποτελεσματική.

Από την άλλη μεριά, οι ενέργειες συνεργασίας μεταξύ των κρατών, μπορεί να σημειώνονται με αργούς ρυθμούς, παρουσιάζουν όμως σταθερή αυξητική πορεία. Παράδειγμα αυτής της προόδου αποτελεί η συνεργασία Ρωσίας-ΗΠΑ στον πόλεμο του Αφγανιστάν αμέσως μετά την 11/9. Παρά το γεγονός ότι οι χώρες αυτές βρίσκονταν σε χρόνια αντιπαράθεση που τις οδήγησαν στον Ψυχρό Πόλεμο και στα πρόθυρα πυρηνικού πολέμου, αντιλήφθηκαν πως απέναντι σε μια τέτοια διεθνή απειλή, η λύση δύναται να δοθεί μέσα από τη συνεργασία. Αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας ήταν το άνοιγμα των συνόρων της Ρωσίας, προκειμένου να περάσουν τα νατοϊκά στρατεύματα, όπου μάχονταν τους Ταλιμπάν, ενώ παράλληλα έπεισε το Ουζμπεκιστάν να διαθέσει στις ΗΠΑ τις πρώην σοβιετικές βάσεις που βρίσκονταν στο έδαφός του. Ακόμα, ιδρύθηκε από κοινού ο οργανισμός Παγκόσμιας Πρωτοβουλίας για την Καταπολέμηση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας (GICNT) με στόχο την πρόληψη, την αποτροπή και την απάντηση σε πυρηνικές τρομοκρατικές επιθέσεις.

Κατά συνέπεια, οι μεμονωμένες πρακτικές των κρατών δεν δύνανται να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά την τρομοκρατία, καθώς οδηγούν τα κράτη σε περισσότερη ανασφάλεια. Αντίθετα, η διακρατική συνεργασία παρουσιάζεται ως πολλά υποσχόμενη πρακτική, η οποία αποσκοπεί στο να συσπειρώσει όλα τα κράτη γύρω από έναν κοινό σκοπό, συντονίζοντας τις ενέργειές τους και παρέχοντας το κανονιστικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, ώστε όλοι να έχουν την ίδια αντίληψη των κινδύνων για τις απειλές που καλούνται να καταπολεμήσουν.

Έτσι, καταλήγουμε στο γενικό συμπέρασμα πως η τρομοκρατία αποτελεί πλέον καθολική πρόκληση, που με τις τρομακτικές δυνατότητες της σύγχρονης τεχνολογίας και τα μέσα που παρέχει, μπορεί να απειλήσει το ανθρώπινο γένος με ολοκληρωτική καταστροφή. Παράλληλα, θα πρέπει να συνειδητοποιηθεί πως η πρόληψη της επιθετικότητας και της βίας πρέπει καταρχάς να γίνεται χωρίς τη χρήση βίας, γιατί αλλιώς δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος που καταλήγει στην αύξηση και διαιώνισή της. Τέλος, η αντίδραση των ΗΠΑ μετά την 11/9 αποτελεί σοβαρό πλήγμα για τις φιλελεύθερες αξίες της, καθώς καταπατήθηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα, βασική αρχή για μια δημοκρατία.

Επίλογος

Η παγκοσμιοποίηση ως φαινόμενο, μπορεί να οδήγησε στην επικράτηση του δυτικού τρόπου ζωής, όμως δημιούργησε και μια σειρά από αντιδράσεις σε κράτη που διέθεταν ακριβώς αντίθετη ιδεολογία και κουλτούρα. Οι αντιδράσεις αυτές, σε συνδυασμό με μια πληθώρα άλλων παραγόντων, οδήγησαν στην άνοδο του ισλαμικού εξτρεμισμού, εκφραζόμενο με τρομοκρατικές ενέργειες εναντίον της Δύσης. Αποκορύφωμα αυτών των επιθέσεων αποτέλεσε η 11/9, επιφέροντας τεράστιες αλλαγές στις αντιλήψεις και πολιτικές των κρατών, φέρνοντάς τες αντιμέτωπες με νέες απειλές.

Παρά το γεγονός ότι έχουν περάσει 14 χρόνια από το χτύπημα, η τρομοκρατία εξακολουθεί να αποτελεί ύψιστο ζήτημα διεθνούς ασφάλειας, ενώ τα κράτη συνεχίζουν να αναζητούν την καλύτερη μέθοδο καταπολέμησής της. Όπως όλα δείχνουν, η Al-Qaeda παραμένει ένας ζωντανός οργανισμός, με διασυνδέσεις σε όλο τον κόσμο, επιβεβαιώνοντας την ανάγκη για λήψη μέτρων.

Ωστόσο, αναμένεται στο μέλλον, τα βλέμματα να στραφούν και πάλι στη Μέση Ανατολή, όχι όμως στην Al-Qaeda, αλλά στο «Ισλαμικό κράτος». Η οργάνωση αυτή έχει ήδη ξεκινήσει τον αγώνα της για ισχύ με απώτερο στόχο τη δημιουργία χαλιφάτου. Μέχρι στιγμής απειλεί την ασφάλεια σε περιφερειακό επίπεδο. Όσο όμως κερδίζει έδαφος, θα αποτελέσει μελλοντική απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα από την πρακτική που θα εφαρμοστεί, η τρομοκρατία αποτελεί ένα αρκετά πολύπλοκο φαινόμενο, με γενεσιουργές αιτίες που εδράζονται σε όλους τους τομείς, όπως την κοινωνία, την πολιτική, την οικονομία, τη θρησκεία, την κουλτούρα και την ιδεολογία. Μόνο μέσα από την εξάλειψη αυτών των αιτίων θα μπορέσουμε να επιφέρουμε θετικά αποτελέσματα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και εκεί θα πρέπει να στοχεύουν όλες οι πολιτικές. Ο δρόμος προς την επιτυχία προμηνύεται μακρύς και δύσκολος, αλλά τουλάχιστον δεν είναι αδύνατος.

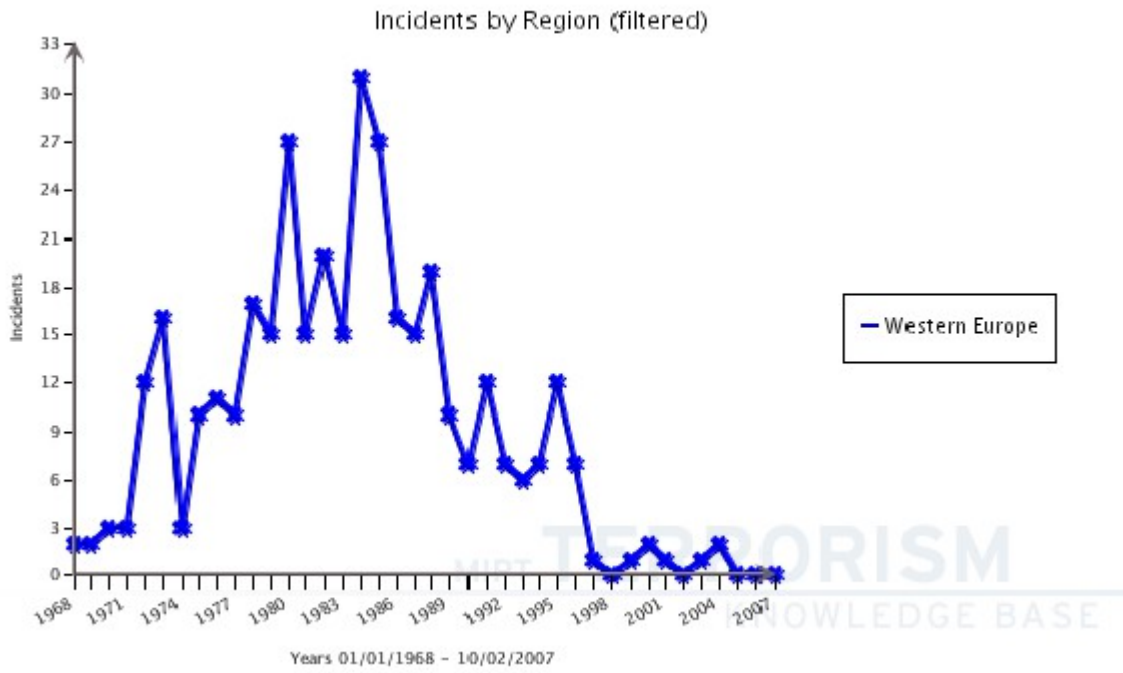
Παράρτημα

Παράρτημα 1: Συχνότητα εμφάνισης χαρακτηριστικών στους 109 ορισμούς του φαινομένου «τρομοκρατία»

<i>Element</i>	<i>Frequency (%)</i>
1 Violence, force	83.5
2 Political	65
3 Fear, terror emphasized	51
4 Threat	47
5 (Psychological) effects and (anticipated) reactions	41.5
6 Victim-target differentiation	37.5
7 Purposive, planned, systematic, organized action	32
8 Method of combat, strategy, tactic	30.5
9 Extranormality, in breach of accepted rules, without humanitarian constraints	30
10 Coercion, extortion, induction of compliance	28
11 Publicity aspect	21.5
12 Arbitrariness; impersonal, random character; indiscrimination	21
13 Civilians, noncombatants, neutrals, outsiders as victims	17.5
14 Intimidation	17
15 Innocence of victims emphasized	15.5
16 Group, movement, organization as perpetrator	14
17 Symbolic aspect, demonstration to others	13.5
18 Incalculability, unpredictability, unexpectedness of occurrence of violence	9
19 Clandestine, covert nature	9
20 Repetitiveness; serial or campaign character of violence	7
21 Criminal	6
22 Demands made on third parties	4

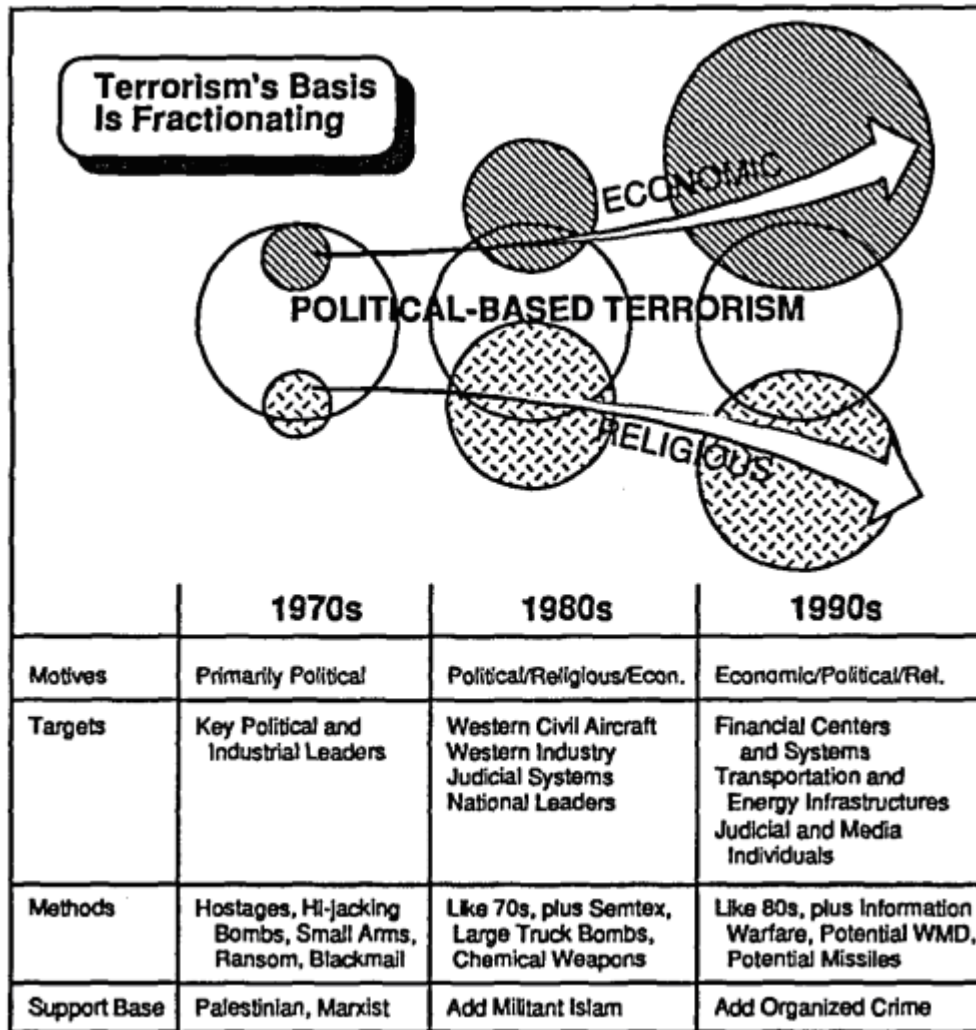
Source: Alex P. Schmid, Albert J. Jongman, et al., *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature* (New Brunswick, N.J.: Transaction Books, 1988), pp. 5–6.

Παράρτημα 2: Επιθέσεις διεθνούς τρομοκρατίας στη Δυτική Ευρώπη την περίοδο 1968-2007

Πηγή: RAND MIPT Database

Παράρτημα 3: Η εξέλιξη της τρομοκρατίας και τα χαρακτηριστικά της στις δεκαετίες 1960-1990

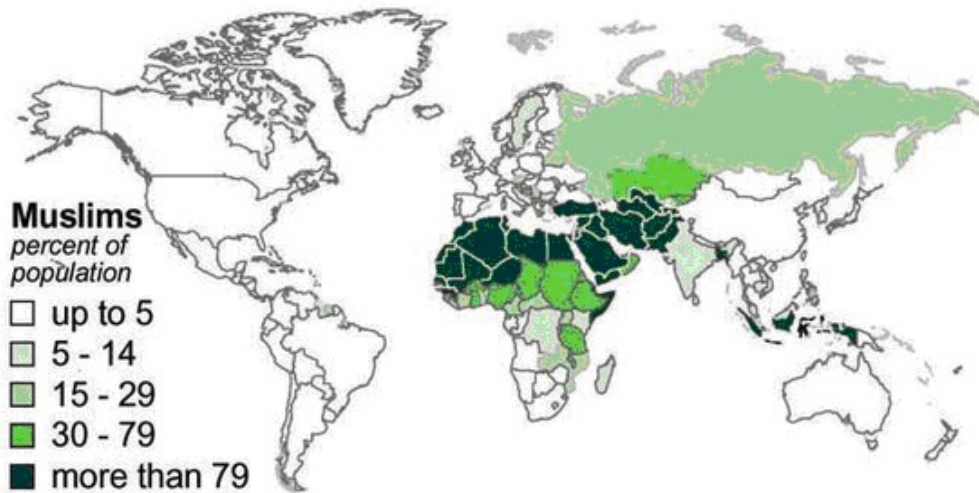

Πηγή: Medd & Goldstein, International Terrorism on the Eve of a New Millennium, p. 282.

Παράρτημα 4: Κράτη στα οποία διαμένουν μουσουλμάνοι

Muslim populations worldwide

Islam is the second-largest religion in the world, with more than 1.1 billion followers. A large Muslim population is concentrated in the Middle East and North Africa, but there are more than 5 million practitioners in the United States.

SOURCES: CIA World Factbook; Statesman's Yearbook; World Almanac

AP

Παράρτημα 5: Τρομοκρατικές οργανώσεις και εισοδήματα

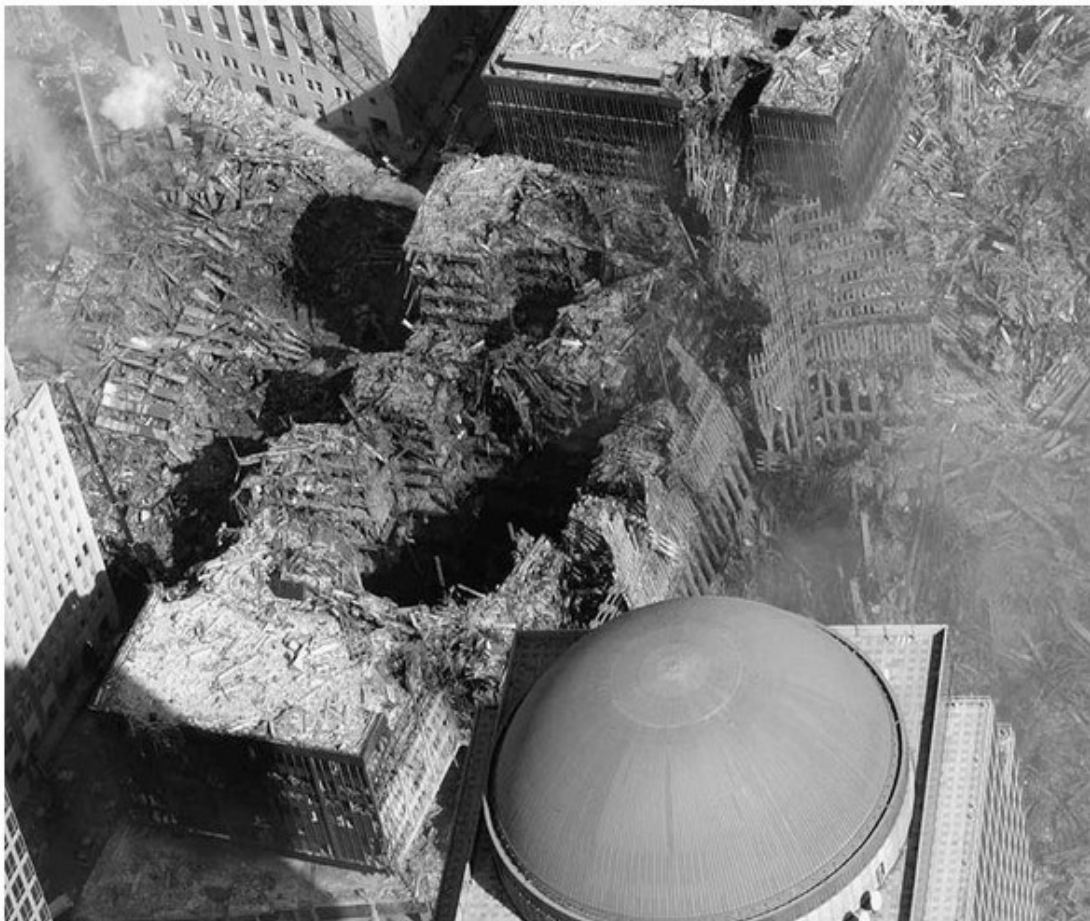
TERRORIST GOUPS ACCORDING TO THE U.S. STATE DEPARTMENT, 2004		
Country (Number of Groups)	Groups	Income
Afghanistan (1)	Al Qaeda	Low income
Algeria (2)	Armed Islamic Group (GIA), Salafist Group for Call and Combat (GSPC)	Lower middle income
Colombia (3)	National Liberation Army (ELN), Revolutionary Forces of Colombia (FARC), United Self-Defense Forces of Colombia (AUC)	Lower middle income
Egypt (2)	Gama'a Islamiyya, Al-Jihad	Lower middle income
Greece (2)	Revolutionary Nuclei (RN), Revolutionary Organization 17 November (RO)	High income
Indonesia (1)	Jemmah Islamiyya	Lower middle income
Iran (1)	Mjahidin-e-Khalq	Lower middle income
Iraq (2)	Abu Nidal, Ansar al-Islam	Lower middle income
Israel (7)	Al-Aqsa Martyr Brigade, Hamas, Kahane Chai, Palestine Islamic Jihad, Palestine Liberation Front, Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP), PFLP General Command (PFLP-GC)	High income
Japan (1)	Aum Shinrikyo	High income
Lebanon (2)	Asbat al-Ansar, Hizbollah	Upper middle income
Pakistan (4)	Harkat al-Mujahidin, Jaish-e-Mohammed, Lashkar-e-Tayyiba, Lashkar-e-Jhangvi	Low income
Peru (1)	Shining Path	Lower middle income
Philippines (2)	Abu Sayyaf, Communist Party of the Philippines (CPP/NPA)	Lower middle income
Spain (1)	Basque Fatherland and Liberty (ETA)	High income
Sri Lanka (1)	Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)	Lower middle income
Turkey (2)	Kurdistan Workers Party (PKK), Revolutionary People's Liberation Army (DHKP)	Lower middle income
United Kingdom (1)	Real IRA (RIRA)	High income

Πηγή: Gupta D. (2006), Who are the Terrorists: The roots of Terrorism, p.70

Παράρτημα 6: Χρονοδιάγραμμα τρομοκρατικών επιθέσεων

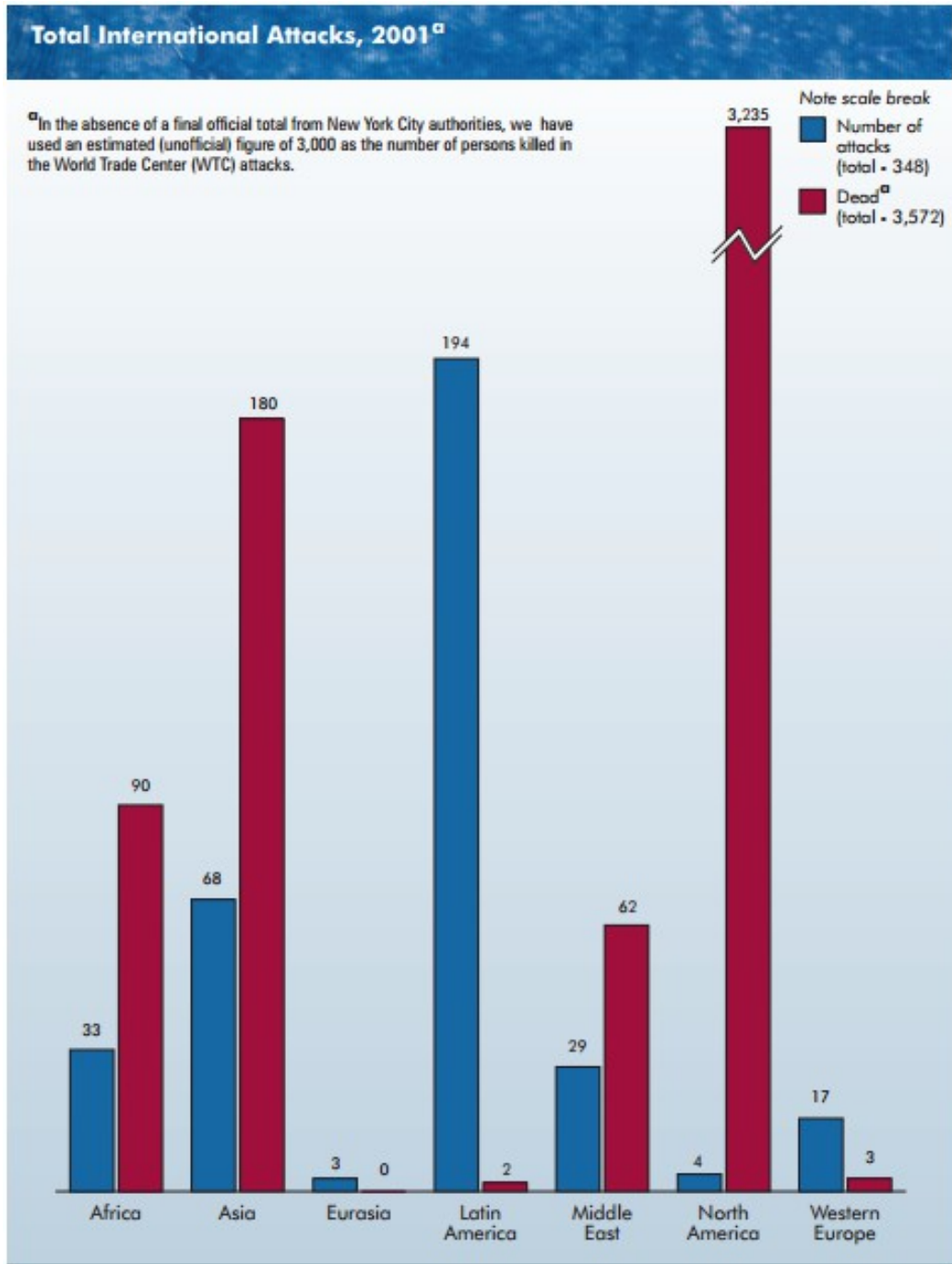
- ▶ 1968 (Ιούλιος): αεροπειρατεία ισραηλινού αεροσκάφους από Παλαιστινιακή Οργάνωση (1^ο διεθνές φαινόμενο).
- ▶ 1972 (Μάιος): επίθεση Ιαπώνων στο αεροδρόμιο Lod του Ισραήλ
- ▶ 1972 (Σεπτέμβριος): θάνατος 11 ισραηλινών αθλητών από Παλαιστινιακή οργάνωση στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Μόναχο.
- ▶ 1979 (Νοέμβριος): Ιρανοί φοιτητές κρατούν ομήρους υπαλλήλους αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη.
- ▶ 1985 (Ιούνιος): αεροπειρατεία σε Boeing 727 από Κάιρο για ΗΠΑ με ενδιάμεση στάση σε Ελληνικό από Άραβες (ταξιδιωτική οδηγία Ρήγκαν).
- ▶ 1988 (Δεκέμβριος): ανατίναξη πτήσης 103 PAN AM στο Lockerbie της Σκωτίας από Λίβυους (αντίποινα στην επίθεση των ΗΠΑ το '86)
- ▶ 1995 (Μάρτιος): επίθεση της οργάνωσης Αούμ Σινρίκιο με χημικά στο μετρό του Τόκιο (αριστερή τρομοκρατία).
- ▶ 1995 (Απρίλιος): βομβιστική επίθεση στο Ομοσπονδιακό κτίριο της Οκλαχόμα από ρατσιστική οργάνωση λευκών Χριστιανών (ακροδεξιά τρομοκρατία).
- ▶ 2001 (11 Σεπτεμβρίου): χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης από την Al-Qaeda.
- ▶ 2005 (Ιούλιος): επίθεση της Al-Qaeda σε υπόγειο σιδηρόδρομο του Λονδίνου

Παράρτημα 7: Η κατάρρευση των Δίδυμων Πύργων μία ώρα μετά το χτύπημα

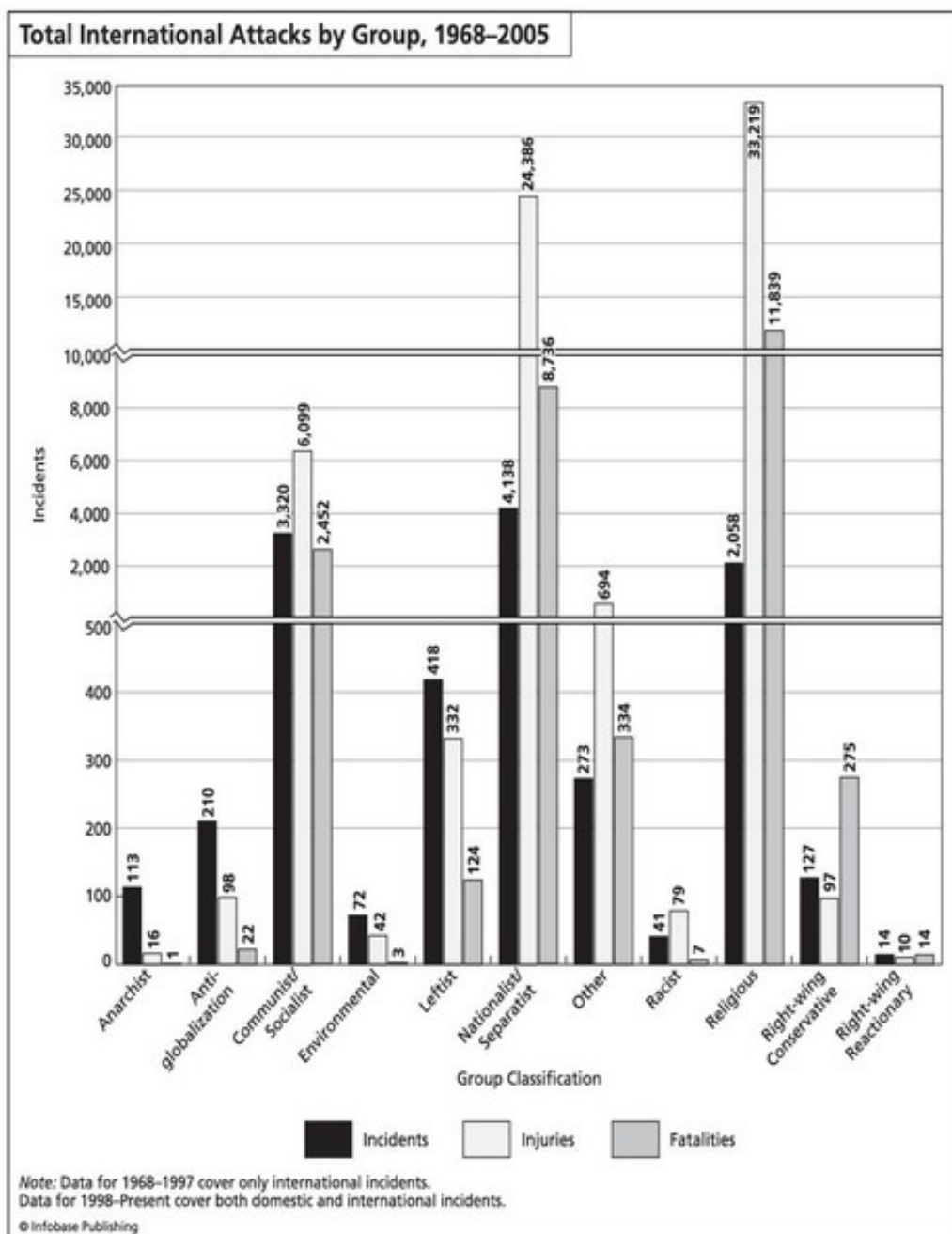
Πηγή: Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, p.5

Παράρτημα 8: Διεθνείς τρομοκρατικές επιθέσεις στον κόσμο (2001)

Πηγή: Patterns of Global Terrorism 2001, p. xxi

Παράρτημα 9: Διεθνείς τρομοκρατικές επιθέσεις ανά είδος οργάνωσης

Πηγή: Combs C., Slann M. (2007), *Encyclopedia of Terrorism*, p. 378

Ελληνόγλωσση

Γκόφας Α., Τζιφάκης Ν. (2013), «Η Άνοδος της Κίνας και το Μέλλον των Σινο-αμερικανικών Σχέσεων: Μια θεωρητική χαρτογράφηση», περιλαμβάνεται στο *Η Κίνα και οι Άλλοι: Οι σχέσεις της Κίνας με την Ευρώπη και τον Κόσμο*, Εκδ. Παπαζήσης, σσ. 46-74.

Δούση Ε., «Από την Κοινωνία των Εθνών στον ΟΗΕ», *Εφημερίδα «Η Καθημερινή»*, 25 Οκτωβρίου 2009.

Εφημερίδα «Η Καθημερινή», «Ο Κατάλογος με τα Αποτυχημένα Κράτη στον Πλανήτη», 12 Ιουλίου 2009.

Εφημερίδα «Το Βήμα», «Συνελήφθη στην Ανάβυσσο ο Χριστόδουλος Ξηρός», 3 Ιανουαρίου 2015.

Κανελλόπουλος Α. (2003), *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κεχαγιά Αικατερίνη, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΕΠΑΑ) και ΝΑΤΟ: Βίοι παράλληλοι ή πορείες σε αντιδιαστολή;», *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Τόμος 10, Τεύχος 3, 2005, σελ. 179-215.

Κολλιόπουλος Ι. (2001), *Νεώτερη ευρωπαϊκή ιστορία 1789-1945*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη.

Μανιτάκης Α., Τάκης Α. (2004), *Τρομοκρατία και Δικαιώματα: Από την Ασφάλεια του Κράτους στην Ανασφάλεια του Δικαίου*, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα.

Μπόση Μ. (2004), *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία: Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Μπόση Μ. (1996), *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Μπόση Μ. (1999), *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Μπόση Μ. (2000), *Περί ορισμού της τρομοκρατίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα.

Ντόκος Θ. (2005), «Η Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου Εποχή: Προκλήσεις για την Ελληνική Εθνική Ασφάλεια», περιλαμβάνεται στο *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Αρβανιτόπουλος Κ., Κοππά Μ. (επιμ.), Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 493-508.

Παπαδάτος Π. (1987), *Η Τρομοκρατία*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος (2008), *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα.
- Παρίσης Ι. (2010), *Η Ευρώπη της Άμυνας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα.
- Τζολ Τζέιμς (1975), *Οι αναρχικοί*, Εκδ. Επίκουρος, Αθήνα.
- Φεραγιόλι Λουίτζι (1985), *Βία και Πολιτική*, Εκδ. Στοχαστής, Αθήνα.
- Χατζηκωνσταντίνου Κ. (2005), «Ο Προληπτικός Πόλεμος στη Νέα Αμερικανική Στρατηγική Ασφάλειας», περιλαμβάνεται στο *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Αρβανιτόπουλος Κ., Κοππά Μ. (επιμ.), Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, σελ.480-492.
- Brockers Mathias (2003), *Συνωμοσίες, Σενάρια και Μυστικά της 11^{ης} Σεπτεμβρίου*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Calvocoressi P. (2004), *Διεθνής Πολιτική 1945-2000*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα.
- Hague R., Harrop M. (2005), *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα.
- Honderich T. (2006), *Οι πόλεμοι της τρομοκρατίας και οι αμφιλεγόμενες πολιτικές των δυτικών δημοκρατιών*, Εκδ. Ιωλκός, Αθήνα.
- Jackson R., Sorensen G. (2006), *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα.
- Mearsheimer, J. (2006), *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα.
- Young J. (2014), *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, Εκδ. Πατάκης, Αθήνα.

Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, "Assessing the Threat", Washington D.C., December 15, 1999.

Alexander Yonah (2006), *Counterterrorism Strategies: Successes and Failures of Six Nations*, Potomac Books, Inc., United States of America.

Alexander Yonah, Kraft M. (2008), *Evolution of U.S. Counterterrorism Policy-Volume I*, Praeger Security International, United States of America.

Alexander Yonah (1987), *The 1986 Annual on Terrorism*, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands.

Allemand F., "Terrorism: Definitional Aspects", *Terrorism: An International Journal*, Vol. 3, Issue 3-4, 1980.

Arendt H. (1962), *The Origins of Totalitarianism*, The World Publishing Company, Cleveland and New York.

Asal V., "Examining the Causes and Effects of Terrorism", *International Studies Review*, Volume 13, Issue 2, June 2011, pp. 318-321.

Becker T. (2006), *Terrorism and the State: Rethinking the Rules of State Responsibility*, Hart Publishing, Oxford and Portland.

Beer F., Hariman R., "Le post- réalisme après le 11 Septembre", *Études Internationales*, Vol. 35, Nombre 4, 2004, pp. 689-719.

Bloom F., "Ratify the Chemical Weapons Convention", *Science Magazine*, Vol. 276, 11 April 1997.

Blum A., "Non-state Actors, Terrorism, and Weapons of Mass Destruction", *International Studies Review*, Volume 7, 2005, pp. 133-170.

Brands H., (2014), *What Good Is Grand Strategy?*, Chapter 4, Cornell University Press, Ithaca and London, pp. 144-189.

Bresler F. (1992), *Interpol*, Penguin, London, United Kingdom.

Cardona M., "The European Response to Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, Volume 4, Issue 4, 1992, pp. 124-254.

Che Guevara E. (1961), *Guerrilla Warfare*, Monthly Review Press.

Claridge D. "State terrorism? Applying a Definitional Model", *Terrorism and Political Violence*, Volume 8, No. 3, Autumn 1996.

Combs C., Slann M. (2007), *Encyclopedia of Terrorism*, Revised Edition, Facts on File, New York.

Council of Europe (1998), *Texts adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, 1997*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Crenshaw M. (2008), "The Debate over "New" vs. "Old" Terrorism", *Values and Violence: Intangible Aspects of terrorism*, in Karawan, McCormack, Reynolds (eds.), Springer, USA.

Crenshaw M., "An organizational Approach to the Analysis of Political Terrorism", *Academic Journal ORBIS*, Volume 22, Issue 3, September 1985, pp. 465-472.

Crenshaw M., "The Causes of Terrorism", *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4, July 1981, pp. 379-399.

Crenshaw M., "The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st Century", *Political Psychology*, Volume 21, Issue 2, 2000, pp. 405-418.

Dale S., "Religious Suicide in Islamic Asia", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 32, No. 1, March 1988.

Davidson G. S., "Single Issue Terrorism", Commentary No. 74, Canadian Security Intelligence Service., Winter 1998.

De Swielande T., "Le terrorisme dans la spectre de violence politique", *Les Cahiers du RMES*, No. 1, Juillet 2004.

Ecobescu N., Micu N., Voicu I. (2003), *Fighting Terrorism*, Romanian Institute of International Studies, Bucharest.

Enders W., Sandler T., "After 9/11: Is It all Different Now?", *Journal of Conflict Resolution*, Volume 49, No. 2, 2005, pp. 259-276.

Ferris J. (2006), "Conventional Power and Contemporary Warfare", *Strategy in the Contemporary World*, in Baylis, Wirtz, Gray, Cohen (eds.), Oxford University Press, Great Britain, pp. 254-271.

Fradin D. (2010), *September 11, 2001*, Marshall Cavendish Benchmark, New York.

Gofas A., "Old" vs. "New" Terrorism: What's in a name?", *Turkish Journal of International Relations*, Volume 8, No. 32, Winter 2012.

Guilhaumou, Jacques, "Configurer l'actualité d'un événement: la mort de Marat", *Revolution Française*, Novembre 2010.

Gupta D. (2006), *Who are the Terrorists: The roots of Terrorism*, Chelsea House, New York.

Gupta R., "A Comparative Perspective on the Causes of Terrorism", *International Studies*, Volume 35, Issue 1, 1998, pp. 23-53.

Heusgen C., "The European Security Strategy as a response to new Challenges in EU Foreign and Security Policy", *Civilian Perspective or Security Strategy?*", International Conference, Berlin, 23 November 2004, pp. 6-9.

Hoffman B., "Holly Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 18, No. 4, October-December 1995, pp. 271-284.

Hoffman B., "Rethinking Terrorism and Counterterrorism Since 9/11", *Studies in Conflict and Terrorism*, Volume 25, Issue 5, 2002, pp. 303-316.

Hoffman B. (2006), *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York.

Huddy L., Capelos T., Provost C., "The Consequences of Terrorism: Disentangling the Effects of Personal and National Threat", *Political Psychology*, Volume 23, Issue 3, 2002, pp. 485-507.

Ibrahim Anwar, "Terror Attacks Set Back Cause of Democracy in Islam", *New Perspectives Quarterly*, Volume 19, Issue 1, Winter 2002, pp. 9-11.

Jackson R., "The Study of Terrorism 10 Years After 9/11: Successes, Issues, Challenges", *Turkish Journal of International Relations*, Volume 8, No. 32, Winter 2012, pp. 1-16.

Jenkins B. (1974), *International Terrorism: A new Kind of Warfare*, The Rand Corporation, California.

Kalyvas S. "New and Old Civil Wars: A Valid Distinction?", *World Politics*, Volume 54, Issue 1, October 2001, pp. 99-118.

Keohane R., "The Demand for International Regimes", *International Organization*, Volume 36, Issue 2, International Regimes, Spring 1982, pp. 325-355.

Kiesling J. (2014), *Greek Urban Warriors: Resistance & Terrorism 1967-2014*, Lycabettus Press, Athens.

Kiras J. (2006), "Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency", *Strategy in the Contemporary World*, in Baylis, Wirtz, Gray, Cohen (eds.), Oxford University Press, Great Britain, pp. 163-187.

Klaveras L., "Political Realism: A culprit for the 9/11 Attacks", *Harvard International Review*, Volume 26, Issue 3, Fall 2004.

Krieger T., Meierrieks D., "What Causes Terrorism?", *Public Choice*, Volume 147, Issues ½. June 2009, pp. 3-27.

Krueger A. (2007), *What makes a Terrorist: Economics and The Roots of Terrorism*, Princeton University Press, Princeton and Oxford.

Krueger A. and Maleckova J., "Education, Poverty and Terrorism: Is there a Causal Connection?", *Journal of Economic Perspectives*, Volume 17, No. 4, Fall 2003.

Kushner H. (1998), *The Future of Terrorism: Violence in the New Millennium*, Sage Publications, United States of America.

Laqueur W. (2002), *A History of Terrorism*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.

Laqueur W. (1999), *The New Terrorism: Fanaticism and The Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York.

Lasswell H. (1935), *Politics: Who Gets What, When, How*, Meridian, New York.

Medd R. and Goldstein F., "International Terrorism on the Eve of a New Millennium", *Studies in Conflict and Terrorism*, Volume 20, Issue 3, July-September 1997, pp.281-316.

Murphy M., "War in the fifth domain", *The Economist*, July 3rd-9th 2010.

O' Ballance E. (1989), *Terrorism in the 1980s*, Arms and Armour Press, London.

"Osama Bin Laden – FBI's 10 Most Wanted List", *New York Times*, June 7, 1999.

Pike Douglas, "The Viet-Cong strategy of terror", monograph prepared for the U.S. Mission, Saigon Viet Nam, February 1970.

President Bill Clinton, "International Crime Control Act of 1996", Speech at the United Nations, 22 October 1995.

Purpura P. (2006), *Terrorism and Homeland Security*, Elsevier, United States of America.

Ranstorp Magnus and Gus Xhudo, "A threat to Europe? Middle East Ties With The Balkans and Their Impact Upon Terrorist Activity Throughout The Region", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 6, No. 2, Frank Cass, London, Summer 1994, pp.196-223.

Rapoport D., "Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions", *The American Political Science Review*, Vol. 78, No. 3, September 1984, pp. 658-677.

Rapoport D. (2004), "The four Waves of Modern Terrorism", *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, in Cronin and Ludes (eds), Georgetown University Press, Washington D.C.

Rapoport D., Yonah A. (1983), *The morality of terrorism*, Pergamon Press, New York.

Reeve S. (2000), *One Day In September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, Arcade Publishing, New York.

Ross J., "Structural Causes of Oppositional Political Terrorism: Towards a Causal Model", *Journal of Peace Research*, Volume 30, No. 3, August 1993, pp. 317-329.

Ross J. (2006), *Will Terrorism End?*, Chelsea House Publishers, New York.

Schmid A., Jongman A. (1988), *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, Transaction Publishers, 2005.

Schmid A., "Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators and a Model", *Democracy and Security*, Volume 9, Issue 2, 2005, pp. 127-136.

Schmidt B., Williams M., "The Bush Doctrine and The Iraq War: Neoconservatives Versus Realists", *Security Studies*, Volume 17, Issue 2, 2008, pp. 191-220.

Shahrouri Nahla, "Does a link exist between Democracy and Terrorism", *International Journal on World Peace*, Vol. 27, Issue 4, December 2010, pp.41-77.

Sieff Martin, "Russian "Kleptocracy" Risks Spread of Nuclear Weapons", *Washington Times*, September 3, 1997.

Sofaer A., "Terrorism and the Law", *Foreign Affairs*, Vol. 64, Issue 5, Summer 1986.

Solana J., "A secure Europe in a Better World- the European Security Strategy", *Civilian Perspective or Security Strategy?*, International Conference, Berlin, 23 November 2004, pp. 52-57.

Solomon G., Jenkins R., "The Impact of EC 1992 on Terrorism and Drug Trafficking in Europe: U.S. Concerns", *Terrorism*, Volume 13, Issue 1, January-February 1990, pp. 15-22.

Sproat P., "Can the State commit Acts of Terrorism?: An Opinion and some Qualitative Replies to a Questionnaire", *Terrorism and Political Violence*, Volume 9, Issue 4, 1997, pp.117-150.

Teather D., "New "Bin Laden" Videotape Warns of Real Battle to Come", *The Guardian*, 11 September 2003.

Thackrah J. (2004), *Dictionary of Terrorism*, Routledge, United States and Canada.

The Joint Chiefs of Staff, U.S. Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms (Incorporating the NATO and IADB Dictionaries)*, Washington, D.C., April 1, 1984.

Tucker J., "Chemical and Biological Terrorism: How Real a Threat?", *Current History*, Vol. 99, No. 636, April 2000.

U.S. Department of Defense, *Proliferation: Treat and Response*, Washington D.C., November 1997.

Vice President's Task Force on Combating Terrorism, "Terrorist Group Profiles", U.S. Government Printing Office, Washington D.C., November 1988.

Walt S., "International Relations: One World, Many Theories", *Foreign Policy*, No. 10, Special Edition: Frontiers of Knowledge, Spring 1998, pp. 29-44.

Waltz K., "Peace, Stability and Nuclear Weapons", *Institute on Global Conflict and Cooperation*, Paper PP15, 1995, pp. 5-14.

Waltz K., "Why Iran Should Get the Bomb", *Foreign Affairs*, July/August 2012.

Weber M. (1946), *Essays in Sociology*, Oxford University Press, New York.

Williams P. (2006), "Strategy for a New World: Combating Terrorism and Transnational Organized Crime", *Strategy in the Contemporary World*, in Baylis, Wirtz, Gray, Cohen (eds.), Oxford University Press, Great Britain, pp. 193-207.

Williams P. (2008), "Violent Non-State Actors and National and International Security", *International Relations and Security Network*, pp. 4-18.

Winkler C., "Presidents Held Hostage: The Rhetoric of Jimmy Carter and Ronald Reagan", *Terrorism*, Volume 12, No. 1, 1989, pp. 21-30.

Wolfe W. (2008), *Winning the War of Words: Selling the War on Terror from Afghanistan to Iraq*, Praeger Security International, United States of America.

Young R., "Defining Terrorism: The evolution of Terrorism as a Legal Concept in International Law and Its Influence on Definition in Domestic Legislation", *Boston College international and Comparative Law Review*, Volume 29, Issue 1, 12 January 2006, pp. 23-103.

Λοιπά κείμενα/πράξεις

"A National Security Strategy For a New Century", The White House Press, Washington D.C., August 1991.

Charter of the United Nations, Chapter I, Article 1-2, San Francisco, 26 June 1945.

Charter of the United Nations, General Assembly, 15th Session Official Records, Supplement No. 16 (A/684).

"Comprehensive Crime Control Act of 1984", Report prepared for the subcommittee on security and terrorism, for the use of the committee of the judiciary, United States Senate , 98th Congress, February 1984.

“Convention for the Prevention and Punishment of terrorism”, League of Nations, Geneva, 16 November 1937.

“Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation”, Montreal, 23 September 1971.

“Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft”, Hague, 16 December 1970.

“Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft (Tokyo Convention)”, Tokyo, 14 September 1963.

Council of Europe, “European Convention on the Suppression of Terrorism”, Strasbourg, 27 January 1977.

Council of Europe, Committee of Ministers, “Follow-up Committee of the Second Summit”, Strasbourg, October 1998.

Council of the European Union, “Legislative Acts and Other Instruments: Agreements on Extradition and On Mutual Assistance between the European Union and the United States of America”, Brussels, 3 June 2003, (OR.en), 9153/03, CATS28, USA 41.

Dictionnaire, Supplement, Paris, an VII (1798).

Export Administration Act of 1979, section 6(j), United States of America.

General Assembly of the United Nations, “Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents”, New York, 14 December 1973.

General Assembly of the United Nations, “Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations”, A/RES/25/2625, 1883rd plenary meeting, 24 October 1970.

General Assembly of the United Nations, “International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries”, A/RES/44/34, 72nd plenary meeting, 4 December 1989.

General Assembly of the United Nations, “International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism”, A/RES/54/109, 9 December 1999.

General Assembly of the United Nations, “Measures to eliminate international terrorism”, A/RES/46/51, 67th plenary meeting, 9 December 1991.

General Assembly of the United Nations, “Measures to eliminate international terrorism”, A/RES/49/60, 84th plenary meeting, 9 December 1994.

General Assembly of the United Nations, “Measures to prevent international terrorism which endangers or takes innocent human lives or jeopardizes fundamental freedoms

and study of the underlying causes of those forms of terrorism and acts of violence which lie in misery, frustration, grievance and despair and which cause some people to sacrifice human lives, including their own, in an attempt to effect radical changes”, A/RES/40/61, 108th plenary meeting, 9 December 1985.

General Assembly of the United Nations, “The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy”, A/RES/60/288, 99th plenary meeting, 8 September 2006.

General Assembly of the United Nations, “United Nations Declaration on Crime and Public Security”, 82nd plenary meeting, 12 December 1996.

G-8 Summit, “Ministerial Conference on Terrorism. Agreement on 25 Measures.” Paris, 30 July 1996.

G-8 Summit, “Ottawa Ministerial Declaration on Countering Terrorism”, Ottawa, 12 December 1995.

League of Arab States, “The Arab Convention on the Suppression of Terrorism”, Cairo, 22 April 1998.

National Strategy for Combating Terrorism, White House, February 2003.

National Strategy for Combating Terrorism, White House, February 2015.

National Strategy for Homeland Security, Office of Homeland Security, July 2002.

Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), “Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach”, Vienna, February 2014.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe, “European Democracies Facing up to Terrorism”, Report Doc. 8507, September 1999.

Patterns of Global Terrorism 2001, United States Department of State, May 2002.

Patterns of Global Terrorism 2013, United States Department of State, April 2014.

“Proliferation: Threat and Response”, Department of Defense, *The Quadrennial Defense Review*, May 1997.

“Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protocol of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)”, 8 June 1977.

“Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-international Armed Conflicts (Protocol II)”, 8 June 1977.

Security Council of the United Nations, “Resolution 1368 (2001)”, S/RES/1368 (2001), 4370th meeting, 12 September 2001.

Security Council of the United Nations, “Resolution 1373 (2001)”, S/RES/1373 (2001), 4385th meeting, 28 September 2001.

Security Council of the United Nations, “Resolution 1377 (2001)”, S/RES/1377 (2001), 4413rd meeting, 12 November 2001.

Security Council of the United Nations, “Resolution 1566 (2004)”, S/RES/1566 (2004), 5053rd meeting, 8 October 2004.

“State-sponsored terrorism”, Report prepared for the subcommittee on security and terrorism, for the use of the committee of the judiciary, United States Senate, 99th Congress, 1st session, June 1985, Washington, U.S. Government Printing Office.

Summit of Peacemakers, “Final Statement”, Sharm el-Sheikh, 13 March 1996.

The USA Patriot Act 2001: Preserving Life and Liberty, Department of Justice, 26 October 2001.

Title 22 of the United States Code, Section 2656 (d).

USA PATRIOT Improvement and Reauthorization Act of 2005: A Legal Analysis, U.S. Government, White House, July 2005.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα 27 Ιουνίου 2001. Τεύχος Α', Αρ. Φύλλου 141, Νόμος Υπ' Αριθμό 2928.

Πρακτικά Βουλής. Ολομέλεια, Συνεδριάσεις ΝΘ' - ΟΘ', 3 Απριλίου 1978-12 Μαΐου 1978.

Συνεδρίαση Ελληνικού Κοινοβουλίου, Πρακτικά Βουλής, ΚΓ' 25-1-1990.

Διαδικτυακές πηγές

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕ C 267, 11 Οκτωβρίου 1982, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1982:267:FULL&from=FR> [3 Μαΐου 2015]

“Η στρατηγική αντίληψη της Συμμαχίας”, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του NATO: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en
[16 Ιουνίου 2015]

Νόμος 3251/2004 «Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, τροποποίηση του ν. 2928/2001 για τις εγκληματικές οργανώσεις και άλλες διατάξεις», διαθέσιμο στο <http://old.law.uoa.gr/crime-research/eyrentalmasy1.pdf> [5 Σεπτεμβρίου 2015]

Οργανισμός για την Παγκόσμια Πρωτοβουλία Πυρηνικής Τρομοκρατίας, επίσημη ιστοσελίδα οργανισμού: <http://www.gicnt.org/> [3 Σεπτεμβρίου 2015]

Παγκόσμια Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας, διαθέσιμη στην επίσημη ιστοσελίδα του ΟΗΕ: <http://www.un.org/en/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml> [9 Αυγούστου 2015]

Παπασωτηρίου Χ., «Η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ στον πόλεμο “κατά της τρομοκρατίας”», Μελέτη διαθέσιμη στο: <http://www.ekome.gr/upload/USA.Iraq.DOC> [8 Σεπτεμβρίου 2015]

“Συνθήκη μη διασποράς πυρηνικών όπλων” (NPT Treaty), διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPTtext.shtml> [20 Απριλίου 2015]

“Συνθήκη για τα Χημικά Όπλα”, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/disarmament/WMD/Chemical/> [25 Απριλίου 2015]

“Συνθήκη για τα Βιολογικά Όπλα”, διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Bio/> [17 Μαΐου 2015]

“A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy”. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
[7 Σεπτεμβρίου 2015]

Article 5 of the Washington Treaty, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του NATO: <http://www.nato.int/terrorism/five.htm> [28 Ιουλίου 2015]

“CAIMUN 2015 Arab League Backgrounder Topic: Presence of the Islamic state of Iraq and Syria”, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Canadian International Model United Nations: <http://www.aimun.ca/backgrounder/Arab%20League%20Topic%20A.pdf>
[17 Αυγούστου 2015]

Council’s decision of 27 December 2001 on measures to combat terrorism. Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:133168&from=EL> [20 Ιουνίου 2015]

“European Convention on Extradition”, Paris, 13 December 1957, διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/024.htm> [12 Ιουνίου 2015]

“Patterns of Global Terrorism 2001”, διαθέσιμο στο:
<http://www.state.gov/documents/organization/10319.pdf> [3 Ιουλίου 2015]

U.S. Department of Homeland Security, “Budget-in-Brief: Fiscal Year 2006”,
διαθέσιμο στο: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/Budget_BIB-FY2006.pdf
[29 Αυγούστου 2015]